

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Jan Váška

Ideový rámec britské zahraniční politiky
za vlády New Labour

Disertační práce

Praha 2016

Autor práce: **Mgr. Jan Váška**

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.**

Rok obhajoby: **2016**

Bibliografický záznam

VÁŠKA, Jan. *Ideový rámec britské zahraniční politiky za vlády New Labour*. Praha, 2016. 252 s. Disertační práce (Ph.D.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí disertační práce Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.

Abstrakt

Předkládaná disertační práce zkoumá ideový rámec britské zahraniční a evropské politiky v éře vlád New Labour (1997-2010). Vychází z premis sociálního konstruktivismu a „obratu k jazyku“ ve společenských vědách. Na základě obsahové a diskurzivní analýzy souboru klíčových projevů ministerských předsedů a ministrů zahraničí a volebních programů Labouristické strany rekonstruuje ideovou strukturu, v níž byla praktická zahraniční politika Spojeného království ve zkoumaném období situována. Identifikuje konceptuální představy tvůrců britské zahraniční politiky o povaze a pravidlech mezinárodního řádu, rozložení moci, hierarchii témat soudobé mezinárodní agendy, mezinárodní identitě, roli a klíčových zahraničních vazbách Británie, o mocenských zdrojích britské zahraniční politiky a o zájmech a hodnotách, které ji formují. Analyzuje vývoj a změny těchto řídicích významů v kontextu empirického vývoje mezinárodního prostředí. Konstatuje převažující tendenci ideových struktur ke stabilitě a sebereprodukcí prostřednictvím ustavování aktérů a organizace jejich diskurzivního jednání. Pro období vlád New Labour přesto identifikuje šest předělových momentů, jež v ideovém rámci britské zahraniční politiky katalyzovaly změny systémového významu. Závěrem práce na základě abstrakce těchto poznatků navrhuje orientační typologii zdrojů možné změny v zahraničněpolitickém diskurzu v průběhu vládního období jedné politické strany.

Abstract

This doctoral thesis explores the ideational framework of British foreign and European policy in the era of New Labour governments (1997-2010). Drawing from social constructivism and the „linguistic turn“ in social sciences, and using discourse analysis as its primary tool, it analyses a set of major foreign and European policy speeches by prime ministers and foreign secretaries, and Labour Party general election manifestos, to reconstruct the ideational structure in which empirical British foreign policy was embedded. It identifies conceptual ideas about the nature and rules governing the international order, distribution of power in the international system, hierarchy of issues in contemporary international agenda, international identity and role of the United Kingdom, its key international relationships, its power resources, and interests and values shaping British foreign policy, as held by the leading government figures of the era. Established changes and transformations of these governing ideas are contextualised in the empirical development in the international arena. While confirming the pro-stability

and self-reproduction bias of ideational structures, via their constitution of agency and organization of the actors' discursive practices, the thesis identifies six events which sparked systemic level changes in the ideational framework of British foreign policy during the New Labour era. It concludes by proposing a typology of factors enabling change in the foreign policy discourse of a serving government.

Klíčová slova

Británie, New Labour, zahraniční politika, evropská integrace, diskurz, Tony Blair, Gordon Brown, diskurzní analýza

Keywords

Britain, New Labour, foreign policy, European integration, discourse, Tony Blair, Gordon Brown, discourse analysis

Rozsah práce: 501 082 znaků (části 1-12, bez poznámkového aparátu)

Čestné prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil výhradně uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného akademického titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 9. února 2016

Jan Váška

Poděkování

Svému školiteli prof. Jiřímu Peškovi děkuji za důvěru, s níž se této práci ujal, za trpělivost, s níž ji doprovázel, a za cenné odborné rady. Svým kolegům z Katedry evropských studií děkuji za dlouholetou podporu. Své rodině s láskou děkuji za zázemí, které v ní mám. A největší dík patří mé ženě Marianě: jsem vděčný, že s Tebou mohu nést dobré i zlé.

Obsah

<u>1. Úvod</u>	11
<u>2. Současný stav zpracování tématu v odborné literatuře</u>	15
2.1 Tradiční ideový rámec labouristické zahraniční politiky a jeho reinterpretace v éře New Labour	17
2.2 Etická zahraniční politika	22
2.3 Doktrína mezinárodního společenství	25
2.4 Atlanticismus	30
2.5 Ideje místa, role a identity Británie ve světě	36
2.6 Formativní ideje evropské politiky New Labour	41
2.7 Další analýzy zahraničněpolitického diskurzu a politické komunikace New Labour	47
2.8 Shrnutí	50
<u>3. Teoretický rámec práce</u>	53
3.1 Základní vymezení filosoficko-teoretického ukotvení práce	53
3.2 Sociální konstruktivismus	54
3.3 Interpretivismus	58
3.4 Diskurz	59
3.5 Konceptuální ideje, ideový rámec	61
<u>4. Metodologie práce</u>	64
4.1 Vymezení metodologie práce	64
4.2 Analýza diskurzu	65
4.3 Detailní představení metodologie práce	67
4.4 Texty a jejich výběr	70
<u>5. Mezinárodní prostředí</u>	74
5.1 Současný svět	74
5.2 Globalizace	76
5.3 Mezinárodní společenství	77
5.4 Rozložení moci v mezinárodním systému	78
5.5 Normy, pravidla a principy mezinárodní politiky	80
5.5.1 Mezinárodní systém a mezinárodní řád	81

5.5.2 Obchod	82
5.5.3 Kontrola zbrojení	83
5.5.4 Suverenita a intervence	84
5.6 Mezinárodní organizace	87
5.6.1 OSN a Rada bezpečnosti	88
5.6.2 NATO	90
5.6.3 G7-G8-G20	90
5.6.4 Mezinárodní finanční instituce	91
5.6.5 Commonwealth a ostatní	92
5.7 Soudobá mezinárodní agenda	93
5.7.1 Období 1997-2001	94
5.7.2 Od 11. září 2001 do invaze do Iráku	94
5.7.3 Od invaze do Iráku do přelomu let 2004/5	96
5.7.4 Od roku 2005 do konce Blairovy éry	97
5.7.5 Od nástupu Gordona Browna do vypuknutí krize	98
5.7.6 Období finanční a hospodářské krize	100
5.8 Mezinárodní prostředí: shrnutí	101
<u>6. Identita a mezinárodní postavení Británie</u>	103
6.1 Identita Británie	103
6.2 Postavení Británie ve světě	106
6.2.1 Období vlády Tonyho Blaira	106
6.2.2 Období vlády Gordona Browna	108
6.3 Postavení Británie v Evropě	110
6.3.1 Období 1997-2001	110
6.3.2 Období 2001-2010	112
6.4 Identita a mezinárodní postavení Británie: shrnutí	114
<u>7. Britská zahraniční politika</u>	115
7.1 Cíle britské zahraniční politiky	115
7.1.1 První funkční období	116
7.1.2 Období 2001-2004	117
7.1.3 Období 2005-2010	119
7.2 Mocenské zdroje britské zahraniční politiky	121
7.3 Prostředky britské zahraniční politiky	123
7.4 Modality užití vojenské síly	126
7.5 Britská zahraniční politika a zájmy	128

7.6 Britská zahraniční politika a hodnoty	131
7.6.1 Období 1997-2003	132
7.6.2 Období 2004-2007	133
7.6.3 Období 2007-2010	134
7.7 Britská zahraniční politika: shrnutí	136
<u>8. Evropa a evropská integrace</u>	137
8.1 Smysl a cíle evropské integrace	137
8.2 Úspěchy a selhávání evropské integrace	140
8.3 Ústavní uspořádání Evropské unie	142
8.4 Evropa/EU ve světě	146
8.5 Kontinuita evropské integrace	147
8.6 Evropa – shrnutí	149
<u>9. Spojené státy a zvláštní vztah</u>	152
9.1 Amerika a svět	152
9.2 Transatlantické vztahy	155
9.3 Britsko-americký bilaterální vztah	158
9.3.1 Období 1997-2001	159
9.3.2 Období 2001-2010	160
9.4 Spojené státy a zvláštní vztah – shrnutí	162
<u>10. Formativní události a zahraniční angažmá éry New Labour</u>	164
10.1 Útoky z 11. září 2001	164
10.2 Válka v Afghánistánu	167
10.3 Válka v Iráku	170
10.3.1 Období do roku 2005	171
10.3.2 Období 2005-2010	174
10.4 Finanční a hospodářská krize	176
<u>11. Shrnutí a interpretace poznatků</u>	178
11.1 Šest předělových momentů v zahraničněpolitickém diskurzu vlád New Labour	178
11.1.1 Válka v Kosovu	179
11.1.2 11. září 2001	180
11.1.3 Invaze do Iráku	180
11.1.4 Neúspěch ratifikace Smlouvy o Ústavě pro Evropu	182

11.1.5	Nástup vlády Gordona Browna	182
11.1.6	Vypuknutí finanční krize	183
11.2	Stabilní prvky ideového rámce zahraniční politiky New Labour	183
11.3	Změny v ideovém rámci zahraniční politiky New Labour	185
11.4	Zdroje dynamiky zahraničněpolitického diskurzu	188
<u>12. Závěr</u>		191
<u>13. Summary</u>		198
<u>14. Bibliografie</u>		200
Příloha 1	Charakteristika analyzovaných textů	210
Příloha 2	Kódovací mřížka	234
Příloha 3	Ukázka kódování textu	236
Příloha 4	Medailony protagonistů	242
	Tony Blair	242
	Gordon Brown	245
	Robin Cook	250
	Jack Straw	250
	David Miliband	251
	Douglas Alexander	252

Kapitola 1 – Úvod

Vymezení tématu a cílů práce

Předkládaná disertační práce shrnuje výsledky výzkumu ideového rámce zahraniční politiky New Labour. Pojem „ideový rámec“ zde označuje soubor zakládajících idejí a významů, z nichž vycházel zahraničněpolitický diskurz představitelů vlád britské Labouristické strany v období 1997-2010. Protože naším motivem k výzkumu politické řeči¹ byl předpoklad existence těsné vazby mezi zahraničněpolitickým diskurzem a jednáním, byl předmětem našeho výzkumu pouze dobový oficiální diskurz labouristické vlády, jak jej zachycují především publikované přepisy zahraničněpolitických proslovů jejich nejvyšších představitelů. Práce se proto nevěnuje menšinovým, od zahraničněpolitické praxe odříznutým vnitrostranickým alternativám k tomuto dominantnímu diskurzu. Autor navrhuje analytickou kategorii tzv. konceptuálních idejí, induktivně vyvozených abstraktních pozitivních či normativních výroků, které tok vyprávění k danému tématu v určitém čase organizují. Dynamiku ideového rámce zahraniční politiky New Labour jako celku pak sleduje právě v rovině těchto „řídících významů“ – konceptuálních idejí.

Výzkum sledoval několik postupných cílů. Výchozím krokem byla identifikace hlavních témat a uzlových bodů diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ pro éru vlád New Labour. Následně se zaměřil, na základě analýzy reprezentativního souboru textů, na identifikaci konceptuálních idejí pro každý tematicky definovaný segment tohoto diskurzního pole a na jejich případné změny v průběhu zkoumaného období. Poté již mohl navrhnout odpověď na sérii výzkumných otázek: Kdy a za jakých okolností došlo v období vlád New Labour ke změnám zahraničněpolitického diskurzu britské vlády? Které součásti ideového rámce (tedy které konceptuální ideje či jejich formace) labouristické zahraniční politiky zůstaly během zkoumaného období stabilní a které, a v jakém kontextu, naopak prošly transformací? A v obecné rovině, jaké lze na základě poznatků plynoucích z uskutečněného výzkumu identifikovat zdroje dynamiky ideového rámce zahraniční politiky státu v průběhu jednoho souvislého vládního období určité politické strany?

Vymezení teoretického rámce a metodologie práce

Práce vychází z tradice interpretativního výzkumu a „obratu k jazyku“² ve společenských vědách. Hlásí se k premisám sociálního konstruktivismu, především jeho

---

¹ Pro (kritickou tradicí inspirované) uvedení do problematiky výzkumu politického diskurzu viz CHILTON, Paul a SCHÄFFNER, Christina, „Introduction. Themes and principles in the analysis of political discourse“, in CHILTON, Paul a SCHÄFFNER, Christina (eds.), *Politics as Text and Talk. Analytic approaches to political discourse* (Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2002), 1-41.

² Práce tedy vychází z premisy, že řeč není neutrálním médiem komunikace, jež by při správném užití pouze věrně odráželo vnější, na mluvčím nezávislou skutečnost. Naopak – jazyk nejenže vytváří paralelní „režimy pravdy“, ale především hraje konstitutivní roli ve vztahu k sociálnímu světu, v němž ustavuje objekty a

interpretivistické, lingvistické větve.³ Ideový rámec britské zahraniční politiky, tedy soubor konceptuálních idejí organizujících v daném čase zahraničněpolitický diskurz vládních představitelů, pojímá v intencích sociálně-konstruktivistické premisy vzájemného ustavování činitelů a struktur jako ideovou strukturu, jež protagonistům zahraniční politiky na jednu stranu umožňuje k tématu smysluplně promlouvat, a zprostředkovaně i jednat, na druhou stranu jejich diskurzivnímu i sociálnímu jednání stanovuje meze toho, co je srozumitelné a přípustné. Zároveň je tato struktura prostřednictvím diskurzivního jednání těchto aktérů zpřítomňována a potvrzována, anebo za určitých okolností naopak přetvářena.

Těžiště metodologie práce tvoří kvalitativní metody analýzy textů, konkrétně obsahová a diskurzivní analýza. Předmětem analýzy je soubor 47 dokumentů (viz Přílohu 1) připsaných tzv. autorizovaným mluvčím britské zahraniční politiky zkoumaného období, konkrétně zahraničněpolitických projevů tehdejších ministerských předsedů Tonyho Blaira a Gordona Browna, ministrů zahraničních věcí a zahraničněpolitických pasáží volebních programů Labouristické strany pro všeobecné volby. Vlastní data, jež práce dále analyzuje, tvoří jednotlivé výpovědi – gramatické věty, části vět či krátké nadvětné celky – získané z těchto textů standardizovaným postupem, jež artikuluje významy k některému pro tento výzkum zvolených tematických okruhů (pro jejich seznam viz kódovací mřížku v Příloze 2) v rámci diskurzivního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“. Kódování textů a analýzu získaných dat autor uskutečnil bez pomoci specializovaného softwaru.

Analyzované texty jsou volně dostupné v elektronické podobě na Internetu. Sekundární literatura k tématu britské zahraniční politiky a práce potřebné ke zpracování teoretické a metodologické části této disertace jsou dobře dostupné v tištěné podobě či prostřednictvím elektronických databází Knihovny společenských věd TGM v Jinonicích. Větší část základních sekundárních titulů je v autorově osobním vlatnictví.

Struktura práce

Práce je členěna do dvanácti kapitol. Po tomto stručném úvodu k práci následuje přehled a posouzení současného stavu zpracování problematiky ideového rámce zahraniční politiky New Labour v akademické literatuře (Kapitola 2). Z tohoto zhodnocení by měla být zřejmá původnost a jedinečnost v této disertaci předkládaného výzkumu. Text pokračuje vymezením teoretického rámce práce a klíčových pojmů „diskurz“, „konceptuální ideje“ a „ideový rámec“ (Kapitola 3) a podrobným představením

---

jejich identity, významy a vztahy. Rovněž změna v sociálním světě se děje prostřednictvím změny v diskurzu. PHILLIPS, Louise a JØRGENSEN, Marianne, *Discourse Analysis. Theory and Method* (London: Sage, 2002), 9.

³ Pro rozlišení mezi tzv. konvenční a interpretivistickou variantou sociálního konstruktivismu viz CHECKEL, Jeffrey T., „Constructivism and foreign policy“, in SMITH, S., HADFIELD A. a DUNNE T., *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases* (Oxford: OUP, 2008), 71-82.

metodologie práce a strategie pro sestavení analyzovaného korpusu textů (Kapitola 4). Následující text již předkládá výsledky vlastního výzkumu.

Analýza zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour a jeho vývoje je z rozsahových důvodů rozdělena podle tematického klíče do šesti kapitol. Ty se postupně zabývají diskurzivní konstrukcí mezinárodního prostředí, norem, které je spravují, a soudobé zahraničněpolitické agendy (Kapitola 5); identity, mezinárodního postavení a role Spojeného království a postavení Británie v Evropě (Kapitola 6); cílů, zdrojů a prostředků britské zahraniční politiky a role zájmů a hodnot v ní (Kapitola 7); Evropské unie a procesu evropské integrace (Kapitola 8); identity, mezinárodního postavení a role Spojených států amerických, transatlantických vztahů a bilaterálního britsko-amerického vztahu (Kapitola 9) a klíčových zahraničněpolitických angažmá a formativních mezinárodních událostí éry New Labour: teroristických útoků z 11. září 2001, válek v Afghánistánu a Iráku a vypuknutí finanční krize na podzim 2008 (Kapitola 10). Každá z těchto tematických kapitol (s výjimkou obahově fragmentované desáté kapitoly) je opatřena stručným shrnutím hlavních poznatků. Závěrečná kapitola stati (Kapitola 12) získané poznatky syntetizuje, interpretuje a zodpovídá tak výzkumné otázky, jež si práce kladla. Nejprve předkládá chronologický nástin vývoje zahraničněpolitického diskurzu New Labour a jeho hlavních předělových momentů. Poté se zaměřuje na dynamiku jeho ideového rámce z perspektivy stabilita-změna. Konečně na základě kontextualizace identifikovaných změn v souboru konceptuálních idejí nabízí rozvrh zdrojů možné změny v zahraničněpolitickém diskurzu v průběhu vládního období jedné politické strany. Vlastní stručný závěr práce (Kapitola 12) již poznatky předestřené v předcházející kapitole nezdvojuje, konfrontuje je nicméně se závěry dalších výzkumů této problematiky. Jako přidanou hodnotu pak nabízí *ex post* reflexi zvolené výzkumné metody a návrh výzkumné agendy, jež by na předloženou práci mohla navázat.

Za bibliografický seznam jsou zařazeny čtyři přílohy: charakteristika analyzovaných textů, včetně, dle potřeby, specifických okolností jejich vzniku a proslovení (Příloha 1), kódovací mřížka (Příloha 2), ukázka kódování textu (Příloha 3) a medailony protagonistů zahraniční politiky vlád New Labour (Příloha 4). Přílohy 2 a 3 doplňují metodologickou kapitolu práce, přílohy 1 a 4 předkládají informace potřebné k poučenější interpretaci jednotlivých výpovědí.

Jazyková a typografická poznámka

Ve snaze minimalizovat riziko významových posunů pramenících z nepřesného překladu ponecháváme přímé citace z analyzovaných textů v původním anglickém znění. Na tyto texty práce odkazuje přímo v textu ve formátu [kód textu], tedy např. [1999a]. Kvůli lepšímu vizuálnímu odlišení jsou přímé citace také proloženy *kurzívou*. Významy/ideje z těchto citátů abstrahované jsou v práci zvýrazněny podtržením. **Tučně** a v uvozovkách jsou zvýrazněny identifikované konceptuální ideje; ty práce formuluje jednotně ve formě gramatických vět. Z rozsahových důvodů práce ke každému uváděnému významu cituje

typicky pouze jednu či dvě konkrétní výpovědi, jež považuje za nejreprezentativnější z hlediska konkrétních užitých formulací a pokud možno i z hlediska časového. Ve specifických případech uvádí, opět z rozsahových důvodů, pouze kód textu, v němž uváděný výraz či význam figuruje.

Kapitola 2 – Současný stav zpracování tématu v odborné literatuře

Cílem této kapitoly je utřídit a zhodnotit zpracování problematiky ideového rámce zahraniční a evropské politiky New Labour v dosud publikované odborné literatuře a na základě tohoto rozboru obhájit výzkum předkládaný v této práci jako relevantní a v dané podobě dosud nerealizovaný.

***

Problematika britské zahraniční a evropské politiky za vlády New Labour je v odborné literatuře již obsáhle zpracované téma, především jeho empirická rovina. Publikována byla řada monografií. Z akademických prací jde především o *British Foreign Policy under New Labour, 1997-2005* Paula Williamse a *British Foreign Policy. The New Labour Years*, editovaná Oliverem Daddowem a Jamie Gaskarthem⁴, vysoce respektovány jsou i některé na hranici akademické literatury a investigativní žurnalistiky ležící práce předních publicistů, zejména z období války v Iráku.⁵ K dispozici je též bez nadsázky nepřeborné množství akademických článků. Za hlavní periodika soustavně se věnující této problematice je možno považovat *International Affairs* (založeno 1922, vydává Chatham House prostřednictvím vydavatelství Wiley-Blackwell) a *British Journal of Politics and International Relations* (založeno 1999, vydává Political Studies Association prostřednictvím Wiley-Blackwell). Velká část publikovaných prací je britské provenience (tj. napsána akademiky působícími na britských univerzitách, většinou britského původu), některé texty jsou i z pera autorů působících v jiných anglofonních zemích, méně často pak v kontinentální Evropě.

Některé aspekty empirické roviny tématu, především dynamika politického rozhodování a vnitropolitické souvislosti zahraničněpolitické agendy, jsou detailně zmapovány v historiografických pracích ze soudobých politických dějin, jako jsou politické biografie Anthony Seldona⁶ či kroniky labouristické vlády Andrewa Rawnsleyho.⁷ Ideovým a hodnotovým zázemím a osobnostními předpoklady tvůrců britské zahraniční politiky v analyzovaném období se dále zabývají práce Stephena Dysona z oblasti politické psychologie.⁸ Účastnická svědectví nabízejí publikované memoáry hlavních

---

⁴ WILLIAMS, Paul, *British Foreign Policy under New Labour, 1997-2005* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2005); DADDOW, Oliver a GASKARTH, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011).

⁵ KAMPFNER, John, *Blair's Wars* (London: Free Press 2003, 2. vydání 2004); RIDDELL, Peter, *Hug them Close: Blair, Clinton, Bush and the „Special Relationship“* (London: Politico's, 2003); COATES, David and KRIEGER, Joel (with Rhiannon Vickers), *Blair's War* (Cambridge: Polity, 2004).

⁶ SELDON, Anthony, *Blair* (London: Free Press, 2005); SELDON, Anthony a LODGE, Guy, *Brown at 10* (London: Biteback, 2010).

⁷ RAWNSLEY, Andrew, *Servants of the People. The Inside Story of New Labour* (revised edition London: Penguin Books, 2001); RAWNSLEY, Andrew, *The End of the Party. The Rise and Fall of New Labour* (London: Penguin Books, 2010).

⁸ DYSON, Stephen Benedict, *The Blair Identity: Leadership and Foreign Policy* (Manchester: MUP, 2009); DYSON, Stephen Benedict, „New Labour, Leadership and Foreign Policy-making after 1997“, in Daddow,

protagonistů, (v chronologickém pořadí) Robina Cooka, Clare Shortové, Alastaira Campbella, Tonyho Blaira a Jacka Strawa.⁹ Při práci s těmito prameny je však nutno brát zřetel na specifika autobiografického žánru.

Za zásadní pro porozumění britské zahraniční a evropské politice v éře New Labour považujeme i některé knižní tituly pokrývající delší časové rozmezí, než je samotné období 1997-2010. Jedná se buď o práce věnované jednotlivým klíčovými dimenzím britské zahraniční politiky (k britsko-americkým vztahům jde o práce Johna Dumbrella a editovanou monografii Alana Dobsona a Steva Marshe¹⁰, z řady syntéz k evropské politice např. o *Britain and European Integration since 1945: on the sidelines* autorů Gowlanda, Turnera a Wrighta¹¹), anebo zahraniční a evropské politice Labouristické strany v delší historické perspektivě (monografie Rogera Broada, Rhiannon Vickersové a Marka Phythiana¹²). Tyto práce jsou pro naše zkoumání přínosné tím, že se zabývají i historickými ideovými východisky a tradičními závazky labouristické zahraniční a evropské politiky.

Každá z těchto prací určitým způsobem reflektuje i ideový rámec či některé prvky ideového rámce britské zahraniční politiky zkoumaného období. Zpravidla se však jedná o konkrétní ideje či soubory významů. Ty jsou typicky pojímány jako (často normativně ukotvené) závazky, s nimiž pak autoři poměřují reálnou zahraničněpolitickou praxi. Příkladem může být literatura zabývající se *etickou dimenzí* britské zahraniční politiky (monografie editovaná Richardem Littlem a Markem Wickham-Jonesem, studie Nicholase Wheelera a Tima Dunna¹³), Blairovou ideou *Doktríny mezinárodního*

Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 63-83.

⁹ COOK, Robin, *The Point of Departure: Diaries from the Front Bench* (New York: Simon & Schuster, 2003); SHORT, Clare, *An Honourable Deception? New Labour, Iraq, and the Misuse of Power* (New York: Free Press, 2005); CAMPBELL, Alastair, *The Blair Years: Extracts from the Alastair Campbell Diaries* (New York: Arrow Books, 2008); BLAIR, Tony, *A Journey* (London: Hutchinson, 2010); STRAW, Jack, *Last Man Standing: Memoirs of a Political Survivor* (Houndmills: Palgrave Macmillan 2012).

¹⁰ DUMBRELL, John, *A Special Relationship. Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq* (2nd edition Houndmills: Palgrave Macmillan 2006); DOBSON, Alan a MARSH, Steve (eds.), *Anglo-American Relations. Contemporary Perspectives* (Abingdon, Oxon: Routledge, 2013).

¹¹ GOWLAND D., TURNER A. a WRIGHT A., *Britain and European Integration since 1945: on the sidelines* (London: Routledge 2010).

¹² BROAD Roger, *Labour's European dilemmas: from Bevin to Blair* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2001); VICKERS, Rhiannon, *The Labour Party and the World, Volume 1: The Evolution of Labour's Foreign Policy 1900-1951* (Manchester: Manchester University Press, 2003); VICKERS, Rhiannon, *The Labour Party and the World, Volume 2: Labour's Foreign Policy Since 1951*. (Manchester: Manchester University Press, 2011); PHYTHIAN, Mark, *The Labour Party, War and International Relations, 1945-2006* (London: Routledge 2007).

¹³ LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour's Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000); WHEELER, Nicholas a DUNNE, Tim, *Moral Britannia? Evaluating the Ethical Dimension in Labour's Foreign Policy* (London: Foreign Policy Centre, 2004).

*společenství*¹⁴ či ideou *humanitární intervence*¹⁵. Z takto nastaveného tázání posléze vycházejí otázky po autenticitě či instrumentálnosti zahraničněpolitické rétoriky a možnostech konzistentního vedení normativně formované zahraničněpolitické praxe.

Práce, jež jako svoji primární metodu užívají diskurzní analýzu, mají až na výjimky (monografie Normana Fairclougha a Olivera Daddowa¹⁶) rozsah odborného článku či kapitoly v editované monografii a zpracovávají vždy určitý výsek problematiky, již si tato disertační práce klade za cíl zpracovat v ucelené podobě. Ve velké většině byly publikovány až po roce 2010 a jejich autoři tedy měli možnost reflektovat vývoj zahraničněpolitického diskurzu celého období vlády New Labour. Řada těchto textů (zařazených do tematických čísel *BJPIR* 2013 a *Journal of Common Market Studies* 2015) se hlásí k interpretivistické škole (viz kapitola 3) a pracuje s interpretačními koncepty *tradic* a *dilemat*.

Tato kapitola mapuje stávající zpracování tématu ideového rámce zahraniční a evropské politiky New Labour v odborné literatuře v celkem osmi podkapitolách. První z nich připomíná jednak práce reflektující historickou zahraničněpolitickou ideologii Labouristické strany, jednak celkové rozvrhy ideového rámce britské zahraniční a evropské politiky v období New Labour navržené v již publikovaných pracích. Následující tři kapitoly přibližují reflexi tří hlavních souborů idejí, jimiž se akademická literatura dosud zabývala: *etické dimenze* zahraniční politiky, *liberálního intervencionismu* (aka *Blairovy Doktríny mezinárodního společenství*) a *atlanticismu*, tedy strategické orientace na bilaterální vztah se Spojenými státy. Pátá podkapitola stručně připomíná texty reflektující labouristickou konceptualizaci mezinárodní identity a postavení Spojeného království. Následující část se věnuje reflexi formativních idejí evropské politiky New Labour. Sedmá podkapitola představí některé další práce založené na metodách diskurzní analýzy. Závěrečná sekce shrne poznatky z celé kapitoly a do tohoto kontextu zasadí výzkum předkládaný v této práci.

2.1 Tradiční ideový rámec labouristické zahraniční politiky a jeho reinterpretační v ěře New Labour

---

¹⁴ RALPH, Jason, „A Difficult Relationship: Britain’s Doctrine of International Community and America’s ‘War on Terror’“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 123-138; RALPH, Jason, „After Chilcot: The ‘Doctrine of International Community’ and the UK Decision to Invade Iraq“, *British Journal of Politics and International Relations* 13 (2011), 304-325.

¹⁵ BARTLETT, Will, „Simply the right thing to do: Labour goes to war“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour’s Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 131-146; McCOURT, David, „Embracing Humanitarian Intervention: Atlanticism and the UK Interventions in Bosnia and Kosovo“ *BJPIR* 15 (2013), 246-262.

¹⁶ FAIRCLOUGH, Norman, *New Labour, new language?* (London: Routledge, 2000); DADDOW, Oliver, *New Labour and the European Union. Blair and Brown’s logic of history* (Manchester: Manchester University Press, 2011).

Tradiční zahraničněpolitická doktrína labouristické strany bývá označována souslovím *liberální internacionalismus*. **Tim Dunne** vymezuje tento přístup, jenž v základních konturách vychází z meziválečné idealistické tradice uvažování o mezinárodních vztazích, následovně: v *kognitivní* rovině je liberální internacionalismus založen na uznání faktu vzájemné provázanosti a závislosti a z něho plynoucích společných základních zájmů všech států. V rovině *praktické* zahraniční politiky se toto východisko promítá do důrazu na mezinárodní instituce a jejich roli při usnadňování spolupráce mezi státy. V rovině *normativní* pak liberální internacionalismus apeluje na upřednostňování kolektivního dobra před úzce chápaným národním zájmem, není-li v sázce samotné přežití státu.¹⁷ **Rhiannon Vickersová** ve své autoritativní syntéze historického vývoje zahraniční politiky Labouristické strany definuje již konkrétní labouristickou variantu liberálního internacionalismu jako soubor šesti základních principů: (1) podpora mezinárodních organizací coby regulátora interakce mezi státy v anarchickém mezinárodním prostředí; (2) povinnost států usilovat o kolektivní dobro, ne pouze o naplňování partikulárních národních zájmů, a s ní – a následujícím bodem – související chápání (labouristickou vládou vedené) Británie jako „vůdčí morální síly“ ve světě; (3) demokracie, sociální spravedlnost a univerzální etické normy jako hodnotový základ zahraniční politiky; (4) upřednostňování principu kolektivní bezpečnosti před rovnováhou sil; (5) antimilitarismus; (6) mezinárodní solidarita pracujících jako odraz socialistických východisek labouristické ideologie.¹⁸

Paul Williams v monografii věnované britské zahraniční politice prvních dvou funkčních období vlád New Labour argumentuje, že zahraniční politika Blairových vlád propojovala ideová východiska tradičního labouristického liberálního internacionalismu (zde vychází z citovaného pojetí Rhiannon Vickersové) s churchillovskou koncepcí „tří kruhů“, jež od druhé poloviny 40. let formovala uvažování generací tvůrců a praktiků britské zahraniční politiky.¹⁹

Připomeňme zde na okraj, že představa Británie jako jedinečného průniku tří „kruhů“, tedy aliancí či seskupení států s rozhodujícím vlivem na světové dění – v původní Churchillově formulaci „Britského Commonwealthu a Impéria“, „anglicky hovořícího světa“ a „sjednocené Evropy“²⁰ – svým důrazem na aliance pevně spočívá v realistickém přístupu k mezinárodním vztahům.²¹ Ideový rámec zahraniční politiky New Labour tedy propojuje ne vždy plně kompatibilní (např. logika aliancí a kolektivní obrany versus logika kolektivní bezpečnosti) principy realistické a liberálně-idealistické tradice

---

¹⁷ DUNNE, Tim, „‘When the shooting starts’: Atlanticism in British security strategy“, *International Affairs* 80:5 (2004), 905.

¹⁸ Vickers, *The Labour Party and the World: Volume 1*, 5-9.

¹⁹ Williams, *British Foreign Policy under New Labour*, zejména 23-31.

²⁰ Citováno v HARVEY, Michael, *Perspectives on the UK's Place in the World*, Chatham House, December 2011, http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Europe/1211pp_harvey.pdf, 13 (staženo 22. 6. 2015).

²¹ DADDOW, Oliver, „Conclusion“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 226.

zahraničněpolitického uvažování, či Williamsovými slovy, hobbesovskou, grotiovskou i kantovskou logiku pohledu na bezpečnost Spojeného království (a mezinárodní politiku obecně).²²

Podle Williamse došlo v období New Labour k aktualizaci tradiční labouristické verze liberálního internacionalismu, jak jej podává Vickersová, hned v několika ohledech. Především oproti tradiční ideologii Labouristické strany New Labour mnohem bezvýhradněji přijímala a prosazovala principy liberální tržní ekonomiky. Skrze toto prizma také principiálně vstřícně nahlížela na (v polovině 90. let se v labouristickém diskurzu pevně etablovavší) koncept globalizace. V tomto bodě se podle autora New Labour od tradiční zahraničněpolitické ideologie strany odchýlila nejvýrazněji.²³ Ambivalentnější oproti stranické tradici byl vztah New Labour k možnosti užití vojenské síly, jež pro Blaira představovala legitimní nástroj k dosahování humanitárních cílů. Konečně přes Blairovo intelektuální zázemí v tradici křesťanského socialismu byly podle Williamse v tomto období v britské zahraniční politice zřetelně upozaděny socialistické principy.²⁴

Výslednicí těchto nesourodých ideových impulzů byly podle Williamse čtyři základní závazky, které se zahraniční politika New Labour snažila naplňovat: (1) *multilateralismus*, tedy snaha o kolektivní, v mezinárodních institucích ukotvený přístup k mezinárodním problémům; (2) *atlanticismus*, tj. orientace na těsné, a nejlépe privilegované, bilaterální partnerství se Spojenými státy a důraz na řešení bezpečnostních výzev v Evropě i širším světě v transatlantickém formátu a prostřednictvím Severoatlantické aliance; (3) *neoliberalismus*, tj. podpora globálního režimu volného obchodu v kombinaci se silným důrazem na prosazování britských obchodních zájmů, podpora mezinárodních finančních a obchodních organizací a šíření západního, liberálně-demokratického a kapitalistického modelu modernizace; (4) *moralismus*, čili důraz na tzv. etickou dimenzi zahraniční politiky.²⁵

Chronologicky poslední rozvrh ideového rámce zahraniční politiky New Labour, který zde uvádíme, načrtl **Michael Clarke** v zahraničněpolitické kapitole autoritativní bilance Blairovy vlády, editované v roce 2007 Anthony Seldonem. Zatímco dříve publikované práce podle našeho soudu reflektovaly primárně období 1997-2001, tato interpretace již výrazně zohledňuje diskurz Blairových projevů a strategických dokumentů vlády z doby po 11. září 2001 a invazi do Iráku. Clarke v těchto textech identifikoval tři vzájemně propojené sady principů, které uvažování labouristické vlády o zahraniční politice a soudobém vývoji mezinárodního prostředí formovaly: (1) britská zahraniční politika by se měla, vzhledem k existenci *fundamentální shody britských hodnot a zájmů* („idealismus se stává reálpolitikou“), zásadním způsobem vztahovat k hodnotám; (2)

---

²² Williams, *British Foreign Policy under New Labour*, 169-170.

²³ Tamtéž, 26-8.

²⁴ Tamtéž, 25-6.

²⁵ Tamtéž, 28-31.

integrovaná zahraniční politika – je zapotřebí nahlížet koncept moci holisticky a usilovat o propojování nástrojů „tvrdé“ a „měkké“ moci; (3) *univerzalismus* – britské, respektive západní hodnoty jsou identifikovány s pokrokem lidstva jako celku, britská vláda má tedy morální povinnost se za ně nasazovat v zájmu a pro dobro celého světa.²⁶

***

Některé práce z období prvních let Blairovy vlády se pokusily její zahraniční politiku interpretovat prizmatem ideje tzv. *Třetí cesty*, jež byla v té době považována za ideový svorník celého projektu New Labour. Pro **Rhiannon Vickersovou** představoval těžiště *Třetí cesty* v zahraniční politice akcent na její *etickou dimenzi*²⁷, **Nicholas Wheeler** a **Tim Dunne** ji rozvíjeli v normativním konceptu „dobrého mezinárodního občanství“ (*good international citizenship*)²⁸ a později identifikovali s Blairovou *Doktrínou mezinárodního společenství*. Po roce 2000²⁹ však tento pro analytické potřeby beznadějně vágní pojem z akademického diskurzu zcela vymizel.

Postupem času vzrůstala v akademické literatuře kritičnost jak vůči rétorice labouristické zahraniční politiky, tak vůči pocíťované mělkosti a nekonzistentnosti jejího ideového ukotvení. Jako ilustraci tohoto kritického odstupu uveďme text **Tary McCormackové**, která „konceptuální vakuum“ britské zahraniční politiky Blairovy a Brownovy éry připisuje údajné konceptuální a ideové prázdnotě celého „post-ideologického“ projektu New Labour. Zahraniční politika tak podle ní „neměla co zrcadlit“ a fakticky byla pouhou sousledností nahodilých kroků.³⁰

***

Od roku 2013 je v akademické produkci k problematice britské zahraniční a evropské politiky možné zaznamenat novou vlnu textů vycházejících z *interpretivistického přístupu* ke studiu zahraniční politiky. Některé z těchto textů již reflektují personální a ideový vývoj Labouristické strany po odstoupení Tonyho Blaira v roce 2007 a zohledňují, jak s *tradicemi* (chápanými v intencích prací Marka Bevira jako sady významů a

---

²⁶ CLARKE, Michael, „Foreign Policy“, in Seldon, Anthony (ed.), *Blair's Britain 1997-2007* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 598-600.

²⁷ VICKERS, Rhiannon „Labour's search for a Third Way in foreign policy“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour's Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 33-48.

²⁸ WHEELER, Nicholas a DUNNE, Tim, „Good International Citizenship: a third way for British foreign policy“, *International Affairs* 74:4 (1998), 847-870.

²⁹ Viz ještě LITTLE, Richard, „Conclusion: the ethics and the strategy of Labour's Third Way in Foreign Policy“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour's Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 251-263.

³⁰ MCCORMACK, Tara, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy: Exporting Domestic Incoherence“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan), 121-22.

přesvědčení „zdeděných“ jednotlivcem v průběhu socializace³¹) labouristické zahraniční politiky pracovala v kontextu *dilemat* turbulentního konce první dekády nového století nová generace jejích protagonistů v čele s Gordonem Brownem a Davidem Milibandem. V nejobecnější rovině interpretivisté v britské zahraniční politice rozlišují čtyři hlavní tradice: *konzervativní*, *whigovskou* (ta historicky převažovala u FCO), *liberální* a *socialistickou*. Pro dvě posledně jmenované tradice je charakteristický internacionalismus a kosmopolitanismus. Liberální tradice navíc tíhne k akcentování ekonomického liberalismu a liberálně demokratických politických hodnot, naopak socialistická tradice se vztahuje k sociálně demokratickým politickým hodnotám a je kritická vůči ekonomickému liberalismu.³² Období New Labour je v této perspektivě érou, kdy v britské zahraniční politice převažovaly (v aktualizované a reinterpretované podobě) tradice liberální a socialistická.

Judi Atkinsová spatřuje východisko labouristické filosofie a programu v éře New Labour v přijetí *globalizace* jako nezvratného faktu, jemuž je třeba přizpůsobit („modernizovat“) sociálnědemokratický program jak v domácí, tak i zahraničněpolitické sféře. Jako tři centrální a provázané elementy zahraničněpolitické tradice Labouristické strany identifikuje (1) *internacionalismus* ve smyslu přesvědčení o existenci základních sdílených zájmů a hodnot všech států a možnosti regulovat anarchické uspořádání mezinárodního systému prostřednictvím mezinárodních organizací, (2) ideu demokratického *mezinárodního společenství* a (3) ideu *Británie jako vůdčí morální síly*. Interpretace těchto principů se přitom podle Atkinsové v různých obdobích stávaly předmětem sporu mezi stranickými křídly.³³ Éru New Labour Atkinsová chápe jako období jejich reinterpretace ve světle výše zmíněné premisy - přijetí idejí *globalizace* a prohlubování vzájemné závislosti jako daného faktu. Za hlavní změny plynoucí z této reinterpretace považuje, a to především v období Blairovy vlády, (1) dílčí praktický (ne tak ovšem v rovině diskurzu) ústup od formálního multilateralismu; (2) pojetí členství v mezinárodním společenství jako rovnováhy práv a povinností, jež otevírá cestu k intervencím proti „zlotřilým režimům“, a (3) připuštění možnosti násilné demokratizace těchto režimů.³⁴

Chris Kitchen a **Rhiannon Vickersová** se ve své případové studii zabývali vlivem zahraničněpolitických tradic na rámování a formulaci možných strategií řešení konkrétní mezinárodní kauzy, zadržování proliferačních snah Íránu. Autoři identifikovali dvě základní zahraničněpolitické tradice Labouristické strany: premisu, že na rozdíl od *realpolitiky* konzervativců, jež se zaměřuje pouze na hájení partikulárních zájmů Spojeného království, je labouristická zahraniční politika založena na *zásadovém postoji*

---

³¹ BEVIR, M., DADDOW. O a HALL, I., „Introduction: Interpreting British Foreign Policy“, *BJPIR* 15 (2013), 167.

³² Ian Hall, citováno v BEVIR, M., DADDOW. O a HALL, I., „Introduction: Interpreting British Foreign Policy“, *BJPIR* 15 (2013), 167-8.

³³ ATKINS, Judi, „A Renewed Social Democracy for an ‚Age of Internationalism‘: An Interpretivist Account of Labour’s Foreign Policy“, *BJPIR* 15 (2013), 176-8.

³⁴ Tamtéž, 188.

k mezinárodnímu dění³⁵, a variantu *liberálního internacionalismu*, již Vickersová nastiňuje již ve výše citované monografii *The Labour Party and the World*. Při diskusi labouristického internacionalismu v éře New Labour autoři konstatovali tři hlavní momenty jeho evoluce a reinterpretace: (1) stírající se rozlišení mezi „domácí“ a „zahraniční“ sférou v důsledku globalizace; tato aktualizace podle nich vedla k utvrzení internacionalistického postoje strany; (2) ve vztahu k antimilitaristické tradici méně ambivalentní postoj k možnosti užití vojenské síly za specifických okolností (humanitární intervence); (3) ve vztahu k mezinárodní solidaritě přesun těžiště od solidarity s dělnickými a odborovými hnutími ve světě k solidaritě s nejhudšními obyvateli třetích zemí a k závazku k potírání chudoby ve světě.

2.2 Etická zahraniční politika

Chronologicky vzato prvním konkrétním elementem ideového rámce zahraniční politiky New Labour, na nějž se pozornost akademické komunity soustředila, byl koncept *etické dimenze zahraniční politiky*. V literatuře převažuje názor, že šlo v principu pouze o nové pojmenování a, v důrazu na lidská práva, reinterpretaci normativního závazku, jenž i dříve tvořil integrální součást labouristické zahraničněpolitické tradice. Některá jeho témata (omezování vývozu zbraní, podpora lidských práv) totiž byla součástí zahraničněpolitického programu strany již v opozičním období před rokem 1997.³⁶ Zároveň však pro akademické pozorovatele šlo o moment, v němž se v rovině diskurzu nová administrativa zřetelně odlišovala od svých konzervativních předchůdkyň, a takto silné akcentování etických aspektů zahraniční politiky bylo považováno za pro vládní strany netypické a v britském kontextu nečekané.

Již zaznělo, že raná akademická literatura *etickou dimenzi* interpretovala buď jako zahraničněpolitickou komponentu konceptu *Třetí cesty*, anebo, v návaznosti na normativní teorii a Anglickou školu teorie mezinárodních vztahů, jako hledání modelu „dobrého občana mezinárodní společnosti“.³⁷ Jiná vysvětlení akcentovala faktor vnitropolitického a vnitrostranického strategického kalkulu: snahu o maximální odlišení se od nepopulárních konzervativních rivalů a také zásadní roli osobnosti Robina Cooka, jenž byl jmenováním ministrem zahraničí fakticky odstaven od rozhodování o ekonomické politice vlády a v radikálním zahraničněpolitickém programu nalezl

---

³⁵ KITCHEN, Chris a VICKERS, Rhiannon, „Labour Traditions of International Order and the Dilemma of Action Towards Iran“, *BJPIR* 15 (2013), 300.

³⁶ Podrobněji WICKHAM-JONES, Mark, „Labour party politics and foreign policy“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour's Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 93-111.

³⁷ Vedle již citovaných prací např. BULLER, Jim a HARRISON, Vicky, „New Labour as a ‚good international citizen‘: Normative theory and UK foreign policy“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour's Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 77-89.

náhradní platformu, s níž se mohl ucházet o podporu levicového křídla strany.³⁸ Za završení této první etapy akademické *reflexe etické dimenze* je možné považovat monografii *New Labour's Foreign policy. A new moral crusade?*, editovanou v roce 2000 **Richardem Littlem** a **Markem Wickhamem-Jonesem**³⁹, v níž přispěvatelé rekapituluji historický, ideový a politický kontext *etické dimenze* a na souboru zahraničněpolitických témat poměřují deklaratorní závazky a dosavadní praxi Blairovy vlády. Vyznění této konfrontace se mění v závislosti na posuzované oblasti. Jako obzvláště diskutabilní vyčnívá politika vlády v záležitostech exportu zbraní⁴⁰ a celkově podle autorů v době vydání knihy převažovaly prvky kontinuity se zahraniční politikou přechodných vlád.

***

Labouristická vláda upustila od explicitního užívání pojmu *etická dimenze zahraniční politiky* již koncem roku 2000, tedy ještě za působení Robina Cooka v čele FCO a před celkovou sekuritizací jejího zahraničněpolitického diskurzu po 11. září 2001. Možné příčiny takto časného návratu k víceméně tradičnímu způsobu vypovídání o britské zahraniční politice rozebral z krátkého časového odstupu **Paul Williams**. Zprv se podle něj postupem času jevila jako čím dál neudržitelnější propast mezi radikálními rétorickými závazky a skutečnými výsledky zahraniční politiky Blairovy vlády. Tento rozpor podle něj pramenil ze skutečnosti, že *etická dimenze* byl rétorikou a nikoli praxí nesený koncept. Přibývající zkušenost v úřadě dále dovedla představitele New Labour k lepšímu pochopení limitů toho, čeho je i při veškerém idealismu možné v komplikovaných reáliích mezinárodní politiky dosáhnout. Třetím důvodem pak byl pociťovaný tlak ze strany tisku, na nějž byla New Labour velmi citlivá. Tisk měl svou počáteční přemrštěnou interpretaci cílů, které vláda ve svých vyjádřeních k zahraniční politice deklarovala (mj. posun od „etické dimenze“ k „etické zahraniční politice“), podpořenou dále svým dobovým sklonem nadhodnocovat skutečný mezinárodní vliv Británie, vytvořit atmosféru v podstatě absolutistických očekávání, jimž vláda nemohla dostát. Ta se pak po skončení prvotní fáze „lábánek s tiskem“ nevyhnutelně stala terčem přemrštěné kritiky.⁴¹

Ačkoli labouristická vláda explicitní jazyk *etické dimenze* poměrně záhy záměrně opustila, zůstal její zahraničněpolitický diskurz prostoupený výrazným morálním (až moralizujícím) nábojem. Ten dále zesílil v souvislosti s manicheistickou konceptualizací „války proti teroru“ jako souboje Dobra, s nímž mluví – nejvýrazněji Tony Blair –

---

³⁸ Wickham-Jones, „Labour party politics and foreign policy“, 107. Za klíčovou postavu při formování rétoriky „etické dimenze“ je pokládán Cookův poradce David Clark. McCormack, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy“, 111.

³⁹ LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour's Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000).

⁴⁰ COOPER, Nick, „The pariah agenda and New Labour's ethical arms sales policy“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour's Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 147-167.

⁴¹ WILLIAMS, Paul, „The Rise and Fall of the ‚Ethical Dimension‘: Presentation and Practice in New Labour's Foreign Policy“, *Cambridge Review of International Affairs* 15:1 (2002), 59-62.

Británii identifikovali, a Zla, ztotožněného s jejími protivníky. Přetrvávající rezonance idejí spojených s *etickou dimenzí* je zřejmá i z faktu, že při odůvodňování nasazení britských jednotek v Afghánistánu i Iráku došlo záhy k posunu od argumentů z oblasti *hard security* k normativním argumentům a morálnímu ospravedlňování.⁴² Nadále též zůstala institucionalizována řada praktických inovací z období, kdy se britská zahraniční politika explicitně hlásila k *etické dimenzi*. I proto tato oblast zůstala předmětem zájmu akademické komunity i v dalších letech.

Pro texty publikované po 11. září 2001 je oproti předchozímu období charakteristická větší kritičnost vůči Blairově vládě. To však může být dáno nejen vývojem vlastní politiky Tonyho Blaira v kontextu změněné konceptualizace mezinárodního prostředí, ale i ideologickou orientací autorů zabývajících se normativními aspekty zahraniční politiky a jejich osobním nesouhlasem s Blairovým postupem především v irácké krizi. Tak **David Chandler** upozornil na určitou lacinost rétoriky *etické dimenze*, jež nabízí vidinu snadného zisku v podobě zvýšení domácí politické legitimacy a popularity bez příliš důkladného zkoumání skutečných výsledků („propast mezi rétorikou a odpovědností“).⁴³ **Nicholas Wheeler** a **Tim Dunne** pak poukázali na nekoherentnost labouristického konceptu *etické dimenze*. Ten podle nich sestával ze dvou základních závazků, mezi nimiž v řadě konkrétních situací mohou panovat nepřekonatelné tenze: být „dobrým občanem mezinárodního společenství“, tedy aktivně působit prostřednictvím jeho institucí a dodržovat jeho pravidla a normy, a zároveň používat svůj vliv k ochraně a posilování liberálních a sociálně-demokratických hodnot lidských práv, demokracie a řádné správy (*good governance*).⁴⁴ A jak ukázala válka v Kosovu i později irácká krize, Tony Blair v případech, kdy multilaterální, s mezinárodním právem konformní cesta k řešení z etického hlediska naléhavých situací byla uzavřena, inklinoval k volbě procedurálně nelegitimních postupů mimo přijímané normy mezinárodního jednání. Derridovským dekonstruktivismem inspirované práce **Dana Bulleyho**⁴⁵ poukázaly na vnitřní rozporuplnost samotného konceptu *etické zahraniční politiky*, mimo jiné na skutečnost, že humanitárně motivovaný intervencionismus jako jednání v jeho intencích má nevyhnutelně nehumánní důsledky v podobě lidského utrpení a smrti. Navíc jak Bulley ilustroval na příkladu irácké krize, logika *etické (dimenze) zahraniční politiky* vede současně jak k ozbrojené intervenci, tak k nesouhlasu s vojenským zásahem.⁴⁶

---

⁴² McCormack, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy“, 112-5. McCormacková má za to, že při tomto posunu nešlo ani tak o „maskování“ bezpečnostních a ekonomických zájmů atraktivní rétorikou, ale spíše o způsob stvrzování britské identity a hodnot jako opaku represivních režimů, proti kterým Británie intervenovala.

⁴³ CHANDLER, David, „Rhetoric without responsibility: the attraction of ethical foreign policy“, *British Journal of Politics and International Relations* 5:3, 2003, 295-316.

⁴⁴ Wheeler a Dunne, *Moral Britannia?*, 7.

⁴⁵ BULLEY, Dan, *Ethics as foreign policy. Britain, the EU and the Other* (Abingdon: Routledge, 2009); BULLEY, Dan, „The politics of ethical foreign policy: A responsibility to protect whom?“, *European Journal of International Relations* 16:3 (2010), 441-461.

⁴⁶ Bulley, „The politics of ethical foreign policy“, 449-452.

Z prací publikovaných po roce 2010 připomeňme již citovaný text **Tary McCormackové**, podle níž rétorika *etické dimenze* pouze překrývala skutečnost, že hlavním rysem britské zahraniční politiky v období „post-ideologické vlády“ New Labour byla „absence jasné a konzistentní představy o identitě a hodnotách, které ve své vnější politice chtěla prosazovat“.⁴⁷ Zmiňovanou interpretivistickou vlnu pak reprezentuje text **Jamieho Gaskartha**, zaměřující se na interpretaci etických závazků a dilemat vrcholnými tvůrci britské zahraniční politiky období před i po roce 1997. Z jeho analýzy plynou tři poznatky. Předně pro samotné aktéry éry New Labour byl koncept *etické (dimenze) zahraniční politiky*, zahrnující i humanitární intervencionismus, dominantním referenčním rámcem zahraničněpolitického rozhodování. V širší perspektivě pak etické ohledy tvořily i v období před rokem 1997 integrální součást nadstranických tradic britské zahraniční politiky, jež Gaskarth vymezuje jako (1) realismus (kontinuita daná trvalostí zájmů); (2) zahraniční politika zohledňující své etické souvislosti; (3) „opatrný“ legalismus. Konečně zřetelně větší praktický prostor pro etické ohledy v zahraniční politice nalézali podle Gaskartha ti aktéři, kteří se zároveň odvolávali na levicové tradice v britském politickém myšlení – socialismus, sociální demokracii či labourismus.⁴⁸

2.3 Doktrína mezinárodního společenství

V chronologickém pořadí druhým konceptem, který akademická literatura používá jako interpretační klíč k britské zahraniční politice éry New Labour, je soubor idejí o povaze mezinárodního společenství, globalizaci a intervenci, načrtnutý v Blairově chicagském projevu *Doctrine of International Community* z dubnu 1999. Variantně bývá tento soubor idejí pro svou tematizaci možností zahraniční intervence v literatuře nazýván *liberální* či *humanitární intervencionismus* (též *Blairova doktrína*). Humanitárně motivované vojenské intervence pak bývají interpretovány jako praktické naplňování závazku k *etické (dimenzi) zahraniční politiky*. Jak jsme již uvedli výše, Blairova *Doktrína mezinárodního společenství* a politická filosofie New Labour (*Third Way*) byly úzce propojeny prostřednictvím konceptu společenství (*community*) Proto byl ve své době chicagský projev považován za průmět *Třetí cesty* do sféry zahraniční politiky.⁴⁹

Akademická reflexe *doktríny mezinárodního společenství* se od počátku soustředila na moment ospravedlnování zahraničních intervencí humanitárními ohledy. Jediný empirický materiál zpočátku představovala válka v Kosovu a předmětem debaty zde bylo místo etických/humanitárních pohnutek a rodící se Blairovy koncepce mezinárodního společenství v hierarchii motivů vojenského zásahu NATO, jehož byla britská vláda prominentním advokátem. V literatuře panuje široká shoda, že „Blairův morální

---

⁴⁷ McCormack, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy“, 104.

⁴⁸ GASKARTH, Jamie, „Interpreting Ethical Foreign Policy: Traditions and Dilemmas for Policymakers“, *BJPIR* 15 (2013), 192-209.

⁴⁹ Ralph, „A Difficult Relationship“, 125-6.

kompas“, tedy altruistický impuls, představovaly pouze jeden z více motivů, jež vládu k aktivní podpoře vojenského zásahu vedly.⁵⁰ Jako další motivy bývají bez jednoznačné hierarchizace uváděny již konvenčnější ohledy na kredibilitu NATO v kontextu dřívějších hrozeb užití síly, obava z eskalace uprchlické krize a snaha překonat historickou image Labour jako strany nevěrohodné v záležitostech obranné politiky. Britská obhajoba intervence dále pracovala se dalšími dvěma typy argumentů, jež můžeme považovat za průmět dobového ideového rámce zahraniční politiky New Labour. V argumentu *podpory mezinárodního společenství* (tj. souhlas většiny členů Rady bezpečnosti, existence požadavků nastolených dřívějšími rezolucemi RB) rezonuje idea *multilateralismu ukotveného v OSN*. Argument *poučení z Bosny (Srebrenice)* předkládá požadavek odčinit pocíťované selhání západoevropských zemí během dřívějších fází válek v bývalé Jugoslávii a dostát tak sebepojetí Evropy jako „civilizovaného kontinentu“. *Civilizovanost* (k níž bylo dění v Kosovu v příkrém kontrastu) zde tak artikulována jako součást kolektivní evropské identity, v níž je situována identita britská.

Práce odmítající autenticitu humanitárních motivů na straně intervenujících států NATO (např. Mark Curtis je označuje za „mýtus“⁵¹) jsou v rámci akademické komunity zcela okrajové. Zajímavější je alternativní interpretace, již předkládá **David McCourt**. Ten připisuje zesílení intervencionismu v britské zahraniční politice konce 90. let nikoli logice *etické zahraniční politiky* či Blairovu osobnímu a politickému přesvědčení, ale primárně obrození a novolabouristické aktualizaci *atlantistické tradice*.⁵²

Druhá linie akademické reflexe *doktríny mezinárodního společenství* se zaměřila na diskurz „odmítání appeasementu“ a „poučení se historie“. Ten byl, jak ukázal **Mikkel Vedby Rasmussen**, základní diskurzí strategií dobového západního intervencionismu.⁵³ V literatuře je zdokumentováno, že v politickém diskurzu přelomu tisíciletí byly artikulovány historické analogie, jež rámovaly aktuální dění prostřednictvím odkazů na kolektivní historickou paměť. Například Clare Shortová, jež později rezignovala z Blairova kabinetu kvůli nesouhlasu s válkou v Iráku, spatřovala paralely mezi kosovskou krizí a nacistickým Německem a Holocaustem a své souputníky z levicového křídla Labouristické strany, kteří s vojenskou intervencí nesouhlasili, připodobňovala k „usmiřovačům Hitlera“ v roce 1939.⁵⁴ Pro diskurz liberálního intervencionismu byla naopak charakteristická, v kontrastu k *appeasementu*, silná tendence k prosazování preemptivních zásahů (např. Blair v roce 2007 obhajoval princip „progresivní preemptce“).⁵⁵

---

⁵⁰ Srovnej např. Williams, *British Foreign Policy under New Labour*, 63-4 či DADDOW, Oliver, „Tony’s war? Blair, Kosovo and the interventionist impulse in British foreign policy“, *International Affairs* 85:3 (2009), 548-54.

⁵¹ CURTIS, Mark, *Web of Deceit: Britain’s Real Role in the World* (London: Vintage 2003), 156.

⁵² McCourt, „Embracing Humanitarian Intervention“, 246-262.

⁵³ VEDBY RASMUSSEN, Mikkel, „The history of a lesson: Versailles, Munich and the social construction of the past“, *Review of International Studies*, 29 (4), 2003, 499-519.

⁵⁴ McCormack, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy“, 112.

⁵⁵ Clarke, „Foreign Policy“, 600.

Významným momentem v interpretaci *Doktríny mezinárodního společenství* je Blairova ambice etablovat se jako vůdčí postava soudobé mezinárodní politiky i koncepčního uvažování o ní.⁵⁶ To se mu podařilo právě chicagským projevem, jímž slovy **Davidu McCourta** „artikuloval a v jistém smyslu ztělesnil liberálně-intervencionistického ducha doby“.⁵⁷ Myšlenky „Blairovy doktríny“ totiž nebyly ve své době ojedinělé. Koncept humanitární intervence se koncem 90. let formoval jako sdílená idea politiků levého středu v Evropě i Spojených státech a v téže době nabírala na intenzitě i debata o interpretaci Charty OSN a principu suverenity. **Tim Dunne** připomíná, že nejčastěji citovaná pasáž chicagského projevu, „úvahy“ (*considerations*) o podmínkách zahraniční intervence, vychází ze soudobého uvažování o doktríně spravedlivé války. Odlišuje se však od ní absencí klíčového kritéria autority, tedy oprávnění uděleného příslušnou mezinárodní organizací.⁵⁸

Bezprostřední přijetí chicagského projevu jako ucelené vize mezinárodní politiky pro 21. století však bylo spíše odrazem dobové poptávky po textu tohoto typu než toho, že by jí skutečně byl. Text vznikl v premiérově nejužším okruhu jen několik dní před Blairovým vystoupením a nebyl tedy výstupem žádné zásadní koncepční debaty ani výrazem ideového konsenzu britské zahraničněpolitické *policy community*.⁵⁹ **Oliver Daddow** z formulací klíčových pasáží projevu usuzuje, že i samotný Blair si uvědomoval, že chicagský projev je (jen) prvním vyjádřením konceptuálního myšlení ve stadiu zrodu: například principy, kterými by se podle něj měly řídit úvahy o vojenské intervenci, zde nejsou předkládány jako kategorické požadavky, ale jako témata ke zvážení, a i v pasážích věnovaných *Třetí cestě* Blair pouze konstatuje, že „vyvstávají určité klíčové principy a myšlenky (...)“.⁶⁰ Podle **Christophera Hilla** tak hlavní význam chicagského projevu leží v tom, že představoval „malou revoluci proti pragmatickému empiricismu, který dominoval jazyku britské zahraniční politiky od dob Cobdena, Brighta a Gladstona“.⁶¹ Zároveň *Doktrína mezinárodního společenství* a Blairova obhajoba války v Kosovu přispěly k další intenzifikaci debaty o konceptu humanitární intervence (mj. zda ji chápat jako právo, anebo povinnost), o limitech státní suverenity a obecněji o povaze a praktické interpretaci pozitivního mezinárodního práva.⁶²

Kritika *Doktríny* v akademické literatuře se váže zejména ke třem jejím aspektům. Prvním je již zmíněná *absence „šestého“ kritéria* (tzv. kritérium autority - oprávnění ze

---

⁵⁶ Daddow, „Conclusion“, 226-7.

⁵⁷ McCOURT, David, „The New Labour Governments and Britain's Role in the World“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 46.

⁵⁸ DUNNE, Tim, „Britain and the gathering storm over Iraq“, in SMITH, S., HADFIELD A. a DUNNE T., *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases* (Oxford: OUP, 2008), 346.

⁵⁹ Kampfner, *Blair's Wars*, 50-53.

⁶⁰ Daddow, „Tony's war?“ 549-50.

⁶¹ Citováno v Wheeler a Dunne, *Moral Britannia?*, 20.

⁶² Dunne, „Britain and the gathering storm over Iraq“, 346.

strany příslušné mezinárodní organizace) při rozhodování o případné vojenské intervenci. Dle všeho došlo při přípravě textu k jeho opomenutí cíleně, a právě z tohoto důvodu zřejmě bylo od přípravy chicagského projevu v rozporu se zvyklostmi odříznuto ministerstvo zahraničí. Za tímto rozhodnutím měla stát obava, že by legalisticky uvažující FCO na zařazení kritéria autority – nejspíše ve formě explicitního mandátu Rady bezpečnosti OSN, který samotný zásah v Kosovu postrádal – trvalo.⁶³ Opodstatněnost tohoto předpokladu potvrzuje pozdější projev ministra zahraničí Robina Cooka *Guiding humanitarian intervention*, považovaný v literatuře za nejrozpracovanější příspěvek některého z představitelů vlády New Labour k debatě o humanitární intervenci. Ten se od Blairova chicagského projevu odlišuje právě silným důrazem na výslovný mandát Rady bezpečnosti a zároveň kolektivní charakter případné vojenské akce.⁶⁴ Při zpětném pohledu a znalosti vyústění irácké krize je podle **Jasona Ralpa** zřejmé, že vytěsnění kritéria autority vede k situacím, kdy si státy mohou nárokovat oprávnění vystupovat jménem mezinárodního společenství i tehdy, kdy se nemohou opřít o souhlas většiny členů Rady, pokud svůj postup považují za legální z hlediska *vlastní* interpretace dřívějších rezolucí RB.⁶⁵

Na druhý problematický aspekt *Doktríny* upozornil **Paul Williams**. Podle něj se Blair ve svém vystoupení zabýval pouze jediným z mnoha způsobů, kterými britská vláda, respektive mezinárodní společenství, zasahují do „konfliktů druhých“, totiž vojenskou intervencí, avšak *opomíjí další možné formy intervence*: diplomacii, sankce atd.⁶⁶ Výsledkem tohoto zúžení je obraz nejen neúplný, ale zároveň upřednostňující vojenské nástroje, jež by však měly zůstat krajní možností řešení krizí, před nástroji nevojenskými.

Konečně **Jason Ralph** v návaznosti na dřívější texty Normana Fairclougha (viz 2.7) považuje za zásadní problematické místo chicagského projevu, a Blairova uvažování o mezinárodní politice obecně, *nedostatečnou definovanost kategorie „my“*, tedy protagonistů, jejichž jménem hovoří. Osobní zájmeno „my“ tak může podle na různých místech téhož textu bez dalšího upřesnění označovat britskou vládu, Západ/NATO, mezinárodní společenství či nedefinovanou množinu lidí uvažujících stejně jako mluvčí.⁶⁷

***

Doktrína mezinárodního společenství a ideje humanitárního intervencionismu zůstaly centrálním tématem akademické debaty o ideovém rámci britské zahraniční politiky v éře

---

⁶³ Daddow, „Conclusion“, 224.

⁶⁴ Robin Cook, „Guiding humanitarian intervention“, Speech to the American Bar Association, London, 19. července 2000, podle LUNN, Jon, MILLER, Vaughne a SMITH, Ben, *British foreign policy since 1997*. House of Commons Library Research Paper 08/56, 11.

⁶⁵ Ralph, „After Chilcot“, 306.

⁶⁶ Williams, *British Foreign Policy under New Labour*, 165.

⁶⁷ Ralph, „A Difficult Relationship“, 127; Ralph, „After Chilcot“ 307.

New Labour až do současnosti. Vývoj diskurzu a ideového rámce zahraniční politiky labouristické vlády po 11. září 2001 je v hlavním proudu odborné literatury interpretován jako evoluce *Doktríny* v radikálně proměněném mezinárodním kontextu, nikoli jako paradigmatický posun a opuštění základních premis *Doktríny*.⁶⁸ Nejčastěji diskutovaným tématem pro období po roce 2001 v souvislosti s *Doktrínou* je její role při formování britské politiky a diskurzu během irácké krize v letech 2002-03. Nosnost principů *Doktríny mezinárodního společenství* pro porozumění britské roli ve válce v Iráku obhájí např. **Jason Ralph** v již citovaných textech z roku 2011, které již reflektují účastnická svědectví pořázená během šetření Chilcotovy komise (2009-2011). Ze stejných dokumentů vychází i vůči Blairovi příliš jednostranně kritická monografie **Petera Lee**, hodnotící invazi do Iráku z hlediska teorie spravedlivé války.⁶⁹

Kontinuitu liberálně intervencionistické doktríny a jejich těsných vazeb na *etickou dimenzi* postuloval i **Dan Bulley**. Ve své analýze prezentace motivů zahraničních intervencí, jichž se Británie v období 1999-2003 zúčastnila, shledává, že s jedinou výjimkou (intervence v Sierra Leone v roce 2000, jež byla britskou vládou prezentována jako čistě altruistický podnik) šlo ve všech případech o mix etických/humanitárních a „konvenčních“ motivů, pouze se po 11. září 2001 změnila jejich hierarchie. Humanitární motivy byly poté zpravidla uváděny až druhotně, přesto měly ve vládním diskurzu pevné místo. Válku v Kosovu v roce 1999 Blairova vláda ospravedlňovala primárně jako humanitární podnik, avšak jak jsme již uvedli výše, při obhajobě zaznívala i řada dalších bezpečnostních a politických argumentů (kredibilita NATO, bezpečnostní kontext atd.). Při obhajobě války v Afghánistánu (po roce 2001) již britská vláda primárně uváděla motivy bezpečnosti, sekundárně ale opět humanitární (utrpení civilního obyvatelstva za vlády Talibanu), obdobný vzorec Bulley nalézá i v ospravedlňování invaze do Iráku, kde hlavní uváděný motiv představovala snaha o vynucení mezinárodního práva, jako vedlejší motiv však ve vládním diskurzu opět figuroval útlak obyvatelstva režimem Saddáma Husajna. Blairovo ospravedlňování invaze do Iráku však podle Bulleyho bylo nekonzistentní v tom, že intervenci současně rámoval v idejích *Doktríny mezinárodního společenství* a zároveň ji opakovaně předkládal jako výjimečný případ, který se tomuto rámci vymykal. Dle Bulleyho byla důvodem této Blairovy nejistoty ohledně slučitelnosti intervence s principy *Doktríny* obtížnost vlastního rozhodnutí pro intervenci, kdy si Blair měl uvědomovat, že z hlediska *Doktríny* a zásad normativně ukotvené zahraniční politiky je možné vést silnou argumentaci pro i proti invazi.⁷⁰

Vyhrocený názor, že by 11. září či invaze do Iráku představovaly úplný odklon britské zahraniční politiky od ideou liberálního intervencionismu inspirované *Doktríny mezinárodního společenství*, tedy v relevantní literatuře nezaznívá. Naopak bývá připomínána snaha britské diplomacie prosadit před invazí do Iráku přijetí druhé rezoluce Rady bezpečnosti, jež by nadcházející útok explicitně autorizovala a tím zajistila, že válka

---

⁶⁸ Dumbrell, *A Special Relationship*, 152.

⁶⁹ LEE, Peter, *Blair's Just War. Iraq and the Illusion of Morality* (Houndmills:Palgrave Macmillan, 2012).

⁷⁰ Bulley, „The politics of ethical foreign policy“, 449-52.

bude vedena podle litery mezinárodního práva a tedy v souladu s principy formálního multilateralismu. Přesto je 11. září 2001 v některých reflexích trajektorie britské zahraniční politiky v éře Tonyho Blaira považováno za zřetelný bod zlomu. Například **Tima Dunne** jej pokládá za moment, kdy po *internacionalistickém* intermezzu prvních let New Labour znovu nabyla vrchu *atlantická* identita Británie.⁷¹ Lze zaznamenat i interpretace, jež „zhroucení“ (termín **William Wallace**⁷²; u jeho vůči Blairovi kritických textů je však třeba mít na zřeteli, že je současně i aktivním liberálnědemokratickým politikem) *Blairovy doktríny* vztahují k pozdějším událostem – např. **David Hastings Dunn** hovoří o „definitivním konci Blairovy zahraničněpolitické vize“ v souvislosti s bezpodmínečnou americko-britskou podporou izraelské invaze do Libanonu v roce 2006.⁷³

***

Posledním tématem v akademické reflexi „Blairovy doktríny“, jež považujeme za potřebné zde uvést, je kompatibilita idejí předestřených v chicagském projevu s následným vývojem globální debaty o humanitární intervenci. Ta vyústila v ustavení Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu (ICISS 2000-1) a následnou formulaci zásady „Odpovědnost za ochranu“ (*Responsibility to Protect*, R2P). Na tu se pak odvolávaly pozdější humanitárně motivované intervence, mj. mezinárodní zásah během občanské války v Libyi v roce 2011. Je zřejmé, že přes mimořádný ohlas, který chicagský projev ve své době vzbudil, nepředstavují Blairovy „úvahy“ o intervenci přímého předchůdce R2P. Podle **Olivera Daddowa** jde naopak o dva zcela odlišné koncepty: idea R2P (na niž se samotný Blair, na rozdíl od jiných představitelů jeho vlády, ani po roce 2001 přímo neodkazoval) je odvozena od práva lidské osoby na ochranu, naopak „Blairova doktrína“ je formulována z pohledu intervenujícího, tj. na rozdíl od R2P *a priori* diskurzivně upřednostňuje právo na intervenci před normou státní suverenity.⁷⁴ Naopak v již zmiňovaném příspěvku Robina Cooka k debatě o principech humanitární intervence z roku 2000 spatřuje **Dan Bulley** přímý předobraz zásad později vtělených do R2P.⁷⁵

2.4 Atlanticismus

Pojem *atlanticismus* nese v akademickém diskurzu vícero významů, v 90. letech byl mimo jiné užíván v debatě o institucionální architektuře evropské bezpečnosti po konci bipolarity pro proud podporující zachování ústřední role NATO. V tomto rozboru

---

⁷¹ Dunne, „When the shooting starts“, 893-4.

⁷² WALLACE, William, „The Collapse of British Foreign Policy“, *International Affairs* 82:1 (2005), 53-68.

⁷³ HASTINGS DUNN David, „The double interregnum: UK-US relations beyond Blair and Bush“, *International Affairs* 84:6 (2008), 1133.

⁷⁴ Daddow, „Tony’s war?“, 559-60.

⁷⁵ Bulley, „The politics of ethical foreign policy“, 447.

následujeme **Tima Dunna** v pojetí *atlanticismu* jako souboru představ, jež vedou tvůrce britské zahraniční politiky v okamžiku nutnosti volby k upřednostnění bilaterálního vztahu s USA před jinými mezinárodními vazbami a závazky.⁷⁶ Tato forma *atlanticismu* byla v období od druhé světové války obzvláště silně zakořeněna v konzervativní straně, stejně tak ale platí pro celou souslednost labouristických vlád, počínaje Attleem a Bevinem a konče Blairem a Brownem. Interpretivistická tradice *atlanticismus* chápe jako jednu ze tří hlavních *kulturních tradic*, vedle tradice pro-evropské a orientace na Commonwealth, jež se prolínají se čtyřmi výše připomínanými *zahraničněpolitickými tradicemi*, konzervativní, whigovskou, liberální a socialistickou, a dotvářejí tak předivo idejí a vazeb, v němž je situována *agency* tvůrců britské zahraniční politiky.⁷⁷

Cílem této podkapitoly není rozebírat akademickou reflexi obsahové roviny britsko-amerického *zvláštního vztahu* (*special relationship*), jeho historického vývoje a všech jeho složek, vojenské, zpravodajské, ekonomické či politicko-symbolické. Zajímá nás však jeho dimenze kulturně-ideologická, jež formuje *atlanticismus* jako jednu organizujících významových formací ideového rámce zahraniční politiky nejen New Labour, ale s velmi dílčími výjimkami (Edward Heath) všech poválečných britských vlád. **Tim Dunne** při interpretaci britské účasti na invazi do Iráku v této souvislosti hovoří přímo o ideji *sdílené (transnacionální) atlantické identity*.⁷⁸

Ve své ideologické rovině je *zvláštní vztah*, jak připomínají **William Wallace** a **Christopher Phillips**, kolektivním mýtem, vytvořeným Winstonem Churchillem a přebíraným generacemi britských politiků přes Margaret Thatcherovou až po Tonyho Blaira a Gordona Browna. Podle této ideologie je *zvláštní vztah* (jenž v našem pojetí *atlanticismus* odůvodňuje a k jehož naplňování *atlanticismus* tvůrce britské zahraniční politiky nabádá) projevem „sdílené globální vůdčí role, sdílené historie [zakladatelský mýtus o zpečetění pokrevního pouta obětí společně přinesenou v boji proti hitlerovskému Německu – pozn. aut.], sdílených hodnot a sdíleného závazku k podpoře liberálního světového řádu“.⁷⁹ **Robert Hendershot** ve své analýze role percepce ve *zvláštním vztahu* považuje vedle vnímání kulturní blízkosti právě mytologii britsko-americké aliance jako přirozené, rovné, bezproblémové a zakořeněné v sentimentálních zakladatelských mýtech sdílené historie, za zásadní komponentu atlantické orientace jak britských elit, tak i veřejného mínění. Tato mytologie podle něj pomáhá *zvláštnímu vztahu* přenášet se přes dílčí krize a formuje pocit vzájemné potřeby, jenž přetrvává i v 21. století. Mýtus „rovné“ aliance přitom však Brity vede ke sklonu podceňovat základní strukturální asymetrii britsko-amerického vztahu, kdy Británie tíhne k primátu *zvláštního vztahu* nad

---

⁷⁶ Dunne, „When the shooting starts“, 895.

⁷⁷ Bevir, Daddow a Hall, „Introduction: Interpreting British Foreign Policy“, 167-8.

⁷⁸ Dunne, „When the shooting starts“, 893-909.

⁷⁹ WALLACE, William a PHILLIPS, Christopher, „Reassessing the special relationship“, *International Affairs* 85:2 (2009), 263.

domácí politikou, zatímco na americké straně standardně platí kategorický primát domácí politiky nad vstřícností vůči Londýnu.⁸⁰

John Dumbrell je pouze jedním z mnoha autorů, kteří upozorňují na roli *mispercepcí* britsko-amerických vztahů na britské straně, kdy jejich britská konceptualizace má sklon předpokládat větší kulturní blízkost i shodu zájmů, než odpovídá skutečnosti.⁸¹ V případě představitelů New Labour mohly být tyto mispercepce posilovány i soustředěním jejich amerických vazeb na specifické kulturně a ideově spřízněné prostředí – v případě Gordona Browna, jak připomíná **Stephen Dyson**, šlo o Novou Anglii a liberální křídlo Demokratické strany soustředěné okolo postavy senátora Edwarda Kennedyho.⁸²

***

Podstatné je, že i autoři, kteří polemizují s nosností *atlanticismu* jako hlavního vektoru britské zahraničněpolitické strategie pro 21. století (William Wallace, Patrick Diamond), uznávají jeho historickou opodstatněnost a jakkoli považují *zvláštní vztah* za do značné míry britskou iluzi či Churchillem „vynalezenou“ zahraničněpolitickou tradici, uznávají jeho význam jako zdroje britského vlivu a sebevědomí v post-imperiální éře a období bipolarity.

Jakkoli *atlanticismus* vlád éry New Labour navazuje na proamerickou orientaci všech labouristických vlád od roku 1945, pro stranickou levici byl historicky charakteristický spíše antiamerikanismus, nesouhlas s členstvím v NATO a se statusem Británie jako jaderné velmoci. **Mark Phythian** připomíná, že v rámci Labour vždy existovalo silné pnutí mezi instinktivním proamerikanismem generací jejich lídrů a vnímáním Spojených států jako velmoci, jejíž zahraniční politika i společenský model jsou v rozporu s některými ze základních hodnot labouristického hnutí.⁸³

Toto vnitrostranické pnutí charakterizovalo i éru New Labour. **John Dumbrell** připomíná, že samotný projekt modernizace strany pod vedením Johna Smithe (1992-94) a především pak Tonyho Blaira (od 1994) výrazně čerpal ze soudobého politického a ekonomického myšlení Demokratické strany („New Democrats“). Díky těsným osobním vazbám na americké prostředí přebírala New Labour nejen jednotlivé ideologické a programové body demokratů, ale do značné míry i jejich celkovou politickou strategii.⁸⁴

---

⁸⁰ HENDERSHOT, Robert, „Affection is the cement which binds us.“ Understanding the cultural sinews of the Anglo-American special relationship“ in DOBSON, Alan a MARSH, Steve (eds.), *Anglo-American Relations. Contemporary Perspectives* (Abingdon, Oxon: Routledge, 2013), 52-81.

⁸¹ Dumbrell, *A Special Relationship*, 273-4.

⁸² Dyson „New Labour, Leadership and Foreign Policy-making after 1997“, 78.

⁸³ PHYTHIAN, Mark, „From Asset to Liability: Blair, Brown and the ‚Special‘ Relationship“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 189.

⁸⁴ Dumbrell, *A Special Relationship*, 143; DUMBRELL, John, „Personal Diplomacy: Relations between prime ministers and presidents“, in DOBSON, Alan a MARSH, Steve (eds.), *Anglo-American Relations. Contemporary Perspectives* (Abingdon, Oxon: Routledge, 2013), 87.

Podle **Michaela Clarka** byla pro Blaira osobně silnou inspirací raná Clintonova zahraničněpolitická ideologie liberálního internacionalismu, jakkoli nedůsledně praktikovaná, a především jeho snaha, aby se v soudobé mezinárodní agendě věnovalo více pozornosti globálním tématům, jako byla rozvojová problematika či klimatické změny.⁸⁵

Na tradicionalistickém křídle labouristické strany však byla tato „clintonizace“ přijímána se značnou nevolí a vnitřní rozpolcenost strany ve vztahu k USA dále vzrostla po nástupu administrativy George W. Bushe v souvislosti s „válkou proti teroru“ a invazí do Iráku. Jedním z prominentních témat v textech zabývajících se obdobím po roce 2007 jsou proto snahy instinktivně atlantistických tvůrců britské zahraniční politiky Brownovy éry (premiér Brown, ministr zahraničí Miliband) vypořádat se s rozpolceností strany ve vztahu k USA. **Mark Phythian** konstatuje, že výsledkem snah ubezpečit Washington o trvalou ambici Británie zůstat pro Spojené státy nejvýznamnějším a nejplatnějším spojencem a zároveň vyjít vstříc nyní převážně protiamericky a protibushovsky naladěné straně a distancovat se od blairovského image Británie jako „amerického pudlíka“ byl nekonzistentní a matoucí diskurz, jenž především při zpětném hodnocení války v Iráku artikuloval často protichůdné významy.⁸⁶

Častým předmětem akademické reflexe je samotná metafora „pudlíka“, vyjadřující percepci přílišné úslužnosti a nekritičnosti Tonyho Blaira a tím i celé britské zahraniční politiky vůči Bushově administrativě. Tuto metaforu, jež byla populární především na labouristické levici („Old Labour“) a v levicově orientovaném tisku, však **David Hastings Dunn, Patrick Porter** i **John Dumbrell** považují za zavádějící a vůči Blairovi nespravedlivou. Implikuje totiž ústupnost z pozice slabosti (i v akademické literatuře lze narazit na interpretaci „nekritické“ Blairovy podpory USA jako projevu psychologie závislosti a obavy, že odepřením či podmíněním podpory by Británie ztratila svůj zahraničněpolitický kapitál – nadstandardní vliv na utváření americké politiky). Premiér se však podle jmenovaných autorů k USA přimkl kvůli své sebevědomé konceptualizaci *zvláštního vztahu* v intencích macmillanovské představy „Řeků a Římanů“, díky níž věřil, že Británie bude pod jeho vedením dostatečně silným partnerem, aby byla s to potenciálně nežádoucí americkou politiku účinně usměrňovat.⁸⁷

11. září a válka v Iráku

V 11. září 2001 a následujících týdnech literatura shodně spatřuje moment oživení *atlantismu* jako nosné ideje Blairovy zahraniční politiky. Předpokladem tohoto vývoje byla podle **Johna Dumbrella** autentická ideologická konvergence amerického

---

⁸⁵ Clarke, „Foreign Policy“, 594 a 613.

⁸⁶ Phythian, „From Asset to Liability“, 198-200.

⁸⁷ Hastings Dunn, „The double interregnum“, 1132; PORTER, Patrick, „The last charge of the knights? Iraq, Afghanistan and the special relationship“, *International Affairs* 86:2 (2010), 360; Dumbrell, „Personal Diplomacy“, 88.

neokonzervativismu a Blairova liberálního internacionalismu.⁸⁸ Podstatné je, že po 11. září došlo v Británii i k posunu ve strategickém uvažování a změnilo se hodnocení bezpečnostních rizik, v důsledku čehož zásadně klesla tolerance možného stavu, kdy by „zlotřilé režimy“ (především Irák) disponovaly zbraněmi hromadného ničení.⁸⁹ Tím se ve vyvíjející se Blairově *Doktríně* otevřel prostor pro možnou podporu snah o násilnou změnu těchto režimů. **Stuart Croft** a **Cerwyn Moore** připomínají, že Británie také jako první západoevropská země přejala americký diskurz o terorismu a jeho interpretaci jako nové hlavní globální hrozby.⁹⁰

Vedle ideologické a emocionální roviny britského *atlanticismu* vývoj po 11. září v britském, a nejvýrazněji Blairově, uvažování aktivizoval i (tradiční) *instrumentální* konceptualizaci *zvláštního vztahu* jako *směny* loajality a vojenské podpory za vliv na utváření americké globální strategie.⁹¹

Brownova éra

Srovnání Tonyho Blaira a Gordona Browna ukazuje míru „personalizace“ *atlanticismu* v závislosti na individuálních představách o povaze mezinárodní politiky, interpretaci hlavních témat zahraničněpolitické agendy a také osobnostních předpokladech jednotlivých politických lídrů.⁹² V případě Gordona Browna je možno hovořit o jeho pragmatičtější formě.⁹³ Brownovy širší osobní obzory spolu s novými globálními tématy, jež vyvstaly v důsledku finanční krize, také umožnily britské zahraniční politice vymanit se z blairovské fixace na vyvažování logik své atlantické a evropské dimenze. I po roce 2007 vycházela britská konceptualizace bilaterálního vztahu s USA z logiky „směny“ (politické loajality a vojenského příspěvku k americkým zahraničním angažmá výměnou za očekávání vlivu na americkou politiku), podle **Patricka Portera** se však tato (podle něj iluzorní) představa na sklonku Brownovy éry již jevila jako pro Londýn nadále ekonomicky neudržitelná.⁹⁴

Anglosféra

---

⁸⁸ Dumbrell, „Personal Diplomacy“, 88.

⁸⁹ Ralph, „After Chilcot“, 309.

⁹⁰ CROFT, Stuart a MOORE, Cerwyn, „The evolution of threat narratives in the age of terror: understanding terrorist threat in Britain“, *International Affairs* 84:4 (2010), 821-835.

⁹¹ Dumbrell, *A Special Relationship*, 213; Dunne, „Britain and the gathering storm over Iraq“, 347.

⁹² Srovnej Dyson, „New Labour, Leadership and Foreign Policy-making after 1997“, 63-83.

⁹³ DADDOW, Oliver a GASKARTH, Jamie, „Introduction: Blair, Brown and New Labour's Foreign Policy, 1997-2010“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 27.

⁹⁴ Porter „The last charge of the knights?“, 355-75.

Idea *zvláštního vztahu* je v některých konceptualizacích zasazena do širší, churchillovské představy globální *Anglosféry*, imaginárního společenství či „rodiny“ anglofonních národů Británie/Anglie, Ameriky, Kanady, Austrálie a Nového Zélandu, spojených sdílenou historií, hodnotami a krví.⁹⁵ **Ben Wellings** a **Helen Baxendaleová** interpretují *Anglosféru* (též „*Otevřené moře*“) jako soubor idejí, který v současnosti nabízejí *hard euroskeptici* jako hlavní alternativu k britskému členství v EU. K roku 1999 či 2000 lze podle nich v Británii datovat vznik hnutí usilujícího o formalizaci *Anglosféry*. To má v současnosti největší ohlas na thatcheristické (tj. euroskeptické) pravici, jakkoli *tradice Commonwealthu*, na niž tento myšlenkový proud navazuje, byla podle autorů historicky spíše doménou levice (na rozdíl od někdejší konzervativní tradice *imperiální*). Současný koncept *Anglosféry* je podle Wellingse a Baxendaleové souborem idejí primárně kulturně-historického obsahu, svým ohlasem i obsahem spíše anglická než (celo)britská, a již adaptovaná na soudobou globální éru spíše než se nostalgicky ohlížející za imperiální minulostí. Její specifikum spatřují v tom, že *Anglosféra* je pro své přívržence jak intelektuálním východiskem (tradicí v interpretivistickém smyslu), tak i aspirativní destinací britské zahraniční politiky.⁹⁶

Jakkoli (New) Labour není možné pokládat za „stranu *Anglosféry*“, Tonyho Blaira je možné považovat, slovy **Timothy Gartona Ashe**, za „emocionálního anglosféristu“. Podle Ashe se Blair přes svou proevropskou rétoriku a otevřenost ke kontinentálnímu dění intelektuálně a emocionálně identifikoval především s anglofonním světem, o čemž svědčí například četnost a hloubka historických odkazů v jeho projevech.⁹⁷ Je tedy otázkou, nakolik nás skutečnost, že naše analýza diskurzu tvůrců zahraniční politiky New Labour neprokázala explicitní rezonanci idejí *Anglosféry*, opravňuje ke konstatování, že jejich konceptualizace *zvláštního vztahu* jej chápe jako výlučnou, dvoustrannou vazbu, která již není zasazena do širšího historicky, jazykově, kulturně či pokrevně definovaného společenství.

***

Z prozkoumaného souboru akademických textů reflektujících místo *atlanticismu* v zahraničněpolitických představách Labouristické strany vyplývá několik poznatků. Předně jakkoli s idejemi *atlanticismu* bývá spojována především Konzervativní strana, ve vládních obdobích silně rezonovaly i na „přední lavici“⁹⁸ Labouristické strany. Můžeme tedy, uvažujeme-li období od roku 1945, *atlanticismus* považovat za konsensuální ideové východisko britské zahraniční politiky. Specifikem britského *atlanticismu* je přitom jeho

---

⁹⁵ GAMBLE, Andrew, *Between Europe and America: The Future of British Politics* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003), citováno v DIAMOND, Patrick, *Shifting Alliances* (London: Politico's, 2008), 6.

⁹⁶ WELLINGS, Ben a BAXENDALE, Helen, „Eurocepticism and the Anglosphere: Traditions and Dilemmas in Contemporary English Nationalism“, *Journal of Common Market Studies* 53:1 (2015), 123-139.

⁹⁷ Citováno v Wallace, „The Collapse of British Foreign Policy“, 63.

⁹⁸ Pojem „přední lavice“ (*front bench*) odkazuje k zasedacímu pořádku v Dolní sněmovně a označuje členy kabinetu, respektive stínového kabinetu.

silná mytologicko-emocionální vrstva. Autoři píšící z pozic pro-evropské tradice upozorňují i na skutečnost, že přínosy a náklady *zvláštního vztahu* nikdy nebyly v Británii předmětem věcné veřejné debaty.⁹⁹ Jako takový výrazně spoluformoval i zahraničněpolitickou orientaci vlád New Labour. Řada autorů přitom hovoří, především pro období Blairovy vlády po roce 2001, o „nekritickém“ *atlanticismu* ve smyslu apriorního upřednostňování bilaterální vazby s USA na úkor jiných mezinárodních vazeb a závazků.

Reprezentativní pro tento proud akademické reflexe je **Mark Phythian**, který s poukazem na omezenost vlivu, který Británie výměnou za navenek bezvýhradnou politickou podporu a vojenská angažmá získala na utváření americké strategie po 11. září, hovoří o jeho umenšené instrumentální hodnotě pro Británii. Blairův nekritický“ praktikovaný *atlanticismus* podle něj omezoval manévrovací prostor britské zahraniční politiky a nevyhnutelně vedl k britské komplicitě v normativně sporných praktikách „války proti teroru“.¹⁰⁰

Konceptualizuje-li *atlanticismus* v zde nastíněné podobě britsko-americký *zvláštní vztah* jako *nenahraditelný*, vzniká prostor pro kolize s dalšími základními významy ideového rámce současné britské zahraniční politiky. Již dříve jsme si na příkladu invaze do Iráku všimli tenzí mezi *atlanticismem* a *internacionalismem*: jak konstatuje **Jason Ralph**, „jednou z nejzávažnějších otázek, které tvůrci britské zahraniční politiky v minulosti i v současnosti řeší, je jak se má Británie zachovat v situacích, kdy americká politika nerespektuje mezinárodní právo.“¹⁰¹ Zejména podle autorů píšících z pozic pro-evropské tradice (**William Wallace, Patrick Diamond**) pak upnutí se na ideu *zvláštního vztahu* zároveň představuje dodatečnou intelektuální i psychologickou překážku adaptaci post-imperiální Británie na ztrátu velmocenského statusu a přijetí faktu, že je v první řadě *evropskou zemí*.¹⁰²

2.5 Ideje místa, role a identity Británie ve světě

Michael Harvey ve své studii o konstrukci mezinárodního postavení Británie v politickém diskurzu identifikoval dva dominantní *narativy*, jež vypovídání politiků, ale i médií a akademiků organizují: „britskou výjimečnost“ (*exceptionalism*) a „britský úpadek“ (*decline*). Idea *úpadku* rezonovala v určitých obdobích (nejsilněji od 50. do 70. let) především v médiích, naopak diskurz zahraničněpolitického establishmentu, přesvědčeného o trvalé schopnosti významně Británie ovlivňovat mezinárodní dění, čerpal převážně z *narativu britské výjimečnosti*. Jeho „zakladatelským“ vyjádřením byla

---

⁹⁹ Wallace a Phillips, „Reassessing the special relationship“, 279-80.

¹⁰⁰ Phythian, „From Asset to Liability“, 188-204.

¹⁰¹ Ralph, „A Difficult Relationship“, 124.

¹⁰² Wallace a Phillips, „Reassessing the special relationship“, 263-284; Diamond, *Shifting Alliances*.

i pro post-imperiální éru Churchillova metafora Británie jako jedinečného průniku „tří velkých kruhů [atlantického, imperiálního a evropského] svobodného světa“.¹⁰³

Koncepce tří kruhů v následujících desetiletích, a přinejmenším zčásti až do současnosti, strukturovala způsob, jímž britskou zahraniční politiku uvažovali jak samotní protagonisté¹⁰⁴, tak i akademičtí pozorovatelé. Současná akademická reflexe však již považuje představu „tří kruhů“ za zastaralou: vedle Hilla a Daddowa s Gaskarthem například **David McCourt** ji v podmínkách současného světa považuje za příliš úzce geograficky koncipovanou.¹⁰⁵

Metafory „transatlantického mostu“ a „středu globálního dění“

V britském politickém diskurzu jsou představy o postavení Spojeného království ve světě a jeho mezinárodní identitě často vyjadřovány pomocí metaforických vyjádření. Diskurz představitelů vlád New Labour jej konstruoval prostřednictvím dvou základních metafor, jejichž akademické reflexi se nyní budeme věnovat: *Británie jako transatlantického mostu* (mezi kontinentální Evropou a Severní Amerikou/USA) a *Británie jako středu/osy mezinárodního dění*. Tato představa byla v Blairově éře vyjadřována formulací „pivotní/ústřední země“ (*pivotal country*), později David Miliband užíval obrat *global hub*, jež akcentuje globalizovaný ráz současného světa, je méně státocentrický v pohledu na mezinárodní prostředí a evokuje též větší flexibilitu. V obou případech jde podle **Michaela Harveyho** přes inovativnost vlastních formulací o reartikulaci zcela tradičních myšlenek vycházejících z narativu *britské výjimečnosti*.¹⁰⁶

Metafora *mostu* se v britském politickém diskurzu příležitostně objevovala i dříve (mj. pro vyjádření role Commonwealthu) a také samotná idea Británie jako jakéhosi „tmelu“ Severoatlantické aliance či „prostředníka“ mezi USA a státy západní Evropy je tradičním britským autostereotypem. Konkrétní formulace *transatlantický most* je však charakteristická až pro diskurz Tonyho Blaira, v němž představuje jednu z nejčastěji užívaných – a patrně i nejcitovanější – rétorickou figuru.¹⁰⁷ Pro Blaira bylo udržení (domnělého) postavení Británie jako „transatlantického mostu“ strategickým cílem britské zahraniční politiky, vyplývajícím z jeho mnohokrát artikulované představy o vzájemném posilování atlantické a evropské dimenze britské zahraniční politiky, tj. o pozitivní korelaci mezi britským vlivem ve Washingtonu a v Evropě.¹⁰⁸

---

¹⁰³ Harvey, *Perspectives on the UK's Place in the World*, 4-6.

¹⁰⁴ Ještě v roce 2010 Christopher Hill konstatoval, že i uvažování britského zahraničněpolitického establishmentu se nadále, byť již ne formálně, churchillovskou představou *tří kruhů* řídí. Citováno v Daddow a Gaskarth, „Introduction: Blair, Brown and New Labour's Foreign Policy, 1997-2010“, 13.

¹⁰⁵ McCourt, „The New Labour Governments and Britain's Role in the World“, 46-47.

¹⁰⁶ Pro vývoj metaforického vyjadřování viz Harvey, *Perspectives on the UK's Place in the World*, 8-9.

¹⁰⁷ Pro kritickou diskusi metafory mostu v historické perspektivě viz Daddow, *New Labour and the European Union*, 221-8.

¹⁰⁸ Jak uvádí Michael Clarke, tuto původně Kennedyho tezi Blair převzal od Billa Clintona. Clarke, „Foreign Policy“, 602.

Takto formulovaná vize postavení Británie ve světě sice opomíjí, v churchillovské terminologii, samostatný post-imperiální „kruh“ a tím zásadně zužuje strategické horizonty britské zahraniční politiky, podle **Davidu McCourta** nicméně zpočátku vyznívala soudržně a byla posilována souběžnými ranými úspěchy britské evropské politiky a upevňováním *zvláštního vztahu*. Od roku 2002, kdy v kontextu „války proti teroru“ a připravované invaze do Iráku došlo ke zhroucení základní harmonie mezi zájmy a představami Spojených států a nejuživnějších kontinentálních států západní Evropy, se však podle McCourta nosnost ideje *mostu* vyčerpala. Blairův diskurz však tento vývoj nezohlednil, respektive na něj navzdory změně situace reagoval lpěním na původním schématu.¹⁰⁹ Metafora *mostu* dokonale vystihovala zacílení Blairovy zahraniční politiky na sladování své atlantické a evropské identity a závazků. Po nástupu jinak uvažujícího Gordona Browna v roce 2007 ji premiérský zahraničněpolitický diskurz zcela opustil.

Akademické reflexe metafor *mostu* vyznívá kriticky. **Oliver Daddow** a **Jamie Gaskarth** konstatovali, že samotný obraz pevně ukotveného mostu nepřipouští možnou nutnost volby jednoho partnera před druhým, a tím zkrsluje realitu, již by měl vystihovat¹¹⁰, a podle **Petera Riddela** znamenala „povýšení vyhýbání se volbě na novou [zahraničněpolitickou] strategii státu“¹¹¹. Pro **Paulu Williamse** pak implikovala „dosti neuvěřitelnou představu, že evropské státy ve skutečnosti postrádají schopnost komunikovat se Spojenými státy“.¹¹²

Metafora „*středu*“ vyjadřuje představu Británie jako významného člena a hybatele (*pivot* – osa otáčení) klíčových aliancí a mezinárodních organizací. Pozdější varianta Milibandova a Brownova varianta téže představy, *global hub*, zahrnovala i koloběh idejí, inovací, financí atp. Podle **Williamu Wallace** byla především původní blairovská idea Británie jako „pivovní mocnosti“, nalézající se „v průniku aliancí“ a „v těžišti (*at the crux*) mezinárodní politiky“ v principu přímou reformulací Churchillových *tří kruhů*.¹¹³ Konec rezonance metafor *transatlantického mostu* v premiérském diskurzu představoval jasný indikátor změny v uvažování o mezinárodním kontextu britské zahraniční politiky, jež nastala s nástupem Brownovy vlády. Nová dominantní metafora *global hub* nebyla teritoriálně exkluzivní a lépe korespondovala s novými akcenty Brownovy zahraniční politiky: snahou o navázání těsnějších bilaterálních vztahů se zeměmi BRICS, důraz na ekonomickou rovinu rozvoje a stav a institucionální rámec světové ekonomiky.¹¹⁴

Identita Británie

---

¹⁰⁹ McCourt, „The New Labour Governments and Britain’s Role in the World“, 41-44.

¹¹⁰ Daddow a Gaskarth, „Introduction“, 15.

¹¹¹ Citováno tamtéž.

¹¹² Williams, *British Foreign Policy under New Labour*, 58.

¹¹³ Wallace, „The Collapse of British Foreign Policy“, 55.

¹¹⁴ Seldon a Lodge *Brown at 10*, 29, 83, 335.

Jednou z dimenzí zahraniční politiky je, v jednání i diskurzu, snaha o projekci určité státní identity, ideálně takové, jež odráží základní celospolečenský konsensus a zároveň společenskou rozmanitost daného státu. V tomto nástinu se nebudeme věnovat literatuře zabývající se veřejnou diplomacií vlád New Labour (Marka Leonard) a jejím snahám, především v prvotním období po nástupu labouristů k moci, propagovat novou image „moderní“ (v diskurzu lze zaznamenat i metaforu „majáku“ (*beacon*) modernity) Británie pod *brandem* „Cool Britannia“ (protiklad k imperiálnímu *Rule Britannia*). Tento *brand* měl vyjadřovat vitalitu a nově nalezené sebevědomé společnosti, která se již nostalgicky nevrací ke své imperiální minulosti a potřebě utvzovat se o adjektivu „Velká“, ale je hrdá na své hodnoty, jako je kreativita, toleranci, otevřenost, inkluzivnost.¹¹⁵

Blízký našemu zkoumání je naopak text **Jamieho Gaskartha** z roku 2011, v němž autor analyzuje vrstvy identity Spojeného království, jak byla během období vlády New Labour konstruována ve strategických dokumentech vládních resortů interagujících se zahraničím (ministerstva zahraničí, FCO; obrany, MoD; pro mezinárodní rozvoj, DFID) a v projevech představitelů FCO.¹¹⁶ Jako hlavní charakteristiky britské identity na jednotlivých úrovních, jak byla ve zkoumaném korpusu textů utvářena, Gaskarth identifikoval:

a) „*Domácí*“ úroveň identity, tj. definující atributy esenciální „britskosti“ (*Britishness*): Británie je (1) státem zaměřeným na obchod (*trading nation*), (2) otevřenou a různorodou společností, (3) definovanou svými hodnotami.

b) *Evropská* úroveň identity: Británie byla v analyzovaných textech často charakterizována jako „evropská země“. Podle Gaskartha však tyto dokumenty zároveň ukazují, že se Britové zdráhají ve strategické rovině akceptovat sdílenou evropskou identitu, jíž by Británie byla součástí. EU je konceptualizována nekonzistentně - někdy jako multilaterální rámec pro britskou zahraniční politiku, jindy jako pomyslné bojiště, kde se britské představy střetávají s představami jiných členských států.

c) *Atlantická* úroveň identity: Gaskarth v textech nalézá silnou, cílenou identifikaci s bilaterálním transatlantickým vztahem, a to i v hodnotové a identitární rovině. V kontrastu k evropské vrstvě britské identity hovoří o snaze o konstrukci sdílené atlantické identity.

d) Úroveň mezinárodního společenství (*globální* úroveň): autor identifikuje robustní diskurz konstruující „mezinárodní společenství“ a „globální společnost“ a identitu Británie jako státu vyznávajícího „multilaterální, na pravidlech založený mezinárodní systém“. Upozorňuje ale současně na odtrženost globální vrstvy britské identity od ostatních a na absenci jasně stanovených vodítek pro případy jejich konfliktů, zejména s atlantickou dimenzí identity.

---

¹¹⁵ Wheeler a Dunne, „Good International Citizenship“, 850.

¹¹⁶ GASKARTH, Jamie, „Identity and New Labour’s Strategic Foreign Policy Thinking“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 84-99.

Gaskarthova analýza dospěla k závěru, že zahraničněpolitické dokumenty New Labour nevěnovaly dostatečnou pozornost tenzím a konfliktům mezi jednotlivými vrstvami mezinárodní identity Británie. Rovněž dostatečně nediferencovaly mezi specifiky jednotlivých společenství, k nimž se labouristická vláda na příslušné úrovni vztahovala, a jejich etických rámců. Důležitým poznatkem, jenž z textu plyne, je že přes cílenou snahu vlád New Labour o tzv. *joined-up government*, integrovaný způsob vládnutí překonávající striktní dělení na jednotlivé vládní resorty, reálně neexistovala jednotná zahraniční strategie Spojeného království. Každý z relevantních resortů konstruoval britskou mezinárodní identitu odlišně a vztahoval se k jiným společenstvím. U MoD přetrvávala preference atlantické identity. Pro FCO byly transnacionálními společenstvími, k nimž se britská identita může vztahovat, EU a v menší míře i Commonwealth. Pro DFID pak hlavním referenčním rámcem pro konstrukci mezinárodní identity Spojeného království byla „globální společnost“.

„Mezinárodní role“ Británie

Jestliže výše připomínané práce analyzovaly diskurzivní konstrukci mezinárodního postavení a identity Británie, ústřední analytickou kategorií textů **David** **Mc Courta** je *role*. Tento koncept vychází ze sociologické tradice symbolického interakcionismu a prací G. H. Meada a zdůrazňuje aktivní podíl jiných aktérů (v případě Spojeného království především USA, ale i Francie) při konstituování mezinárodního postavení daného státu. McCourt se hlásí ke konstruktivistické tradici v teorii mezinárodních vztahů, jeho přístup však ve srovnání s jinými konstruktivistickými pracemi de-absolutizuje význam identit, norem a idejí nesených a zastávaných samotným subjektem.¹¹⁷

Konceptualizace „mezinárodní role Británie“ ve smyslu souboru očekávání ohledně „pravděpodobného“ a „vhodného“ chování Spojeného království v mezinárodních vztazích v období New Labour byla podle McCourta charakterizována *kontinuitou* stávajících tradic, s modifikacemi v důsledku adaptace na měnící se mezinárodní prostředí, spíše než transformací, jíž by nasvědčovala exaltovaná a leckdy radikální rétorika vládních představitelů. McCourt navíc upozorňuje, že samotné užívání termínu „*Britain's role in the world*“, v politickém diskurzu velmi běžné, vede pouze k opakování zavedených klišé a brání skutečné (a potřebné) rekonceptualizaci mezinárodního postavení Británie.¹¹⁸

Další poznatky

---

¹¹⁷ McCOURT, David, *Britain and World Power Since 1945: Constructing a Nation's Role in International Politics* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2014).

¹¹⁸ McCourt, „The New Labour Governments and Britain's Role in the World“, 31-47.

Z již publikovaného výzkumu představ vlád New Labour o mezinárodním postavení a identitě Spojeného království plyne ještě několik dalších poznatků. Předně diskurz vládních představitelů odrážel jejich přesvědčení o schopnosti Británie být ve světě „silou dobra“ (*force for good*).¹¹⁹ Obzvláště silně se tento sklon k idealizaci britské identity a mezinárodního působení, jak ukazuje **Julia Gallagherová**, projevoval na britské politice vůči subsaharské Africe.¹²⁰ Literatura si též všimá, že diskurz New Labour k těmto tématům byl prostoupený logickými paradoxy, jako je snaha o *leadership* v éře komplexní *vzájemné závislosti* (oba termíny v diskurzu hojně figurují)¹²¹ či akcentovaná snaha o *šíření* „univerzálních“ hodnot.¹²² Konečně k problematice mezinárodní identity Británie **Pauline Schnapperová** shledává, že v éře New Labour vládní diskurz (ještě) víceméně nereflektoval postupující heterogenizaci a pluralizaci Spojeného království v souvislosti s imigrací a procesem devoluce.¹²³

2.6 Formativní ideje evropské politiky New Labour

Historický a stranický kontext: Labour a evropská integrace

Historický kontext tématu ideového rámce evropské politiky New Labour, komplikovanou cestu Labouristické strany k plnému přijetí členství Británie v Evropském společenství, nejkomplexněji zpracovává **Roger Broad**.¹²⁴ V rámci labouristického hnutí historicky existovala silná euroskeptická tradice vycházející ze socialistické kritiky evropské integrace a minoritně z preference vazeb na Commonwealth. Blairova vláda nicméně nastoupila k moci v okamžiku, kdy postoje k evropské integraci pro stranu nepředstavovaly zdroj vnitřního štěpení a kdy byl proud nesusouhlasící se členstvím v EU v rámci Labouristické strany marginalizován. Kooperativní, proevropská rétorika, akcentující vůli získat pro Británii vlivné postavení v Evropě a distancující se od neproduktivního euroskepticismu, tak pro Tonyho Blaira a spol. představovala účinný prostředek zdůrazňování politické a ideologické vzdálenosti od nepopulárních konzervativců, aniž by přitom ohrožovala soudržnost strany. Pomineme-li fakt, že hlavní protagonisté New Labour měli v některých aspektech odlišné představy ohledně žádoucí formy a míry zapojení Británie do integračního procesu¹²⁵,

¹¹⁹ Daddow a Gaskarth, „Introduction“, 7.

¹²⁰ GALLAGHER, Julia, „Healing the scar? Idealizing Britain in Africa, 1997-2007“, *African Affairs* 108/432 (2009), 435-451.

¹²¹ Daddow a Gaskarth, „Introduction“, 2.

¹²² FAIRCLOUGH, Norman, „Blair’s contribution to elaborating a new ‘doctrine of international community’“, in Chouliaraki, Lilie (ed.), *The Soft Power of War: Legitimacy and community in Iraq war discourses*. Special issue of *Journal of Language and Politics* 4:1 (2005), 50-51.

¹²³ SCHNAPPER, Pauline, „New Labour, Devolution and Identity: the Foreign Policy Consequence“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 48-62.

¹²⁴ Broad, *Labour’s European dilemmas*.

¹²⁵ Pro zmapování nejznámějšího příkladu, sporů mezi Tony Blairem a Gordonem Brownem ohledně možnosti přistoupení k euru, viz Rawnsley, *Servants of the People* a Rawnsley, *The End of the Party*.

v britském kontextu „proevropské“ postoje a úmysly většiny z nich literatura konsensuálně považuje za autentické, nikoli pouze instrumentální.¹²⁶

Z monografie **Pauline Schnapperové** zabývající se konstrukcí národní identity v diskurzích britských politických stran vyplývá, že vstřícný postoj Labouristické strany Blairovy a Brownovy éry k možnosti aktivního angažmá Británie v evropském integračním projektu byl zásadně usnadněn chápáním britské identity jako slučitelné s identitou evropskou. Zapojování do evropské integrace tedy labouristický diskurz nekonstruoval (stejně jako liberálně-demokratický, ale na rozdíl od konzervativního) jako hrozbu britské národní identitě.¹²⁷ Jak ovšem připomíná **Julie Smithová**, historická potíž Labouristické strany s nacházením společné řeči s partnerskými stranami na kontinentě, a to nejen v záležitostech jednotlivých *policies*, ale i celkového směřování evropské integrace, přetrvávala i v éře New Labour.¹²⁸

Suverenita a „utilitární supranacionalismus“

Někteří autoři nalézají ideový klíč k interpretaci evropské politiky New Labour v jejím pojetí konceptu státní suverenity. **Andrew Geddes** v často citované práci hovoří o *instrumentálním pojetí suverenity*. Konzervativní diskurz inklinuje ke conceptualizaci státní suverenity jako absolutní hodnoty *per se* a k odmítání sdružování suverenity členských států EU prostřednictvím komunitarizace vybraných oblastí unijní činnosti jako její „vzdávání se“ (*surrender*) ve prospěch „Bruselu“. Možnost prohlubování integrace tedy hodnotí prizmatem „hry s nulovým součtem“. Pro labouristickou stranu je suverenita spíše „schopností státu účinně usilovat o svou bezpečnost a prosperitu“. ¹²⁹ Toto instrumentální pojetí suverenity, jak ukazuje Geddes na příkladu migrační politiky EU, vedlo labouristické vlády k podmíněčnému a odstupňovanému zapojování do integrace v oblastech, kde dochází ke sdružování suverenity, s utilitárním cílem „získat to nejlepší z obou světů“. ¹³⁰

Simon Bulmer v k labouristické vládě spíše vstřícném textu tento přístup, kdy vlády New Labour byly připraveny v oblastech, kde to shledávaly být v souladu s britskými zájmy, přistupovat na rozšiřování nadnárodního formátu evropské integrace, nazývá „utilitárním supranacionalismem“. Považuje jej přitom za poměrně účinný z hlediska prosazování britských priorit a preferencí v EU. Druhým charakteristickým rysem přístupu vlád New Labour k evropské politice byla podle Bulmera systematická snaha o minimalizaci

---

¹²⁶ Reprezentativním příkladem je SMITH, Julie, „A missed opportunity? New Labour’s European policy 1997-2005“, *International Affairs* 81:4 (2005), 703.

¹²⁷ SCHNAPPER, Pauline, *British Political Parties and National Identity* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2011).

¹²⁸ SMITH, Julie, „The European dividing line in party politics“, *International Affairs* 88:6 (2012), 1292.

¹²⁹ GEDDES, Andrew, „Getting the best of both worlds? Britain, EU and migration policy“, *International Affairs* 81:4 (2005), 724.

¹³⁰ Tamtéž, 723-740.

„Evropy“ jako vnitropolitického tématu prostřednictvím příslibů vypsání referend o nejcitlivějších otázkách (euro, ústavní smlouva) a vyhýbání se riskantním krokům (možné vypsání referenda o euru, konfrontace s médii, prointegrační rétorika pro domácí publikum).¹³¹

Chris Gifford, je ve svém hodnocení „utilitárního supranacionalismu“ o poznání skeptičtější. Přístup Blairovy a Brownovy vlády podle něj přes své dílčí praktické přínosy dlouhodobě nevyřešil základní tenzi mezi členstvím v EU a principem státní suverenity, jak je v britském prostředí chápán (suverenita parlamentu), a v důsledku nevypsání žádného z avizovaných referend postrádal i širší demokratickou legitimitu. V rovině politického diskurzu se navíc vlády New Labour podle Gifforda neodpoutaly od některých elementů britské euroskeptické tradice, jak dokládají například soustavné odmítání katastrofické vize „evropského superstátu“ nebo absence evropské vrstvy či přímo vymezování se vůči Evropě v Brownově konceptualizaci britské identity.¹³² Ve strategii, kterou protagonisté New Labour zvolili pro svůj pokus o zvrácení převahy euroskepticismu v britském prostředí a pro obhajobu aktivního zapojení Británie do integračního procesu, Gifford rozpoznal silný akcent na „pobritšťování/poangličťování“ (ideového klimatu a politik) EU a tendenci k obhajobě Unie v kategoriích „britského přínosu“ Evropě. Tento „národní triumfalismus“ byl podle něj obzvlášť zřetelný v Brownově éře. Rovněž podle Gifforda v éře New Labour přetrvávalo ideologické odcizení strany od kontinentální sociálnědemokratické tradice.¹³³

Euroskepticismus a tradice britské evropské politiky

Euroskepticismus je klíčovým pojmem při zkoumání postojů politických stran, veřejného mínění i dalších aktérů k evropské integraci. Samotný termín žije dvojím životem – jako analytický koncept ve společenskovedním bádání a jako tradičně negativně konotovaná „nálepka“ v politickém diskurzu. Jak uvidíme v analytické části práce, v diskurzu New Labour o evropské integraci se pojem *euroskepticismus* objevuje v polemickém významu jako souhrnné pojmenování pro mluvčími odmítané postoje, spojované zejména s konkurenční Konzervativní stranou.

Z akademických prací tematizujících problematiku euroskepticismu v britském prostředí je vedle prací **Chris Gifforda**, jehož autoritativní monografie *The Making of Eurosceptic Britain* vzestup euroskepticismu v Británii interpretuje jako významnou složku proměny britského politického systému v kontextu post-imperiálního vývoje¹³⁴, je v tomto

---

¹³¹ BULMER, Simon, „New Labour, New European Policy? Blair, Brown and Utilitarian Supranationalism“, *Parliamentary Affairs* 61:4 (2008), 597-620.

¹³² GIFFORD, Chris, „The UK and the European Union: Dimensions of Sovereignty and the Problem of Eurosceptic Britishness“, *Parliamentary Affairs* 63:2 (2010), 321-338.

¹³³ Tamtéž, 329-30.

¹³⁴ GIFFORD, Chris, *The Making of Eurosceptic Britain* (2. vydání Farnham: Ashgate, 2014).

přehledu potřeba uvést především interpretivistickou analýzu **Olivera Daddowa**.¹³⁵ Ten vymezuje britský euroskepticismus jako širokou a pluralitní tradici uvažování o britské národní identitě a jejím vztahu ke kontinentální Evropě, jež své argumenty čerpá z řady sfér: politické, ekonomické, jazykové a kulturní, historické. Británie je v této tradici chápána jako *oddělená* od kontinentální Evropy nejen v geografickém, ale především *psychologickém* smyslu, což zásadně komplikuje její možné začlenění do hlavního proudu evropské integrace. V rámci churchillovské koncepce „tří kruhů“ považují euroskeptici britské vazby na kontinentální Evropu za méně podstatné, než jsou ostatní „kruhy“, a případnou plnou integraci do Evropy pokládají za regionální překážku naplňování „globálního údělu“ Británie. Neodmyslitelnou složkou euroskeptické tradice je podle Daddowovy analýzy její *jazyk*. Euroskeptický diskurz konstruuje „jinakost“ kontinentální Evropy a vztah Británie k ní jako ambivalentní. Na jedné straně euroskeptici přijímají oficiální zakladatelský mýtus EU o přetvoření odvěké rivality a nacionalismu evropských národů v mírové, spolupracující společenství a také se hlásí ke společnému historickému a kulturnímu dědictví Británie a kontinentální Evropy. Na straně druhé prohlašují postavení Británie v Evropě za *výjimečné* a odvolávají se na blízké politické a kulturní vazby na zámořské anglofonní země a bývalé britské kolonie jako Indie. Umožňujícím kontextuálním faktorem této euroskeptické tradice a zároveň platformou pro její reprodukci je vůči evropské integraci převážně kritické mediální prostředí.¹³⁶ Tato euroskeptická tradice a základní významy jejího diskurzu se plně etablovaly již v 80. letech v éře Margaret Thatcherové a určovaly tak i prostředí, z něž vzešel pokus o alternativní evropský diskurz vlád New Labour.

Z Daddowovy diskurzí analýzy vyplývá, že Tony Blair během období, kdy stál v čele britské vlády, nedokázal zformulovat koherentní alternativní diskurz o Británii v Evropě, jež by vycházel nikoli z konzervativně-nacionalistické (Thatcherová), ale liberální tradice britské zahraniční politiky. Přes svou snahu prezentovat se jako „proevropský“ politik a obhájit aktivní zapojení Británie do integračního procesu Blair podle Daddowa spíše (jen) přeformuloval základní významy euroskeptické tradice. Odlišnosti Daddow spatřuje především v pozitivnějším jazyce, dílčích akcentech v diskurzu a celkově kooperativnějším stylu labouristických politiků. Konečný cíl – přínosy k britské „velikosti“ (*greatness*) prostřednictvím jejího angažmá v Evropě – však podle něj zůstal v éře New Labour shodný s přechozími generacemi britských politických představitelů.¹³⁷

Druhou formativní tradicí britského vztahu ke kontinentální Evropě a k procesům evropské integrace je tradice *Británie jako outsidera*“, již **Oliver Daddow** předestřel v jedné z pozdějších prací. Považuje ji za významný narativ rámuující diskurz o evropské politice Británie a rovněž britskou psychologii ve vztahu ke kontinentální

---

¹³⁵ DADDOW, Oliver, „Margaret Thatcher, Tony Blair and the Eurosceptic Tradition in Britain“, *BJPIR* 15 (2013), 210-227.

¹³⁶ Tamtéž, 212-13.

¹³⁷ Tamtéž, 210-227.

Evropě, kde působí proti možnosti plně a psychologicky „pohodlně“ se začlenit do hlavního proudu integračního procesu. Daddow v textu mapuje vývoj tradice *outsidera* od roku 1815. Pro etapu od vstupu do ES až do současnosti jsou podle něj jejími základními znaky ve vztahu k evropské integraci (1) selektivní zapojování a míra aktivity v jednotlivých integračních oblastech; (2) v politicky citlivých oblastech sklon k využívání trvalých výjimek (*opt-outs*) a tzv. *red lines*, tedy apriorního odmítání jejich komunitarizace; (3) koketování s myšlenkou vystoupení z ES/EU.¹³⁸

Analýzy diskurzu

Závěrem této podkapitoly je zapotřebí připomenout ještě několik dalších prací, jež jako svoji primární metodu využívají analýzu diskurzu. To je případ studie **Matthew Broad**a a **Olivera Daddowa**, kteří při srovnání diskurzu labouristických lídrů 60. let (Gaitskell, Wilson – jde o období, kdy byla Labour poprvé konfrontována s variantou možného přistoupení Británie k EHS) a éry New Labour identifikují významné kontinuity v základních významech ideového rámce labouristické zahraniční a evropské politiky. Podle autorů jde zejména o reflexi britské imperiální historie, konceptualizaci federalismu v evropské integraci jako hrozby a akt formulace (vždy pěti!) apriorních podmínek pro konstruktivní zapojení do integračního procesu (Gaitskell v roce 1962 ve vztahu k samotnému členství, Brown v roce 1997 ve vztahu k přijetí eura). Z dalších závěrů Broadovy a Daddowovy práce zmiňme trvající centrální místo churchillovské představy „tří kruhů“ v labouristické konceptualizaci mezinárodního postavení Británie a především jejich analýzu premiérských projevů o evropské politice jako (i nevědomého) nástroje upevňování existujících stereotypních představ. Autoři vycházejí z teoretického pojetí diskurzu-textu jako nejen produktu svého činitele-mluvčího, ale i strukturujícího efektu svého *kontextu*. Většina autory analyzovaných textů byla určena pro domácí, britské publikum, a „Evropa/EU“ v nich nebyla konstruována prostřednictvím pozitivních, ztotožňujících se výpovědí, ale právě naopak: dominantně negativní formou vymezování se proti jejím odmítaným atributům (odmítání federalismu, důraz na primát národního státu, negativně konotovaná adjektiva, artikulace obav z „do sebe zahleděné“ EU atd.). Vyznění těchto projevů podle autorů upevňuje britský „komplex odloučení“ od Evropy a zároveň v Evropě posiluje etablované vnímání Spojeného království jako „obtížného partnera“ (*awkward partner*).¹³⁹

Na výzkumné téma i metodologii Broadova a Daddowova článku přímo navázala **Pauline Schnapperová** analýzou následujícího období, tj. posledních let labouristické vlády a tranzice od Gordona Browna k Edu Milibandovi. Podle autorky došlo za Gordona Browna oproti především prvním letům vlády Tonyho Blaira k ještě výraznějšímu

---

¹³⁸ DADDOW, Oliver, „Interpreting the Outsider Tradition in British European Policy Speeches from Thatcher to Cameron“, *Journal of Common Market Studies* 53:1 (2015), 71-88.

¹³⁹ BROAD, Matthew a DADDOW, Oliver, „Half-Remembered Quotations from Mostly Forgotten Speeches: The Limits of Labour’s European Policy Discourse“, *BJPIR* 12 (2010), 205-222.

přiblížení ideového rámce labouristické zahraniční politiky k Gaitskellově a Wilsonově éře. Schnapperová u Browna identifikovala velmi silnou rezonanci narativu *britské výjimečnosti*, v jeho konceptualizaci „unikátní“ mezinárodní identity Británie pak výraznou přítomnost internacionalismu a globální dimenze: „to vše poukazuje na sílu internacionalistické a konzervativní tradice uvnitř Labouristické strany, jež má tendenci pohlížet na zahraniční politiku v globálních spíše než regionálních souvislostech a na Evropu jako jednu mezi vícero platformami, na nichž se britská zahraniční politika může rozvíjet.“¹⁴⁰ Ve vztahu k EU labouristický diskurz Brownovy a Milibandovy éry podle Schnapperové uznával přínosy členství, považoval je nicméně za omezené a podporu zapojení Británie do integračního procesu artikuloval jako podmíněnou a s výhradami.¹⁴¹

Stále ojedinělou prací knižního rozsahu založenou na metodách diskurzí a obsahové analýzy je *New Labour and the European Union. Blair and Brown's logic of history* z pera **Olivera Daddowa**.¹⁴² Autor v ní analyzuje neúspěšnou snahu lídrů New Labour etablovat v Británii namísto dosud hegemonického euroskepticismu nový proevropský konsensus. Jejich hlavní diskurzí strategií byl z Daddowova pohledu *pokus reinterpretovat britskou (anglickou) historii* tak, aby „logickým“ vyústěním nového narativu bylo plné a aktivní zapojení Spojeného království do evropské integrace (pro euroskeptiky naopak jejich interpretace britské historie představuje překážku témuž). Práce je zajímavá i svým teoretickým ukotvením. Pro interpretaci neúspěchu snahy představitelů New Labour o etablování nového hegemonického diskurzu autor zvolil liberálně konstruktivistickou teorii životního cyklu norm.¹⁴³ Lídři New Labour jsou v této perspektivě chápáni jako iniciátoři norm (*norm entrepreneurs*), pokoušející se (nedůsledně) o prosazení nové (proevropské) normy diskurzu. Jejich pokus se však nesetkal s nezbytnou příznivou konstelací kontextuálních faktorů, jako bylo především mediální klima¹⁴⁴ a postoje veřejného mínění. Postrádal také z hlediska teorie klíčový „moment přechýlení rovnováhy“ (*tipping point*) mezi původní a novou normou, jakými v případě konzervativního euroskepticismu byl projev Margaret Thatcherové v Bruggách (1988) či Blairův projev *Doctrine of International Community* pro liberální intervencionismus.

V závěru práce Daddow poukázal na klíčový rozdíl mezi britským politickým diskurzem o Spojených státech a o evropské integraci, který považuje za plně platný i pro éru New Labour. Britský diskurz o USA a britsko-amerických vztazích je hodnotově a emocionálně ukotvený, což odráží i jeho samotné označování jako „(zvláštní) vztah“

---

¹⁴⁰ SCHNAPPER, Pauline, „The Labour Party and Europe from Brown to Miliband: Back to the Future?“, *Journal of Common Market Studies* 53:1 (2015), 170.

¹⁴¹ Tamtéž, 157-73.

¹⁴² Daddow, *New Labour and the European Union. Blair and Brown's logic of history*.

¹⁴³ FINNEMORE, Martha a SIKKINK, Kathryn, „International Norm Dynamics and Political Change“, *International Organization* 52:4 (1998), 887-917.

¹⁴⁴ DADDOW, Oliver, „The UK media and ‚Europe‘: from permissive consensus to destructive dissent“, *International Affairs* 88:6 (2012), 1219-1236. Autor spojuje šíření tvrdého euroskepticismu v britském denním tisku s působením mediálního magnáta Ruperta Murdocha.

(*relationship*). Naopak diskurz o evropské integraci je ukotvený v zájmech a racionálním poměřování přínosů a nákladů pro Británii. Její zapojení do integračního procesu je označováno ne substantivem „vztah“, ale „členství“ (*membership*). Tento rozdíl ilustruje kvalitativně odlišnou úroveň identifikace s oběma společenstvími. Proto také Daddow považuje za nemyslitelné, že by kterýkoli britský premiér mohl oslovit své partnery v EU jazykem, který prostupuje například Brownův projev v Kongresu (v našem souboru text [2009a]).¹⁴⁵

2.7 Další analýzy zahraničněpolitického diskurzu a politické komunikace New Labour

Texty Normana Fairclougha

Emeritní profesor univerzity v Lancasteru **Norman Fairclough** je spoluzakladatelem Kritické diskurzovní analýzy (CDA) a autorem první knižní publikace analyzující specifika jazyka a diskurzu New Labour.¹⁴⁶ Práce *New Labour, new language?* je v tradici CDA otevřeně normativní – je psána s mottem *Bin the Spin*, tedy apelem na odmítnutí manipulace jazykem (*spin*), jíž byla politická komunikace New Labour nechvalně pověstná. Fairclough v práci poukázal na ambivalentní vztah diskurzu prvních let vlády New Labour k dosud hegemonickému thatcheristickému diskurzu. Labouristé na jedné straně převzali některé jeho centrální prvky, například neoliberální koncepci globální ekonomiky, na straně druhé se je cíleně snažili překonat v nové syntéze se sociálnědemokratickými idejemi.

Při analýze konstrukce „globalizace“ a „globální ekonomiky“ (s. 26-28) Fairclough poukazuje na charakteristický sklon diskurzu New Labour k *nominalizacím*, kdy prostřednictvím užívání substantiv reprezentoval ekonomické procesy nikoli jako úhrn aktivit, jejichž činiteli jsou lidé, ale jako abstraktní, neosobní, na jednotlivcích i věcech nezávislou entitu („globalizací“). Tu diskurz New Labour předkládal jako (v řadě výpovědí již dovršenou) danost, jež je sama reprezentována, prostřednictvím metaforických vyjádření, jako činitel. Tento způsob vypovídání o globalizaci podle Fairclougha reálně vylučuje možnost artikulovat alternativy a zakrývá nahodilost a historicitu těchto procesů. Stejným způsobem, prostřednictvím nominalizací, Blair reprezentoval jako danost i další premisy svého zahraničněpolitického uvažování, například *internacionalismus*.

Velkou pozornost věnoval Fairclough v tradici CDA Blairově rétorice, tedy jazykovým prostředkům, jež premiér ve své řeči volil. Chicagský projev mu umožnil ji analyzovat v žánru válečného projevu. Rétoriku Tonyho Blaira v roli válečného lídra Fairclough charakterizoval jako kombinaci „postoje morální převahy“ (*moral righteousness*) a „tvrdoosti“ (*toughness*). Analýza Blairových projevů z éry „války proti teroru“ nám

---

¹⁴⁵ Daddow, *New Labour and the European Union. Blair and Brown's logic of history*, 251.

¹⁴⁶ Fairclough, *New Labour, new language?*

umožňuje postulovat zesílení těchto charakteristických rysů Blairova rétorického stylu v žánru „válečného projevu“ po 11. září 2001. Za problematické považuje Fairclough Blairovo chronicky neustálené užívání zájmen „my“ a „naše“, tedy vymezení protagonistů, jejichž jménem premiér v danou chvíli hovoří.

Faircloughova práce se od výše uváděných textů liší předmětem svého zkoumání – tím primárně nejsou významotvorná funkce diskurzu a obsahová stránka artikulovaných idejí, ale rétorika aktérů, tedy jazykové prostředky užívané v diskurzu při reprezentaci objektů (zde idejí). Pro náš výzkum je podstatná tím, že ukazuje, jak osobitá rétorika coby průmět individuality mluvčího zabarvuje diskurz a představuje tak vrstvu svébytnou textu „nad“ artikulovanými významy.

***

V pozdějším textu *Blair's contribution to elaborating a new ,doctrine of international community*¹⁴⁷ Fairclough analyzoval Blairovy projevy z let 1999 (Chicago [1999a]) a 2002 (do našeho korpusu nezařazený text) jako „doktrinální“ texty spoluformující nový hegemonický diskurz o mezinárodních vztazích, pro nějž Fairclough používá blairovský název *doktrína mezinárodního společenství*. V teoretické části textu, jenž tentokrát není explicitně ukotven v CDA, autor rozpracovává dynamiku difuze nově formovaného diskurzu v širším mezinárodním prostředí. Pro potřeby tohoto přehledu jsou však zajímavější jeho poznatky ohledně obsahu a rétoriky Blairových projevů.

Pro oba analyzované texty je charakteristický výrazný kontrast v reprezentaci protagonistů a antagonistů, kteří jsou vykresleni výrazně negativně. Blair přitom čerpá z několika různých „diskurzů o zlu“ (*discourses of malignity*): z oblasti politiky, náboženství a zákonnosti a spravedlnosti. Fairclough identifikoval zřetelné pnutí mezi univerzalistickými konotacemi Blairova centrálního konceptu *mezinárodního společenství* a výlučností *mezinárodních aliancí/koalicí* (NATO, G7, ad hoc koalice sdružené okolo USA), které jsou v jeho diskurzu reálnými aktéry a protagonisty. Důležitý posun Fairclough zaznamenal v Blairově vypovídání o zahraniční intervenci: jestliže v roce 1999 uvažoval o „výjimkách z principu nevměšování“, v roce 2002 již možnost intervenovat do vnitřních záležitostí jiného státu považoval za danost. Hlavním závěrem textu je konstatování, že diskurz *doktríny mezinárodního společenství* nedospěl ve zkoumaném období do fáze, kdy by jeho hlavní prvky byly zcela zafixovány (teorie diskurzí analýzy používá pojem *closure*, „uzavření“), naopak se neustále vyvíjel v reakci na nové události a měnil se mezinárodní kontext.

S jinými autory se tento Faircloughův text rozchází v hodnocení Blairovy konceptualizace globalizace. Podle něj ji Tony Blair primárně chápal jako hrozbu, především kvůli snadnějšímu šíření bezpečnostních hrozeb, jež s sebou globalizace a propojenost světa nese. Jiní autoři naopak považují postoj New Labour ke globalizaci za

---

¹⁴⁷ Fairclough, „Blair's contribution to elaborating a new ,doctrine of international community“, 41-63.

principiálně pozitivní. Vedle Paula Williamse¹⁴⁸ například **Pauline Schnapperová** zahrnuje Labour do pro-globalizačního nadstranického konsenzu, jímž je podle ní Spojené království specifické, a konstatuje: „Globalizace se nestala tématem, které by rozdělovalo britskou politickou scénu. Přinejmenším na úrovni stranických elit existuje pozoruhodný konsensus ohledně přínosů hospodářské, finanční a technologické globalizace“. Tento pohled na globalizaci podle ní zapadá do (jakkoli jinak rozdílných) všech tří pojetí britské identity (*Britishness*), jak je přijaly hlavní celostátní politické strany, a vyplývá z podpory principu volného obchodu, „jež se od zrušení obilních zákonů stala pilířem definice Británie u všech tří stran“.¹⁴⁹

Kettellova analýza diskurzních strategií

Steven Kettell se v diskurzní analýze projevů Tonyho Blaira zaměřil na jeho snahu ospravedlnit zapojení Británie do „války proti teroru“. Analytickou kategorií jeho práce jsou *diskurzní strategie*, tedy soubory artikulovaných racionalit a významů, jimiž se političtí představitelé snaží vysvětlit a legitimizovat své jednání a chování. Kettellovo teoretické uchopení tématu je zajímavé užitím konceptu *diskurzního dilematu* (též „manka věrohodnosti“, *plausibility gap*) jako podmínky a příčiny změny diskurzu. *Diskurzní dilema* vzniká v situaci, kdy poklesne explanatorní síla dosavadního diskurzu důsledkem narůstajícího nesouladu mezi ustáleným oficiálním rámováním událostí (stávajícím diskurzem) a měnícím se předmětem diskurzu, tedy reálnými či pociťovanými podmínkami, o nichž diskurz promlouvá. *Diskurzní dilema* pak v určitém momentu vede buď k adaptaci stávajícího diskurzu, anebo k přijetí nové diskurzní strategie.

Touto optikou Kettell analyzuje souslednost tří diskurzních strategií, jimiž Tony Blair v období 2001-2007 obhajoval zapojení Británie do „války proti teroru“, a povahu *diskurzních dilemat*, která jej ke změně diskurzní strategie přiměla. Centrálními prvky Blairovy první diskurzní strategie v prvním období po 11. září byly podle Kettela akcentování hrozby mezinárodního terorismu, vyzdvihování „vůdčí role“ Británie v mezinárodní politice a obhajoba zahraničněpolitické strategie *transatlantického mostu*. Od roku 2003 se formovala strategie druhá, charakterizovaná ospravedlňující logikou „války proti teroru“ se stále silícím důrazem na humanitární aspekty britské politiky a provázená snahou o vyvázání se z odpovědnosti za neuspokojivou situaci v Iráku a Afghánistánu a diskutabilní praktiky amerických bezpečnostních služeb (příčiny prvního diskurzního dilematu). Konečně v reakci na kritiku britské politiky během libanonské krize vnikla třetí Blairova diskurzní strategie, zasazující bezpečnostní a humanitární argumenty do nového interpretačního rámce „války proti teroru“ jako „zápasu hodnot a idejí“. A jakkoli účinnost těchto strategií, pokud jde o snahu přesvědčit skeptickou britskou veřejnost o oprávněnosti zahraničněpolitické linie Blairovy vlády, byla

---

¹⁴⁸ Williams, *British Foreign Policy under New Labour*.

¹⁴⁹ Schnapper, *British Political Parties and National Identity*, 9.

problematická, Kettel konstatuje trvající rezonanci Blairem akcentovaných témat a artikulovaných významů i v zahraničněpolitických přístupech jeho následovníků, Gordona Browna a Davida Camerona.¹⁵⁰

Politická komunikace New Labour

Studium zahraničněpolitického diskurzu New Labour komplikuje povaha pro tuto éru charakteristických metod politické komunikace¹⁵¹: sklon k hyperbolické prezentaci, manipulace jazykem (*spin*), a jak připomíná **Paul Williams**, skutečnost že New Labour vyprodukovala velké množství často krátkodechých zahraničněpolitických sloganů.¹⁵² Příkladem studie konfrontující praxi a prezentaci britské zahraniční politiky v éře New Labour je text **Iana Taylora** zaměřený na region subsaharské Afriky.¹⁵³

Kvantitativní metody v DA

Diskurzní analýza početně omezených textových korpusů přirozeně inklinuje ke kvalitativním metodologiím. Kvantitativní metody, především frekvenční analýzu, používají někteří autoři (např. Fairclough v *New Labour, new language?*) jako podpůrné nástroje pro určení např. četnosti výskytu klíčových slov či kolokací. Výjimku v tomto ohledu představuje studie **Densuy Mumfordové** a **Torstena Selcka**, kteří na základě statistického vyčíslení procentního zastoupení výpovědí v kategoriích *národního zájmu* a v kategoriích *etické dimenze* identifikovali pro první léta vlády New Labour existenci dvou paralelních zahraničněpolitických diskurzů, Cookova a Blairova.¹⁵⁴ Podle autorů převažoval v prvním volebním období u Robina Cooka důraz na *etickou dimenzi* nad artikulacemi v kategoriích *národních zájmů*, naopak Blairův diskurz pracoval v prvním volebním období s repertoárem *národního zájmu* častěji než s *etickou dimenzí* (a pro zajímavost s oběma kategoriemi zřetelně častěji než v 80. letech projevy Margaret Thatcherové). Po 11. září 2001, kdy samotný termín *etická dimenze* již ve vládním diskurzu nebyl explicitně užíván, i u Blaira početně převážily eticky konotované

---

¹⁵⁰ KETTELL, Steven, „Dilemmas of Discourse: Legitimising Britain’s War on Terror“, *BJPIR* 15 (2013), 263-279.

¹⁵¹ Pro diskusi v oborovém kontextu viz McNAIR, Brian, *An Introduction to Political Communication* (5. vydání Abingdon: Routledge, 2011), pro historický kontext WRING, Dominic, *The Politics of Marketing the Labour Party* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2005), k éře New Labour zejména 118-160.

¹⁵² WILLIAMS, Paul, „Who’s making UK foreign policy?“, *International Affairs* Vol. 80 No. 5, 2004, 921.

¹⁵³ TAYLOR, Ian, „Spinderella on Safari: British Policies Towards Africa Under (British) New Labour“, *Global Governance* 18 (2012), 449-460.

¹⁵⁴ MUMFORD, Densua a SELCK, Torsten, „New Labour’s Ethical Dimension: Statistical Trends in Tony Blair’s Foreign Policy Speeches“, *British Journal of Politics and International Relations* 12 (2010), 295-312.

výpovědi.¹⁵⁵ Diskurzem New Labour o globalizaci se prostřednictvím propojení korpusové analýzy a kognitivní diskurzí analýzy zabývá i pasáž v monografii francouzské lingvistky **Emilie l'Hôte**.¹⁵⁶

2.8 Shrnutí

Od vzniku první editované monografie věnované problematice zahraniční politiky New Labour v roce 2000 (Little a Wickham-Jones, *New Labour's Foreign policy. A new moral crusade?*) bylo k tématu publikováno impozantní množství odborných prací. Řada z nich (s výjimkou Daddowovy monografie *New Labour and the European Union* však jde o práce v rozsahu článků či knižních kapitol) se zabývá i prvky jejího ideového rámce a některé z nich jsou založeny na metodách diskurzí analýzy. Konstruktivistická tradice se svým důrazem na roli identit, norem a idejí se tedy při zkoumání tohoto tématu ukazuje jako velmi nosná. Zmíněné práce se však z rozsahových důvodů vždy zabývají pouze dílčími aspekty ideového rámce zahraniční a evropské politiky vlád New Labour – jednotlivými koncepty, soubory idejí či tradicemi – a dosud žádná nepokusila postihnout vývoj celého diskurzího pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ pro celé období 1997-2010.

Užší tematické zaměření zde citovaných textů založených na metodách diskurzí analýzy umožňuje jejich autorům jinak koncipovat svůj korpus textů, mj. do něj zahrnout všechna zaznamenaná relevantní vyjádření určitého aktéra ve zkoumaném období. V případě předkládané práce je naopak kladen důraz na reprezentativnost (preference projevů považovaných za zásadní či významné a koncepčních textů) a chronologickou vyváženost analyzovaného souboru při omezeném celkovém počtu textů.

V této kapitole zmiňované texty mají často otevřeně či implicitně normativní charakter, ať už jde o práce inspirované přímo normativní teorií (především texty reflektující závazek k *etické dimenzi* zahraniční politiky), kritickou diskurzí analýzou či případně dekonstruktivismem (nenormativní interpretivistické práce se v tomto ohledu odlišují). Jde tedy o hodnotící práce, jejichž vyznění bývá vůči New Labour kritické, ať už kvůli nekoherentnosti jejího diskurzu, účelové práci s jazykem, anebo kvůli rozporu mezi rétorikou a praxí. Naopak předkládaná práce se pokládá za nenormativní a jejím primárním cílem je hodnotově neutrální syntetizující zmapování a interpretace vývoje zahraničněpolitického diskurzu New Labour, nikoli jeho kritika či rekonstrukce.

Žádná ze zaznamenaných prací nepracuje jako s ústřední analytickou kategorií s tím, co předkládaná práce nazývá konceptuálními idejemi, tedy s „řídícími“ významy,

---

¹⁵⁵ V Blairově diskurzu období 1997-2001 je koeficient četnosti výpovědí k národním zájmům 0,51, k etickým aspektům (*morality*) 0,25; pro období 2002-2007 je koeficient k národním zájmům 0,32, k etickým aspektům 0,40, jde tedy o výrazný posun v akcentech. Tamtéž, 304.

¹⁵⁶ l'Hôte, Emilie, *Identity, Narrative and Metaphor. A Corpus-Based Cognitive Analysis of New Labour Discourse* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2014), 171-209.

vyjádřitelnými ve formě gramatických vět pozitivního či normativního charakteru (případně i abstrahujících od zaznamenaných konkrétních, historických výpovědí), jež v daném období organizovaly vypovídání k určitému tématu v rámci zkoumaného diskurzního pole. Především interpretivistické práce se svým důrazem na individualitu aktérů a analytickým zájem o jednotlivé mluvčí inklinují, přes riziko zvěčňujícího chápání idejí reprezentovaných jako „tradice“, k méně strukturalistickému rámci svého výzkumu, než do jakého je zasazena tato práce.

Konceptualizace změny v diskurzu je v citovaných pracích omezena vždy na jeden z možných mechanismů. Může jít o „diskurzní dilemata“ jako v případě Kettelloy analyzy diskurzních strategií, respektive širěji chápaná „dilemata“ v interpretivistických textech, či o teorie životního cyklu norem jako u Daddowovy monografie, kde však hlavní *explanandum* není změna ve vypovídání u daných mluvčích, ale problematika difuze nových významů. Empiricky zakotvený rozvrh možných zdrojů změn v ideovém rámci britské zahraniční politiky v průběhu souvislého vládního období jedné politické strany, jak jej předkládá podkapitola 11.4, tak považujeme za původní přínos této práce.

Z již publikovaných prací jasně vyplývá počáteční existence dvou do jisté míry paralelních zahraničněpolitických sub-diskurzů New Labour, zosobněných Robinem Cookem a Tony Blairem, a jasná dominance blairovského diskurzu po roce 1999. Zachyceny jsou i určité rozdíly mezi zahraničněpolitickou řečí Gordona Browna a Davida Milibanda v celkově mnohem méně zpracované Brownově éře.¹⁵⁷ Naopak existence dvou souběžných sub-diskurzů (Blairova a diskurzu institucionálně spojeného s FCO) v období především let 2003-2004, jež zřetelně vyplývá z naší analýzy, podle našeho názoru v literatuře adekvátně zdůrazněna není.

Závěrečný poznatek se týká problematiky nastolování témat akademické reflexe zahraniční a evropské politiky New Labour. Z tohoto hlediska jsou jasně rozlišitelná dvě období. V prvních letech labouristické vlády do značné míry nastolovali témata akademické reflexe samotní političtí aktéři svým inovativním a radikálním diskurzem (*etická dimenze, Doktrína mezinárodního společenství*). Naopak v pozdějším období se „iniciativa“ přesunula na stranu výzkumníků. Ti již disponovali výhodou časového odstupu, jenž jim umožnil posuzovat reálné kontinuity a diskontinuity labouristické zahraniční a evropské politiky. Navíc se samotní aktéři dostali v období „války proti teroru“ a invaze do Iráku do pozice, kdy především museli ospravedlňovat své jednání, na úkor možnosti předkládat a rozpracovávat nové zahraničněpolitické vize. Výzkumníci tak (znovu)získali možnost a čas formulovat a sledovat své vlastní výzkumné programy (např. Daddow a Gaskarth a jejich model britské zahraniční politiky IEP, *identity-ethics-power*¹⁵⁸).

---

¹⁵⁷ Viz WHITMAN, Richard, „The Calm After the Storm? Foreign and Security Policy from Blair to Brown“, *Parliamentary Affairs* 63:4 (2010), 834-48.

¹⁵⁸ Daddow a Gaskarth, *British Foreign Policy*.

Kapitola 3 – Teoretický rámec práce

Tato kapitola stručně vymezuje teoretický rámec předkládaného výzkumu a definuje základní užívané pojmy, především ústřední analytickou kategorii konceptuálních idejí. Kapitola je členěna do pěti částí. Po základním vymezení filosoficko-teoretického ukotvení práce (3.1) následuje podkapitola věnovaná sociálnímu konstruktivismu jako teoretické škole, k níž se práce hlásí, a zařazení zvoleného přístupu do kontextu debaty o vztahu mezi aktéry a strukturami (3.2). Poté je stručně představen interpretivismus, akademický proud, který inspiroval závěrečnou interpretaci poznatků (3.3). Samostatná pasáž (3.4) je věnována samotnému termínu „diskurz“, jenž v textu nabývá několika odlišných významů. Poté je již možné přikročit k vymezení samotného konceptu „konceptuálních idejí“ a pojmu „ideový rámec“, který figuruje v názvu této práce (3.5).

3.1 Základní vymezení filosoficko-teoretického ukotvení práce

Výzkum předkládaný v této práci vychází z premis sociálního konstruktivismu a „obratu k jazyku“ (*linguistic turn*) ve společenských vědách. Významy a identity v sociální realitě chápe jako sociálně konstruované prostřednictvím významotvorných diskurzivních praktik, tedy jazykovými (ale i ikonografickými) prostředky. Svým způsobem je tedy „rozkročen“ mezi pozitivistickým a post-pozitivistickým paradigmatem v sociálních vědách, ale, jak uvidíme v podkapitole 3.2, i individualistickým a strukturálním pohledem na sociální realitu. Epistemologicky se hlásí k tradici interpretativního, nikoli explanačního výzkumu.

Přestože se filosoficko-teoretický rámec i metodologie této práce opírají o díla některých autorů vycházejících z kritické společenskovědní tradice (např. Fairclough či Laclau a Mouffeová), tedy z přístupu založeného na premise, že cílem poznávání není rozšíření dosaženého vědění samo o sobě, ale, zjednodušeně řečeno, lidská emancipace, tedy rozšíření prostoru pro svobodu jednotlivce¹⁵⁹, a přestože je předkládaný výzkum ovlivněn foucaultovskou premisou těsného vztahu mezi jazykem/diskursem/věděním a mocí¹⁶⁰, považuje jej autor za v principu nenormativní.¹⁶¹ Jeho cílem je (pouze) hodnotově neutrální popis a rozbor předmětu zkoumání (ideového rámce britské zahraniční politiky ve vymezeném období), nikoli dekonstrukce diskurzů a s nimi souvisejících mocenských nároků mluvčích.

---

¹⁵⁹ SMITH, Steve, „Positivism and beyond“, in Smith, S., Booth K. a Zalewski M. (eds.), *International theory: positivism and beyond* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 27-28.

¹⁶⁰ Srovnej HALL, Stuart, „Foucault: Power, Knowledge and Discourse“, in Wetherell, Margaret a kol., *Discourse Theory and Practice. A Reader* (London: Sage, 2001), 72-81; HALL, Stuart (ed.), *Representation: cultural representations and signifying practices* (London: Sage, 1997).

¹⁶¹ Pro rozlišení mezi normativním a nenormativním společenskovědním výzkumem viz OCHRANA, František, *Metodologie vědy. Úvod do problému* (Praha: Karolinum 2009), 58-65.

Tento cíl je nicméně naplňován v mezích daných samotnou povahou společenskovedního bádání, v němž nelze bezezbytku dodržet pozitivistické požadavky striktního oddělení poznávajícího subjektu a poznávaného objektu, respektive teorie a empirie. Do vědění o lidské společnosti, tedy řádu, jehož je poznávající subjekt součástí, se subjektivita a hledisko poznávajícího vždy nevyhnutelně promítají. Zkoumaná data jsou vždy vybírána na základě explicitního či implicitního teoretického před-porozumění a tato teorie spoluutváří i význam, který jim poznávající připisuje. Pozitivistický ideál objektivismu ve společenskovedním poznávání¹⁶² tedy považujeme (stejně jako ideál naturalismu – jednotné metodologie všeho poznávání, přírodo- i společenskovedního¹⁶³) za nedosažitelný.

3.2 Sociální konstruktivismus¹⁶⁴

Sociální konstruktivismus (zde v teorii mezinárodních vztahů) je možné definovat s Emanuelem Adlerem jako školu, jejíž zastánci mají za to, že [sociální¹⁶⁵] „svět vzniká – je konstruován – v procesech interakcí mezi aktéry (jednotlivci, státy, nestátními aktéry) a strukturami jejich širšího prostředí“.¹⁶⁶ K této premise vzájemného ustavování aktérů a struktur se ještě vrátíme na konci této podkapitoly. Pro bádání ukotvené v sociálním konstruktivismu je typický zájem o normy, pravidla (ať už tzv. regulativní pro již existující aktivity, anebo tzv. konstitutivní, jež vytvářejí samotnou možnost určitých aktivit a ustavují identity a významy), identity a ideje. Při interpretaci jednání aktérů konstruktivisté rozlišují dvojí logiku „výhodnosti“ (jednání podle očekávaných zisků a nákladů) a „vhodnosti“ (jednání ve shodě s pravidly a očekávanými odvozenými od identity aktéra) a předmětem jejich zvláštního zájmu je význam, který samotní aktéři svému jednání přiřkládají.¹⁶⁷

---

¹⁶² Smith, „Positivism and beyond“, 17; HOLLIS, Martin, „The last post?“, in Smith, S., Booth K. a Zaleski M. (eds.), *International theory: positivism and beyond* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 304.

¹⁶³ HOLLIS, Martin, *The philosophy of social science. An introduction* (Cambridge: CUP, 1994; 2008), 183-201.

¹⁶⁴ Pro uvedení do sociálního konstruktivismu v teorii mezinárodních vztahů viz BARNETT, Michael, „Social Constructivism“, in Baylis J., Smith S. a Owens P., *The Globalization of World Politics. An introduction to international relations* (6. vydání Oxford: OUP, 2014), 155-68; BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej, *Anarchie a řád ve světové politice. Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál, 2008), 293-358; HOPF, Ted, „The promise of constructivism in international relations theory“, *International Security* 23:1 (1998), 171-200; ADLER, Emanuel, „Constructivism and International Relations“, in Carlsnaes W., Risse T. and Simmons B. (eds.), *Handbook of International Relations* (London, SAGE, 2002), 95-113. Za zakladatele tohoto přístupu, jenž v mnohém navazuje na dílo německého sociálního teoretika Maxe Webera (1864-1920), platí především Alexander Wendt („Anarchy is what states make of it“, 1992; *Social theory of international politics*, 1999), Nicholas Onuf (*World of Our Making*, 1989), John Gerard Ruggie (*Constructing the World Polity*, 1998) či Peter Katzenstein (*The Culture of National Security*, 1996). Pro obecnou teorii konstrukce sociální reality viz SEARLE, John, *Construction of Social Reality* (New York: Free Press, 1997).

¹⁶⁵ Sociální konstruktivismus zde pracuje s konceptem tzv. sociálních faktů: sociální realitu od reality materiální odlišuje to, že její trvání je závislé na lidské dohodě. Barnett, „Social Constructivism“, 158-9.

¹⁶⁶ Adler, „Constructivism and International Relations“, 95.

¹⁶⁷ Barnett, „Social Constructivism“, 159-61.

Ideje v konstruktivistickém pojetí, a tedy i v pojetí této práce, ovšem nejsou, slovy Michaela Barnetta, „podobné míněním či psychologickým stavům, jež sídlí v našich hlavách. Naopak, tyto ideje jsou sociální. Naše mentální mapy jsou utvářeny kolektivně zastávanými [konstruktivismus hovoří o intersubjektivním ontologickém statusu těchto významových kontextů] idejemi, jako je vědění, symboly, jazyk, či pravidla. Idealismus nepopírá existenci materiální skutečnosti, ale má za to, že význam a smysl této materiální skutečnosti závisí na idejích a interpretaci“.¹⁶⁸

Z uvedeného plyne, že se sociální konstruktivismus nachází na pomezí dvou hlavních společenskovedních paradigmat, pozitivistického (racionalistického) a postpozitivistického (reflektivistického, interpretivistického). Jeffrey Checkel rozlišuje mezi dvěma variantami sociálního konstruktivismu, jež nazývá „severoamerickou“ a „evropskou“.¹⁶⁹ Severoamerickou („konvenční“) větev konstruktivismu, pro niž je charakteristický zájem výzkum o norem a identit a jejíž metodologické těžiště leží v případových studiích a sledování příčinných mechanismů (*process tracing*), pokládá za součást pozitivistického paradigmatu. Naopak evropskou variantu s jejím zájmem o roli jazyka a diskurzů a upřednostňováním interpretativních metod (analýzy diskurzu a narativů, genealogie atd.) již považuje za jeden z post-pozitivistických proudů. Obě varianty se přitom zásadně odlišují svým pojetím jazyka (nástroj komunikace versus prostředek konstituování významů).¹⁷⁰ Z perspektivy tohoto Checkelova rozlišení se předkládaná práce řadí do „evropské/interpretivistické“ větve sociálního konstruktivismu.

Z teoretických premis sociálně-konstruktivistické tradice v uvažování o mezinárodní politice, jež jsou relevantní i pro výzkum předkládaný v této práci (analýza i zde postupuje od kategorie identity ke kategorii zájmu), je zapotřebí jmenovitě uvést chápání zájmů jako odvozených a neoddělitelných od identity daného mezinárodního aktéra.¹⁷¹ Slovy Tima Dunna, pojem zájmu „nabývá významu až tehdy, když chápán v kontextu narativu o identitě“ [daného aktéra].¹⁷² Konstruktivismus tedy chápe „národní zájmy“ ne jako exogenní (jako např. realistická tradice uvažování o mezinárodních vztazích), ale jako endogenní a konstruované – tak jako identity – v procesech sociálních interakcí. Z konstruktivistického pohledu je proto „velká část zahraniční politiky o definování spíše než o obhajobě národních zájmů“.¹⁷³ Toto pojetí zájmů implikuje jejich nestálost, neboť

---

¹⁶⁸ Tamtéž, 158.

¹⁶⁹ CHECKEL, Jeffrey T., „Constructivism and foreign policy“, in SMITH, S., HADFIELD A. a DUNNE T., *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases* (Oxford: OUP, 2008), 73. Hopf (181-5) tyto proudy označuje jako „konvenční“ a „kritický“. Pro alternativní rozlišení různých konstruktivistických proudů podle jejich pojetí kauzality viz Adler, „Constructivism and International Relations“, 101.

¹⁷⁰ Checkel, „Constructivism and foreign policy“, 77.

¹⁷¹ Hopf, „The promise of constructivism in international relations theory“, 176.

¹⁷² Dunne, „When the shooting starts“, 904.

¹⁷³ Checkel, „Constructivism and foreign policy“, 74.

i samy identity jsou chápány jako proměnlivé a jejich trvání jako závislé na reprodukci skrze sociální jednání.¹⁷⁴

Změna v sociální realitě

Podstatným aspektem každé společenskovední teorie je její schopnost postihnout dynamičnost zkoumaných jevů, tedy vysvětlit a předpovědět změnu. Vzhledem k záměru této práce zachytit a interpretovat elementy proměn a diskontinuit v zahraničněpolitickém diskurzu vlád New Labour toto pádně očekáváme i od sociálního konstruktivismu. Ten i vzhledem ke své vnitřní různorodosti nedisponuje jednou všeobecně přijímanou „teorií sociální změny“. Coby přístup zdůrazňující historicitu a proměnlivost norem, identit i diskurzů je však doslova napřeno ke studiu změny a jejích modalit. Ostatně Emanuel Adler, odvolávaje se na empirické přínosy rané konstruktivistické literatury 90. let, konstatuje s přiznanou lehkou nadsázkou, že „je-li konstruktivismus o něčem, je o změně“.¹⁷⁵ Jiní autoři nicméně upozorňují, že především více strukturální přístupy v rámci konstruktivistické tradice mají tendenci považovat změnu za buď obtížnou (vzhledem k nepřetržité reprodukci stávajících struktur prostřednictvím každodenního sociálního jednání)¹⁷⁶, anebo typicky omezenou na periferní prvky (diskurzních) struktur.¹⁷⁷ V každém případě konstruktivistická tradice nabízí řadu nosných teoretických konceptualizací změny, například pro normativní struktury teorii životního cyklu norem Marthy Finnemorové a Kathryn Sikkinkové¹⁷⁸ či Checkelův přístup zdůrazňující sociální učení a vnitropolitický kontext procesů difuze norem¹⁷⁹, pro změny v diskurzu např. již v předchozí kapitole citovaný koncept diskurzního dilematu.¹⁸⁰

Agency-structure

Jednou z ústředních otázek společenskovední teorie je problému vztahu mezi aktéry a strukturami (*agency-structure*; individualismus-strukturalismus/holismus). Máme hledat klíč k vysvětlení sociálních struktur hledat na úrovni jednání jednotlivých aktérů-prvků těchto struktur, anebo leží vysvětlení pro jednání jednotlivých aktérů v rovině většího

---

¹⁷⁴ BARNETT Barnett, „Social Constructivism“, 166; pro poststrukturalistické pojetí identity jako performativní viz HANSEN, Lene, „Poststructuralism“, in Baylis J., Smith S. a Owens P., *The Globalization of World Politics. An introduction to international relations* (6. vydání Oxford: OUP, 2014), 179-81.

¹⁷⁵ Adler, „Constructivism and International Relations“, 102.

¹⁷⁶ Hopf, „The promise of constructivism in international relations theory“, 180-81.

¹⁷⁷ DIEZ, Thomas, „Europe as Discursive Battleground. Discourse Analysis and European Integration Studies“, *Cooperation and Conflict* 36:1 (2001), 14-15.

¹⁷⁸ Finnemore a Sikkink, „International Norm Dynamics and Political Change“.

¹⁷⁹ CHECKEL, Jeffrey T., „Norms, Institutions and National Identity in Contemporary Europe“, *International Studies Quarterly* 43/1, 1999, 83-114.

¹⁸⁰ Kettell, „Dilemmas of Discourse“, 264-6. Pro další příklady viz např. Adler, „Constructivism and International Relations“, 102.

celku?¹⁸¹ Sociální konstruktivismus do této debaty vstupuje svou premisou vzájemného ustavování (konstituování) aktérů a struktur¹⁸². Toto pojetí předpokládá, že jednání aktérů je omezováno (*constrained*) a umožňováno (*enabled*) strukturami, v nichž jsou situováni (a to nejen materiálními, ale rovněž normativními a obecněji ideovými – např. konstitutivní pravidla určité jednání „umožňují“, regulativní pravidla „omezují“). Na druhou stranu aktéři svým jednáním tyto struktury potvrzují či přetvářejí. Ve vztazích mezi aktéry a strukturami tedy nelze hovořit o jednosměrné kauzalitě.¹⁸³

Ani sami konstruktivisté však tento koncept vzájemného ustavování aktérů a struktur nepovažují za jakési dialektické překonání problému *agency-structure* a v praxi je sociální konstruktivismus považován spíše za strukturální, holistický přístup (jakkoli nejde o „silný“ strukturalismus, jak jej zastává např. neorealismus, vůči kterému se rané konstruktivistické práce vymezovaly¹⁸⁴). Například Michael Barnett své posouzení konstruktivismu jako holistického přístupu zakládá na argumentu, že v konstruktivistickém pojetí struktury nejenže umožňují a omezují jednání aktérů, ale zároveň a především aktéry ustavují.¹⁸⁵ Walter Carlsnaes pak k sociálnímu konstruktivismu konstatuje: „Ačkoli jsou interakce mezi lidmi nezbytné pro vytváření a udržování těchto pravidel, norem a identit, přesto je toto strukturální přístup, neboť volby, které protagonisté činí, vysvětluje jako vliv působení sociálních struktur na jednotlivé aktéry spíše než poukazem na vnitřní charakteristiky těchto aktérů“.¹⁸⁶

Problém vztahu mezi aktérem a strukturou („kdo má v moci koho“) plně platí i pro vztah mezi mluvčím a diskurzem.¹⁸⁷ Tato práce vychází z předpokladu, že i vztah mluvčí-diskurz lze nahlížet skrze premisu vzájemného ustavování. Diskurz jako stávající intersubjektivně sdílená struktura významů na jednu stranu každou konkrétní výpověď umožňuje (činí ji smysluplnou) a zároveň omezuje (stanovuje hranice srozumitelného, případně i vyslovitelného), na stranu druhou sami mluvčí prostřednictvím svých výpovědí potvrzují prvky stávající významové struktury či naopak za určité konstelace tuto strukturu mění nastolováním nových témat (objektů diskurzu) či artikulací alternativních významů.

---

¹⁸¹ Pro úvod do tohoto problému viz Hollis, *The philosophy of social science*, 1-20.

¹⁸² Např. WIGHT, Colin, *Agents, Structures and International Relations: Politics as Ontology* (Cambridge: CUP, 2007).

¹⁸³ Hopf, „The promise of constructivism in international relations theory“, 172-3; Adler, „Constructivism and International Relations“, 104-6.

¹⁸⁴ Hopf, „The promise of constructivism in international relations theory“, 172-3; Adler, „Constructivism and International Relations“, 104.

¹⁸⁵ Barnett, „Social Constructivism“, 158.

¹⁸⁶ CARLSNAES, Walter, „Actors, structures and foreign policy analysis“, in SMITH, S., HADFIELD A. a DUNNE T., *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 93.

¹⁸⁷ HÁJEK, Martin, *Čtenář a stroj. Vybrané metody sociálněvědní analýzy textů* (Praha: Sociologické nakladatelství 2014), 114.

Pro předkládaný výzkum¹⁸⁸ je při tomto rozlišení strukturou zahraničněpolitický diskurz vlád New Labour. K postihnutí jeho řádu – základních významů organizujících tok vypořádání, jak jej zachycují analyzované texty – se práce snaží dospět prostřednictvím analytického konceptu a „konceptuálních idejí“ (viz 3.5). Aktéry jsou pak jeho jednotliví „autorizovaní“ mluvčí. Těžištěm výzkumu jsou texty oficiálně připisované politickým činitelům, kteří v dané době figurovali na vrcholu hierarchie britské zahraničněpolitické *policy community* (premiéři, druhotně ministři zahraničí). Toto zúžení výzkumné báze lze zajisté napadnout z pozic pluralistického přístupu ke studiu zahraniční politiky, zde nicméně vycházíme z dostupnou literaturou podle našeho soudu dostatečně podložené premisy, že v období vlád New Labour byli právě oba premiéři, Tony Blair a Gordon Brown, „hybnou silou“ praktické politiky i diskurzu britské zahraniční a evropské politiky.¹⁸⁹ Ti tak nastolovali směry, jež poté sledovali níže postavení činitelé. Zařazení textů ministrů zahraničí pak umožnilo postihnout hlavní institucionální zdroj variability zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour, dominantně určovaného Downing Street 10 (úřad premiéra): FCO (ministerstvo zahraničí). V každém případě předmětem našeho výzkumu nebyl diskurz konkrétních jednotlivců jako takových, ale soustava významů tvořící ideový rámec pro uvažování a reprezentaci britské zahraniční politiky v konkrétním historickém období. Analyzované texty byly do zkoumaného souboru zařazeny na základě postu, který mluvčí v dané době zastával, nikoli na základě svého mluvčího jako konkrétní historické osoby. Osobní identita mluvčího nicméně (spolu s další kontextuální znalostí) vystupuje do popředí v momentu interpretace poznatků plynoucích z analýzy dat, tedy významů artikulovaných ve zkoumaných textech.

3.3 Interpretivismus

Sociální konstruktivismus je tedy spíše strukturální tradice, která navíc, právě díky akcentování strukturální roviny analýzy, inklinuje k chápání změny jako „možné, avšak obtížné“.¹⁹⁰ Proto jsme považovali za potřebné rozšířit teoretický horizont této práce o přístup, který by díky svému svým individualistickému ladění umožnil lépe zohlednit osobnost a kognitivní procesy mluvčího (ostatně většinu analyzovaných textů tvoří praxe dvou konkrétních mluvčích, Tonyho Blaira a Gordona Browna), díky tomu byl přístupnější uvažování změny, a zároveň by ve svých základních východiscích byl slučitelný s konstruktivistickou tradicí.

---

¹⁸⁸ Předmětem zkoumání v této práci není vztah mezi diskurzem jako ideovou strukturou a zahraniční politikou v behaviorálním smyslu či zahraničněpolitickým rozhodováním (předmět zájmu *Foreign Policy Analysis*). Pro analýzu kognitivních aspektů zahraničněpolitického rozhodování lze doporučit například model Waltera Carlsnaese (Carlsnaes, „Actors, structures and foreign policy analysis“, 97-8). NB řada autorů působících v rámci konstruktivistické tradice a společenskovedního „obratu k jazyku“ možnost či vhodnost rozlišení mezi diskurzem a (mimo-diskurzivní) politickou praxí popírá či problematizuje (např. Daddow, *New Labour and the European Union*, 41-51); tento teoretický problém však leží mimo předmět zájmu této práce.

¹⁸⁹ Konkrétně pro evropskou politiku Daddow, *New Labour and the European Union*, 52-55; pro zahraniční politiku např. Kampfner, *Blair's Wars*.

¹⁹⁰ Hopf, „The promise of constructivism in international relations theory“, 180-81.

Jak ukázal rozbor literatury v předchozí kapitole práce, byl interpretivismus, navržený původně Markem Bevirem a R. A. D. Rhodesem jako přístup ke studiu dynamiky britského politického systému¹⁹¹, v posledních letech s úspěchem uveden i do výzkumu ideové roviny britské zahraniční a evropské politiky.¹⁹² Interpretivismus představuje z epistemologického hlediska proud v rámci interpretativní výzkumné tradice. V ohnisku jeho zájmu se nachází aktér, situovaný na rozhraní tzv. tradic (souboru významů internalizovaných jednotlivcem v průběhu své dosavadní socializace a jimi formovaných praktik) a dilemat, jež nastanou v okamžiku, kdy materiální či ideové podmínky přestanou být uspokojivě vysvětlitelné prostřednictvím dosud převládajícího pohledu na svět. Tato situace podle interpretivistů může spustit kreativní proces reformulace či přeskupování idejí či celých tradic a stát se tak zárodkem změn v ideových strukturách, v nichž jsou aktéři ukotveni.¹⁹³

Filosofická a teoretická báze interpretivismu není podle kritiků dosud adekvátně rozpracovaná.¹⁹⁴ Rovněž samotný koncept „tradic“ je pro potřeby naší analýzy příliš široký, odpovídal by nejspíše strukturovanému souboru konceptuálních idejí. Přesto považujeme interpretační rámec, který interpretivismus nabízí (tradic-aktér-dilema), za velmi nosný, neboť umožňuje uvažovat ideové, sociální i materiální faktory i historicitu idejí. Využili jsme jej proto při interpretaci poznatků, k nimž jsme během výzkumu dospěli.

3.4 Diskurz

S malou nadsázkou je možné konstatovat, že kolik autorů, tolik je i definic a pojetí „diskurzu“.¹⁹⁵ Intencím konstruktivistického přístupu dobře odpovídají definice diskurzů jako významových struktur, jež ustavují sociální realitu a subjekty v ní a aktérům umožňují určité formy jednání.¹⁹⁶ Následující pasáž velmi stručně připomíná několik rozdílných významů, v nichž pojem „diskurz“ užívá předkládaná práce. Jmenovitě přitom uvádí dvě pro ni klíčové teoretické perspektivy: foucaultovské pojetí diskurzu jako „jazykového systému, který pořádá výroky a koncepty“¹⁹⁷ a konceptualizaci diskurzu

---

¹⁹¹ BEVIR, Mark a R. A. W. Rhodes, „Studying British Government: Reconstructing the Research Agenda“, *British Journal of Politics and International Relations* 1 (1999), 215-239.

¹⁹² Pro programové texty viz Bevir, Daddow a Hall, „Introduction: Interpreting British Foreign Policy“, 163-174 a BEVIR, M., DADDOW, O. a SCHNAPPER, P., „Introduction: Interpreting British European Policy“, *Journal of Common Market Studies* 53:1 (2015), 1-17.

¹⁹³ BEVIR, Mark a R. A. W. Rhodes, „Interpretive approaches to British government and politics“, *British Politics* 1:1 (2006), 98-9.

¹⁹⁴ Pro přehled hlavních výhrad viz Kettell, „Dilemmas of Discourse“, 264-5.

¹⁹⁵ Viz Hájek, *Čtenář a stroj*, 114-16.

¹⁹⁶ Podstata vymezení citovaných v Daddow, *New Labour and the European Union*, 77.

¹⁹⁷ Hansen, „Poststructuralism“, 172.

jako vrstevnaté struktury, jak s ní pracovali autoři hlásící se k tzv. kodaňské škole (Waever, Larsen).

Prvním v práci užívaným významem pojmu „diskurz“ je označení konkrétní empirické entity - úhrnu promluv (diskurzivních událostí) definovaných svým tématem (diskurzivní pole „Britská zahraniční politika v současném světě“), mluvčími (protagonisté vlád New Labour) a historickým obdobím (léta 1997-2010).¹⁹⁸ Zadruhé zde pojem „diskurz“ označuje sféru, jež aktivně prostředkuje mezi jednotlivcem a sociální realitou, tedy prostor, v němž jsou diskurzivními úkony konstruovány a rekonstruovány významy a identity.¹⁹⁹ Zatřetí souhrn těchto diskurzivních úkonů zakládá další běžný význam pojmu „diskurz“: specifickou sociální aktivitu. Čtvrtým a posledním významem pojmu „diskurz“, jak jej tato práce užívá, je systém významů či variantně systém pravidel pro vypovídání. Obě pojetí vycházejí z myšlení Michela Foucaulta; druhé z nich (koncept diskurzivní formace²⁰⁰) je radikálnější v tom, že tato diskurzivní formace objekty v diskurzu ustavuje, ne pouze pořádá vztahy mezi nimi.

Je možné říci, že vlastní předmět našeho výzkumu, ideový rámec zahraniční politiky New Labour, leží v průniku prvního (data tvoří soubor historických promluv definovaných svým tématem, mluvčími a časovým obdobím) a posledního (cílem výzkumu je systematizace toku vypovídání a identifikace významů, které jej organizovaly) z uvedených významů pojmu „diskurz“.

Rovněž pojetí diskurzu jako vrstevnaté, hierarchické struktury vychází z foucaultovské tradice, jak ji pro potřeby analýzy zahraniční a evropské politiky adaptovali autoři spojení s kodaňskou školou teorie mezinárodních vztahů, mj. Ole Waever²⁰¹ a Henrik Larsen²⁰². Podle tohoto pojetí představuje zahraničněpolitický diskurz vrstevnatou významovou strukturu (variantně Larsen 1997 používá metaforu stromu). Její „nejhlubší“ rovinu tvoří základní, nadčasové ideje národa, státu a jejich vztahu, jež pak organizují (tj. určují principy) již konkrétnější vrstvy diskurzu či několika alternativních subdiskurzů. Waever navrhuje rozlišovat mezi třemi základními vrstvami diskurzu, Larsen uvažuje až čtyři; jde tedy v každém případě o analytický model a jeho vysvětlující hodnotu spíše než o ambici přesně vystihnout „reálnou“ strukturu daného diskurzu. Ačkoli jde o dosti strukturální modely, jejich silnou stránkou je schopnost uvažovat změny v diskurzu a posoudit jejich rozsah. Zatímco nejhlubší vrstva diskurzu (konstelace stát-národ) je považována za

---

¹⁹⁸ Srovnej Hájek, *Čtenář a stroj*, 120.

¹⁹⁹ Viz definici Miguela Cabrery v Daddow, *New Labour and the European Union*, 77.

²⁰⁰ Foucault v *Archeologii vědění* nazývá diskurzivní formaci „pravidla pro rozptýl výpovědi v sociálním prostoru“. Ta určují mj. témata a pojmy do diskurzu připuštěné, jeho uzlové body, legitimní mluvčí, přípustné žánry atd. Podle Hájek, *Čtenář a stroj*, 119-20.

²⁰¹ WAEVER, Ole, „Identity, communities and foreign policy. Discourse analysis as foreign policy theory“, in HANSEN, Lene a WAEVER, Ole, *European Integration and National Identity* (London: Routledge, 2002), 20-45.

²⁰² LARSEN, Henrik, *Foreign Policy and Discourse Analysis. France, Britain and Europe* (London, Routledge, 1997); LARSEN, Henrik, „British and Danish European Policies in the 1990s: A Discourse Approach“, *European Journal of International Relations* 5:4 (1999), 451-483.

„usazenou“ (sedimentovanou), tj. tyto významy jsou všeobecně přijímány jako samořejmé fakty a nebývají předmětem diskurzivních rozepří, v rovinách specifitějších významů může docházet ke změnám a transformacím. Ty však, jak zdůrazňuje Larsen, nepředstavují „změnu diskurzu“, ale pouze „změnu v diskurzu“.²⁰³ Model diskurzu jako vrstevnaté struktury či stromu zároveň umožňuje uvažovat heterogenitu v rámci diskurzu, tj. souběžnou existenci více subdiskurzů („větvi“) sdílejících však stejný soubor základních významů („kmen“). Chápání diskurzu jako vrstevnaté struktury inspirovalo i koncept konceptuálních idejí, který již nyní můžeme vymežit.

3.5 Konceptuální ideje, ideový rámeček

Na závěr této teoreticko-pojmoslovné kapitoly zbývá definovat dva klíčové pojmy, s nimiž předkládaný výzkum pracuje: „konceptuální ideje“ a „ideový rámeček“.

Konceptuální ideje

Konceptuální ideje pojímáme jako analytickou kategorii označující obecné, relativně stabilní „zakládající“ významy, které pořádají²⁰⁴ diskurz (ve smyslu toku vypovídání) aktérů k danému tématu (dílčímu diskurzivnímu poli, konkrétnímu uzlovému bodu atp.) v daném čase - jinými slovy „řídící ideje“. Transformace v rovině konceptuálních idejí (tj. změny či „vynořování/zanořování“ organizujících významů, nikoli změny např. pouze lexikálních prostředků, které mluvčí volí) považujeme již za signifikantní z hlediska výzkumu zahraničněpolitického diskurzu jako celku.

Podstatné je, že jde o analytické konstrukty, tedy abstrakce rekonstruované výzkumníkem na základě analýzy sice reprezentativního, avšak přesto neúplného souboru textů. Podstatný u těchto konceptuálních idejí je sdělovaný význam, nikoli jejich přesná lexikální forma. Jedna konceptuální idea by tedy při zachování své obsahové podstaty obvykle mohla být formulována více způsoby. „Konceptuální ideje organizující zahraničněpolitický diskurz vlád New Labour“, jak je předestírá předkládaná práce, jsou tedy na jedné straně plodem autorova individuálního úsudku. Na straně druhé je však celý výzkum založen na předpokladech, že (1) podstata těchto idejí a významů byly zároveň sdílena protagonisty britské zahraniční politiky zkoumaného období a že (2) je v možnostech zvoleného výzkumného postupu tyto významy s dostatečně vysokou měrou spolehlivosti identifikovat.

Konceptuální ideje, jak je navrhuje tato práce, mohou být buď pozitivní, anebo normativní výroky ve formě gramatických vět. Výroky stejného znění mohly, avšak

---

²⁰³ Larsen, *Foreign Policy and Discourse Analysis*, 17.

²⁰⁴ Slovesa „pořádat“, „organizovat“ a „řídít“ (překlad anglického *governing statements*, podle Larsen, *Foreign Policy and Discourse Analysis*, 17) text považuje za synonyma a užívá záměnně.

nemusely figurovat (a většinou nefigurovaly) i jako konkrétní historické výpovědi v některém z analyzovaných textů.

Při volbě termínu „konceptuální idea“ i v pojetí vztahu mezi konceptuálními idejemi a jejich konkrétními artikulacemi jsme se inspirovali prací George Lakoffa a Marka Johnsona *Metafory, kterými žijeme*, jež se zabývá se metaforami a jejich kognitivní rolí (zejména při zprostředkovávání zkušenosti; nejde tedy o estetickou funkci metafor).²⁰⁵ Lakoff a Johnson pracují s kategoriemi abstraktních (řídících) „pojmových metafor“ (anglicky *conceptual metaphors* – odtud náš termín „konceptuální ideje“), respektive „metaforických pojmů“, a konkrétních tzv. metaforických vyjádření, jež z těchto pojmových metafor čerpají. Například z metaforického pojmu „**Láska je válka**“ čerpají metaforická vyjádření „Dobyl si u ní přízeň.“, „Je obléhána nápadníky.“, nebo „Bojovala o něho, ale jeho milenka nad ní zvítězila na celé čáře.“²⁰⁶

Analogicky uvažujeme ve struktuře politického diskurzu (zde zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour) vztah mezi abstraktními, řídícími konceptuálními idejemi a jimi řízenými konkrétními výpověďmi. Příkladem může být v kapitole 9.1 identifikovaná konceptuální idea „**USA jsou nepostradatelné pro řešení současných globálních problémů**“. Jejimi konkrétními artikulacemi, respektive jí řízenými výroky, jsou v analyzovaných textech např. výpovědi *The danger with America today is not that they are too much involved. The danger is they decide to pull up the drawbridge and disengage. We need them involved. We want them engaged. The reality is that none of the problems that press in on us, can be resolved or even contemplated without them* ([2006c]) či *None of these vital British concerns can be addressed, let alone solved, without America (...) We need America. That is a fact.* ([2006e]).

Ideový rámeček

Termín „ideový rámeček“, zvolený pro titul předkládané práce, je analytický pojem, označující souhrn konceptuálních idejí spravujících konkrétní diskurzí pole („Britská zahraniční politika v současném světě“). Abychom se vyvarovali nedorozumění, je v této souvislosti zapotřebí připomenout, že diskurzí pole (diskurzí analýza zde adaptuje bourdieuvský koncept sociálního pole) je sice dle našeho chápání do značné míry přirozená entita soustředěná okolo svých klíčových témat, pojmů a objektů, nicméně pro účely zkoumání je stanovení jeho přesných vnějších hranic vždy strategickým rozhodnutím výzkumníka (v našem případě např. zda zahrnout témata obranné politiky, rozvojové politiky, Evropské unie jako *polity* atd).

---

²⁰⁵ LAKOFF, George a JOHNSON, Mark, *Metafory, kterými žijeme* (přel. Mirek Čejka, 2. vydání Brno: Host, 2014).

²⁰⁶ Lakoff a Johnson, *Metafory, kterými žijeme*, 66.

A konečně už pro samotný fakt historicity a nestability diskurzů není možné předpokládat, že by „ideový rámec“ kteréhokoli diskurzního pole v jakémkoli okamžiku měl být jakýmsi koherentním celkem, a tedy za každou usilovat o jeho systematizaci do neautenticky bezrozporného, logicky provázaného systému. Naopak – vzhledem právě k proměnlivosti diskurzů lze pro každou historickou „momentku“ ideového rámce očekávat přítomnost prvků vnitřní rozpornosti, případně pro některé součásti diskurzního pole nejednoznačnost či absenci identifikovatelných konceptuálních idejí.

Kapitola 4 - Metodologie práce

Metodologie vědy v nejobecnějším slova smyslu je naukou o vědeckých postupech a nástrojích, tedy o metodách vědecké práce, a o výběru a používání výzkumných metod s ohledem na cíl vědeckého zkoumání.²⁰⁷ Metodologie konkrétního výzkumného projektu je pak strategií pro výběr vhodných nástrojů k propojení teorie s empirií, tedy pro operacionalizaci teoretických konceptů, získávání dat a práci s nimi tak, aby výsledkem těchto postupů bylo poznání vyhovující nárokům na platný a spolehlivý vědecký výzkum.²⁰⁸

Cílem této kapitoly je nejprve vymežit a poté detailně představit metodologii předkládané disertační práce. Přes omezený rozsah textu jde o zásadní součást celé práce, jež vzniká s ambicí, aby na jejím základě čtenář mohl uskutečněný výzkum považovat za transparentní a replikovatelný. Kapitola je členěna do čtyř částí. Po úvodním základním vymezení metodologie práce (4.1) následuje podkapitola věnována diskurzní analýze (DA) jakožto primárnímu přístupu této práce ke zkoumání zvolené problematiky (4.2). Text zde navazuje na pojmoslovnou část předchozí kapitoly, upřesňuje konkrétní pojetí DA, jež tato práce zastává, a velmi stručně připomíná specifika DA jako metodologického přístupu ve společenských vědách. Třetí podkapitola (4.3) již detailně, „krok za krokem“ vysvětluje postup při zpracování tématu. Odkazuje se přitom i na materiály zařazené do příloh k této práci. Poslední část (4.4) vysvětluje autorovu strategii při sestavování analyzovaného souboru textů a stručně nastiňuje její výhody i omezení. Autorova *ex post* reflexe zvolené metodologie je pak zařazena do závěru celé práce (kapitola 12).

4.1 Vymezení metodologie práce

Co výzkum idejí je tato práce ukotvena v tradici interpretativního společenskovědního výzkumu.²⁰⁹ Nepřijímá tedy například zásady logického pozitivismu ani popperovský princip falsifikace²¹⁰. Jejím předmětem jsou vztahy konstitutivní, nikoli kauzální. V rámci

---

²⁰⁷ Ochrana, *Metodologie vědy*, 12.

²⁰⁸ DRULÁK, Petr, „Epistemologie, ontologie a operacionalizace“, in Drulák, Petr (ed.), *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* (Praha: Portál, 2008), 14-28. Ke kritériím posuzování interpretativního výzkumu podrobněji SCHWARTZ-SHEA, Peregrine, „Judging Quality: Evaluative Criteria and Epistemic Communities“, in YANOW, Dvora a SCHWARTZ-SHEA, Peregrine (eds), *Interpretation and method: empirical research methods and the interpretive turn* (Armonk: Sharpe, 2006), 89-113.

²⁰⁹ Pro uvedení do problematiky a k filosofickým předpokladům interpretativního výzkumu viz YANOW, Dvora, „Thinking Interpretively: Philosophical Presuppositions and the Human Sciences“, in YANOW, Dvora a SCHWARTZ-SHEA, Peregrine (eds), *Interpretation and method: empirical research methods and the interpretive turn* (Armonk: Sharpe, 2006), 5-26, konkrétně pro obor mezinárodních vztahů pak HOLLIS, Martin a SMITH, Steve, *Teorie mezinárodních vztahů. Výklad a porozumění* (přel. Pavel Pšeja. Brno: CDK 2000), 82-107. Pro diskusi epistemologických východisek interpretativních přístupů YANOW, Dvora, „Neither Rigorous Nor Objective? Interrogating Criteria for Knowledge Claims in Interpretive Science“, in YANOW, Dvora a SCHWARTZ-SHEA, Peregrine (eds), *Interpretation and method: empirical research methods and the interpretive turn* (Armonk: Sharpe, 2006), 67-88.

²¹⁰ Ochrana, *Metodologie vědy*, 54-57.

textové analýzy je práce založena na využití kvalitativních metod, pouze okrajově byla použita frekvenční analýza. Z konkrétních metod práce používá především obsahovou analýzu, analýzu diskurzu a srovnávací analýzu (komparaci). Primárním způsobem usuzování je (neúplná) indukce.

Za relevantní data práce považuje výpovědi v rozsahu gramatických vět, celků menších než gramatická věta i nadvětných celků, respektive významy či skupiny významů v těchto textových celcích artikulované, pokud (1) tyto výpovědi jsou součástí některého z textů zařazených do analyzovaného souboru textů a (2) svým obsahem či gramatickými vlastnostmi odpovídají některé ze stanovených kategorií (některému z polí kódovací mřížky). Tyto výpovědi přitom svou povahou mohou být pozitivní (reprezentace předmětu výpovědi jako existujícího, reprezentace jeho atributů), negativní (reprezentace předmětu výpovědi nebo jeho uvedeného atributu jako neexistujícího) či normativní (výpověď artikulující představu mluvčího o aspirativním „správném“ stavu předmětu výpovědi, typicky prostřednictvím modálních sloves „musí“, „měl by“, „nesmí“ atd.). Předmětem vlastního výzkumu je vedle samotného získání a utřídění souboru dat jejich analýza a poté syntéza a interpretace výsledků této analýzy. Ústřední analytickou kategorií, s níž předkládaný výzkum pracuje, jsou „konceptuální ideje“ (viz kapitola 3).

4.2 Analýza diskurzu

Primárním metodologickým přístupem výzkumu, jehož výsledky předkládá takto práce, je analýza diskurzu (též diskurzivní analýza, DA)²¹¹. Diskurzivní analýza zahrnuje širokou škálu přístupů v oblasti textové analýzy. Za její hlavní větve jsou považovány tři velmi rozdílné proudy: kritická diskurzivní analýza (CDA), foucaultovská historická diskurzivní analýza a sociálněpsychologická diskurzivní analýza.²¹² Každý z těchto proudů je dále vnitřně velmi heterogenní.²¹³

Všechny tyto proudy nicméně spojují některé sdílené premisy. Předně DA vychází z poststrukturalistického pojetí jazyka. Nechápe jej tedy jako neměnný odraz vnější skutečnosti, ale jako souslednost systémů významů (diskurzů) reprodukcí či měnících se prostřednictvím svého užívání, tj. diskurzivních praktik (*parole* v klasickém saussurovském rozlišení).²¹⁴

---

²¹¹ V některých českojazyčných pracích lze též narazit na termín „diskurzivní analýza“ (např. BENEŠ, Vít, „Diskurzivní analýza“ in Drulák, Petr (ed.), *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* (Praha: Portál, 2008), 99-108); pro obhajobu naší zvolené terminologie viz Hájek, *Čtenář a stroj*, 113.

²¹² Srovnej PHILLIPS, Louise a JØRGENSEN, Marianne, *Discourse Analysis. Theory and Method* (London: Sage, 2002), v češtině Beneš, „Diskurzivní analýza“, 99-108.

²¹³ Pro různorodost v rámci jediného proudu kritické diskurzivní analýzy viz WODAK, Ruth a MEYER, Michael, „Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology“, in WODAK, Ruth a MEYER, Michael (eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (2nd edition London: Sage, 2009), 1-33, pro představu o různorodosti teoretických příspěvků, na něž CDA navazuje, viz HART, Christopher a LUKEŠ, Dominik (eds.), *Cognitive Linguistics in Critical Discourse Analysis* (Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2007), ix-x.

²¹⁴ Phillips a Jørgensen, *Discourse Analysis*, 10-12.

Dalšími sdílenými premisami jsou produktivita a nestabilita diskurzu. Produktivitou diskurzu rozumíme jeho klíčovou roli při produkci a reprodukci významů a identit reprezentovaných objektů. Jazyk tedy hraje konstitutivní roli ve vztahu k sociálnímu světu a změny v sociálním světě se dějí prostřednictvím změn v diskurzu.²¹⁵ Pro diskurzní analýzu je tak, slovy Olivera Daddowa, zkoumání významotvorné a identitotvorné funkce diskurzu podstatnější než zkoumání vztahu mezi diskurzem a v něm reprezentovanými objekty²¹⁶ (v tomto se projevuje anti-fundacionistické epistemologické stanovisko DA). Premisa nestability diskurzu odkazuje na dočasnost, historicitu diskurzů (či „režimů pravdy“) a jejich potřebu neustále potvrzovat a reartikulovat své významy („vědění“) a identity. To plně platí i pro momentálně dominantní, hegemonické diskurzy.²¹⁷

Doménou prosté obsahové analýzy textů (OA) je identifikace hlavních tematických oblastí zkoumaných textů a v nich obsažených klíčových pojmů, schopnost jejich kvantifikace a stanovení vývojových trendů. Diskurzní analýza jde za rámec OA svým soustředěním se na kategorii významu a interpretativním charakterem své metodologie.²¹⁸ Z výše řečeného nicméně vyplývá nenahraditelnost obsahové analýzy v přípravných fázích i výzkumu založeného na DA, například, jako u této práce, při vytváření kódovacího klíče.

***

Předkládaná práce čerpá především z foucaultovské tradice diskurzní analýzy, zprostředkované Laclauem a Mouffeovou²¹⁹, a dílčím způsobem i z Faircloughovy kritické diskurzní analýzy. Pro zmapování konstrukce identit a atributů objektů diskurzu byla dále využita predikátová analýza v intencích přístupu Jennifer Millikenové.²²⁰

Z foucaultovské tradice, respektive z Laclaua a Mouffeové, práce čerpá vědomí nestálosti významů (koncept „diskurzivní rozepře“, *discursive struggle*), uvažování těsné vazby mezi věděním/jazykem a mocí či zájem spíše o abstraktní, odosobněné diskurzy jako soustavy významů, na jejichž konstrukci a změně se podílí více (do jisté míry nahraditelných) aktérů. Také základní užívaná terminologie („diskurzní pole“, „uzlové body“, „artikulace“ aj.) vychází z této větve diskurzní analýzy. Odlišuje se od ní naopak v tom, že nepopírá jako Laclau a Mouffeová existenci ne-/mimo-diskurzivních sociálních praktik a materiální realitu nepovažuje za součást diskurzu.²²¹

---

²¹⁵ PHILLIPS, Louise a JØRGENSEN, Marianne, *Discourse Analysis. Theory and Method* (London: Sage, 2002), 9.

²¹⁶ Daddow, *New Labour and the European Union*, 81.

²¹⁷ Srovnej MILLIKEN, Jennifer, „The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods“, *European Journal of International Relations* 5:2 (1999), 229-30.

²¹⁸ Daddow, *New Labour and the European Union*, 85.

²¹⁹ Především podle Phillips a Jørgensen, *Discourse Analysis*, 24-59.

²²⁰ Milliken, „The Study of Discourse in International Relations“, 231-236.

²²¹ Viz Phillips a Jørgensen, *Discourse Analysis*, 19.

Faircloughovská CDA ji naopak inspirovala užším pojetím diskurzivních praktik jako specifické kategorie sociálních praktik²²² a také svým zájmem o lingvistickou (lexikální, rétorickou) rovinu diskurzu a její implikace pro konstrukci a lokalizaci objektů v diskurzu.

***

Pro výzkum idejí, a to zejména v dynamické perspektivě, o níž tato práce usiluje, nemá diskurzí analýza jako metodologické východisko díky svému zaměření na významotvorný moment lidského jednání rovnocennou alternativu ani mezi dalšími metodami textové analýzy, ani v rámci jiných metodologií. Zpracování analyzovaných textů lidským čtenářem, pro nějž jsme se při tomto výzkumu rozhodli, pak dle našeho názoru při kvalitativním výzkumu představuje vhodnější strategii, než je zpracování strojové (viz i diskusi v podkapitole 4.4).

Diskurzí analýza jako metodologický přístup má určitá specifika, jež jsou zdrojem potenciálních rizik a která musí každý na DA výzkum reflektovat. Jde především o nevyhnutelnou subjektivitu při výběru textů, posuzování jednotlivých výpovědí i vlastní (re-)konstrukci diskurzů, z níž vyplývá riziko přílišné tvůrčí licence ze strany výzkumníka. Ten přistupuje ke svému bádání s určitým předporozuměním danému problému, jež zásadním způsobem ovlivňuje i stanovování kritérií pro sběr dat a zároveň může vést k případům „analytické slepoty“.²²³ To umocňuje skutečnost, že při obsahové i diskurzí analýze textu zájem výzkumníka směřuje nejen k jeho manifestní složce, jež je předmětem vlastního kódování, ale ve významné míře i ke složce implicitní, jež je předmětem výzkumníkovy osobitého usuzování (inference)²²⁴. Prominence momentu usuzování pak obnáší riziko chybného vyhodnocení autentické intencionality mluvčího. Či jak konstatuje Derek Beach, „není-li diskurzí analýza pečlivě strukturována, je tento typ analýzy náchylný k přístupu typu „beru cokoli“ [*anything goes*], kdy analytik vkládá do interpretace textu své vlastní předsudky a zaujatost“.²²⁵

Z vědomí těchto rizik pro autora vyplývají požadavky (1) maximální konzistentnosti při posuzování jednotlivých výpovědí napříč celým analyzovaným souborem textů, a to v situaci, kdy se konkrétní artikulace týchž idejí mohou výrazně odlišovat a kdy je zároveň tato etapa výzkumu rozprostřena do delšího časového období, a (2) maximální transparentnosti a replikovatelnosti takto vedeného výzkumu.

4.3 Detailní představení metodologie práce

---

²²² Tamtéž, 68.

²²³ Hájek, *Čtenář a stroj*, 70.

²²⁴ Pro rozlišení mezi manifestní a implicitní složkou textu tamtéž, 58-60.

²²⁵ BEACH, Derek, *Analysing Foreign Policy* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2012), 93.

Výzkum, jehož výsledky tato disertační práce předkládá, postupoval následovně:

Krok 1 - Sestavení souboru analyzovaných textů

Parametry analyzovaného souboru textů a strategii jeho sestavování představuje a diskutuje podkapitola 4.4.

Krok 2 – Vytvoření kódovacího klíče

Tento krok představuje v logice celého výzkumu fázi operacionalizace. Pro vytvoření kódovací mřížky se nabízely dvě základní strategie: její odvození z dostupné literatury, anebo její vyvození z vlastního předběžného výzkumu. Žádná z prací představených v kapitole 2 nenabízí k éře New Labour uspokojivé vodítko pro vytvoření kompletního kódovacího klíče pro celé diskurzní pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ (pouze pro výzkum zabývající se kontinuitami a diskontinuitami mezi ideovým rámcem zahraniční politiky New Labour a historickými ideovými rámci labouristické zahraniční politiky by bylo možno s výhodou použít monografii Rhiannon Vickersové²²⁶; ostatní citované rozvrhy pro éru New Labour byly pro potřeby našeho výzkumu příliš obecné či redukující). Proto jsme zvolili druhou možnost, vlastní předběžný výzkum. Kódovací klíč v podobě mřížky, jejíž finální podoba je k práci přiložena jako Příloha 2, tak byl vytvořen na základě obsahové analýzy textů zařazených do analyzovaného souboru. Část polí mřížky byla přidělena neredukovatelným součastem zkoumaného diskurzního pole (konceptualizace mezinárodního prostředí, identita subjektu), výběr ostatních byl určen primárně kritériem četnosti zaznamenaných výpovědí k daným tématům (Evropa a evropská integrace, USA a *zvláštní vztah*, hodnoty, Irák), sekundárně kritériem významnosti daných uzlových bodů, jak ji artikulovali sami mluvčí (11. září, finanční a hospodářská krize).

Struktura této mřížky tedy odrážela naši pracovní představu o struktuře diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ co do hlavních tematických okruhů vypovídání (dílčích diskurzních polí) a významných objektů (terminologií diskurzní analýzy *uzlových bodů/prázdných signifikantů*²²⁷), jak je konstruovaly zahraničněpolitické texty protagonistů vlád New Labour. Nejrozsáhlejší dílčí diskurzní pole (např. „Evropa a evropská integrace“) jsme pro usnadnění další analýzy pracovníě rozdělili do menších celků, typicky podle významových oblastí, méně často definovaných gramaticky, a každému přiřadili samostatný kód.

Kódovací klíč byl následně na základě testovacího kódování reprezentativního vzorku textů několikrát optimalizován.

Krok 3 – Získání dat

---

²²⁶ Vickers, *The Labour Party and the World: Volume 1*, 5-9.

²²⁷ *Empty signifiers*; LACLAU, Ernesto, „Why Do Empty Signifiers Matter to Politics?“, in Laclau (ed.), *Emancipation(s)* (London: Verso, 1996), 36-46.

Data pro další analýzu byla získána ručním (tj. bez využití výpočetní techniky) přiřazením referenčních kódů k výpovědím (úsekům textu) spadajícím do stanovených významových oblastí. Za jednotlivé výpovědi mohly být dle potřeby považovány gramatické věty, nadvětné celky i celky kratší než gramatické věty, včetně některých sousloví.

Všechny texty byly kodovány systémem dvojího čtení. Druhé, kontrolní čtení proběhlo až po okódování celého souboru textů. Smyslem tohoto postupu, kdy obě čtení daného textu proběhla s určitým časovým odstupem, bylo minimalizovat případnou nekonzistentnost při posuzování textů, neboť zpracování celého souboru bylo rozprostřeno do období přibližně dvou měsíců.

Výsledkem tohoto kroku bylo získání kompletního souboru dat-výpovědí pro každé ze 36 polí kódovací mřížky. Soubor všech identifikovaných identifikovaných relevantních výpovědí čítal přibližně 299.000 znaků, přičemž k některým výpovědím bylo přiřazeno více (2 až 5) referenčních kódů. Ukázka kódování textu je zařazena do Přílohy 3 k práci.

Krok 4 – Analýza výpovědí k jednotlivým polím kódovací mřížky

Cílem této první fáze analýzy dat bylo především:

(1) určit prominenci daného tématu/uzlového bodu v rámci celého diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“, respektive proměny jeho prominence v průběhu zkoumaného období 1997-2010;

(2) identifikovat hlavní významy artikulované v diskurzu protagonistů vlád New Labour k danému tématu/uzlovému bodu a na tomto základě rekonstruovat konceptuální ideje, které ve zkoumaném období či jeho částech vypovídání k danému tématu organizovaly;

(3) posoudit míru jejich stability a identifikovat případné předěly a prvky diskontinuity v diskurzivní konstrukci zkoumaných uzlových bodů či jednotlivých artikulovaných významech;

(4) identifikované změny zasadit je do kontextu dobového empirického vývoje problematiky (formativní události, proměny mezinárodní agendy atd);

(5) posoudit rétorickou a lexikální stránku zkoumaných výpovědí.

Analýza tedy zahrnovala všechny tři základní roviny textové analýzy, tedy úroveň slov, vět i nadvětných celků, i rovinu kontextovou.²²⁸

Krok 5 – Zpracování výsledků analýzy

---

²²⁸ Viz Hájek, *Čtenář a stroj*, 37nn.

Tento krok spočíval v utřídění a syntetizaci dosavadních zjištění a jeho výsledkem jsou vlastní empirické kapitoly 5-10. Jestliže první fáze analýzy dat se odehrávala na úrovni souborů výpovědí identifikovaných pro jednotlivá pole kódovací mřížky, další práce s dosavadními zjištěními už byla organizována na úrovni větších celků (jednotlivých dílčích diskurzních polí, jak jsme je vymezili pro potřeby této analýzy, či klíčových uzlových bodů) a usilovala o propojení poznatků plynoucích z jednotlivých dosud fragmentovaných dílčích analýz. Významnější součástí této etapy zpracování dat již představovala jejich interpretace a kontextualizace (soustavnější zohledňování kontextové úrovně analýzy). Větší důraz byl nyní též kladem na ústřední analytickou kategorii konceptuálních idejí.

Krok 6 – Sumarizace a interpretace poznatků, zodpovězení výzkumných otázek

Tento krok, jehož výsledkem je kapitola 11, spočíval v syntéze zjištění plynoucích z jednotlivých tematických okruhů výzkumu (kapitoly 5 až 10) na úrovni celého diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“. Cílem bylo konečné zodpovězení výzkumných otázek práce: identifikace předělových momentů ve vývoji zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour, identifikace stabilních a naopak proměnlivějších se prvků jeho ideového rámce a v obecné rovině návrh zdrojů možné dynamiky zahraničněpolitických diskurzů úřadujících vlád.

4.4 Texty a jejich výběr

Analyzovaný soubor textů tvořilo celkem 47 dokumentů; jejich soupis je uveden v Příloze č. 1 k práci. Z tohoto souboru 4 texty byly programy Labouristické strany pro všeobecné volby do Dolní sněmovny, 18 textů projevy premiéra na britské půdě, 14 textů projevy premiéra na zahraniční půdě, 10 projevů ministrů zahraničí a 1 projev ministra pro mezinárodní rozvoj. 11 textů spadalo do prvního funkčního období Tonyho Blaira (1997-2001), 15 textů do Blairova druhého funkčního období (2001-2005), 8 textů do Blairova třetího funkčního období (2005-2007) a 13 textů do období vlády Gordona Browna (2007-2010). Všechny tyto texty je možné považovat za texty „autorizovaných mluvčích“ dominantního zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour.²²⁹ Celkovým rozsahem textů leží analyzovaný soubor na horní hranici toho, co Martin Hájek považuje za zpracovatelné lidským kóděrem bez použití výpočetní techniky (úhrnný rozsah textů, který jeden čtenář dokáže přečíst v řádu jednotek týdnů).²³⁰

V žánru premiérských a ministerských projevů o zahraniční a evropské politice jde o výběr z množiny všech textů, jež pro účely této analýzy připadaly v úvahu. Výběr

---

²²⁹ Milliken, „The Study of Discourse in International Relations“, 233.

²³⁰ Hájek, *Čtenář a stroj*, 17.

konkrétních textů se řídil dvěma kritérii. První kritérium, relevance, se týkalo významu, který danému textu připisovali současníci: novinové zpravodajství je označovalo za „zásadní“ či „významné“ (*major*), případně je jako takové avizoval příslušný vládní úřad – Prime Minister’s Office nebo FCO – anebo je jako takové reflektuje pozdější akademická literatura). Z vystoupení ministrů zahraničí jsme pro naši analýzu vybírali projevy koncepčního charakteru, jež mají potenciál nejlépe zprostředkovávat ideový rámec, v němž mluvčí britskou zahraniční politiku uvažovali. Ze sekundární literatury, jež se stala vodítkem pro sestavení analyzovaného souboru textů, je zapotřebí uvést především editovanou monografii Daddowa a Gaskartha *British Foreign Policy. The New Labour Years*, zprávu knihovny House of Commons *British foreign policy since 1997*, pro projevy o evropské integraci Daddowovu monografii *New Labour and the European Union. Blair and Brown’s logic of history* a pro období Brownovy vlády rešerši Chatham House *UK Foreign Policy: Statements by the Three Main Political Parties*.²³¹

Druhým kritériem byla vyváženost. Tento požadavek nás vedl ke snaze sestavit analyzovaný soubor textů tak, aby přiměřeně rovnoměrně pokrýval celé zkoumané období a umožnil tak co nejlépe zachytit dynamiku zahraničněpolitického diskurzu New Labour. I proto byla do korpusu zařazena většina (celkem 11) každoročních projevů ministerských předsedů na Lord Mayor’s Banquet v londýnském City. U premiérských projevů jsme zároveň dbali na rovnoměrné zastoupení projevů před domácím a zahraničním publikem. Vzhledem k širokému tematickému záběru výzkumu jsme se rozhodli do analyzovaného souboru textů zařadit pouze omezený počet textů věnovaných specificky evropské politice. Do korpusu tak nebyla zařazeny některé významné Blairovy projevy o evropské integraci z období před rokem 2003, kdy k tomtuto tématu promlouval velmi často, především projevy v Gentu (únor 2000) a v Cardiffu (listopad 2002).

Analyzované texty označované jako „projevy“ jsou ve skutečnosti oficiální přepisy projevů zveřejněné příslušným vládním úřadem (PMO, FCO) či zpravodajským portálem (nejčastěji *The Guardian*). V jednotlivostech se mohou lišit od skutečně proslovených řečí, jak mohou být dostupné v audiovizuální podobě na internetu. Jak upozorňuje Hájek při diskusi Ricoerova rozlišení mezi promluvou jako událostí a jejím přepisem jako její abstrakcí²³², tato (textová) forma podkladu k analýze zdůrazňuje textovou, verbální složku projevu na úkor situačního kontextu a neverbálních složek projevu, jejichž zohlednění by mohlo napomoci identifikovat z pohledu mluvčího klíčové významy.

Každý z analyzovaných textů má takřkajíc svůj „příběh“: vznikal za konkrétních historických okolností s přispěním konkrétních dalších jednotlivců, je určen jinému

---

²³¹ Daddow a Gaskarth, *British Foreign Policy. The New Labour Years*; Lunn, Miller a Smith, *British foreign policy since 1997*; Daddow, *New Labour and the European Union*; Chatham House, *UK Foreign Policy: Statements by the Three Main Political Parties*. Project paper, Rethinking the UK’s International Ambitions and Choices, April 2010, <https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/109286> (staženo 28. 8. 2012).

²³² Hájek, *Čtenář a stroj*, 23-28.

publiku a je veden jiným komunikačním cílem. Například volební programy jsou směřovány dovnitř národní politické arény (národního diskurzního prostoru) a komunikují různá poselství různým skupinám adresátů. Projevy na výročních konferencích politických stran směřují primárně do dílčího politického a diskurzního prostoru dané strany (a teprve sekundárně vně tento prostor). Naopak smyslem projevů přednesených v zahraničí je komunikovat sdílené ideje vlády či strany, kterou mluvčí reprezentuje, publiku vně národního diskurzního prostoru. Práce vychází z premisy, že zohlednění specifického kontextu každého z analyzovaných textů i osobnosti jejího tvůrce prohlubuje možnost jeho porozumění a přesnější interpretace. V tomto ohledu se tedy nedrží východisek hermeneutické epistemologie.²³³ Protože táž úvaha dle našeho názoru platí i pro porozumění jednotlivým výpovědím v kontextu větších textových celků, je k práci připojena Příloha 1, jež pro každý text velmi stručně uvádí jeho dobový kontext, případné spoluautorství, je-li v dostupné literatuře uvedeno, ale také jeho obsahová specifika, zejména ve vztahu k předchozímu způsobu vypovídání.

Diskuse zvolené strategie

Zvolená strategie pro sestavení korpusu analyzovaných textů má své výhody i limity. Předně omezení výzkumu na reprezentativní výbor textů umožňuje jejich zpracování lidským kóděrem. Ten může individuálně posoudit jednotlivé výpovědi v jejich jedinečném kontextu většího textového celku a zároveň není omezen na vyhledávání pomocí klíčových slov a slovtvorných základů. Zohlednění pouze části relevantních textů však zároveň znamená, že předkládané závěry práce je nutno považovat za prozatímní a otevřené. Práce proto konstatovaná zjištění kvalifikuje prostřednictvím formulací jako „v analyzovaném souboru textů...“, „zaznamenané výpovědi...“ atd.

Zařazení textů připisovaných pouze omezenému souboru „autorizovaných“ mluvčích neumožňuje postihnout případné subdiskurzy spojené s konkrétní vládní institucí mimo okruh premiéra a ministerstvo zahraničí (např. MoD či DfID²³⁴) či alternativní diskurzy lokalizované v daném čase na „periferii“ námi zkoumaného diskurzního prostoru (např. řeč reprezentantů tradiční labouristické levice, „Old Labour“). Tyto alternativní diskurzy však z pohledu této práce nepředstavují součást vlastního „ideového rámce zahraniční politiky New Labour“.

Práce též zkoumá jen některé z možných textových žánrů. Nezohledňuje tak například relevantní prohlášení učiněná během parlamentních debat, kde by krátká spontánní vyjádření mluvčích případně mohla bezprostředněji artikulovat základní významy jejich ideových rámců.

---

²³³ Smith, „Positivism and beyond“, 26-7.

²³⁴ Viz např. Gaskarth, „Identity and New Labour's Strategic Foreign Policy Thinking“, 84-99.

Konečně je při sázce na lidského kodéra zapotřebí uvážit otázku reliability kódování, tedy určité riziko chyby, opomenutí či nekonzistentního posuzování především hraničních a nejednoznačných výpovědí.

Kapitola 5 - Mezinárodní prostředí

Úvodní tematická kapitola analyzuje, jak bylo v diskurzu představitelů vlád New Labour reprezentováno mezinárodní prostředí, v němž je Británie jako aktér situována. Z analytického hlediska je „Mezinárodní prostředí“ pomyslným zastřešujícím uzlovým bodem, naplňovaným heterogenním souborem významů vztahujících se k definujícím charakteristikám soudobého světa, normám spravujícím mezinárodní systém, hlavním tématům aktuální mezinárodní agendy, bezpečnostnímu prostředí atd. Některým z konkrétních konceptů či témat, která do tohoto zastřešujícího uzlového bodu spadají (např. intervence, globalizace), náleželo v určitých fázích zkoumaného období v zahraničněpolitickém diskurzu New Labour natolik prominentní místo, že je pro účely této analýzy můžeme považovat za samostatné uzlové body. V kódovací mřížce použité při tomto výzkumu odpovídají uzlovému bodu „Mezinárodní prostředí“ následující kódy:

DD – „současnost – doba“

DS – „současnost – svět“

G – „globalizace“

M – „mezinárodní společenství“

MM – „rozložení moci“

MN – „normy a pravidla spravující mezinárodní politiku“

MI – „mezinárodní organizace“

MB – „bezpečnostní hrozby“

MG – „mezinárodní/globální výzvy“.

5.1 „Současný svět“

Výpovědi, v nichž mluvčí charakterizovali přítomnou „dobu“ či „éru“ (*age, era, times, moment, today* apod.) a soudobý „svět“ (*world*), byly typicky jednoduchá sousloví (často kolokace adjektivum-substantivum), v nichž mluvčí vyzdvihli jeden konkrétní rys přítomnosti. V kontextu celého textu šlo velmi často o stylisticky efektní úvod k pasáži věnované jinému tématu.

Texty z období před 11. 9. 2001 artikulovaly kontrast mezi pocíťovanou nepřehledností přítomné doby a jednoznačností studené války, kdy mezinárodní politika byla definována jediným, všeobjímajícím konfliktem mezi Východem a Západem (*the clarity and simplicity of the Cold War* [1999b] vs. *Today is different. There is no single all-encompassing struggle from which we cannot escape* [2000c]). Po přelomu století se chronologický rámec změnil. Pozdější texty již neodkazovaly na studenou válku a nové století (resp. příležitosti které přináší: *The 21st century can be the first progressive century in which we created the first truly global society* [2008b]) bylo konfrontováno

s 20. stoletím jako celkem. U toho naopak mluvčí akcentovali momenty negativní (*the century of war, the Holocaust and the world divided* [2008c]).

V druhé polovině sledovaného období se diskurz ustálil a „přítomnosti“ byly nejčastěji připisovány čtyři atributy: mluvčí ji charakterizovali jako „éru globalizace“ [2006a, 2006b, 2007d, 2008b, 2008c, 2008d, 2010a], „éru vzájemného propojení a vzájemné závislosti“ (*This is the age of the interconnected* [2006c]; *We (...) came to recognise our deep and irreversible interdependence* [2008d]; tento význam považujeme za konceptuální ideu organizující vypovídání o „současnosti“ – „**Přítomnost je érou vzájemného propojení a vzájemné závislosti**“); „čas velkých změn a nejistoty“ (*a time of change and massive uncertainty* [2009b]) a „éru převratných technologických změn“ (*the truly revolutionary impact of advancing technology* [2008b]).

Při reprezentaci akutních krizí byla pro diskurz New Labour charakteristická tendence k akcentování momentu „příležitosti“ k zásadní, systémové změně. To platí jak pro Blairovu reakci na útoky z 11. září (*This is a moment to seize. The Kaleidoscope has been shaken. The pieces are in flux. Soon they will settle again. Before they do, let us re-order this world around us* [2001b]), tak pro Brownovo a Milibandovo uvažování o finanční krizi (*At a moment of great international danger, we have a great diplomatic opportunity (...)* [2009b]). Obě výpovědi též ilustrují přesvědčení mluvčích o schopnosti britské vlády tyto změny aktivně podnitit a ovlivňovat.

Substantivu „svět“ (*world*) byly po celé období 1997-2010 nejčastěji připisovány atributy „nový“ (*new*), „moderní“ (*modern*), „proměněný“ či „měnící se“ (*world of rapid economic and technological change* [1999a]), „globalizovaný“ (*global/globalised*), charakterizovaný vzájemnou závislostí (*The world is more interdependent than ever* [2006a]). Po 11. září se v diskurzu nově objevil atribut „nebezpečný“ (*dangerous*), adjektiva evokující úzkost (*this anxious world* [2003c], *a troubled world* [2008b]) a složitost (*a world as diverse and complex as ours* [2007c]), jež kontrastují s nekomplikovaným optimismem nejstarších textů. Ve dvou specifických momentech, po 11. září a na počátku finanční krize, byla představa světa postupně se měnícího v důsledku dlouhodobých trendů (globalizace, změny v distribuci moci, nástup nových technologií) zatlačena do pozadí percepce náhlé radikální změny (*ever since I saw 9/11 change the world* [2006d]; *The world we work in has changed radically in the last year* [2009b]).

Řada výpovědí napříč celým sledovaným obdobím artikulovala ideu fyzičkého i psychologického zmenšování a propojování světa (ta je artikulována variantně jako „proces“ i jako „stav“ - *The world is moving closer together* [1997c]; *This new world without walls* [2007b]). To spolu se stíráním hranice mezi „vnějším“ a „vnitřním“ (*The old distinction between „over there“ and „over here“ does not make sense in this interdependent world* [2007e]) znamená, že snaha o izolaci od okolního světa přestala být pro mluvčí smysluplnou zahraničněpolitickou alternativou (*We live in a world where isolationism has ceased to have a reason to exist. By necessity we have to co-operate with each other across nations* [1999a]).

Konečně texty z Brownovy éry často reprezentují „svět“ jako charakterizovaný měnícím se rozložením moci, vzestupem nových aktérů a postupným posunem k multipolárnímu uspořádání (*world where power is more dispersed* [2009b]; *as we move into a multipolar world* [2009c]). Měnící se rozložení moci mezi státy připomíná i řada starších textů; inovací po roce 2007 je tematizace nárůstu vlivu a role nestátních aktérů (*In today's world, power is shifting, flowing downwards and outwards towards new non state actors* [2010a]). V pozdním období se v labouristickém diskurzu prosazuje, často s odkazem na rozvoj nových komunikačních prostředků, nová pojmová metafora světa jako sítě (*web, network*): *the defining image of the 21st [century] is a web championing connections* [2007e].

5.2 Globalizace²³⁵

Adjektivum *global* náleží v zahraničněpolitickém diskurzu protagonistů New Labour mezi nejfrekventovanější. V analyzovaném souboru textů figuruje v kolokacích s přibližně 100 různými substantivy. Orientační nástin proměn četnosti výskytu jednotlivých tematických skupin těchto sousloví v průběhu sledovaného období dobře ilustruje vývoj akcentů v rámci zahraničněpolitického diskurzu labouristické vlády. V prvních letech se jednalo nejčastěji o kolokace se substantivy souvisejícími s ekonomikou (*global economy, markets, trade*) a životním prostředím (*global environment, warming*). K výraznému posunu došlo po 11. září 2001, kdy četností výskytu dominovalo nejprve sousloví „globální terorismus“ (*global terrorism*), později pak v souvislosti s narůstajícím diskurzivním akcentem vlády na hodnoty a rozvojovou problematiku i sousloví „globální hodnoty“ (*global values*) a „chudoba ve světě“ (*global poverty*). V textech z pozdního období nejčastěji figurovala Brownova idea „globální společnosti“ (*global society*). Rovnoměrně po celém analyzovaném období jsou rozprostřena četná variantní vyjádření konceptuální ideje (viz 5.7) „**Hlavní výzvy současné doby jsou svou podstatou globální a vyžadují intenzivní mezinárodní spolupráci**“ (*challenges, problems, issues – response, solutions, alliance, action*) a také sousloví *global institutions (organizations)*. Konečně poměrně početnou skupinu tvoří sousloví artikulující „globální“ dimenzi mezinárodní identity Británie (viz kapitolu 6 – *global trading nation, global reach* aj.).

Po celé období 1997-2010 evokoval diskurz protagonistů New Labour „globalizaci“ jako jeden z definujících rysů přítomnosti (*era of globalization*) a příčinu prohlubující se vzájemné závislosti (*Globalisation begets interdependence* [2006d]) jako jedné z definujících charakteristik současného světa. Některé výpovědi ji reprezentují jako autonomní, na vůli a jednání aktérů nezávislou sílu s až absolutním transformativním vlivem na ekonomickou i mimoekonomickou sféru (*Everywhere, every nation, every*

---

²³⁵ Pro detailní analýzu konstrukce konceptu globalizace v diskurzu New Labour viz např. l'Hôte, *Identity, Narrative and Metaphor*, 171-209.

region, is finding its economy, security, even culture turned upside down by globalisation [2003b]). Naopak v jiných textech mluvčí artikuluje ideu opačnou: představu o své (tj. politických představitelů teritoriálních států) schopnosti globalizaci usměrňovat k maximalizaci veřejného dobra v celosvětovém měřítku (*Shape globalisation so that it works better for the the world's poor* [2001a]; *The potential of globalization, directed well, to lower barriers and extend opportunity is real* [2007b]). Výpovědi o globalizaci jsou v analyzovaném souboru textů rozprostřeny poměrně rovnoměrně s výjimkou dvou období, kdy jejich četnost byla nižší: okolo roku 2004 (kdy se pozornost mluvčích soustředila na témata, jež diskurz New Labour s globalizací přímo neusouvztažňoval – Irák, terorismus, transatlantické vztahy) a opět od roku 2009. V tomto pozdním období, jak je možné usuzovat mj. z Brownovy analýzy v textu [2008b], již příliš široký a analyticky málo nosný pojem „globalizace“, jehož význam se postupem času posunul od „ekonomické globalizace“ k zastřešujícímu označení pro všechny procesy vedoucí k propojování světa, podle všeho přestal potřebám sofistikovaněji uvažujících mluvčích vyhovovat.

V nejstarších textech byly výpovědi na téma globalizace konceptuálně poměrně jednoduché. Byla chápána jako primárně ekonomický fenomén, který se přelévá do dalších sfér včetně oblasti politických idejí [1999a]; konstatována jako fakt [2001b] a kvitována s optimismem jako příležitost k umocnění britského vlivu a prosperity ve světě (*Globalisation would see the growth of UK's influence* [1999b]; *then it will be a force for good and an international movement that we should take pride in leading* [2001b]). Globalizace a nutnost obstát v zostřující se globální hospodářské soutěži z ní plynoucí byla také výchozím bodem diskurzí strategie obhajoby požadavku na reformu Evropské unie (*re-shape(s) reform(s) it [European Union] to withstand and then harness the force of globalisation* [2003b]).

Podmíněně pozitivní konotace pojmu „globalizace“ v analyzovaných textech převažovaly až do konce Blairovy éry (*economic globalisation, which offers, in general, such immense opportunity but whose effects, in particular, can be savage* [2007a]). Nástup Brownovy administrativy v konstrukci uzlového bodu „globalizace“ zřetelný posun. Kondicionalita výpovědí o možných přínosech globalizace zesílila a ve většině z nich byla nyní předřazována rizika z ní plynoucí (*managing the risks from globalisation and maximising the benefits* [2007c]; *(...) can work if it is an inclusive globalization* [2008b]).

Konceptuální idea organizující diskurzivní konstrukci uzlového bodu „globalizace“ tedy prošla během období vlády New Labour modifikací od původní blairovské optimistické reflexe těchto procesů „**Globalizace představuje pro svět příležitost k větší prosperitě a pro Británii k nárůstu vlivu**“ k ambivalentnímu brownovskému „**Globalizace přináší rizika, avšak je v naší moci ji usměrňovat k dobru všech**“.

5.3 Mezinárodní společenství

V označování imaginární globální politické entity došlo v průběhu sledovaného období ke změně, kterou považujeme za ilustraci obecného posunu v konceptualizaci mezinárodního prostředí. Tony Blair ve všech svých textech do roku 2006 (s jedinou výjimkou v [2000c]) držel obvyklého sousloví „mezinárodní společenství“ (*international community*), též v osobitých variantách *doctrine of international community* [1999a, ve smyslu principů spravujících mezinárodní řád] či *power of international community* [2001b]). Od projevu v Chicagu [1999a] byla Blairova vize mezinárodního společenství konzistentně normativní a aktivistická (*concept of an international community, based on core, shared values, prepared actively to intervene and resolve problems* [2006b]; *fashion an international community that both embodies, and acts in pursuit of global values: liberty, democracy, tolerance, justice* [2006d]). Jedná se o pojetí vycházející z liberální politické filosofie. Samotné adjektivum *international* již ze své etymologie odráží státocentrické chápání mezinárodního systému (ještě výslovněji pak Cookovo *world community of nations* [1997b]), pojem *community* pak přímo vyjadřuje jeden ze základních principů politické filosofie New Labour, komunitarismus.

Počínaje rokem 2006 došlo v analyzovaných textech ke změně adjektiva (namísto *international* nejčastěji *global*). Tato terminologická změna vyjadřuje určitý odklon od státocentrického pohledu na mezinárodní politiku. Blair ve svých posledních textech užíval termín *global community* [2006e; 2007a], David Miliband obrat *world community* [2008a]. V Brownových textech zařazených do analyzovaného souboru se objevuje výhradně sousloví „globální společnost“ (*global society*)²³⁶, obvykle v aspirativních a normativních výrociích typu *the first truly global society* ([2008b; 2008d]) či *a global society that empowers people* ([2007e]). Tento posun odpovídá Brownově představě o omezenosti individuální i kolektivní moci států a důrazu, který ve svých projevech kladl na aktivní roli nestátních aktérů při řešení transnacionálních otázek reprezentovaných v diskurzu labouristické vlády jako „globální výzvy“.

5.4 Rozložení moci v mezinárodním systému

Představy o rozložení moci v mezinárodním systému a jeho proměnách, jak je zprostředkovává analyzovaný soubor textů, zůstávaly v průběhu celé dekády vlády Tonyho Blaira poměrně konstatní. S nástupem Gordona Browna pak došlo ke dvěma zřetelným posunům. Většina identifikovaných výpovědí má „dynamický“ ráz, tj. artikuluje představy o proměnách rozložení moci v čase, nejčastěji v šířeji pojaté přítomnosti s výhledem do budoucnosti. Menšinové výpovědi „statického“ charakteru, tedy reprezentace určitého stavu rozložení moci v okamžiku promluvy, nejčastěji konstatovaly výlučné postavení USA jako „jediné“ [např. 1998a, 2000c, 2003b, 2005c, 2009b], ne však všemocné (*No single country, even as powerful as the United States, can defend those democratic values alone* [2001d]) supervelmoci.

---

²³⁶ Termín můžeme považovat za aktualizaci sousloví „mezinárodní společnost“ (*international society*), užívaného Anglickou školou teorie mezinárodních vztahů.

„Dynamické“ výpovědi často pouze obecně konstatovaly měníci se rozložení a postupnou dekoncentraci moci ve světě (*new powers (are) emerging* [2000b, 2006e]; *power is more dispersed* [2009b]). Jmenovitě bývaly jako „nově vznikající mocnosti“ (*emerging powers*) uváděny téměř vždy (s výjimkou některých *grands tableaux* mocenské struktury mezinárodního systému, např. v [2000c] a [2009b]) pouze Čína a Indie, obvykle pospolu jako nediferencovaný tandem (pro výjimky viz [2004c] a [2006e]). Mocenský vzestup těchto států mluvčí rozvrhovali po trajektorii „rychlý vzestup ekonomické moci a legitimních politických aspirací v přítomnosti → dalekosáhlé geopolitické důsledky v budoucnosti“ (*And will not India and China (...) reconfigure entirely the geopolitics of the world and in our lifetime?* [2001b]; *the biggest shift of economic power since the industrial revolution - the rapid emergence of India and China as global powers with legitimate global aspirations* [2007e]).

Zajímavá je proměna reprezentace Ruska. To se v průběhu let ze „země nadané přírodními zdroji ([2000c]) ale stížená hlubokou krizí“ (*We simply cannot stand back and watch that great nation teeter on the brink of ruin* [1999a]) stalo „sebevědomým velmocenským hráčem“ (*Russia has emerged under President Putin as a stronger, more confident nation. But it also knows it is a major power and we rely on its energy resources* [2006e]).

Vzestup lidnatých nezápadních velmocí byl, stejně jako nároky globalizace, uváděn jako *raison d'être* evropské integrace (*The idea of Europe, united and working together, is essential for our nations to be strong enough to keep our place in this world* [2005c]; *So the choice for Europe is simple. Get our act together and make the EU a leader on the world stage; or become spectators in a G2 world shaped by the US and China* [2009c]).

První ze zmiňovaných posunů jsme zaznamenali ve vypovídání o ideji multipolárního uspořádání světa. Tony Blair ji odmítal, stejně jako koncept vyvažování moci (*There is no more dangerous theory in international politics than that we need to balance the power of America with other competitive powers; different poles around which nations gather* [2003c], obdobně i ke scénáři multipolární „fragmentace“ mezinárodního systému v [2005a]). Preferovanou alternativou k multipolaritě pro něj byla idea „globální aliance“ (*a new global alliance* [2005a, 2007d aj.], kolektivního postupu mezinárodního společenství napředeného k dosažení ze vzájemné závislosti vyplývajících společných cílů (*unity of purpose* [2005a]). Šlo by o jakési „bezpolární“ uspořádání, implicitně však spravované liberálními (západními) politickými principy a hodnotovými východisky (*Power over global issues can only be effectively wielded today by global alliances, based on global values* [2007a]), a tedy fakticky zaštitěné pokračující americkou hegemonií (usměřňovanou Londýnem prostřednictvím *zvláštního vztahu*).

Texty z Brownovy éry byly při vypovídání k rozložení moci ve světě a variantě multipolárního uspořádání rozpolceny mezi stvrzováním existence jediné supervelmoci [2009b] a uznáním nastupující multipolární éry jako faktu (*power dispersed* [2009b]; *As we move into a multipolar world, power is coalescing around a few regional centres. Not*

just the USA, but China, India, Brazil [2009c]).²³⁷ Neartikulují tedy negativní stanovisko vůči ideji multipolarismu, jak jsme jej zaznamenali v projevech Tonyho Blaira.

Druhou inovací Brownovy éry byla tematizace nárůstu vlivu a rozšiřování možností pro zapojování nestátních aktérů²³⁸ (Gordon Brown uvádí soukromý sektor, neziskové a náboženské organizace a souhrnně je v [2007e] a [2008b] označuje pojmem *people power*). Tento vývoj mluvčí vítali, neboť považovali i kolektivní moc samotných států za nedostačující pro řešení řady globálních otázek (*our objectives* [Miliband zde konkrétně hovoří o rozvojové problematice] *cannot be achieved by governments alone* [2009b]). Tento vývoj mluvčí kladou do souvislosti s „revolucí v oblasti médií a komunikace“ [2008a], jež umožnila vzednutí vlny globálních sociálních hnutí a akcí, které překračují politické hranice a přebírají roli nastolovatele agendy od tradičních aktérů (*Everywhere around us people are forming global associations, global connections and global communities; that all over the world from culture to education to social action individuals are harnessing people power to transcend states - for good, and sometimes for ill; and they are compelling institutions and authorities to follow their example* [2008b]).

Diskurz vlády New Labour o rozložení moci v mezinárodním systému byl tedy organizován postupně se měnícím souborem několika konceptuálních idejí: (1) „**USA jsou jedinou supervelmocí současného světa**“; (2) „**Ekonomický a politický vzestup Číny a Indie bude mít dalekosáhlé geopolitické důsledky**“; (3) „**Multipolarismus a vyvažování moci jsou nežádoucí**“ (pouze Blairova éra); naopak (4) „**Počátek multipolární éry je fakt**“ (Brownova éra); (5) „**I kolektivní moc států upadá, na vzestupu je vliv nestátních aktérů**“ (Brownova éra).

5.5 Normy, pravidla a principy mezinárodní politiky

Tato podkapitola analyzuje diskurzivní konstrukci konstitutivních norem, pravidel a principů spravujících mezinárodní politiku. Soubor relevantních výpovědí patří k nejrozsáhlejším ze všech tematických okruhů, zahrnuje četné výroky pozitivní (něco „je“) i normativní (něco by „mělo být“). Jednotlivé podkapitoly jsou věnovány hlavním tematickým okruhům či přímo klíčovému konceptům. Vynecháváme z hlediska počtu identifikovaných výpovědí okrajová témata, jako jsou normy upravující environmentální problematiku, později samostatně analyzovaný diskurz o hodnotách a již zmiňovanou ideu vzájemné závislosti jako „definující princip“ současné mezinárodní politiky (*Interdependence defines our time* [2003b]; *Interdependence is the governing characteristic of modern international politics* [2005a]).

---

²³⁷ Tento pohled je v souladu s dobovou tezí „uni-multipolárního světa“; např. Fared Zakaria, *Postamerický svět* (Praha: Academia, 2010).

²³⁸ První artikulaci této ideje jsme zaznamenali již v posledním Blairově textu [2007a]: *Not all of this requires us to go back to traditional institutions of international governance like the United Nations. Non-state actors can play a role here too.*

5.5.1 Mezinárodní systém a mezinárodní řád

Důležitý podsoubor tvoří explicitní výpovědi o „mezinárodním systému“ (*international system*) či „mezinárodním řádu“ (*international order*).²³⁹ Tyto výpovědi artikulují představu mluvčích o základních charakteristikách normativní a institucionální makrostruktury, v níž státy formulují a vykonávají svou zahraniční politiku. Jednoznačně nejfrekventovanějším adjektivem v těchto výpovědích je „nový“ (*There is a new order* [2000c]). V normativních výpovědích, artikulujících žádoucí atributy mezinárodního systému/řádu, jsou tato sousloví nejčastěji uvozena adjektivy „stabilní“ (*stable*), „multilaterální“ (*multi-lateral*) a „založený na pravidlech“ (*rule-based*).

K tématu „mezinárodního systému/řádu“ artikuloval diskurz představitelů vlád New Labour dvě hlavní ideje: (1) Stávající pravidla a institucionální architektura mezinárodního systému, vycházející z výsledků druhé světové války, jsou již zastaralé/překonané/neadekvátní (*International rules, embodied in the UN Charter, have provided the framework for world order since the end of the second world war. But the world today is very different from that of 1945 when the UN Charter was signed* [2004a]; *What these two events [asijská finanční krize let 1997-8 a válka v Kosovu] taught me was that the rule book of international politics has been torn up* [2006d]). Proto je podle mluvčích zapotřebí nových pravidel a nového uspořádání mezinárodních institucí (*We need new rules for international co-operation and new ways of organising our international institutions* [1999a]; *build new international rules and institutions for the new global era* [2008b]). V Brownově éře došlo k určitému posunu, když mluvčí častěji než o tvorbě „nových“ pravidel a institucí (což implikuje systémovou diskontinuitu) volili jazykové prostředky implikující spíše kvalitativní změnu při kontinuitě: „obnovení, posílení, reforma, revitalizace“ (*how together in this interdependent world we renew and strengthen our international rules, institutions and networks* [2007e]). Reformovaný mezinárodní řád by se měl podle Browna vyznačovat především větší inkluzívností a ekvitabilitou (*global effort to build a stronger, secure and more equitable international order* [2008d]).

(2) Je třeba vytvořit/zachovat mezinárodní řád založený na nadřazenosti práva, multilaterální spolupráci a mezinárodních institucích (*maintain a stable international system based on the UN, rule of law and multilateral co-operation* [2003a]). Texty z první poloviny zkoumaného období opakovaně stvrzují ústřední roli OSN v celém mezinárodním řádu (*If we want a world ruled by law and by international co-operation then we have to support the UN as its central pillar* [1999a]). Od invaze do Iráku, jež byla praktickým popřením tohoto závazku, tento konkrétní akcent z diskurzu mizí. Stejně tak jsme nezaznamenali výpověď, jež by zopakovala Blairovo chicagské *It has to be an*

---

²³⁹ Tony Blair po roce 1999 v tomto významu variantně používal i svůj termín *doctrine of international community*.

international system based on rules. That means accepting the judgements of international organisations even when you do not like them [1999a]).

Analýza souboru výpovědí explicitně tematizujících „mezinárodní systém“ a „mezinárodní řád“ ukazuje na soustavné působení konceptuální ideje „**Stávající mezinárodní systém již není vyhovující, je třeba jej reformovat**“.

5.5.2 Obchod

Principy a pravidla mezinárodního obchodu, a obecně celého fungování světové ekonomiky, byly stabilním objektem zahraničněpolitického diskurzu britské vlády po celé sledované období. New Labour v souladu s liberální tradicí britské obchodní politiky rétoricky konzistentně podporovala principy svobodného obchodu (*free trade*), otevřených trhů (*The world should unite and give us a trade round that opens up our markets [2003c]*) a volného pohybu investic a kapitálu. Británie měla být rozhodným advokátem těchto principů na multilaterálních forech (*Britain must reinforce its position as a champion of free trade throughout the world [1997c]*). Řada výpovědí kladla rovnítko mezi otevíráním trhů a růst prosperity (*Ever since the world has started to open up, it has prospered [2003c]*) a naopak při mnoha příležitostech mluvčí odmítli ideu ochranářství jako příčinu chudoby (*Protectionism is the swiftest road to poverty [1999a]*).

Od přelomu století byl tento počáteční diskurz rozšířen o novou ideu, zohledňující fundamentálně asymetrickou povahu ekonomických vztahů mezi rozvinutými a rozvíjejícími se zeměmi (výpovědi často pracují se zjednodušující dichotomií *rich-poor*): podporu snah o odbourání obchodních bariér a subvencí na straně rozvinutých zemí a sjednání spravedlivých podmínek pro rozvíjející se země (*We support fairer terms of trade for developing countries and reduction of protectionism in the developed world [2001a]*); z emotivnějších výpovědí s apelem v identitární a etické rovině *we cannot say we are an open society and close our markets to the trade justice the poorest of the world demand [2006c]*). Pro texty z Brownovy éry je charakteristické propojování tematiky mezinárodního obchodu s rozvojovou problematikou (*we continue to do all we can to reach a world trade agreement that will be of most benefit to the poorest [2007e]*).

Ke druhému posunu v diskurzu o principech mezinárodního obchodu došlo v souvislosti s počátkem finanční krize. Předně bylo téma zakomponováno do širšího diskurzu o globálním ekonomickém systému a reformě mezinárodních finančních institucí (*set new global rules for a new 21st century global economic system with a global trade deal that benefits rich and poor countries alike [2008b]*). Některé výpovědi také dokládají určitý odklon od neoliberálních myšlenkových schémat, typických pro rané období vlády New Labour. Jde jednak o výroky kvalifikující liberální ekonomické principy (*markets should be free but never values-free [2009a]*; *open economies, free trade and flexibility accompanied by policies for fairness and justice [2008b]*), jednak o dokončení posunu ve vypovídání na téma kondicionality rozvojové pomoci, přístupu ke schématům oddlužení

atd. Ty byly v nejprve podmiňovány plněním podmínek politického i ekonomického charakteru (pro obecné principy viz [2001b]). Pozdější pojetí kondicionality trvalo na principech řádné vlády (*good governance*), výslovně ale ustoupilo od požadavku hospodářských reforem v duchu washingtonského konsensu (*press for a fair World Trade Organisation deal, with no enforced liberalisation for poor countries* [2010a]).

Diskurz labouristické vlády o mezinárodním obchodu byl tedy organizován (liberální) konceptuální ideou „**Volný obchod prospívá všem**“, pozdější modifikované výpovědi nicméně nasvědčují spolupůsobení (socialistické) ideje (**v rámci snah o liberalizaci mezinárodního obchodu**) „**Je třeba dbát na spravedlivé podmínky pro chudé a zranitelné země**“.

5.5.3 Kontrola zbrojení

Anti-militarismus, jedno z historických východisek zahraničněpolitického postoje Labouristické strany²⁴⁰, se v diskurzu jejích představitelů a stranickém programu promítal do podpory principu kontroly zbrojení a odzbrojovacích iniciativ. Zároveň tato oblast představovala v určitých obdobích zdroj zásadního pnutí uvnitř strany, když labouristická levice inklinovala k otevřenému pacifismu a neutralismu, zatímco umírněný centristický proud byl od druhé světové války součástí stabilního nadstranického konsenzu na základních principech britské obranné politiky (členství v NATO, podpora držení jaderných zbraní).

V období 1997-2010 témata kontroly zbrojení a odzbrojování figurovala v labouristickém zahraničněpolitickém diskurzu s proměnlivou intenzitou, došlo i k několika posunům v akcentech vypovídání. Ve vztahu k jaderným zbraním je možné je postihnout porovnáním příslušných pasáží volebních programů. Program z roku 1997 tématu kontroly zbrojení věnoval v souladu se stranickou tradicí rozsáhlou pasáž. Pokrývala problematiku zbraní hromadného ničení i konvenčních zbraní včetně etických aspektů obchodu se zbraněmi a jako jediný text z analyzovaného souboru výslovně zmiňoval možnost britské účasti v procesu jaderného odzbrojování (*When satisfied with verified progress towards our goal of the global elimination of nuclear weapons, we will ensure that British nuclear weapons are included in multilateral negotiations* [1997a]). Oproti tomu program z roku 2001 (první analyzovaný text od roku 1997, který k problematice britského vztahu k JZ vypovídal) sice opět deklaroval cíl globálního jaderného odzbrojení, vyjadřoval ale podporu zachování britského jaderného deterentu (*We support Trident, Britain's minimum nuclear deterrent* [2001a]). Následující program ve změněném mezinárodním klimatu pouze stvrzoval závazek k zachování Tridentu (*committed to retaining the independent nuclear deterrent* [2005b]). V roce 2010 se do labouristického programu vedle trvajících příslibů zachovat Trident vrátil konečný cíl úplné eliminace jaderných zbraní (*we will maintain our independent nuclear deterrent*.

---

²⁴⁰ Vedle prací citovaných v přehledu literatury viz např. starší monografii Michaela J. Gordona *Conflict and Consensus in Labour's Foreign Policy 1914-1965* (Stanford University Press, 1969).

We will fight for multilateral disarmament, working for a world free of nuclear weapons [2010a]).²⁴¹

Jestliže ve volebním období 1997-2001 byla pozornost labouristické vlády převážně zaměřena na dílčí obzdrojovací iniciativy v oblasti konvenčních zbraní (Ottawská smlouva o zákazu protipěchotních náslapných min z roku 1997) a analyzované texty k celé tematické oblasti vypovídaly spíše sporadicky, volební program z roku 2001 předznamenával obrat pozornosti k problematice zbraní hromadného ničení. Tento posun byl dovršen po 11. září 2001, kdy v diskurzu vládních představitelů došlo k prolnutí dvou typů bezpečnostních hrozeb: mezinárodního terorismu a renegátských států usilujících o získání ZHN. Analyzované texty z následujících let tak obsahovaly řadu apelů na posílení režimů nešíření ZHN (*We need a new international regime on the non-proliferation of weapons of mass destruction* [2003c]) a vynucování jejich dodržování. Od roku 2005, kdy již byl evidentní empiricky diskutabilní ráz takto konstruované hrozby a zároveň se po období koncentrace na „válku proti teroru“ a Irák znovu rozšiřovala zahraničněpolitická agenda Blairovy vlády, se do diskurzu vedle pokračujícího důrazu na nešíření ZHN navrátila i problematika kontroly konvenčních zbraní. Představitelé Blairovy i Brownovy vlády především opakovaně vyzývali k přijetí závazné a restriktivní mezinárodní úmluvy o obchodu se zbraněmi ([2005b, 2005d, 2007e, 2008d, 2010a]).

5.5.4 Suverenita a intervence

Principy státní suverenity a nevměšování (neintervence) do vnitřních záležitostí jiných států tvořily pilíř vestfálského systému i moderního mezinárodního práva. Na přelomu 20. a 21. století je však řada teoretiků již považovala za ve své tradiční podobě neudržitelné a neodpovídající soudobým potřebám (mj. konceptu *human security*).²⁴² Protože mezi politickými aktéry patřila mezi hlavní advokáty nové interpretace norem suverenity a (ne)intervence právě britská labouristická vláda, zaslouží si rozbor vývoje uzlového bodu „suverenita-intervence“ v jejím zahraničněpolitickém diskurzu zvláštní pozornost.

První relevantní výpovědi v analyzovaném souboru textů obsahuje Blairův přelomový projev v Chicagu [1999a]. Autor se zde primárně věnuje modalitám (vojenské) intervence do zahraničních konfliktů a krizí z pozice potenciálního intervenanta, a to se zřetelnou naléhavostí (*The most pressing foreign policy problem we face is to identify the circumstances in which we should get actively involved in other people's conflicts*). Zásadu nevměšování zde Blair (ještě) označuje za důležitý princip mezinárodního řádu, který není radno lehkovážně opustit (*it is not one [principle] we would want to jettison too readily*), avšak který v určitých ohledech musí být podmínečný (*But the principle of*

---

²⁴¹ Idea bezjaderného světa byla po dlouhé odmlce artikulována i v [2009d].

²⁴² Pro úvod do dobové debaty viz KÖNIGOVÁ, Lucie, „Teorie státní suverenity a praxe intervence“, *Mezinárodní vztahy* 2001:3, 41-58.

non-interference must be qualified in important respects). Konkrétně probíhající genocida či útlak obyvatelstva vyvolávající masivní uprchlické vlny text (implicitně) považuje za situace opravňující k nerespektování principu nevměšování.

Další vlna výpovědí postulujících podmínečnost státní svrchovanosti spadá do období po invazi do Iráku, kdy se strategie ospravedlňování útoku podniknutého bez mandátu Rady bezpečnosti OSN posunula od nerespektování vůle RB v otázce zbraní hromadného ničení ke zdůrazňování utrpení iráckého obyvatelstva během Saddámovy vlády. Jako podmínku trvání nároku na ochranu před vměšováním nyní mluví (častěji implicitně než explicitně - *do not accept the right of states to abuse their citizens* [2005a]) artikulovali dodržování základních lidských práv. Některé výpovědi tento princip odvozovaly přímo z Charty OSN (*If you engage in the systematic and gross abuse of human rights in defiance of the UN charter, you cannot expect to enjoy the same privileges as those that conform to it* [2003c]).²⁴³ Součástí této Blairovy diskurzní strategie byla připravenost zpochybňovat stávající principy mezinárodního práva (*It may well be that under international law as presently constituted, a regime can systematically brutalise and oppress its people and there is nothing anyone can do, when dialogue, diplomacy and even sanctions fail, unless it comes within the definition of a humanitarian catastrophe (...) This may be the law, but should it be?* [2004b]). Pnutí mezi touto relativizací mezinárodního práva, pokud neposkytuje legitimizaci zvoleného postupu, a v podkapitole 5.5.1 připomínaným závazkem k rozvíjení „mezinárodního systému založeného na vládě práva“ ilustruje nekoherentnost postoje vlád New Labour k mezinárodnímu právu.

Ideu podmíněnosti státní suverenity reprodukoval v intencích dosavadního (blairovského) diskurzu i David Miliband (*national sovereignty is no answer to complaints about the systematic abuse of human rights* [2007c]). K posunu však došlo v textech Gordona Browna [2008b, 2009b atd.], jež se hlásily k tehdy nově formulovanému konceptu „odpovědné suverenity“ (*responsible sovereignty*). Tato idea, rozvíjená v druhé polovině dekády v návaznosti na formulaci principu R2P, rámuje státní suverenitu v pojmech podobných ideji občanství: jako rovnováhu práv a povinností, a to nejen vůči vlastním obyvatelům, ale i v rámci mezinárodního společenství při kooperativním úsilí o ochranu globálních zdrojů a čelení přeshraničním hrozbám.²⁴⁴

Pro diskurz představitelů labouristické vlády o intervenci je charakteristické, že často není z výpovědi ani jejího kontextu zřejmé, zda měl mluví na myslí přímo vojenskou intervenci, anebo i jiné formy aktivního, dobovou formulací, „zasahování do cizích konfliktů“. Jeho obsah prošel v období od chicagského projevu (respektive od invaze do Iráku, kdy markantně vzrostl počet identifikovaných výpovědí) do konce Blairovy éry

---

²⁴³ Charta OSN uvádí podporu dodržování lidských práv jako jeden z cílů organizace, nejméně stejně silné jsou ale i formulace potvrzující principy státní suverenity a nevměšování. Srovnej <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (ověřeno 1. 10. 2015).

²⁴⁴ Carnegie Council for Ethics in International Affairs, „Responsible Sovereignty“, http://www.carnegiecouncil.org/education/006/world_politics/01/chap_6/001 (ověřeno 1. 10. 2015).

dvěma proměnami. První z nich byl posun od „možnosti/práva intervenovat“ k „povinnosti intervenovat“ (*these values [shared common values] gave us not only a right but a duty to act in order to protect people at risk [2007a]*), druhým vznik dvou do jisté míry paralelních diskurzů, premiérova a institucionálního diskurzu FCO. Premiér Blair se v souvislosti s pokračující snahou o ospravedlnění invaze do Iráku soustředil na problematiku motivů a legitimacy vojenských intervencí, aniž by tematizoval jiné formy intervence. Naopak ministr zahraničí Straw výslovně označoval použití vojenské síly za „poslední možnost“ při snaze o vynucení dodržování mezinárodních pravidel (*we also need to be prepared to enforce them with all the tools at our disposal, including military force as last resort [2004a]*). Oba módy vypovídání se rovněž odlišovaly atmosférou, kterou evokovaly - u Blairových projevů z tohoto období to byla percepce výjimečnosti soudobé situace a jejího historického významu, u Strawa jako reprezentanta FCO šlo (implicitně, ale zřetelně) o snahu o návrat k obsahově i institucionálně „normální“ britské zahraniční politice.

V posledních letech Blairovy éry byl vládní diskurz konzistentně intervencionistický. Princip intervence nebyl nijak zpochybňován ani podmiňován (*we know also that none of these desirable objectives will occur without our active intervention [2007a]*). Analyzované texty poukazují na trvající souběžnost dvou různých diskurzů. Jack Straw se v projevu [2005d] explicitně hlásí k principu *Odpovědnost za ochanu* (R2P), který nositelem odpovědnosti chránit své obyvatele před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti ustanovuje jednotlivé státy a teprve v případě jejich selhání mezinárodní společenství ztělesněné OSN.²⁴⁵ Naopak Tony Blair ve své nejucelenější výpovědi k intervenci z tohoto období ([2007a]) R2P ani OSN přímo nezmiňuje, nositelem práva-povinnosti intervenovat je v jeho výpovědích elastické „My“. Intervenci předkládá jako „nutnost“, jež je důsledkem vzájemné závislosti (*the very consequence of interdependence is the necessity to intervene*). Motivy pro intervenci, jež udává, jsou přitom jak etické a humanitární tak i, v podmínkách prostupného světa, vycházející z vlastních zájmů intervenenta (*necessity to intervene, in coalition with others, in order to prevent danger or injustice that may originate outside our borders but ultimately will affect us within them*).

Také v Brownově éře byl diskurz představitelů britské vlády otevřeně intervencionistický. Gordon Brown ([2007e]) i David Miliband ([2007c, 2008a]) se přitom výslovně odkazovali na princip R2P, stejně tak i volební program [2010a]. S odchodem Tony Blaira došlo k deprivilegizaci vojenské intervence v katalogu možných forem „zasahování do cizích konfliktů“, opakovaně je nyní předkládána jako poslední, krajní možnost (*In extreme cases the failure of states to exercise their responsibility to protect their own civilians from genocide or ethnic cleansing warrant military intervention on humanitarian grounds [2008a]*). Katalog situací opravňujících k intervenci odráží etablované uvažování o humanitární intervenci, v některých

---

²⁴⁵ United Nations General Assembly, 2005 World Summit Outcome Document, <http://www.un.org/int/hiv/universalaccess2010/worldsummit.pdf>, para. 138 a 139 (ověřeno 1. 10. 2015).

výpovědích je však rozšířen o případ „ohrožení demokracie“ (*It can be right, when certain conditions are met, to intervene directly in the affairs of countries to prevent genocide, crimes against humanity, humanitarian suffering or threats to democracy* [2007b; uvedené „určité podmínky“ mluví Douglas Alexander nespecifikuje]). Od roku 2008 se počet identifikovaných výpovědí k uzlovému bodu „suverenita-intervence“ s výjimkou odkazů na připomínaný koncept „odpovědné suverenity“ výrazně snižuje. Tato změna odráží přesun pozornosti mluvcích k novým tématům souvisejícím s finanční krizí a, v rovině zahraničněpolitických vizí, „globální společnosti“.

Na základě této analýzy můžeme formulovat následující soubor konceptuálních idejí, jež organizovaly diskurz představitelů britské vlády o konceptech „suverenity“ a „intervence“. V blairovském módu vypovídání prvotní idea, předložená v chicagském projevu, že **„Ochrana států před vměšováním do vnitřních věcí by měla být podmíněná“** postupně vykrytalizovala do radikálnější **„Mezinárodní společenství má za určitých [ne pregnantně formulovaných] okolností povinnost intervenovat do vnitřních věcí států“**. Naopak s FCO spojená linie vypovídání konzistentně vycházela z konceptuální ideje **„Vojenská intervence je poslední, krajní možnost“**.

5.6 Mezinárodní organizace

Tato podkapitola analyzuje diskurz k tématu mezinárodních organizací s výjimkou Evropské unie, již je věnována samostatná kapitola 8. Předmětem našeho zájmu byly jak výpovědi obecné, v nichž mluví tematizovali souhrnnou kategorii „mezinárodních institucí/organizací“ (angličtina používá pojmy *international institutions* a *international organizations* záměnně; od roku 2006 se v analyzovaných textech stále častěji objevuje sousloví *global institutions*, což koresponduje s narůstající pozorností věnovanou globální úrovni mezinárodní politiky), tak výpovědi týkající se konkrétních mezinárodních organizací. Z hlediska počtu zaznamenaných výpovědí byly relevantními objekty diskurzu labouristické vlády OSN a Rada bezpečnosti, mezinárodní finanční instituce, G7/8/20, NATO a Commonwealth. Identifikované výpovědi mají obvykle buď hodnotící charakter (typicky s kritickým vyzněním), anebo se jedná o normativní výroky předkládající představu mluvcích o žádoucí budoucí podobě a roli těchto organizací.

Labouristický diskurz o systémovém postavení mezinárodních organizací a jejich vztahu k členským státům byl ambivalentní v důsledku souběžné artikulace protichůdných idejí. Na jedné straně zde figurovalo pojetí mezinárodních organizací jako multilaterální základny mezinárodního řádu s relativně vysokou mírou autonomie vůči státům (*In an increasingly interdependent world (...) countries (...) are increasingly subject to global rules and global institutions* [2008a]; *International institutions (...) provide a framework of norms, incentives and sanctions* [2008a]). Souběžně ale texty obsahují i výpovědi činěné ze státocentrického stanoviska, jež v mezinárodních organizacích spatřují vykonavatele vůle svých členů (pojetí vztahu státy-MO jako principal-agent): if there is a common basis for working - agreed aims and purposes - then no matter how powerful,

countries gain from being able to sub-contract problems that on their own they cannot solve. Their national self-interest becomes delivered through effective communal action ([2006d]).

Nejfrekventovanějším typem obecné výpovědi o mezinárodních organizacích byly po celé zkoumané období výzvy k „reformě“, „modernizaci“ či „posílení“ stávající soustavy mezinárodních organizací tak, aby mohly účinněji reagovat na problémy a výzvy nové globální éry (*After the Cold War, despite the talk of a new world order, we failed to renew these institutions or create new ones (...) Now it is time to do so* [2001c]). Často přitom mluvčí evokovali paralely mezi soudobou situací a obdobím po skončení druhé světové války (*After the Second World War, people realised that there needed to be a new international institutional architecture. In this new era, in the early 21st century, we need to renew it.* [2006d]). Nejradikálnější z výpovědí přitom požadují nejen reformu stávajících organizací, ale přímo vytvoření nových (*creation of new and effective global institutions with the mandate and the authority to make that vision real* [2009d]).

Lze-li tedy v analyzovaných textech identifikovat konkrétní konceptuální ideu, je jí nejspíše „**Stávající soustava mezinárodních organizací již není v kontextu výzev současné doby vyhovující**“ (*Increasingly, there is a hopeless mismatch between the global challenges we face and the global institutions to confront them* [2006d]; *Our international institutions (...) are not fit for purpose in an interdependent world of 200 states where global flows of commerce, people and ideas defy borders* [2007e]).

Druhou konceptuální ideou pořádající diskurz o mezinárodních organizacích a soudobém mezinárodním uspořádání obecně se (výrazněji ale před „obratem“ diskurzu Brownovy éry ke globální rovině uvažování o mezinárodní problematice), stal sílicí regionalismus, tedy premisa že „**Stále významnějším organizačním principem současné mezinárodní politiky se stávají regionální organizace a integrační seskupení (alliance)**“ (*but whether established powers or emerging, everyone is working out their place in the new world and the alliances to secure it. NAFTA in North America, Mercosur in South America; ASEAN; of course the EU* [2000c]).

5.6.1 OSN a Rada bezpečnosti

Největší počet výpovědí k jednotlivým mezinárodním organizacím se vztahuje k Organizaci spojených národů, velmi často konkrétně k Radě bezpečnosti. Jsou rozprostřeny poměrně stejnoměrně po celém zkoumaném období 1997-2010 a bez výrazných předělů artikulují několik hlavních idejí. Předně OSN je a měla by být centrálním pilířem mezinárodního řádu (*The backbone of all our relationships internationally is the multilateral system, with the United Nations at its heart* [2004a; pro zdůraznění jedinečné legitimacy OSN viz 2007b]). Zároveň představitelé britské vlády po celé zkoumané období artikulovali požadavek její „podstatné reformy“ a „zefektivnění“ (od *press for a substantial reform of the United Nations* [1997a]; po *Radical UN reform,*

including new membership of the Security Council, budgetary reform and an overhaul of UN agencies [2010a]. „Účinnější“ (more effective) je ve výpovědích souvisejících s OSN vůbec nejčastěji užitým adjektivem. Počínaje prvními praktickými zkušenostmi s fungováním Rady bezpečnosti během irácké (1998) a kosovské (1998-9) krize byl tento apel směřován primárně na RB (we need to find a new way to make the UN and its Security Council work if we are not to return to the deadlock that undermined the effectiveness of the Security Council during the Cold War [1999a]).

Obecná idea potřeby rozšíření Rady bezpečnosti, respektive zvýšení počtu jejích stálých členů, poprvé figuruje již v textech z roku 2001. Avšak teprve výpovědi z konce Blairovy éry zmiňují konkrétní státy, které by v budoucnu mohly získat status stálého člena. Mluvčí v této souvislosti postulují vazbu mezi reprezentativností, legitimitou a akceschopností Rady (*A UNSC without Germany, Japan, Brazil or India, not to say any African or Muslim nation, will, in time, not merely lose legitimacy in the eyes of the world, but seriously inhibit effective action [2007a]*). Texty z posledních let zkoumaného období, kdy se reforma složení Rady bezpečnosti jevila jako prakticky neřešitelný rébus, rozvíjely myšlenku postupné reformy s využitím přechodného aranžmá s kategorií „polostálých členů“ apod. Žádná z identifikovaných výpovědí však nezmiňovala ožehavou otázku práva veta v Radě s navýšeným počtem stálých členů.

Před polovinou první dekády 21. století došlo v diskurzu labouristické vlády k rozšíření katalogu žádoucích cílů a priorit organizace. Ty do té doby zahrnovaly především udržování míru (peacekeeping), prevenci konfliktů, podporu lidských práv a ochranu globálního životního prostředí (viz již [1997a]). Od roku 2004 k nim přibyly prevence rozkladu států a postkonfliktní rekonstrukce (napříště výrazný element britského diskurzu o OSN, vychází z nově etablované konceptuální ideje „**Zdrojem globálních bezpečnostních hrozeb jsou nefunkční a rozpadající se státy**“) a vynucování principu R2P. Výpovědi spojující OSN s environmentální problematikou v pozdějším období typicky vyjadřovaly podporu (dosud nerealizované) myšlenky vytvoření Organizace OSN pro životní prostředí (UNEO).

Určitou výjimku z vysoce kontinuálního diskurzu New Labour o OSN představují Blairovy projevy z let 2003-4, do nichž se promítala jeho frustrace z neúspěchu snahy dosáhnout v RB schválení rezoluce autorizující invazi do Iráku. Blair tehdy v řadě výpovědí vyjadřoval obavy z politicky motivovaného zablokování rozhodovacích procesů a z něj plynoucího deficitu akceschopnosti OSN (*the United Nations can then become what it should be: an instrument of action as well as debate [2003c]; The UN Universal Declaration on Human Rights is a fine document. But it is strange the United Nations is so reluctant to enforce them [2004b]*). Po tomto intermezzu byl již tón dalšího vyprávění mírnější a labouristický diskurz se vrátil k tematizaci reformy RB a oblastí působnosti OSN. Za zmínku ještě stojí Brownova (v kontextu celkového diskurzu o OSN ojedinelá) výpověď *the United Nations must become a consistent defender of interests of the world's people – not simply those of states ([2008b])*, ilustrující nakolik jeho pohled

na mezinárodní problematiku (v intencích ideje „globální společnosti“) překračoval tradiční státocentrické stanovisko.

5.6.2 NATO

Formativní událostí pro diskurz o NATO byla válka v Kosovu v roce 1999. Dřívější výpovědi konstatovaly potřebu jeho transformace po skončení studené války a úspěšného zvládnutí první vlny rozšíření [1997b]. Kosovo je v diskurzu bitské vlády interpretováno jako zkouška jeho věrohodnosti (*If NATO fails in Kosovo, the next dictator to be threatened with military force may well not believe our resolve to carry the threat through* [1999a]), v níž NATO obstálo (*NATO Alliance that stood for our values (...) in Kosovo* [2000b]) a prokázalo svou smysluplnost i v nových mezinárodních podmínkách (*After the Cold War, much was written about whether NATO could survive. No one writes that today* [2000c]).

Po 11. září 2001 získalo NATO vedle dosavadních rolí (kolektivní obrana členských států, vynucování a udržování míru v post-jugoslávského prostoru) novou náplň činnosti v rámci snah o potírání mezinárodního terorismu (např. operace ISAF v Afghánistánu). Příslušné výpovědi [např. 2001b, 2009d] ho však vždy uvádějí jen jako jednu z vícero multilaterálních platforem. Primární rolí NATO tak z pohledu labouristické vlády zůstávala kolektivní sebeobrana členských států. Jako základ britské obranné politiky jej explicitně připomíná řada výroků napříč zkoumaným obdobím (*NATO will continue to be the bedrock of our defence* [2003b]; dále např. [2001a, 2005b, 2009b]). V pozdějším období jsou však výpovědi vztahující se k NATO spíše vzácné a obvykle zasazené do kontextu širšího apelu na reformu mezinárodních organizací (např. [2010a]).

5.6.3 G7-G8-G20

Seskupení největších rozvinutých ekonomik světa G7 (G8 v letech 1998-2014, kdy se setkání jejich představitelů účastnilo i Rusko), respektive seskupení dvaceti největších světových ekonomik G20 se do popředí zahraničněpolitického diskurzu představitelů labouristické vlády dostala ve dvou obdobích: v letech 2005-6 v souvislosti s britským předsednictvím v G8 v roce a v letech 2008-9, kdy se po vypuknutí finanční krize začala G20 scházet na úrovni předsedů vlád a právě toto forum se i díky britské diplomacii stalo těžištěm multilaterálních snah o systémovou reakci na krizi (mj. summit v Londýně v dubnu 2009). Při zkoumání výpovědí o G7-G20 nás zajímal jednak vývoj britských preferencí ohledně formátu setkávání G7/8 versus G20, jednak představy labouristické vlády o systémové odpovědnosti těchto seskupení.

V prvních letech zkoumaného období labouristická vláda neuvažovala o rozšiřování formátu správy globální ekonomiky nad stávající G7/8, a tedy přiznání hlasu rozvíjejícím s ekonomikám - v reakci na asijskou finanční krizi Blair zmiňuje (v ojedinelé výpovědi)

jako platformu pro přípravu reformy mezinárodního finančního systému právě G7 (*In global finance, a thorough, far-reaching overhaul and reform of the system of international financial regulation. We should begin it at the G7* [1999a]). Po roce 2005 již analyzovaných textů vysvítá konzistentní podpora rozšiřování formátu setkávání nad rámec původní G7/8 (*We need more than the G8 – for the time when just a few powers could sit around the table and set the global agenda is over* [2008d]). Nejprve šlo o podporu nově ustaveného stálého „procesu 8+5“ (*At G8+5, it can be a forum for agreement between the most powerful nations with a true modern global reach* [2007a]), od přelomu let 2008-2009 již ve výpovědích týkajících se globální ekonomické agendy zcela dominoval formát G20.

Texty z prvních let zkoumaného období spatřovaly těžiště činnosti G7/8 v rozvojové agendě, od roku 2001 s výrazným zaměřením na africký kontinent. Toto zaměření trvalo i v období 2005-6 (britské předsednictví v G8 a dozvuky summitu v Gleneagles), cíle seskupení však byly formulovány širěji jako boj proti chudobě ve světě (*global poverty*), což zahrnovalo řadu aktivit i mimo sféru tradiční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (*aid, cancelling debt, education, tackling disease, especially HIV/Aids, governance, conflict resolution* [2006d]). Zároveň se pro G8 začala rýsovat nová role v environmentální oblasti (*I am committed to using the UK's G8 and EU Presidencies to try to make a breakthrough on Africa and climate* [2005a]), což dokládá větší provázání témat rozvoje a změn klimatu v uvažování představitelů britské vlády (*the G8 need to work in partnership with the rapidly developing economies like China, India, Brazil and South Africa to find a way for them to grow and develop as low carbon economies* [2005a]). Podoba „návratu“ G8/G20 do zahraničněpolitického diskurzu labouristické vlády v letech 2008-9 odráží dobovou prominenci finanční a hospodářské krize. Primární úkol seskupení nyní mluvčí spatřovali v nastavení nového regulatorního a institucionálního rámce mezinárodního finančního systému (*British government will work with its G20 partners to establish consensus and begin to build a new Bretton Woods* [2008d]) a pořádání se s hospodářskou recesí ([2009d]). Naopak rozvojová odpovědnost G8 byla v britském diskurzu zcela upozaděna spolu s přesunem pozornosti mluvčích k G20.

5.6.4 Mezinárodní finanční instituce

K tématu mezinárodních finančních institucí (Mezinárodní měnový fond, Světová banka) artikuloval diskurz labouristické vlády ve zkoumaném období tři základní ideje. Formativním momentem první z nich - původní brettonwoodský systém, ustavený po druhé světové válce, již nevyhovuje potřebám současné globalizované ekonomiky - byla asijská finanční krize prvních dvou let Blairovy vlády (*The international financial system is not working as it should. (...) the Bretton Woods machinery was set up for the post war world. The world has moved on. And we need to modernise our international financial architecture to make it appropriate for the new world* [1999a]). V období 2005-7 Tony

Blair uvažoval o možnosti sloučení MMF a SB, texty z doby Brownovy vlády však tuto variantu dále nerozvíjely.

Další dvě ideje byly artikulovány až po roce 2005. Na potřebu větší reprezentativnosti MFF upomíná řada textů z posledních let Blairovy vlády (*the IMF (...) must become more representative of emerging economic powers and give greater voice to developing countries* [2006d]), potřeba změny jejich zacílení pak byla výrazným tématem textů Brownovy éry, kdy díky osobnímu zájmu premiéra o tuto problematiku a posléze vypuknutí finanční krize také výrazně vzrostl počet identifikovaných výpovědí k tématu. Počínaje [2007b] byla jako žádoucí strategický cíl MFF artikulována podpora nízkoeemisního ekonomického rozvoje, Světová banka se tak do budoucna měla stát i „bankou pro životní prostředí“ (*make the World Bank a bank for environment as well as development and strengthen its role to stimulate investment in energy access, energy efficiency, low carbon supply, and adaptation in developing countries* [2007d; stejná formulace i v 2007e, 2008c, 2008d, 2010a]). U MMF mluví od konce roku 2007, kdy se ve finančním sektoru již začala projevovat krize likvidity, kladli zvýšený důraz na schopnost včasného varování a předcházení krizím (*a reformed, modern, IMF that offers, by its surveillance of every economy, an early warning system and a crisis prevention mechanism for the whole world* [2008d]).

5.6.5 Commonwealth a ostatní

Britská postkoloniální organizace Commonwealth of Nations figurovala v zahraničněpolitickém diskurzu New Labour jen okrajově. Pouze sporadicky lze nalézt výpovědi vyjadřující těsnější identitární či emocionální vazbu (zájmeno „naše“ v *without the nations of our commonwealth from Africa to Australasia (...)?* [2009d]). Spíše rituální se jeví být přísliby nápravy ve věci jeho nedoceňovaného či nedostatečně využívaného potenciálu (*strengthen the Commonwealth* [1997b]; *a new basis for a vibrant Commonwealth as a unique network of nations* [2007c]). „Vůdčí postavení“ Británie v organizaci ([2005b]), je příležitostně zmiňováno jako jeden z atributů jejího unikátního“ mezinárodního postavení. Celkově labouristický diskurz o Commonwealthu postrádal jakkoli ambicióznější vizi. Smyslem organizace, jak ji reprezentoval zkoumaný diskurz tvůrců britské zahraniční politiky, měla být podpora vzájemného obchodu a investic [1997b], prosazování principů řádné správy [1997b; 2009b], lidských práv [2001a], spolupráce rozvinutých a rozvíjejících se zemí [2001a; 2009b], včetně environmentální oblasti [2009d].

Rané texty často vyjadřovaly podporu ideji ustavení Mezinárodního trestního tribunálu (*We will work for the creation of a permanent international criminal court to investigate genocide, war crimes and crimes against humanity* [1997a]). (Římský statut ustavující ICC byl podepsán v roce 1998). Po vzniku ICC v roce 2002 lze další výpovědi na podporu jeho systémové role identifikovat až v textech z Brownovy éry. Důvody této odmlky je

možné hledat v negativním postoji USA k ICC i v obavě z možného stíhání britských vojáků nasazených v Iráku.

Především ve druhé polovině zkoumaného období vyzývala řada analyzovaných textů k posílení role dvou konkrétních mezinárodních organizací, Africké unie a Mezinárodní agentury pro atomovou energii. Africká unie byla spolu s EU citována jako příklady regionální organizace, které by měly formou humanitární pomoci, peacekeepingu a asistence při stabilizaci a rekonstrukci reagovat při hrozbě rozkladu států [2007e, 2008b]. Zároveň mluvčí v AU spatřovali potenciálně efektivního reprezentanta afrického kontinentu navenek (*if the EU became a strong and cohesive voice and instrument of Africa's interests* [2007a]). Mezinárodní agentura pro atomovou energii se jako objekt v britském zahraničněpolitickém diskurzu etablovala po přehodnocení rizika plynoucího z iránského jaderného programu po zvolení prezidenta Ahmadínežáda v roce 2005. Labouristická vláda pro IAEA zamýšlela postavení institucionálního těžišť (aspirativního) posíleného režimu nešíření jaderných zbraní, zároveň měla organizace spravovat případnou nově zřízenou „mezinárodní banku jaderného paliva“ ([např. 2008b]).

Světová obchodní organizace (WTO) v labouristickém diskurzu figuruje takřka jednovýznamově jako dějiště britských snah o prosazování principů volného obchodu. Ostatní mezinárodní organizace (WHO, ILO, OBSE) jsou v analyzovaných textech zmiňovány zcela marginálně a plně ve shodě se svým stávajícím zaměřením.

5.7 Soudobá mezinárodní agenda

Při analýze diskurzu představitelů vlády New Labour o soudobé mezinárodní agendě bylo naším původním záměrem striktně rozlišovat mezi sekuritizovanými a nesekuritizovanými tématy. Proto jsme při kódování analyzovaných textů používali dva kódy – MB pro artikulace „bezpečnostních hrozeb/rizik“ (*threats/risks*) a MG pro artikulace „globálních výzev/témat“ (*challenges, issues* apod.). Toto dělení se však ukázalo jako neudržitelné vzhledem k tomu, že řada témat byla paralelně konstruována sekuritizující i nesekuritizující formou. Zdá se, že volba konkrétních výrazů a jazykových prostředků byla často spíše výsledkem rétorické úvahy a zohlednění kontextu dané řeči než průmětem příslušné konceptuální ideje o povaze daného tématu.

Cílem analýzy výpovědí o soudobé mezinárodní agendě byla především (1) identifikace témat artikulovaných jako „globální/mezinárodní výzvy/témata“ či „globální/mezinárodní bezpečnostní hrozby/rizika“; (2) postižení hierarchizace těchto témat (ve výpovědích předkládajících jejich výčet, případně ve výrocích typu „nejzávažnější hrozbou současnosti je...“) a její případné proměny; (3) určení případného posunu ve způsobu diskurzivního uchopování jednotlivých témat. Text pracuje s analytickým konceptem souhrnného uzlového bodu „soudobá mezinárodní agenda“, zahrnujícího všechna témata artikulovaná v daném období jako její součást.

5.7.1 Období 1997-2001

V nejranějších textech nebyl diskurz o „soudobé mezinárodní agendě“ příliš propracovaný. Volební program z roku 1997 předložil následující výčet „nových bezpečnostních hrozeb“ období po skončení studené války: *proliferation of weapons of mass destruction, the growth of ethnic nationalism and extremism, international terrorism, and crime and drug trafficking* [1997a], největší prostor přitom text věnoval první z nich - kontrole zbraní hromadného ničení. Mimo témata artikulovaná jako „bezpečnostní hrozby“ nastupující labouristická vláda zdůrazňovala (v souvislosti s nadcházejícím podpisem Kjótského protokolu) především environmentální problematiku (*push the environment up the international agenda* [1997b]). Jako konkrétní „vnější hrozby“ artikuloval Tony Blair v [1997d] „*Saddam Hussein and ethnic cleansing in former Yugoslavia*“ (tato výpověď je ranou ukázkou tendence k personalizované diskurzivní konstrukci bezpečnostních hrozeb).

Pro období let 1999-2001 byl „programovým“ textem bezesporu Blairův projev v Chicagu [1999a]. Diskurz této doby byl již silně formován konceptuální ideou „**Hlavní výzvy současné doby jsou svou podstatou globální a vyžadují intenzivní mezinárodní spolupráci**“ (*Global financial markets, the global environment, global security and disarmament issues: none of these can be solved without intense international co-operation* [1999a]). Aktualizovaný výčet bezpečnostních hrozeb z tohoto období opět uvádí proliferaci ZHN na prvním místě, poprvé je mezi hrozby zařazeno i globální oteplování (*What worries us today is less some neighbouring country invading us than the spread of nuclear weapons, missiles, biological and chemical weapons. (...) Aids (...) crime can operate with global network (...) terrorists (...) religious fundamentalism (...) global warming* [2000c]). Ve vztahu k bezpečnosti občanů Spojeného království vyzdvihuje volební program z roku 2001 mezinárodní zločin a terorismus (*Although Britain has rarely been more secure from foreign invasion, there are new threats to our people from crime and terrorism* [2001a]). Po svržení Slobodana Miloševiče se v neděleném postavení „arcinepřítele“ ocitl Saddám Hussajn (*Iraq, where with America, we have stood firm against the most dangerous dictator in the world today* [2000c]).

5.7.2 Od 11. září 2001 do invaze do Iráku

Po 11. září se v britském vládním diskurzu nakrátko stal „arcinepřítelem“ Usáma bin Ládín, avšak po pádu vlády Talibanu v Afghánistánu a v souvislosti s prohlubováním se irácké krize se do centra pozornosti vrátila postava Saddáma Husajna. Katalog obecných bezpečnostních hrozeb byl v tomto období jasně hierarchizovaný, jako nejvýznamnější byly v řadě výpovědí artikulovány terorismus, šíření zbraní hromadného ničení a jejich možné vlastnictví „zlotřilými státy“ (*minimise the threat to international and domestic security posed by weapons of mass destruction and terrorism* [2003a]), respektive riziko spojení

těchto hrozeb (*terrorism and WMD are linked dangers* [2002c]). Mezi bezpečnostní hrozby pomyslného druhého řádu přibyly nové položky, „nekontrolovaná migrace“ a „extremismus v islámském světě“ (*minimise other threats to the UK, such as uncontrolled migration, transnational crime and extremism in the Islamic world* [2003a]).

Jesliže dosud se diskurz o bezpečnostních hrozbách omezoval na jejich taxativní výčty, nyní mluvčí začali promlouvat k jejich vzájemným vazbám a souvislostem. Společné strukturální podmínky pro jejich zrod nacházeli především v „chaosu“, lokálních konfliktech a rozpadu států: *Once chaos and strife have got a grip (...) out of such regions and countries come humanitarian tragedies; centres for trafficking in weapons, drugs and people; havens for criminal organisations; and sanctuaries for terrorists* [2001c]; *The phenomenon of state failure in the post-Cold War era has emerged as one of the greatest threats to global security (...)* [2003a]. Prohloubení diskurzu o bezpečnostních hrozbách v tomto období tedy bylo organizováno konceptuální ideou „**Prvotní příčinou současných bezpečnostních hrozeb jsou místní/regiónální konflikty a rozklad států**“. Druhý, komplementární předpoklad vystávání těchto hrozeb mluvčí spatřovali v psychologických a světonázorových patologiích jejich nositelů (*It is extremism driven by fanaticism, personified either in terrorist groups or rogue states* [2002c]).

Strategie vedoucí k trvalé eliminaci mezinárodního terorismu tak z pohledu britské vlády nemohla sestávat pouze z bezpečnostních opatření a nasazení ozbrojených sil (*We will not defeat terrorism only by security measures* [2002c]). Rozvrácení aktivních teroristických sítí by se rovnalo pouze léčbě symptomů, nikoli hlubších příčin problému. Protiteroristická koalice (mezinárodní společenství) by proto měla sledovat „širokou agendu“ (*A coalition of common ideas, of a shared agenda (...) the world needs a broader agenda than simply terrorism and WMD* [2002c]), v níž by důležitou roli hrála témata rozvoje, předcházení konfliktům, postkonflitní stabilizace a v neposlední řadě mezicivilizační a mezináboženský dialog; v pozdější době se její klíčovou složkou stala lidskoprávní agenda a „šíření (univerzálních) hodnot“. V prvním období po 11. září mluvčí zdůrazňovali zejména dva konkrétní komponenty této vznikající strategie: nutnost ubezpečit muslimský svět, že válka v Afghánistánu a boj proti terorismu a islámskému extrémismu nejsou míněny jako „křížová výprava“ proti islámu jako takovému²⁴⁶ (*First, we need to reach out to the Arab and Moslem world* [2002c]) a dosáhnout trvalého řešení izraelsko-palestinského konfliktu („mírového procesu na Blízkém Východě“, MEPP – *Here is where the poison is incubated* [2003c]) na základě principu dvou států.

Shrnutu, útoky z 11. září a začátek „války proti terorismu“ výrazně proměnily hierarchii témat v představě tvůrců britské zahraniční politiky o „současné mezinárodní agendě“. Avšak přes prvotní výrazné soustředění praktické zahraniční politiky Británie i jejího zahraničněpolitického diskurzu na problematiku terorismu a ZHN a přes zřejmý sklon

---

²⁴⁶ Labouristický diskurz této doby „skutečný“ islám konstruuje jako „mírumilovné náboženství“ a islámský radikalismus/extrémismus jako jeho „překroucení“: *a fanatical strain of religious extremism has arisen that is a mutation of the true and peaceful faith of Islam* [2003c]).

některých protagonistů (Tonyho Blaira) k schematizující ideologizaci se nová situace zároveň stala katalyzátorem postupného rozpracování komplexnějšího, provázanějšího konceptu mezinárodní politiky a její soudobé agendy.

5.7.3 Od invaze do Iráku do přelomu let 2004/5

Následující období je uvozeno invazí do Iráku v březnu 2003 a s ní souvisejícím vyvrcholením „transatlantické roztržky“ a končí na přelomu let 2004-5, kdy převzetí předsednictví v G8 a posléze v Radě EU vedlo k přesunu pozornosti tvůrců britské zahraniční politiky i k jiným tématům, než byla hrozba spojení terorismus-ZHN-zlotřilé státy. Jedná se o období existence dvou do jisté míry paralelních subdiskurzů: zatímco Tony Blair především obhajoval invazi do Iráku, naléhavost výše zmiňovaných bezpečnostních hrozeb ([2004b]) a nenahraditelnost transatlantického spojení ([2004c]), ministerstvo zahraničí ([2004a]) formulovalo a komunikovalo historicky první britskou zahraničněpolitickou strategii se zřejmým cílem normalizovat celou tuto oblast vládní činnosti. Jak ovšem ilustruje Blairův londýnský projev [2003d], ani v této kritické fázi nedošlo k úplné monotematizaci jeho zahraničněpolitického diskurzu. Aktualizovaná hierarchie globálních témat sice prioritizuje bezpečnostní hrozby, avšak nekončí jimi (*Terrorism and WMD; Middle East Peace Process; HIV/AIDS; global poverty; climate change and world trade*) a promluva reartikuluje ideu „široké agendy“ s jejími dvěma akcenty, potíráním bezpečnostních hrozeb a idealismem (zde jako utopická snaha přinést světu „sociální spravedlnost“): *a broad agenda pursued with our key allies that seeks both to combat the 21st century security threat of terrorism and unstable states and to bring social justice to the world's poor and oppressed.*

Pro ilustraci tehdejšího Blairova diskurzu o „soudobé mezinárodní agendě“ se zastavme u dvou kontextem zcela kontrastních projevů, které však spojuje značná rétorická vypjatost (mytologické *in another part of our globe there is shadow and darkness* [2003c]) a užívání válečného lexikálního repertoáru (*declaring war on Africa's poverty, disease and famine* [2003c]).

Projev v Kongresu USA z července 2003 ([2003c]) obsahově plynule navazuje na předchozí texty. Jako hlavní bezpečnostní hrozbu zde Blair artikuluje možnost spojení teroristických skupin a zlotřilých států disponujících zbraněmi hromadného ničení (*The risk is that terrorism and states developing weapons of mass destruction come together. This isn't fantasy, it is 21st Century reality and it confronts us now*). Podoba terorismu, jakou představuje např. al-Kajda, je přitom (v implicitním kontrastu k dřívější britské zkušenosti s organizacemi typu IRA) vykreslena jako protivník, s nímž nelze vyjednávat (*I don't believe you can compromise with this new form of terrorism*). Text je v analyzovaném souboru první, který války v Afghánistánu a v Iráku rámuje jako boj proti náboženskému fanatismu za „nezcizitelné právo všech lidí“ na svobodu (*We're not fighting for domination. We're not fighting for an American world (...) We're not fighting*

for Christianity, but against religious fanaticism of all kinds. (...) We are fighting for the inalienable right of humankind (...) to be free).

Výrazně apologetický a defenzivní sedgefieldský projev o terorismu z března 2004 ([2004b]), pracuje, jak je pro Blairovo uvažování v této době charakteristické, s premisou reálné hrozby vzniku účelového „protizápadního“ spojení teroristických skupin a zlotřilých režimů vlastníků či usilujících o získání ZHN. Hrozba islámského terorismu je zde konstruována jako existenční ohrožení, kterému je nutno čelit všemi prostředky až do jeho konečného zničení (*It (...) remains my fervent view that the nature of the global threat we face in Britain and round the world is real and existential and it is the task of leadership to expose it and fight it, whatever the political cost (...) so was our duty: act to eliminate it*). Z této premisy je vyvozena i obhajoba invaze do Iráku jako preemptivního zásahu s cílem zabránit možnému vzniku bezprostřední bezpečnostní hrozby (tj. spojení Saddámovy režimu a al-Kajdy s předáním předpokládaných ZHN teroristům). Souběžně Blair rozvádí ještě alternativní linii obhajoby invaze, kde zdůrazňuje moment opakovaného nedodržování mezinárodních závazků ze strany iráckého režimu, tedy interpretuje ji jako akci v zájmu celého (nečinného) mezinárodního společenství k prosazení principu vlády práva (*We had to force conformity with international obligations that for years had been breached with the world turning a blind eye*). I tento specifický projev je nicméně, jak je pro Blairův diskurz typické, zakončen apelem na holistickou, v liberálních a progresivních hodnotách ukotvenou zahraničněpolitickou agendu: *This agenda must be robust in tackling the security threat that this Islamic extremism poses; and fair to all peoples by promoting their human rights, wherever they are. It means tackling poverty in Africa and justice in Palestine as well as being utterly resolute in opposition to terrorism as a way of achieving political goals. It means getting the UN to understand that faced with the threats we have, we should do all we can to spread the values of freedom, democracy, the rule of law, religious tolerance and justice for the oppressed.*

Shrnutu, pro léta 2003-4 je možné konstatovat plnou návaznost diskurzu o „soudobé mezinárodní agendě“ s obdobím od 11. září do počátku invaze do Iráku.

5.7.4 Od roku 2005 do konce Blairovy éry

Převzetí nových mezinárodních rolí v roce 2005 – předsednictví ve významných mezinárodních organizacích s primárně mimobezpečnostními oblastmi činnosti (G8, EU) – se časově shoduje s markantním posunem zahraničněpolitickém diskurzu britské vlády a jejího premiéra. Finální podobu Blairova dekádu se vyvíjejícího zahraničněpolitického diskurzu pak zachycuje série tří významných koncepčních projevů [2006b-d]). Blairův diskurz tohoto období byl silně formován konceptuální ideou – apelem na usmíření (protože dnešní svět je rozhárané místo a v řadě palčivých témat nedochází k pokroku) „**Musíme překonat neshody, které mezi námi vyvstaly, a nalézt společnou, sjednocující agendu**“ (*can we find an agenda that re-unifies us?* [2005a]; *now is the*

moment for reconciliation in the international community around such an idea [2006d]). Oproti předchozím obdobím je nyní v Blairově diskurzu patrná tendence k rétoricky méně vyhoceným formulacím ve výpovědích o bezpečnostních hrozbách a částečný ústup od válečného lexikálního repertoáru. V analyzovaných textech z tohoto období zauímají významnější místo primárně mimo-bezpečnostní témata (rozvoj, Afrika, klimatické změny, mezinárodní obchod) a obvykle jsou reprezentována nesekuritizujícím způsobem. Blairův diskurz o mezinárodním terorismu je nicméně nadále formován logikou „války, která nám byla vnucena bez našeho aktivního přičinění“ (*Terrorism (...) believe it's cause is an ideology, a world-view, derived from religious fanaticism and that had we taken no decisions at all to enrage it, would still have found provocation in our very existence. They disagree with our way of life, our values and in particular in our tolerance [2006d]).*

Ústřední ideou Blairových posledních projevů byl tedy apel na kolektivní, hodnotově ukotvený, holistický přístup ke globálním problémům (*Unless we articulate a common global policy based on common values, we risk chaos threatening our stability, economic and political, through letting extremism, conflict or injustice go unchecked [2006b]).* Centrálním komponentem této agendy mělo být šíření „globálních“ hodnot lidských práv, svobody, demokracie a sociální spravedlnosti. Ty jsou v některých výpovědích reprezentovány až jako jakýsi „všelék“ na globální problémy současnosti (*The answer to terrorism is the universal application of global values [2006d]).*

Oproti předchozím letům je nicméně možné identifikovat několik posunů. Konflikty v Afghánistánu a Iráku byly nyní rámovány jako střet mezi „silami demokracie“ (protagonisté) a „silami tyranie/násilí“ (antagonisté) ([2006b]). Za největší bezprostřední hrozbu Blair v tomto období označoval „islamistický extrémismus“ (tedy ne „islámský“²⁴⁷). Islamismus chápal jako „globální ideologii“ (*The immediate threat is from Islamist extremism (...) is not a passing spasm of anger, but a global ideology at war with us and our way of live [2006c]),* jejímž je terorismus projevem. Konečně vedle tradičních témat zahraničněpolitického diskurzu labouristické vlády, jako byly vedle bezpečnostních otázek mezinárodní rozvoj, obchod, klimatické změny či izraelsko-palestinský konflikt, premiér identifikoval nová globální témata: iránský a severokorejský jaderný program, masovou migraci a energetiku (*Which is the issue that has rocketed up the agenda of most political leaders in a way barely foreseen even 3 years back? Energy policy [2006d]).*

5.7.5 Od nástupu Gordona Browna do vypuknutí krize

---

²⁴⁷ Blairův diskurz o islámu pracoval se zjednodušenou dichotomií „umírnění vs. fanatici“, odtud *we should be standing up for, empowering, respecting those with a moderate and modern view of the faith of Islam everywhere [2006e]).*

Pro diskurz první etapy premiérského období Gordona Browna byla charakteristická zřetelná obsahová návaznost na závěr Blairovy éry. Jako nejzávažnější bezprostřední bezpečnostní hrozby mluvčí nadále artikulovali mezinárodní terorismus a proliferaci ZHN ([2007e; 2008b], často jmenovitě v souvislosti s iránskými jadernými ambicemi). Prominentní místo v diskurzu o bezpečnostních hrozbách náleželo rozkladu států a vnitrostátním konfliktům jako zdroji násilí a nestability (*the main security threat, from terrorism and conflict, comes not from conflict between states, but within states* [2008a]; *Once we feared rival nations becoming too strong; now the worst threats come from states that are too weak* [2008b]). Kontinuitu v diskurzu představovala i trvající přítomnost apelů na mobilizaci sdílených hodnot a kolektivní postup k dosažení společných cílů (*better articulating the commonly held values around which we must rally the whole international community to our cause* [2007b]) a „obnovu mezinárodních institucí“ ([2007c, 2007e]).

Významná změna nicméně nastala v rovině rétorické. V řeči Gordona Browna i jeho ministrů chybí „blairovské“ dichotomie typu „pokrok-reakce“, „demokracie-tyranie“ aj. Jde o signifikantní posun, neboť tyto figury vedle své rétorickou funkce zároveň odrážely strukturu pohledu mluvčího na sociální realitu. Jestliže Blair se „zlem“ ztotožňoval lidské antagonisty, například strůjce teroristických útoků, Brown si tento termín zpravidla vyhrazoval pro globální problémy neosobní povahy (*the great social evils of hunger, illiteracy, disease, squalor and poverty* [2007e – jde o parafrázi Beveridgeovy zprávy]; *the worst evils of terrorism, poverty, environmental decay, disease and instability* [2008b]). Imperativ jim čelit tak v jeho řeči nabývá zvláštní naléhavosti: *I want to summon into existence the greatest coalition of conscience in pursuit of the greatest of causes [a development emergency]* [2007d]). Jiní mluvčí tohoto období na rámování globálních problémů v absolutních etických kategoriích nepřístupují; Alexanderovo *the global challenges of security, globalization, climate change, disease and poverty* ([2007b]) je konvenčnější, přesto pro náš výzkum velmi zajímavá výpověď. „Globalizace“ je zde řazena mezi „výzvy“, úhrnná „bezpečnost“ nahrazuje obvyklý katalog jednotlivých bezpečnostních hrozeb a je v tomto (explicitně nehierarchizovaném) výčtu řazena jako první z pěti položek. Dále v témže textu figuruje ve výčtu „*big challenges of our time*“ i „genocida“, což s jistou licencí odkazuje na dobové dění v Darfúru.

Jako „největší hrozbu v dlouhodobém horizontu“ předkládá Alexander klimatické změny ([2007b]); obdobně je za „existenční hrozbu“ je označují Miliband (*the great existential threats, from nuclear proliferation to climate change* [2007c]) i Brown (*The unprecedented impact of climate change transforms the very purpose of government* [2007e]). Zároveň se Alexander v pozoruhodné výpovědi ohrazuje proti redukci problematiky soudobých globálních hrozeb/výzev na terorismus a klimatické změny, již se podle něj dopouštějí média: *reading newspaper headlines, you would find two dominating narratives seeking to make sense of today's world. First, terrorism and security, and second, climate change (...) yes, climate change and terrorism are powerful forces. But the scale of the attention they receive in the media can obscure other powerful*

forces which are shaping our world and which receive far less comment. Let's take just two examples: migration and population growth ([2007b]). Citovaná výpověď je v analyzovaném souboru vůbec první, která takto vyzdvihuje fenomén populačního růstu. Jako závažná témata globálního charakteru jsou v tomto období nově často uváděna i zdravotní rizika a zostřující se soupeření o přírodní zdroje (*a dangerous global scramble for resources* [2009c]).

Shrnutě, v prvním období po nástupu Gordona Browna do premiérského úřadu je pro diskurz o „soudobé mezinárodní agendě“ charakteristická vedle nastolení nových temat určitá deprivilegizace bezpečnostních hrozeb v úzkém slova smyslu (terorismus, ZHN) oproti předchozím etapám. Na základě rozboru zvolených textů nelze pro toto období postulovat zformování konkrétní nové konceptuální ideje.

5.7.6 Období finanční a hospodářské krize

Pád Lehman Brothers a počátek akutní krize finančního systému katapultovaly stav globální ekonomiky (v různých konkrétních formulacích) do čela výčtů soudobých mezinárodních témat (např. *This agenda – economic stability, climate change, nuclear proliferation and conflict reduction (...)* [2009b]). Pouze v Brownově projevu dva dny před závěrečným plenárním zasedáním konference OSN o změnách klimatu v Kodani figuruje ve výčtu globálních témat ekonomická krize až za klimatickými změnami (*faced with climate change, world wide economic collapse, terror and the nuclear threat (...)* [2009d]). S touto novou hierarchizací soudobé mezinárodní agendy souvisí i návrat (poprvé od reflexe asijské finanční krize na konci 90. let) výpovědi artikulujících „vytvoření nového mezinárodního finančního systému“ jako aktuální mezinárodní výzvu (*challenge to build consensus for a new global financial system* [2008d]). K nim se v analyzovaných textech nově přidružují výpovědi, jež politikům (ve vědomém rozporu s dosud převládající ekonomickou filosofií) stanovují úkol usměrňovat globální trhy (*if perhaps some once thought it beyond our power to shape global markets to meet the needs of people, we know now that is our duty* [2009a]).

Tak jako po 11. září 2001, i po vypuknutí finanční krize byl diskurz britské vlády spoluorganizován konceptuální ideou „**Krize představuje jedinečnou příležitost k systémové/kvalitativní změně**“ (*And as this new economy moves forward, I want Britain to be right at its centre - making the most of the unprecedented opportunities* [2009d]). Přijetí záchranných opatření k zabránění globálnímu ekonomickému kolapsu tak mluvčí (opět) reprezentují jako příležitost ke sjednocení mezinárodního společenství okolo toho, co Tony Blair dříve nazýval „širší společnou agendou“ (*measures to avert global meltdown; discovering a common purpose amid the necessity of dealing with the financial crisis; a common approach forged first to deal with the financial crisis but one that will, I believe, enable us to respond positively also to climate change, conflict and poverty* [2008d]).

Vypovídání k dalším tématům bylo převážně kontinuální. S blížící se kodaňskou konferencí vzrostla ve vládním diskurzu centralita problematiky klimatických změn, výpovědi k tomuto tématu byly také emotivnější (*a planet imperilled* [2009a]; *save our planet from catastrophic climate change* [2009d]). Vypovídání o boji proti terorismu a extremismu kolísalo mezi konvenčními formulacemi (*the fight against global terrorism* [2009d]) a vzletným interpretačním rámcem „bitvy idejí“ (*we must step up and win the battle of ideas against terrorism and extremism* [2008d]), v níž je „naší“ nejsilnější zbraní šíření demokracie (*reassert our faith in the advance of democracy as the most effective weapon in our arsenal against terrorism and tyranny* [2008d]). Mezinárodní terorismus byl nadále považován za „největší bezprostřední hrozbu naší bezpečnosti“ ([2009d]), do výčtů hlavních mezinárodních výzev se po odmlce vrátila problematika proliferace jaderných zbraní, typicky v adresných výpovědích (*Never again should any nation be able to (...) conceal with impunity its pursuit of proliferation. We face critical test cases in Iran and North Korea* [2009d]; *preventing the acquisition of nuclear weapons by Iran. This is the gravest nuclear threat to global security since the foundation of the Non-Proliferation Treaty in the 1960s.* [2010a]).

Volební program z roku 2010 ([2010a]) byl ve srovnání s jinými texty Brownova období koncipován více v realistické tradici, což odpovídá žánru a je v souladu s očekáváními od volebního programu vládnoucí strany. Po neúspěchu kodaňské konference o klimatu výrazně ustoupilo do pozadí téma klimatických změn a i přes emotivní „*the global poverty emergency*“ (v několika variacích) je v textu počtem i konstrukcí výpovědí zřetelně prioritizována bezpečnostní kategorie hrozeb. „Bezpečnost“ také figuruje na prvním místě výčtu obecných cílů zahraniční politiky (*using our alliances and networks in order to promote security, economic prosperity, development and to safeguard the environment*). Katalog hlavních bezpečnostních hrozeb je tradiční (*Use our international reach to build security and stability – combating terrorism and extremism, curbing proliferation, preventing and resolving conflict, and tackling climate change*); inovaci na jiném místě textu představuje zmínka o kybernetické bezpečnosti. Nápadná je absence výpovědí vztahujících se k systémové rovině finanční a hospodářské krize.

Shrnutě, na podzim 2008 se dominantním tématem mezinárodní agendy stala finanční a hospodářská krize. Tato změna kontextu se dočasně (v [2009d] již uzlový bod „krize“ ustupuje do pozadí) promítla i do tematické struktury britského zahraničněpolitického diskurzu. Vypovídání o dalších tématech zastřešujícího uzlového bodu „soudobá mezinárodní agenda“ se jeví být konzistentní s dosavadním diskurzem. Dočasná prominence tématu klimatických změn (s vrcholem na konci roku 2009) ilustruje citlivost vládního diskurzu na momentální diplomatickou agendu a rovněž i dvojí funkci zahraničněpolitických projevů při zprostředkovávání této agendy domácímu publiku (edukační funkce) a zároveň získávání podpory pro vládní politiku na mezinárodních fórech (legitimizační/mobilizační funkce).

5.8 Mezinárodní prostředí: shrnutí

Konstrukce „soudobého mezinárodního prostředí“ v diskurzu protagonistů vlád New Labour vycházela z jeho chápání jako determinovaného procesy postupující globalizace, vzájemného propojení a závislosti. Hlavní témata („výzvy“) soudobé mezinárodní agendy mluvčí reprezentovali jako globální svým charakterem a vyžadující prohloubení mezinárodní spolupráce. Celkové nastavení zahraničněpolitického diskurzu britské vlády bylo spíše proaktivní než defenzivní a probíhající změny v něm byly reprezentovány spíše jako zdroje příležitostí než ohrožení.

Zlomový moment pro vypovídání k některým dílčím tématům tohoto zastřešujícího uzlového bodu, nejvýrazněji při konstrukci bezpečnostního prostředí a hierarchizaci témat soudobé mezinárodní agendy, představují teroristické útoky z 11. září 2001. Vývoj diskurzu k jiným uzlovým bodům (mezinárodní instituce, suverenity, globalizace) byl naopak primárně určován, jak ukazují příslušné podkapitoly, jinými faktory.

Konstatním tématem labouristického diskurzu o mezinárodních institucích a normách je „reforma“. Avšak ačkoli analyzované texty často označují stávající soustavu mezinárodních organizací a norem za „již nevyhovující potřebám současného světa“, celkově lze říci, že představitelé vlády New Labour vypovídali z pozice člena mezinárodněpolitického „establishmentu“ spíše než z revizionistického stanoviska.

Na posuny v diskurzu k některým uzlovým bodům (mj. radikalizace diskurzu o mezinárodní intervenci během Blairovy éry či změna stanoviska vůči ideji postupné změny rozložení moci ve světě) a momenty vnitřní diferenciací v rámci vládního diskurzu upozorňují příslušné podkapitoly.

Kapitola 6 - Identita a mezinárodní postavení Británie

Druhá tematická kapitola analyzuje diskurzivní konstrukci subjektu britské zahraniční politiky, tedy Spojeného království, jeho identity a mezinárodního postavení. Jedná se o centrální uzlový bod zahraničněpolitického diskurzu britské vlády, neboť bez konceptualizace mezinárodní identity Británie by vypovídání o její zahraniční politice nebylo smysluplné. V kódovací mřížce použité při tomto výzkumu odpovídaly uzlovému bodu „Británie“ následující kódy:

BI – „identita Británie“

BH – „Británie - historie“

BS – „Británie ve světě“

BE – „Británie v Evropě“

6.1 Identita Británie

Tato podkapitola analyzuje konstrukci „vnitřní“, nerelační části identity Spojeného království, tedy těch jejích komponentů, které nejsou konstituovány ve vztazích s vnějším prostředím, ať už ve smyslu odlišování se od „signifikantních Druhých“, anebo prostřednictvím přináležení k některému z transnacionálních společenství. Toto členění, jak uvidíme, sice nelze v analytické praxi bezezbytku dodržet, je však užitečné pro strukturování rozsáhlé textové materie. Většina z identifikovaných výpovědí tohoto typu artikuluje prostřednictvím predikátových formulací identitu, respektive jednotlivé atributy identity „současné/dnešní“ Británie, případně komponenty „britského naturelu“. Relevantní pro náš výzkum však jsou též reprezentace historické identity Británie (nejfrekventovanější jsou výpovědi o její koloniální/imperiální dimenzi) a to, zda a ve kterých jejích aspektech mluvčí mezi tímto narativem o britských dějinách a současností deklarují kontinuitu, anebo kontrast.

Klasický britský autostereotyp, jehož relevance zdaleka přesahuje zkoumané období a aktéry (a jenž je do značné míry definován právě ve vztahu k vnějšímu světu) akcentuje následující charakteristiky: Británie/Britové jsou ostrovní národ (*a proud and independent-minded island race* [2000b]), otevřený světu (*At every point in our history where we have looked outwards, we have become stronger* [2009d]), s globálními obchodními styky a horizonty (*We are, above all, a trading nation, open to the world* [1997c]; *Britain has a „global mindset“* [2009c]), který byl po staletí vůdčí silou ve světě (*has for centuries been a leader of nations* [1997a]). Takto artikulovaná identita zakládá **požadavek kontinuity mezi idealizovanou** (*For centuries internationalist in its instincts and actions; committed to persuasion whenever possible, to force only when necessary; and most of all to a belief in liberty, fairness and responsibility* [2009d]) **britskou minulostí a budoucností** (*make Britain once again a force for good in the world* [1997b; 2000c; 2002a; 2007c]), jenž považujeme zároveň za jednu z konceptuálních idejí organizujících diskurz labouristické vlády o mezinárodním působení Británie.

Cílem nejstarších identifikovaných reprezentací identity soudobé Británie bylo přispět k vytvoření optimistického image „nové Británie“ období vlády New Labour v kontrastu s obrazem strnulosti a úpadku právě skončivší konzervativní éry. Užitá adjektiva evokují dynamičnost, sebedůvěru a různorodost (*Britain is once again a great place to be. It has new optimism, confidence and self-assurance about its future* [1997a]; *dynamic multi-cultural, multi-ethnic society* [1997c]; *the modern, vibrant, dynamic, new Britain* [1997d]). Britý Tony Blair charakterizuje jako „průkopníky, objevitele, tvůrce“ (*The true British genius is creative. We are pioneers, explorers, innovators* [1999b]), jejichž přirozeností je aktivní zapojování se do víru dění (pozdější *We naturally get stuck in. It's our way* [2006c]).

Z atributů, o něž Labour v této etapě pro Británii do budoucna usilovala, analyzované texty nejčastěji připomínaly modernost (*I want Britain to be modern, forward-looking country* [1997c]), energii, dynamičnost, otevřenost, ve světě pak vůdčí postavení (*leader in ideas and in influence* [1999b]), sílu a rozhodnost (*strong* [nejfrekventovanější adjektivum zahraničněpolitických pasáží volebních programů] *in defence, resolute in stading up for its own interests* [1997a]).

Rozporuplně vyznívají výpovědi vztahující se k historii britského působení v zahraničí. Na jedné straně mluvčí opakovaně evokovali „*the strengths of our history*“ (již [1997c]) jako zdroj současného vlivu a zahraničněpolitických možností Británie, na straně druhé v jiných výpovědích odmítali „staré koncepty“ mezinárodního postavení Británie (*not to look back and try to recreate ourselves as the pre-eminent superpower of 1900* [1999b]) a připomínali, že velmocenská historie nezakládá žádný nárok pro současnost (*Britain today (...) knows that it must earn its place at the table through achievement and commitment, not history and nostalgia* [2009b]). Britská imperiální historie je při poměrně malém počtu identifikovaných adresných výpovědí v diskurzu New Labour hodnocena také nejednoznačně (srovnej *the Empire. In my view, we should not either be apologising for it or wringing our hands about it. It is a fact of our history. It was, in many ways, a most extraordinary achievement and it has left us with some very valuable connections* [1997c] versus *we have got over our Imperial past – and the withdrawal sympoms* [1999b]). Jednoznačně však mluvčí odmítali „nostalgií“ po imperiální éře. Specifickým textem byl Blairův narativ dosavadního vztahu Británie k evropské integraci jako příběh série „promarněných příležitostí“ (*The history of our engagement with Europe is one of opportunities missed in the name of illusions - and Britain suffering as a result* [2001d]).

Texty z druhého volebního období vykreslují obraz Británie jako země, která se (díky vládě New Labour) vymanila z křivky „neúprosného sestupu“, úspěšně prošla vnitřní proměnou (*Two decades later that gnawing sense that Britain was inexorably on a downward path has gone. (...) I believe there is a quiet pride in a Britain remade, in a country more comfortable within its skin than it has been for many decades* [2003a]) a zakládá si na své identitě otevřené, multikulturní, pluralitní společnosti (*Britain is making it as a multi-cultural, multi-religious, multi-racial society* [2003a]). Spolu s rámováním

boje proti terorismu a náboženskému extremismu jako „globální bitvy o hodnoty“ a diskurzivním důrazem na šíření demokracie, lidských práv a „globálních/univerzálních“ hodnot začaly výpovědi artikující britskou identitu častěji akcentovat právě tyto politické a etické principy (*States such as the UK have centuries-old traditions of the rule of law with which people identify and which form the bedrock of all civilised life* [2004a]; *their [American] way of life and ours is lit by the same light of freedom, the same love of democracy* [2004c]).

Po celé analyzované období kladl diskurz labouristické vlády důraz na mezinárodní respekt, který Británie požívá (*there is genuine respect for Britain's political institutions and stability* [2000b]; *Britain (...) is well and justifiably respected* [2006e]). Jack Straw (v době před invazí do Iráku) při reprezentaci Británie jako respektovaného člena mezinárodního společenství akcentoval její závazek k podpoře vlády práva v mezinárodních vztazích (*The respect in which the UK is held in the international community today derives (...) above all from our commitment to the international rule of law and to upholding it worldwide* [2002b]).

V zahraničněpolitických textech z období Brownovy vlády konstruuji aspirativní identitu Británie a její zahraniční politiky přívlastky „aktivní“, „internacionalistický“, „progresivní“ (*We need to demonstrate by our word and our actions that we are: internationalist not isolationist; multilateralist not unilateralist; active not passive; and driven by core values consistently applied, not special interests.* [2007b]; *we must be: Internationalist not protectionist; Interventionist not isolationist; Progressive not paralysed by events; And forward-thinking not trapped in the solutions of the past* [2008d]). Řada výpovědí akcentuje otevřenost (v ekonomickém i mimoekonomickém smyslu) jako předpoklad prosperity (*our prosperity relies on a more open Britain – open to new investment and trade, to new people and ideas* [2007c]) i jako komponent britské identity (*Ours is an open, free trading democratic nation* [2009d]).

Řada textů z tohoto období v různých obměnách artikuluje ideu Británie jako privilegovaného národa (státu) – privilegovaného jak svým politickým zřízením, systémem hodnot a bohatstvím (*the democracies that we, in the lucky, rich nations of the world are blessed with today* [2008a]), tak i svým jedinečným postavením a rolí ve světě (*a country privileged in its wealth, networks, assets and power* [2009b]; *That unique position is an awesome privilege and a great responsibility* [2009d]). Lze nicméně usuzovat, že tato forma „kolektivního narcismu“ byla spíše specifikem Brownova rétorického stylu než konceptuální ideou organizující dobový diskurz labouristické vlády. Je-li pro britský zahraničněpolitický postoj 20. století (éru New Labour nevyjímaje) charakteristické rozkročení mezi pragmatismem (reálpolitikou) a idealismem²⁴⁸, charakterizuje stejná dvojakost i britskou identitu, jak ji konstruuji v analyzované texty z

---

²⁴⁸ Pro meziválečné období viz např. SANDERS, David, *Losing an Empire, Finding a Role. British Foreign Policy since 1945* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 1990), 21-32, pro éru New Labour kapitola 7 této práce.

období vlády New Labour (*They value our hard-headed pragmatism* [2009c]; *use the good old British characteristics of common sense* [2004c] versus *idealism is still there – above all about Britain's ability to be a global hub which lives out its values and advances them abroad* [2007c]).

6.2 Postavení Británie ve světě

6.2.1 Období vlády Tonyho Blaira

Uzlový bod „mezinárodní postavení Británie“ konstruuje řada výpovědí již v nejstarších analyzovaných textech. Zřejmým motivem byl záměr představitelů nové vlády odlišit se od předchozí éry konzervativních vlád, kterou labouristický diskurz vykresluje jako období úpadku vlivu Británie ve světě (*Britain (...) has for centuries been a leader of nations. But under the Conservatives Britain's influence has waned* [1997a]). Ani v této situaci však mluvčí nezpochybňují stávající místo Británie v „první lize národů“ (*But withdrawal [from the EU] (...) would relegate Britain from the premier division of nations* [1997a]). Nezpochybňovanou premisou zahraničněpolitického diskurzu New Labour je konceptuální idea „**Británie je aktérem s globálními zájmy, aktivitami a odpovědností**“: (*Britain is a global player* [1997c]; *We have a global responsibility (...)* [2001a]).

Klíčovými obsahy uzlového bodu „mezinárodní postavení Británie“ byly v tomto období „leadership“ (vůdčí role, nastolovatel agendy a vzorový příklad) a místo „v centru dění“. „Vůdčí postavení“ bylo zpočátku artikulováno v aspirativních formulacích (*Britain to take a leading part on the world stage (...) make Britain a leading partner in a world community of nations* [1997b]), později konstatováno jako fakt – viz například pasáž z volebního programu z roku 2001, vystavěnou jako rekapitulace zahraničněpolitických úspěchů prvního funkčního období (*Britain is playing a leading world role on debt relief, education, HIV/AIDS, and in responding to humanitarian disasters. With strong UK leadership (...) poverty reduction (...) We will continue to provide leadership abroad* [2001a]). Také (znovu)zaujmutí místa „v centru dění“ bylo zprvu artikulováno jako aspirace (*Britain could once again be at the centre of international decision-making instead of at its margins.* [1997a]; *To maximise our national interest, therefore, Britain should be at the centre of the alliances and power structures of the international community* [2000b]). Tony Blair v tomto významu artikuloval metaforické vyjádření pivotal power, v češtině přibližně „ústřední mocnost“ (*we can make the British presence in the world felt. With our historic alliances, we can be pivotal. We can be powerful in our influence - a nation to whom others listen* [1997c]). Dosažení tohoto postavení Blair konstatoval již v [1999b] (*a power that is at the crux of alliances and international politics which shape the world and its future*) a dalších textech. Tato konstatování byla typicky podepřena (jen minimálně obměňovaným) katalogem hlavních zahraničněpolitických aktiv země (např. *Although not today a superpower, Britain is a pivotal power in international affairs. We are the fourth largest economy; we have armed*

forces second to none in quality, global commercial and financial reach, a seat on the UN Security Council, a world language, an unparalleled network of European and global alliances [2000c]).

Výpovědi o mezinárodním postavení Británie v nejobecnějším smyslu tedy byly zpočátku organizovány konceptuální ideou „**Británie musí znovu získat vlivné („vůdčí“) podstavení v centru rozhodování o mezinárodní politice**“, poměrně záhy však dochází k posunu a z deklarované ambice se stává konstatování „faktu“: „**Británie je vlivnou („ústřední“) mocností v centru rozhodování o mezinárodní politice**“.

Již v prvních textech se v blairovském diskurzu pevně usadila metaforicky vyjádřená konceptuální idea „**Británie je mostem mezi Amerikou a Evropou**“ (*We are the bridge between the US and Europe [1997c]*). S ní souvisel soubor dalších významů, mj. představa „vzájemného posilování“ atlantické a evropské dimenze britské zahraniční politiky (*our strength with the US is enhanced by our strength with the rest of Europe and vice versa [2000b; dtto 2000c, 2001d aj.]*) a odmítnutí „falešné“ představy o „nutnosti volby“ mezi nimi (*We have finally done away with the false proposition that we must choose between two diverging paths - the Transatlantic relationship or Europe [1999a]*).

Posledním významem, který můžeme považovat za konceptuální ideu organizující po nástupu New Labour k moci její diskurz o mezinárodním postavení Británie, byla idea (potenciálního) pozitivního přínosu Británie pro svět („**Británie může světu dát mnoho dobrého**“). Konvenčně byla vyjadřována „síla pro dobro“ (*force for good*) a výpověďmi reprezentujícími Británii jako zemi, která „má světu co dát“ a má potenciál a odpovědnost měnit jej k lepšímu (*I flatly reject the cynical view that, because we cannot make the world perfect, we should give up on trying to make it better [2000a]; As for Britain, we have much to offer (...) in the changing world taking shape around us [2001c]*). Tato odpovědnost vyplývá z autostereotypu Británie jako zastávce „těch správných/univerzálních/progresivních“ hodnot (*Britain (...) at its best, it does stand for the right values and can give something to the world [1997c]*). Počínaje Blairovým projevem v Chicagu ([1999a]) byla v souladu s tímto pozitivním autostereotypem interpretována i vojenská angažmá Británie ve světě, jež podle Blaira zároveň přispívala k mezinárodnímu renomé a vlivu země [1999b]. V některých textech byla idea „pozitivního přínosu“ dovedena až k výpovědím ve smyslu „svět potřebuje, abychom se v něm angažovali“ (*But Britain is not Norway or Switzerland. By history, design and outlook, we are different. The world needs us to be different [2000c]; people respect Britain and want us engaged [2001c]*).

***

V textech z doby po 11. září 2001 došlo z výraznému poklesu počtu výpovědí k uzlovému bodu „mezinárodní postavení Británie“ i počtu artikulovaných významů. Tony Blair opakovaně potvrzoval centrální ideu „transatlantického mostu“ (*There is only one superpower in the world today and we are its strong ally. The most powerful political*

grouping that has created the largest economic market in the world is the European Union - and we are a leading member. It's a great position. We should celebrate it; We have a unique role to play. (...) job is to keep our sights firmly on both sides of the Atlantic... [2004c]), a odmítal alternativy k angažované zahraniční politice orientované na USA a Evropu jako „iluze“ a „fantazie“ (*illusions (...) who offer the alternative of what they still call, bizarrely, the „New“ Commonwealth? Who on earth can really believe fantasies about Britain becoming a „nuclear Switzerland“ or the „Hong Kong of the Channel“* [2001d]).

Jestliže se Blairovy texty z tohoto období primárně zaměřovaly na vojenské působení Británie ve světě, paralelní „FCO-subdiskurz“ (Straw) akcentoval pozitivní přínosy britské diplomacie (*Part of what has been achieved in the world over the past decade and a half has been greatly assisted by active British diplomacy, consciously to create something for the better following the collapse of the Berlin Wall* [2003a]).

Když Tony Blair jako odcházející premiér hodnotil britskou zahraniční politiku své éry, zdůraznil jako hlavní charakteristiku mezinárodního postavení Británie v tomto období její záměrnou vůdčí roli (*leadership*) v řadě zásadních témat globální agendy (*on all these issues Britain has been in a clear leadership position* [2006e]; *climate change; Africa and world trade (...) 10 years in which, as a deliberate policy, Britain has been at the forefront, for better or worse, of each of these major global issues* [2007a]).

6.2.2 Období vlády Gordona Browna

První texty představitelů nové exekutivy navazovaly při výpovědích k uzlovému bodu „mezinárodní postavení Británie“ na hlavní významy artikulované již v předchozích obdobích: „vůdčí role“, „*force for good*“, potenciál Británie účinně ovlivňovat dění ve světě. Toto poslední téma bylo zpočátku předmětem poněkud ambivalentních výpovědí (*While no longer the mightiest militarily, or the largest economically, the United Kingdom has an important contribution to make (...) our enduring values and our network of alliances, can help secure the changes we need* [2007e]; *We need, of course, to be cautious about our capacity to change the world. But while we have less influence than we might hope, we have more than we might fear* [2008a]).

Především Brownova řeč byla nicméně silně prostoupena narativem *britské výjimečnosti*, počínaje *Britain's unique place in the new world* ([2007e]), konče *I believe that there is no other country - by its history, values and global reach - better placed to shape a safer and more secure world* [2009d] a *When Britain is bold, when Britain is engaged, when Britain is confident and outward-looking, we have shown time and again that Britain has a power and an energy that far exceeds the limits of our geography, our population, and our means* [2009d]. Následující rétoricky exaltovaná pasáž z Brownova posledního zahraničněpolitického projevu, artikulující radikální, utopickou ideu „Británie může a musí měnit svět k lepšímu“ je krystalicky čistým vyjádřením tohoto narativu: *I believe*

that Britain can inspire the world; I believe that Britain can challenge the world; But most importantly of all I believe that Britain can and must play its full part in changing the world. (...) in our distinctive strengths: our global values, global alliances and global actions; because with conviction in our values and confidence in our alliances, Britain can lead in the construction of a new global order (...) Britain can be and Great Britain must be in the vanguard of a new progressive force for change, architect of a new world (...) ([2009d]).

Po nástupu Brownovy vlády však došlo v diskurzu o mezinárodním postavení Británie i k několika zřetelným posunům. Pro Brownovy i Milibandovy texty je charakteristická absence jeho odvozování od bilaterálního vztahu s USA, do jisté míry ve prospěch apelu na „vedoucí postavení“ Británie v NATO, mizí i metafora „transatlantického mostu“. Novým metaforickým vyjádřením postavení Británie ve světě se stává „global hub“ (středobod globálního dění) (*The vision is a Britain that is a global hub. Just as the City of London acts as the centre of the global financial market, British cities and institutions and ideas can become the hubs for scientific, cultural and political collaboration* [2007c]). Jde v principu o adaptaci churchillovské představy „průsečíku tří kruhů“ a blairovského „přívodu“ na méně státocentrické pojetí mezinárodního prostředí 21. století, konzistentní s metaforickou konceptualizací světa jako „sítě“. Tato linie uvažování navazuje na již ve starších textech přítomnou konceptuální ideou Británie jako tvůrce koalic a aliancí („**Británie má být tvůrcem koalic a aliancí**“) (*We will be ambitious coalition builders (...) Our purpose will be to renew old alliances and forge new partnerships* [2009a]). Uvedená ambice je zároveň logickým vyústěním v analyzovaných textech často artikulované premisy, že země velikosti Spojeného království může svůj vliv v globálním měřítku uplatňovat pouze prostřednictvím „aliancí“, tedy mezinárodních organizací, *ad hoc* koalic i neformálních partnerství (*A Britain of 60 million people, however brilliant our armed forces, intelligence services, and diplomats, however distinctive our business and cultural brand, is not going to be a global player of weight and power except through alliances* [2009c]).

Inovací byla v diskurzu tohoto období ambice ovlivňovat rámování i obsah debat o globálních tématech (*we need to find similar ways of leading thought on other areas* [2007c]; *with Britain continuing to lead the debate, economic recovery (...)* [2008d]). Za dominantní konceptuální ideu organizující v Brownově éře vládní diskurz o mezinárodním postavení Británie můžeme považovat reformulaci a aktualizaci (prostřednictvím metaforu „*global hub*“) původní ideje „**Británie je vlivnou mocností v centru rozhodování o mezinárodní politice**“, doplněnou hurdovskou představou „boxování ve vyšší váhové kategorii“ (*punching above its weight*)²⁴⁹, tedy představou, že „**Díky svému centrálnímu postavení v mezinárodních strukturách** (a historickým vazbám) **může Británie disponovat větším vlivem ve světě, než odpovídá její demografické a ekonomické síle**“.

---

²⁴⁹ Přednáška konzervativního ministra zahraniční Douglase Hurda v Chatham House, 1993, podle SHARP, Paul, *Diplomatic Theory of International Relations* (Cambridge: CUP, 2009), 56.

6.3 Postavení Británie v Evropě

Po celé období vlády Tonyho Blaira byl uzlový bod „Británie a Evropa“, tedy vztah a postavení Británie v evropské integraci (britský politický diskurz používá často pojem „Evropa“ i pro označení EU) počtem identifikovaných výpovědí výrazně vytíženější než uzlový bod „mezinárodní postavení Británie“. Od nástupu Brownovy vlády tomu bylo naopak, a to především díky prudkému úbytku výpovědí k tématu „Británie a Evropa“. Z možných vysvětlení považujeme za nejpravděpodobnější nestejnou míru zájmu hlavních protagonistů o evropskou problematiku v konkurenci s jinými tématy vnější agendy (Blairovo *For Britain, the biggest decision we face in the next couple of decades is our relationship with Europe* [1999a] versus absence výpovědí k tématu u Gordona Browna), u Tonyho Blaira i potřebu artikulovat a potvrzovat nové významy vnitropoliticky kontroverzního tématu.

Pro analýzu diskurzu představitelů vlád New Labour k uzlovému bodu „Británie a Evropa“ považujeme za relevantnější výpovědi obecné a nadčasové, abstrahující od soudobých otázek jednotlivých smluvních dokumentů, sektorových politik atp. než výpovědi ke konkrétní dobové agendě EU. Z výzkumu vyplynulo několik obecných poznatků. Předně tato oblast diskurzu byla v čase relativně stabilní a její základní významy se etablovaly již během prvního funkčního období labouristické vlády. K nejzřetelnější změně nedošlo jako u některých jiných uzlových bodů v důsledku „vnějšího šoku“ typu útoků z 11. září či „transatlantické roztržky“ po invazi do Iráku, ale v souvislosti s nástupem nového premiéra v roce 2007. Dále diskurz o „Británii v Evropě“ a jeho centrální význam – obhajoba principu členství Británie v EU – byl ve srovnání s jinými tématy (britsko-americké vztahy, soudobá mezinárodní agenda aj.) mnohem více veden v kategoriích zájmu (např. celý diskurz o případném přijetí eura akcentuje kritérium „ekonomických zájmů Británie“ - *we will make our decision not on political grounds but on the basis of our national economic interests* [1999a]) a logiky výhodnosti. Konečně řada výpovědí nahlíží na Evropskou unii a oblast evropské integrace optikou pojmové metafory²⁵⁰ „bojiště“.

6.3.1 Období 1997-2001

Nejstarší analyzované texty artikulovaly základní ideje britské příslušnosti k Evropě (*Britain is part of Europe* [1997c]), podpory britského členství v EU (*We are in the European Union because it is the right place to be* [1998a]; *Britain's future is and will be as a leading partner in Europe* [2000b]) a neexistence rovnocenné alternativy k němu (*withdrawal would be disastrous for Britain* [1997a, dtto 1998a]). Aktivní zapojení Británie do evropské integrace je zde reprezentováno jako forma realizace britských

²⁵⁰ Pro vymezení pojmu „pojmová metafora“ viz Lakoff a Johnson, *Metafory, kterými žijeme*.

národních zájmů, avšak zároveň je podmíněno zohledňováním těchto zájmů ze strany Unie (*Consistent with our national interest, we must end the isolation of the last 20 years and be a leading partner in Europe (...) Of course, if Europe embarks on a path that is wrong or repugnant to British interests, we would have to stay apart* [1997c]). Varianta izolace od evropského integračního procesu je však vždy reprezentována jako „nebezpečí“ či „pošetilost“ (*danger for Britain in isolation for Europe* [2000b]; *disastrous consequences for Britain* [2001a]; *supreme folly* [2000c]). Tony Blair do budoucna očekával ještě těsnější provázání britských a evropských zájmů (*British interests are now so intimately linked with those of the EU and after enlargement will be even more so* [2000c]). Takto konstruovaná výpověď však prozrazuje chápání Británie a EU jako dvou odlišných entit, spíše než EU jako nadstátního celku, jehož je Británie součástí (labouristický diskurz celého zkoumaného období kolísá mezi těmito dvěma východisky). Prve citované výpovědi jsou konkrétními formulacemi konceptuální ideje **„Členství Británie v EU je přirozenou formou realizace britských národních zájmů“**. U otázky vzájemného poměru objektů „Británie“ a „EU“ zahraničněpolitickém diskurzu New Labour pak vzhledem k zaznamenanému kolísání usuzujeme na absenci jasné konceptuální ideje.

Nástup labouristické vlády podle raných textů přinášel „nový začátek“ britské evropské politiky (*A fresh start in Europe* [1997a]) a počátek éry, kdy Británie v Evropě znovu získává za konzervativců ztracený vliv (*Britain now has a strong voice in Europe (...) the indecision, vacillation and anti-Europeanism of the past have gone* [1997d]). Adjektiva užívaná v těchto výpovědích pro charakterizaci „nové“ evropské politiky Británie tak akcentují aktivitu a konstruktivní přístup: *strong and leading (player); positive and constructive (approch); active and involved* atd. Důležitou součástí tohoto diskurzu je již citovaná představa vzájemného posilování postavení Británie v Evropě a jejího vlivu v bilaterálním vztahu s USA (*that we are stronger with the US because of our strength in Europe; that we are stronger in Europe because of our strength with the US* [1998a]). Analogicky k diskurzu o obecném postavení Británie ve světě mluvčí takřka jako mantru opakovali svou ambici zajistit Británii „vůdčí postavení“ v Evropě (*make the United Kingdom a leading player in Europe* [1997b]).

„Evropa“ (tj. EU) byla (do značné míry v rozporu se svou konsenzuální politickou kulturou) od počátku reprezentována jako „bojiště“, aréna, kde je zapotřebí prosazovat britské ideje a hájit partikulární britské zájmy (*We will stand up for Britain's interests in Europe*, [1997a]), kde se vedou debaty („bitvy“), v nichž je zapotřebí vítězit (*it is time we started winning arguments, rather than running away from them (...) We and others argued our case for the economic reform agenda, and we won that argument* [1998a]; *I believe we are winning the battle for economic reform within the EU* [1999a]).

Zároveň byla EU reprezentována jako organizace, která potřebuje britské vedení (*Europe wants us there as a leading player. Britain may need to be part of Europe but Europe needs Britain to be part of it* [1997c]). Specifickým posláním Británie v Evropě přitom mělo být prosazovat (ekonomickou) reformu EU a zabránit její proměně v „uzavřenou

pevnost“ (*closed fortress* [1999a]; časté užívání dichotomie *closed-open* je pro diskurz New Labour o evropské integraci charakteristické).

***

Ke konci prvního volebního období ve vládním diskurzu zesílila idea úspěchu nové orientace britské evropské politiky (*our engagement in Europe has transformed Britain's relations with its nearest allies and it starting to transform Europe itself (...) the European Union is now embarked on a process of co-ordinated structural reform* [2000c]; *In the last four years we have seen the benefits of engagement (...) Britain has secured a shift in economic policy in Europe* [2001a]). Příslušné pasáže ve volebním programu z roku 2001 pak bohatě ilustrovaly instrumentální, ne-idealistický přístup i deklaratorně „proevropské“ labouristické vlády k evropské integraci (*we are able to work with our partners to shape an EU agenda that advances our national interests; Europe brings benefits for Britain, and a Europe reformed by British ideas (...) will be even better for Britain* [2001a]).

6.3.2 Období 2001-2010

Reflexe událostí 11. září nevedla v diskurzu o postavení a roli Británie v Evropě k bezprostředním posunům. Nadále byl vystavěn okolo týchž klíčových významů přirozenosti a nenahraditelnosti britského členství v EU (*Britain's future is inextricably linked with Europe (...) Britain has no economic future outside Europe* [2001d]), potřebnosti britského členství v EU z hlediska naplňování britských zájmů (*it would be a fundamental denial of our true national interest to turn our backs on Europe*[2001b]) i pro nezbytnou reformu EU (*it is precisely because we both need Europe, and Europe needs reform and change, that Britain's participation in Europe is so essential* [2001d]) a „transatlantického mostu“ a vzájemného posilování atlantické a evropské dimenze britské zahraniční politiky. Ještě Blairova obhajoba aktivního členství Británie ve varšavském projevu z jara 2003 ([2003b]) reartikulovala již dříve zafixované významy, včetně a důvěry v možnost „zvíťžit“ v evropských debatách (*Britain and Poland can win in Europe*). Jedinou výjimku představuje nová idea, jež získala na atraktivitě díky dobovému kontextu pocíťované politické izolace Británie v Evropě: „východním rozšířením Británie v EU získá názorové spojení“ (reprezentativní artikulací základního britského postoje k evropské integraci je pozdější výpověď [*the acceding states*] *share the same outlook, an outlook both familiar and welcome to Britain: in favour of economic reform, wedded (...) to a Europe of nation states; and (...) unequivocally committed to the transatlantic alliance. They will not just be our political partners but our spiritual allies* [2003d]).

V období pocíťované izolace Británie v Evropě v důsledku „transatlantické roztržky“ kvůli válce v Iráku (zejména léta 2003-4) se spolu se zřejmým stažením se Blairovy vlády do (historicky obvyklého) spíše reaktivního a obranného postoje v záležitostech evropské

integrace změnil i tón vládního diskurzu k uzlovému bodu „Británie v Evropě“. Jeho dosavadní optimistický až triumfalistický ráz vystřídal mnohem defenzívnější způsob vypovídání, jak jej ilustruje např. výrok: *Europe's new constitution (...) Instead, we should fight our corner* ([2003d]).

V následujícím období 2005-7 osciloval diskurz Blairovy vlády o postavení Británie v Evropě/EU v závislosti na kontextu a žánru konkrétních textů mezi dvěma odlišnými polohami. První z nich artikuluje trvající (navzdory optimistickým proklamacím dřívějších textů) britský „pocit nepohodlí“ v soudobé Evropské unii. Jeho výmluvným vyjádřením je Blairův oxfordský apel na změnu dosavadní trajektorie evropské integrace z února 2006 (*the opportunity therefore is for Europe to re-shape a different vision of its future; and for Britain to feel comfortable within it (...) to cure the sickness that has afflicted Britain's relationship with the project of European integration ever since it joined* [2006a]). Kontrast k ní představuje „optimistická poloha“, navazující na diskurz z období okolo roku 2000 a zdůrazňující dosažení „vůdčího postavení“ v Evropě (*I have put Britain at the centre of Europe (...) on all these issues Britain has been in a clear leadership position* [2006e], též, „povinně“, volební program [2005a]) a reprezentující britské členství v EU jako zdroj síly a vlivu (*we are part of the largest political union and biggest economic market in the world (...) Europe gives us weight and strength* [2006e]). V každém případě zůstávala varianta vystoupení z EU pro Tonyho Blaira „nemyslitelná“ (*There is no other way for Britain. Britain won't leave Europe. No Government would propose it. And (...) the majority of the British people, in the end, would not vote for withdrawal* [2006a]).

***

V období vlády Gordona Browna byl pro uzlový bod „Británie v Evropě“ charakteristický souběh diskurzu ministra zahraničí Davida Milibanda, který poměrně plynule navazoval na hlavní ideje a významy artikulované již dříve Tony Blairem, a „ne-diskurzu“ premiéra Gordona Browna. Ten v textech zařazených do analyzovaného souboru k danému tématu prakticky nevypovídal.

David Miliband tak znovu artikuloval ideje ekonomické přínosnosti členství v EU pro Británii, poptávky samotné EU (jež „potřebuje reformu“) po britském vedení (*much of the rest of Europe actually wants Britain to play a leading role (...) Europe is far from perfect. It needs reform. But it needs Britain at the heart of Europe not on the fringes* [2009c]) a „vůdčího postavení“ v EU jako zdroje zahraničněpolitického vlivu Británie (*The idea that the UK can maintain its influence in Beijing or Washington or Delhi or Moscow if we marginalise ourselves in Europe is frankly fanciful (...) through leadership in Europe we augment our bilateral ties with other countries. Alone, we may be interesting; leading a group of 27 in common values and purpose, we have real sway* [2009c]). Právě text [2009c], v němž se Miliband zabýval problematikou mezinárodního působení EU, zároveň obsahuje určité posuny oproti Blairovu diskurzu. Předně Miliband v citované výpovědi namísto zdůrazňování jedinečného bilaterálního vztahu s USA

jmenovitě uvádí vícero významných bilaterálních partnerů Británie. Dále tento text konzistentněji reprezentuje Británii jako součást Evropy/EU, ne jako od EU oddělený subjekt, a v jeho diskurzí strategii obhajoby principu britského členství v EU nefiguruje ani rituální sousloví „britské národní zájmy“.

Volební program z roku 2010 ([2010a]) se v kontextu akutní krize eurozóny a nepřízně veřejného mínění k tématu „Británie v Evropě“ vyslovil jen okrajově a voličům pouze nekontroverzně připomněl, že Británie je v EU „vůdčí hráč“, který „nastoluje reformní agendu“, a že úspěšnost EU prospívá britskému postavení ve světě (*Britain is stronger in the world when the European Union is strong*).

6.4 Identita a mezinárodní postavení Británie: shrnutí

Diskurzívní konstrukce mezinárodní identity a postavení Spojeného království v éře vlád New Labour vycházela ze sebepojetí Británie jako aktéra (1) globálního, tj. s globálními horizonty, zájmy a závazky; (2) výjimečného, kdy unikátní, historicky utvořená síť jejích mezinárodních vazeb a zároveň jedinečné postavení v mezinárodních strukturách jí umožňují disponovat větším vlivem, než by odpovídalo její ekonomické, vojenské a demografické síle, a (3) schopného pozitivního přínosu pro svět jako celek. Soubor mezinárodních „rolí“, artikulovaných pro Británii v diskurzu labouristické vlády, postupně zahrnoval především „vůdcovství“ (ve světě/Evropě), roli „transatlantického mostu“, roli „tvůrce koalic a aliancí“, roli zastánce a šířitele „globálních/univerzálních“ hodnot a roli či postavení „středobodu/osy mezinárodního dění“ („pivot“, „global hub“).

Pro diskurz o postavení Británie v Evropě byla určující jednak premisa neexistence smysluplné alternativy k britskému členství v EU, jednak odvozování požadavku na aktivní a plnohodnotné zapojení do evropské integrace od určitého chápání britských národních zájmů, nikoli primárně coby přirozenou realizaci evropské roviny její mezinárodní identity. Jako nejednoznačný vyznívá z analyzovaných textů vztah mluvčích k britské historii, především k její imperiální kapitole. Celkově je v tomto ohledu možné zaznamenat tendence k idealizaci vlastní minulosti, s významnou výjimkou Blairova narativu historického vztahu Británie k evropské integraci jako souslednosti „příležitostí promarněných kvůli iluzím“.

K významným posunům v labouristickém diskurzu o Británii a jejím mezinárodním postavení došlo ve zkoumaném období především ve dvou momentech. Chronologicky prvním byl odklon od dosud sebevědomého tónu při vypovídání o postavení Británii v EU v letech 2003-4, druhým pak upuštění od metafory „transatlantického mostu“ a souvisejících významů („vzájemné posilování“ atlantické a evropské dimenze britské zahraniční politiky) po odstoupení Tonyho Blaira z premiérského postu v polovině roku 2007.

Kapitola 7 - Britská zahraniční politika

Po analýze labouristické konceptualizace mezinárodního prostředí a agendy (kapitola 5) a diskurzivní konstrukce identity a mezinárodního postavení subjektu-Británie (kapitola 6) můžeme postoupit k analýze samotného diskurzu o britské zahraniční politice v éře New Labour. V kódovací mřížce použité při tomto výzkumu odpovídají uzlovému bodu „Britská zahraniční politika“ následující kódy:

Z – „zahraniční politika – obecné výpovědi“

ZC – „cíle britské zahraniční politiky“

ZR – „zdroje britské zahraniční politiky“

ZP – „prostředky britské zahraniční politiky“

ZZ – „zájmy“.

Do analýzy tohoto uzlového bodu zařazujeme i soubor výpovědí o „hodnotách“ (kód H) pro jejich těsnou vazbu na diskurz o „zájmech“, „cílech“ a „prostředcích“ britské zahraniční politiky.

7.1 Cíle britské zahraniční politiky

Tato podkapitola analyzuje výpovědi, které v diskurzu představitelů vlády New Labour usouvztažňují objekty konstruované jako součást „soudobé mezinárodní agendy“ a kolektivní subjekt diskurzu, tedy Spojené království/labouristickou vládu, prostřednictvím zájmen „we/our“, substantiv „Britain“ a „Labour“, adjektiva „British“ apod. Tak jako u dalších uzlových bodů se analýza zaměřuje především na výpovědi k dlouhodobým, obecným cílům britské zahraniční politiky. Obecné poznatky z ní plynoucí lze shrnout následovně:

1) Zejména v Blairově éře byla pro diskurz představitelů labouristické vlády o cílech a závazcích britské zahraniční politiky charakteristická určitá míra heterogenity plynoucí jednak z odlišného institucionálního zázemí mluvčích (premiér vs. FCO), jednak z žánru a kontextu textů (politické projevy pro domácí vs. zahraniční publikum vs. volební programy).

(2) Zaznamenané posuny v obsahu a akcentech výpovědí o cílech a závazcích britské zahraniční politiky je možné většinově považovat za reakci na předchozí události ve vnějším prostředí či na harmonogram mezinárodní diplomacie určený na půdě mezinárodních organizací. Moment nastolování agendy je nejvýraznější v souvislosti s britským předsednictvím v G8 a Radě EU v roce 2005.

(3) V analyzovaných textech převažují artikulace cílů a závazků typu *milieu-shaping*, tj. týkajících se usměrňování mezinárodního prostředí a dosahování kolektivních statků pro širší společenství, nad artikulacemi partikulárních cílů pro samotné Spojené království.

(4) V identifikovaných výpovědích se konstantně prolínají „realistická“ (zájmy) a „liberálně-idealistická“ (hodnoty, normy) východiska, přičemž mluvčí měli tendenci obě kategorie motivů souřadit bez jejich jasné hierarchizace.

7.1.1 První funkční období

Dokument *FCO Mission Statement* Robina Cooka, první deklarace cílů a závazků britské zahraniční politiky pro období vlády New Labour ([1997b]), artikuloval v nejjobecnější rovině čtyři základní strategické cíle: bezpečnost (tu text výslovně charakterizuje jako „první cíl“ zahraniční politiky; jako konkrétní závazky v této oblasti uvádí kontrolu zbrojení a odzbrojování), prosperitu Británie (zdůraznění ekonomické diplomacie), kvalitu života v Británii (zdůraznění environmentální diplomacie) a podporu demokracie a lidských práv ve světě. Pro tyto poslední závazky text užívá termín *etická dimenze zahraniční politiky* a podstatné je vedle jejich v kontextu britské zahraničněpolitické tradice neobvyklého zařazení do nejvyšší kategorie zahraničněpolitických cílů i to, že je – na rozdíl od konvence pozdějších textů – neobhájuje poukazem na „britské zájmy“. Z dalších zahraničněpolitických cílů text jmenovitě uvádí dosažení vůdčího postavení v Evropě, posílení (vyjmenovaných) mezinárodních institucí a posílení respektu, který Británie požívá ve světě.

Blairův první zahraničněpolitický projev [1997c] artikuloval další dva cíle, které v Cookově prohlášení nefigurovaly: prohlubování bilaterálního vztahu s USA a podporu volného obchodu a investic. Hned úvodní dvojice analyzovaných textů labouristické vlády tedy svými odlišnými akcenty založila v jejím zahraničněpolitickém diskurzu souběžnost dvou jeho rozlišitelných variant, institucionálně vázaných na úřad premiéra a ministerstvo zahraničí.

Prakticky jediným konkrétním zahraničněpolitickým cílem britské vlády, k němuž se analyzované texty z následujících let (1998-2000) vracely, bylo prosazování hodnot. Premiér v příslušných výpovědích užíval soubor adjektiv nasvědčující určitému rozpolcení mezi jejich univerzalistickým (*universal values*) a partikularistickým (*our, British values*) chápáním. Tyto výpovědi často zůstávaly v obecné rovině, aniž mluvčí uvažované hodnoty konkretizovali. Tam kde konkretizovány jsou, jde v tomto období vždy o hodnoty politické, jmenovitě demokracii a lidská práva ([2000a]), méně často právní stát (*rule of law*) a řádnou správu (*good governance*). „Prosazování našich hodnot“ bylo v diskurzu z tohoto období variantně předkládáno jako zahraničněpolitický cíl sám o sobě (*We use power and influence for a purpose: for the values and aims we believe in* [1997c]) i prostředek k dosažení cílů dalších, zejména bezpečnosti (*The spread of our values makes us safer* [1999a]). Prvním textem v analyzovaném souboru, který postuluje

pro další diskurz klíčovou konceptuální ideu „**Šíření našich hodnot je předmětem britského národního zájmu**“, byl Cookův koncepční projev [2000a].

Přes uvedené akcentování „prosazování našich hodnot“ nicméně Blairovy představy, jak je zprostředkovávají analyzované texty, primárně vycházely z realistické tradice zahraničněpolitického uvažování. Ilustrací toho je následující výpověď o smyslu zahraniční politiky státu: *The purpose of a nation's foreign policy should be power, strength and influence in furtherance of its interests and beliefs. That purpose never changes* ([2000c]).

Pro volební programy Labour jako vládní strany bylo charakteristické, že pasáže věnované zahraničněpolitickým cílům a závazkům nenastolovaly nová témata a spíše pouze potvrzovaly již etablované významy. Zároveň zohledňovaly dobovou mezinárodní agendu. Za dílčí výjimku z tohoto pravidla je možné považovat program z roku 2001, kde se v kontextu dosavadního diskurzu New Labour nově objevila tradiční labouristická témata chudoby a sociální spravedlnosti v celosvětovém měřítku (*global poverty and inequality. There can be no secure future for any of us unless we promote greater global social justice. (...) Shape globalisation so that it works better for the world's poor* [2001a]).

7.1.2 Období 2001-2004

Jestliže vliv událostí z 11. září 2001 na ideový rámec zahraniční politiky labouristické vlády byl velmi nerovnoměrný, patří uzlový bod „cíle a závazky britské zahraniční politiky“ mezi ty, jež prošly proměnou zásadní. Dosud artikulované cíle/závazky nebyly sice negovány, avšak texty datované po 11. září je překryly vrstvou nově formulovaných významů. Ústředním prvkem diskurzu k tomuto tématu se stal boj proti mezinárodnímu terorismu (*strike at international terrorism wherever it exists* [2001b]). Vedle něj však mluvčí nově artikulovali řadu dalších cílů, které připomínají již pasáže věnované diskurzu o „soudobé mezinárodní agendě“ (5.7.2, 5.7.3) - předcházení konfliktům, postkonfliktní rekonstrukci, „oslovení“ (outreach) muslimského světa. Významnější místo nyní připadlo rozvojové agendě, nově s konkrétním důrazem na africký kontinent, prominentní ve vládním diskurzu zůstávaly závazky v oblasti šíření demokracie, lidských práv a (nový akcent) svobody.

Blairovy texty v kontextu boje proti terorismu a probíhající války v Iráku tematizovaly již připomínanou „sdílenou globální agendu“, zahrnující široké spektrum cílů od boje proti terorismu k prosazování sociální spravedlnosti ve světě (*a broad agenda pursued with our key allies that seeks both to combat the 21st century security threat of terrorism and unstable states and to bring social justice to the world's poor and oppressed* [2003d]). Její jednotící ideou měla podle Blaira být svoboda (variantně *liberty* a *freedom*): *we have to unify it around an idea. And that idea is liberty. We must find the strength to fight for this idea and the compassion to make it universal* ([2003c]). Pro Blairovy texty

je nicméně charakteristická neustálenost společenství, jehož jménem hovoří a které v těchto výpovědích označuje zájmem „my“. Ne vždy je tak zřejmé, kdy artikuluje cíle pro britskou zahraniční politiku a kdy vystupuje jako mluvčí mezinárodního společenství, resp. jeho podmnnožiny tvořící protiteroristickou koalici. Tam, kde výslovně vypovídá k Británii, spatřuje ji v roli iniciátora a mediátora vzniku této „široké agendy“ či „širokého konsenzu“ (*Britain's role is try to (...) construct a consensus behind a broad agenda of justice and security and means of enforcing it* [2004b]).

***

V kontrastu k Blairovým projevům vypovídají texty ministra zahraničí Jacka Strawa z tohoto období [2003a, 2004a] konzistentně toliko k cílům a závazkům zahraniční politiky samotného Spojeného království. Oba texty vycházejí z (vznikající v [2003a], již publikované v [2004a]) strategické koncepce FCO *UK International Priorities* (prosinec 2003). Ta byla vystavěna okolo dvou základních cílů: podpory britských zájmů (v [2004a] definovaných jako bezpečnost a prosperita) a v rovině *milieu-shaping* příspěvků k vytváření stabilního, bezpečného, na pravidlech založeného mezinárodního prostředí (*sum up the purpose of British foreign policy this way. It is to work for UK interests in a safe, just and prosperous world* [2003a, dtto 2004a]).

Ve srovnání s Cookovým *Mission Statement* ([1997b]) tedy vyzdvižením „bezpečnosti“ a „prosperity“ došlo k hierarchizaci původních čtyř strategických cílů britské zahraniční politiky. Dva zbývající původní cíle, „kvalita života“ a „etická dimenze“, zároveň prošly významovou proměnou: „kvalita života“, v roce 1997 artikulovaná jako partikulární statek pro Británii, se v *UK International Priorities* stala ve formě „udržitelného rozvoje“ (*sustainable development*) součástí *milieu-shaping* dimenze britské zahraniční politiky. Původní *etická dimenze*, tj. závazek k podpoře lidských práv a demokracie (samotný termín „etická dimenze“ přestal být protagonisty britské zahraniční politiky užíván v roce 2000), byla nyní doplněna o novou hodnotu spravedlnosti (*justice*) v širším významu ekvitability (*Our aim must be to build lasting safety and prosperity underpinned by justice – by sustainable development especially for the poorest and most vulnerable, and by democracy, good governance and human rights* [2004a]).

V prezentaci závazků v oblasti někdejší etické dimenze došlo mezi [2003a] a [2004a] k posunu. Pozdější z obou textů je, ve shodě s premiérovým diskurzem, obhájí nejen jejich „správnost“, tedy mravní hodnotou, ale i souladem s britskými zájmy bezpečnostními, politickými i hospodářskými (*We do so not just because it is right, but because it is firmly in Britain's interest. (...) we are tackling the conditions where frustrated hopes and crippling injustice can allow terrorism and extremism to prosper. And we are helping build states which are reliable partners for the UK, and stable and prosperous places for Britons to do business* [2004a]). Ve starším textu [2003a] toto ospravedlňování explicitním poukazem na britské zájmy chybí (*Good governance, respect for the norms and obligations of international law, and human rights are not therefore add-ons; but key to the work of the British government abroad* [2003a].)

Inovaci v katalogu cílů (a zároveň i prostředků) britské zahraniční politiky představuje rozvoj strategických vztahů s novými velmocemi (*develop strategic relationships with emerging powers such as China and India (...) central to achieving our international priorities*) [2004a]). Záměr prohlubovat bilaterální vztahy s jinými systémově významnými aktéry než s USA v analyzovaných textech až dosud nefiguroval. Významovým posunem oproti dřívějšímu diskurzu labouristické vlády prošly výpovědi o interakci se zeměmi muslimského/arabského světa (v [2004a] charakterizované jako „zásadní strategická výzva pro příští dekádu“). Primárním cílem artikulovaným v Blairových textech z doby po 11. září bylo ubezpečit muslimský svět, že západním státům nejde vstupem do války proti Talibanu o náboženský či civilizační konflikt s islámem. Texty z pozdější doby akcentují, velmi explicitně a poněkud patronizujícím způsobem, podporu proreformních (pro-modernizačních, implicitně pro-západních) proudů (*we need to show that we will help those who recognise the need for political, economic and social reform* [2004a], obdobně později Blairovo *It should be our task to empower and support those in favour of uniting Islam and democracy* [2006b]).

7.1.3 Období 2005-2010

Po intermezzu roku 2005, kdy těžiště vypovídání o cílech a závazcích britské zahraniční politiky dočasně tvořily prioritní tematické oblasti britského předsednictví v G8 a Radě EU, Afrika a klimatické změny, představují Blairovy zahraničněpolitické texty z roku 2006 návrat k diskurzu z předchozího období, s těžištěm v tematizaci konceptuální ideje „široké/sdílené globální agendy“. Jako prioritní témata britské zahraniční politiky předkládají bezpečnost, z oblasti „globálních výzev“ pak chudobu ve světě, životní prostředí a obecně „nespravedlnost“. Zaměření britské zahraniční politiky na tyto problémy Blair obhajoval nejen závažností jich samotných, ale také jako strategii k legitimizaci britského postupu v otázkách *hard security* (*we will not ever get real support for the tough action that may well be essential to safeguard our way of life; unless we also attack global poverty and environmental degradation or injustice with equal vigour* [2006b]).

Celkově byl Blairův diskurz tohoto období byl velmi expresivní a v některých elementech ještě radikálnější než dříve: do analyzovaných textů se např. vrátila dichotomie „dobro-zlo“ (*Should their determination to do evil eclipse our desire to do good?* [2006d]), časté byly vypůjčky výrazů z válečného lexikálního repertoáru. Prioritní zahraničněpolitický cíl „boj proti terorismu“, v analyzovaných textech z roku 2006 nově šířeji rámovaný jako boj proti extrémismu, jenž se odehrává v materiální i ideové rovině (v níž jde o „boj o hodnoty“), je tak chápán jako „boj na život a na smrt“ (*we must fight the ideas of the extremists, not just their actions (...) a life or death battle for freedom* [2006b]; *to win, we have to win the battle of values, as much as arms* [2006c]). Cíl tohoto „boje“ je přitom konzistentně s jeho dosavadní interpretací jako „války, která nám byla vnucena“ artikulován jako obranný: uhájit „naš způsob života“ (*If we want to secure our way of life,*

there is no alternative but to fight for it [2006c]). V terminologické rovině se v této závěrečné etapě Blairova premiérského diskurzu propojily motivy „boje za hodnoty“ a „Británie jako tvůrce koalic“ do sousloví „*global alliance for values*“²⁵¹ (*We need to construct a global alliance for these global values; and act through it* [2006c]).

***

S nástupem vlády Gordona Browna v polovině roku 2007 blairovský „válečný“ diskurz neutichl, pouze se změnil nepřítel – pro Gordona Browna jím byla, jak ukazuje podkapitola 5.19, chudoba ve světě. Většina idejí artikulovaných po roce 2007 však vykazuje vysokou míru kontinuity s Blairovou érou (imperativ boje proti chudobě ve světě, podpora umírněných sil v muslimském světě, ambice učinit z Británie „ideového lídra“). Za základní cíle britské zahraniční politiky vlády nadále platily bezpečnost a prosperita Británie. Ty byly v textech nového ministra zahraniční Milibanda výslovně vztaženy ke stavu mezinárodního prostředí a k aktivnímu působení Británie v něm (*to promote the international security and prosperity on which we all depend (...) our security relies on tackling instability and injustice at home and abroad* [2007c]). Výpovědi o smyslu a základních cílech zahraniční politiky nadále vykazovaly pnutí mezi ukotveností v realistické tradici (*Of course the first duty of Government (...) is and will always be the safety of the British people, the protection of the British national interest* [2007e]) a vůli se vymezit vůči „reálpolitice“, tedy zahraniční politice odhlížející od ideálů (*We must resist the arguments on both the left and the right to retreat into a world of realpolitik* [2008a]). Některé výpovědi se snažily skloubit rovinu zájmů a rovinu hodnot a ideálů v souřadících, nehierarchizujících formulacích (*For Britain, we have values to extend, interests to defend, and ideas to advance. (...) project our values and interests around the world* [2009b]).

Kontinuálně s dosavadním diskurzem mluvčí reprezentovali podporu demokracie a lidských práv ve světě jako naplňování národního zájmu a zároveň morálních pohnutek (*our national interest, never mind our moral impulse, in supporting movements for democracy* [2008a]). David Miliband tento cíl charakterizoval jako „poslání“ (*I am unapologetic about a mission to help democracy spread through the world*). Zároveň se explicitně distancoval od záměru demokratické normy „vnucovat“ (*we cannot impose democratic norms* [oba citáty 2008a]). V „idealistické“ vrstvě labouristického diskurzu o cílech britského působení ve světě, zejména v Brownových textech, nově rezonuje radikální idea emancipace (*empowerment*) a vytváření příležitostí (*opportunities*) pro jednotlivce (*our mission to give power to people to shape their lives* [2007e]).

***

---

²⁵¹ Viz i stejnojmennou Blairovu publikaci pro Foreign Policy Centre ze září 2006, <http://fpc.org.uk/fsblob/798.pdf> (ověřeno 8. 10. 2015).

Propuknutí akutní fáze finanční krize na konci roku 2008 stočilo pro zbytek zkoumaného období (s výjimkou volebního programu [2010a]) vypovídání vládních představitelů o cílech britské zahraniční politiky k tématům spravování globální ekonomiky a reformy mezinárodních institucí, a to s důrazem na nutnost globálního/systémového charakteru řešení. Ostatní dosud často artikulované ideje a významy (a vlastně celý uzlový bod „cíle britské zahraniční politiky“) byly v tomto období, s výjimkou tématu klimatických změn, zatlačeny do pozadí.

7.2 Mocenské zdroje britské zahraniční politiky

Podkapitola 6.2 analyzovala reprezentaci obecného „postavení Británie ve světě“ v diskurzu představitelů vlády New Labour. Následující pasáž se zabývá výpověďmi o jeho konkrétních předpokladech. Ty nazývá „faktory britské moci a vlivu ve světě“ (analyzované texty používají nejčastěji substantiva *assets* a *strenghts*) a uvažuje o nich jako o mocenských zdrojích (*resources*) britské zahraniční politiky. Jedná se jeden z nejstabilnějších prvků celého zahraničněpolitického diskurzu New Labour; jeho obsah ve zkoumaném období až na výjimky neprošel významnějším posunem. Četnost identifikovaných výpovědí poklesla během druhé poloviny Blairova premiérského období v kontextu celkového dotvoření diskurzu o mezinárodní identitě Británie. Protože Brownova vláda za Blaira konstituovanou diskurzivní reprezentaci mezinárodního postavení Británie zásadněji nekorigovala, nedošlo po roce 2007 ani k nárůstu počtu zaznamenaných výpovědí ani k obměně artikulovaných významů týkajících se „zdrojů britské moci a vlivu ve světě“.

Zaznamenané výpovědi jsou formovány konceptuálními idejemi „**Británie je jedinečným mezinárodním aktérem**“ (*I believe that there is no other country - by its history, values and global reach - better placed to shape a safer and more secure world* [2009d]), tedy centrální idejí narativu britské výjimečnosti, a „**Británie je aktérem s globálními vazbami, zájmy a odpovědností**“ (*the global connections which our history and language provide* [2004a]; *our distinctive strengths: our global values, global alliances and global actions* [2009d]; *Britain can lead in the construction of a new global order* [2009d]). Tomuto sebepojetí odpovídá i užívání adjektiv v příslušných výpovědích. Po celé analyzované období jde nejčastěji o táz dvě adjektiva *unique* (též *unparalleled*) a *global*. Společným znakem zaznamenaných výřčových výpovědí je nehierarchizované souřazení faktorů „měkké“ i „tvrdé“ moci (*Britain's assets – both the soft power of ideas and influence, and the harder power of our economic and military incentives and interventions* [2007c]).

***

Řazení jednotlivých položek v následujícím výčtu nejčastěji uváděných „zdrojů britské moci a vlivu ve světě“ odráží četnost výpovědí, v nichž je analyzované texty připomínají:

(1) Británie disponuje („díky své historii“ – *the strengths of our history* [1998a aj.]) jedinečnou sítí „aliancí“, tj. je členem unikátního souboru významných mezinárodních organizací. Jejich kanonický výčet zahrnuje pěti NATO, Radu bezpečnosti OSN, EU, Commonwealth a G7/G8/G20 [1999b, 2009d aj.], některé výpovědi uvádějí i bilaterální vztah s USA [1997c, 2002b, 2007c]. Naopak jen zcela výjimečně jsou v tomto kontextu jmenovitě uváděny jiné bilaterální vztahy (*our traditional ties with the Arab world, India, China* [2001c]).

Jako nejvlastnější těžiště britského vlivu ve světě texty z Blairovy éry opakovaně označují dvě zahraničněpolitické vazby: spojenectví s USA a členství v EU (*re-affirm the twin pillars on which rest Britain's place in the world today: our alliance with America; our membership of the EU* [2003d]; *Our membership of the European Union and our relationship with the United States are central to almost everything we do internationally* [2004a]; *the alliances Britain has with America and within Europe (...) They are the vital life source of British power, influence and weight in the new global community taking shape around us* [2006e]). Zatímco pro diskurz Blairovy éry považujeme ideu „**Základem postavení Británie ve světě je spojenectví s USA a členství v EU**“ za konceptuální (s tímto sebepojetím koresponduje i dominantní dobová metafora *transatlantického mostu*), analyzované texty z období Brownovy vlády, pro něž je charakteristická „globalizace“ sebepojetí Británie jako mezinárodního aktéra, ji v této podobě již neartikulovaly.

Po roce 2007 došlo ve vládním diskurzu k rozdvojení ohledně významu, který jednotliví mluvčí přikládali členství v EU pro mezinárodní postavení Británie. David Miliband navazoval na blairovskou linii vypovídání, jež „vlivné postavení v Evropě“ reprezentovala jako *sine qua non* po plné uplatnění britského vlivu ve světě (*For Britain (...) being at the centre of influence in Europe is an indispensable part of influence, strength and power in the world* [2000b, Blair]; *the EU magnifies British influence in the world (...) through leadership in Europe we augment our bilateral ties with other countries* [2009c, Miliband]). Naopak Brown význam britského členství v EU zřetelně deabsolutizoval (viz např. *European Union - which gives us and 26 other countries the unique opportunity to work together on economic, environmental and security challenges* [2007e]).

(2) Britské ozbrojené síly patří k absolutní světové špičce (*we have armed forces second to none in quality* [2000c]) a přinášejí Británii vliv a respekt (*their (...) peerless reputation as the finest in the world* [2009d]). Tyto významy jsou nejsilněji přítomny ve volebních programech, což je možné považovat za kolorit žánru, figurují však i v řadě dalších textů. To ovšem není překvapivé, neboť zejména v době škrtů v obranných výdajích je pro každou britským vládu imperativem snažit se v zemi populárním ozbrojeným silám zavděčit alespoň robustní rétorikou.

(3) Británie disponuje unikátní soft power, a to díky světovému jazyku a kultuře (*culture that is globally admired* [2007c]), médiím (*world beating broadcasting* [2003a]),

institucím (Britská rada, britské nevládní organizace atd.) a v neposlední řadě „britským“ idejím a hodnotám (*our enduring values* [2007e]; význam tohoto prvku reflektují i výpovědi jako *The first source of power (...) is winning the battle of ideas* [2007c]).

(4) Británie disponuje jedinečnou sítí diplomatického zastoupení ve světě a unikátní zahraničněpolitickou expertízou (*British diplomacy remains the yardstick against which other foreign services measure themselves* [2003a]). Tento význam typicky zaznívá v textech ministrů zahraničí, tj. reprezentantů FCO.

(5) Británie vládne značnou mocí hospodářskou (*we are the fourth largest economy (...) global commercial and financial reach* [2000c]). Globální význam je přikládán především londýnskému finančnímu centru, City (*an economy that is increasingly the banker to the world* [2007c]; *Just as London has become a global hub linking commerce, ideas and people from all over the world (...)* [2007e]).

Vedle těchto materiálních a ideových faktorů bylo jako zdroj mezinárodního vlivu Británie opakovaně artikulováno její současné aktivní zahraničněpolitické angažmá. Naopak mezi „mocenskými zdroji“ Británie, jak je uvádějí analyzované texty, prakticky chybí její jaderný status (pro výjimku viz [1998a]).

7.3 Prostředky britské zahraniční politiky

Následující dvě podkapitoly analyzují diskurz vlády New Labour o prostředcích, nástrojích a charakteru (analýza užívaných adjektiv) britské zahraniční politiky. První sleduje chronologickou linii výkladu, druhá je věnována specifickému tématu, diskurzu o modalitách užití vojenské síly. Jestliže diskurz o „zdrojích“ britské zahraniční politiky zůstal po celé zkoumané období prakticky neměnný (7.2), soubor významů artikulovaných k tématu jejích „prostředků/nástrojů/charakteru“ prošel po 11. září 2011 výraznou obměnou. Další nové významy se objevují i v pozdějších textech. Celý diskurz New Labour k tomuto tématu se nicméně jeví být organizován dvěma provázanými konceptuálními idejemi, z nichž obě byly artikulovány již v prvních analyzovaných textech: „**Britská zahraniční politika musí být aktivní a angažovaná**“ a „**Britská zahraniční politika musí být založena na spolupráci a kolektivním postupu prostřednictvím aliancí a koalic**“.

***

Nejprve prozkoumejme ideje etablované již v období 1997-2001. Konceptuální ideu „**Britská zahraniční politika musí být aktivní a angažovaná**“ (*engaged* je vůbec nejčastěji užívané adjektivum v těchto souslovích) artikuluje bezpočet výpovědí napříč celým zkoumaným obdobím (*UK's interests are best served by an active and engaged global foreign policy* [2002b]). Odmítání izolacionismu jako nefunkčního v provázaném světě je jedním z vůbec nejčastěji artikulovaných významů v celém souboru

analyzovaných textů a platí bezesbýtku pro Blairovu (*We live in a world where isolationism has ceased to have a reason to exist* [1999a]) i Brownovu (*Isolationism simply does not work in an interdependent world* [2007b]) vládu. V intencích této ideje je i často evokovaná dichotomie „aktivní mezinárodní angažmá“ versus „zahleděnost do sebe sama“, kterou labouristé užívali ve vnitropolitické polemice s (karikovaným) postojem konzervativních konkurentů (*We face a choice between an inward-looking chauvinism that leads to isolation and a modern patriotism where the British national interest is pursued through international engagement* [2001a]).

Konceptuální idea „**Britská zahraniční politika musí být založena na spolupráci a kolektivním postupu prostřednictvím (stálých) aliancí a (příležitostných) koalic**“ je v labouristickém diskurzu vyvozována ze dvou základních premis: omezenosti zdrojů, jimiž samotné Spojené království disponuje (*Britain, 60 million in population, limited in geographical size, is only going to wield power in this world through alliances (...) if we didn't have alliances with which to further our national interest, we would have to invent them* [2004c]) a globálního charakteru soudobé zahraničněpolitické agendy (*the principal consideration of Britain's foreign policy over the past 10 years. Global challenges can only be met by global alliances* [2006e]). I zde je možné pro Brownovu éru konstatovat plnou kontinuitu s předchozím obdobím, s častějším akcentem na ekonomické zájmy Británie (*Even to advocate a measure of withdrawal from international cooperation immediately weakens our trade, our economy and our influence* [2009d].) Zásadním momentem této ideje je, že mluvčím nejde o pouhou „řadovou“ účast, ale o schopnost Británie tyto koalice (založené na „sdílených hodnotách“) vytvářet a usměrňovat (*Our task is (...) to harness those alliances in a far more positive and constructive way to enhance our interests* [2000c]; *form new alliances, based on these common values* [2007b]).

Samostatný (jednostranný) postup Británie v mezinárodní politice mluvčí připouštějí jako možnost, avšak vždy zdůrazňují preferenci pro kolektivní postup před unilaterálním (*let us start preferring a coalition and acting alone if we have to, not the other way around* [2002c]; *willingness to work in partnership with others is an avowed preference to going it alone, even if that may sometimes be necessary* [2006b]). Pojem „koalice“ v těchto výpovědích nicméně není možné považovat za synonymum pro multilateralismus, jakkoli sami mluvčí se k tomuto principu coby ideálu v řadě výpovědí hlásí. Protože však bezvýhradný závazek k multilateralismu vystavuje mluvčího riziku obvinění z neúčelného idealismu a rezignace na obhajobu britských zájmů, snažili se představitelé labouristické vlády propojit ideál multilaterální zahraniční politiky s důrazem na realističnost svého přístupu v akrobatických obrazech jako *Hard-headed internationalism* ([2007e]) či *tough and practical multilateralism* ([2009d]).

Další zahraničněpolitické prostředky zmiňují analyzované texty z období do roku 2001 pouze sporadicky. V zaznamenaných výpovědích zcela chybí zmínky o rozvojové pomoci (*aid*), jen výjimečně mluvčí připomínají nástroje *soft power* (např. [1997b]).

***

Texty z období po 11. září 2001 artikulovaly k tématu „prostředků, nástrojů a charakteru britské zahraniční politiky“ při kontinuitě již etablovaných prvků „angažovanosti“ a „spolupráce“ řadu nových idejí a významů. Předně diskurz britské vlády přejal premisu nutnosti preemptivního jednání vůči možným budoucím bezpečnostním hrozbám, obsaženou i ve Strategii národní bezpečnosti USA z roku 2002. V britském kontextu však nebyla explicitně vztahována k užití vojenské síly, spíše jako protiklad „reaktivní“ politiky. Jde tedy vlastně o radikalizaci požadavku „aktivní“ zahraniční politiky (*We have to have the vision to act before threats arise [2002b]; any of these challenges (...) require a pre-emptive and not simply reactive response (...) What this means is that we have to act, not react; we have to do so on the basis of prediction not certainty [2006d]*).

Pro texty z období prvních let „války proti teroru“ jsou charakteristické výpovědi artikující ideu nemožnosti domluvy (kompromisu, koexistence) s protivníkem („globálním terorismem“), což je plně v souladu s pocitovaným existenčním charakterem teroristické hrozby. Charakter těchto výpovědí se přitom postupně posunul od artikulace principiálního stanoviska (*no diplomacy with Bin Laden or the Taliban regime [2001b]*) ke konstatování věcné nepřipadnosti těchto postojů (*I don't believe you can compromise with this new form of terrorism [2003c]; Containment will not work in the face of the global threat that confronts us [2004b]*).

Bezprostředně po 11. září začaly analyzované texty akcentovat význam rozvojové pomoci jako klíčového nástroje pro potírání chudoby ve světě a zároveň integrální součást postupně se formujícího konceptu „široké agendy“ nezbytné k potlačení mezinárodního terorismu. Ve výpovědích ke kondicionalitě rozvojové pomoci nyní mluvčí upustili od formulování podmínek v oblasti liberalizace obchodu a hlavní důraz kladli na řádnou správu (standardně výčtem požadavků sahajících od boje proti korupci k dodržování lidských práv a demokracii). Po roce 2005 (britské předsednictví v G8) byla dále zvláště akcentována agenda odpuštění/snížení dluhů nejchudším státům, v Brownově éře pak (postkonfliktní) rekonstrukce států.

Po 11. září v diskurzu představitelů labouristické vlády zásadně vzrostl tak důraz na šíření hodnot/svobody jako klíčového prostředku (a, jak jsme viděli v 7.1-3, zároveň i cíle) britské zahraniční politiky (*The spread of freedom is the best security for the free. It is our last line of defence and our first line of attack [2003c]*). Tato idea zůstala významným prvkem vládního diskurzu i v Brownově éře [analýze uzlového bodu „hodnoty“ jsou věnovány samostatné podkapitoly 7.8-10].

Ideu potřeby zapojit do naplňování cílů britské zahraniční politiky další aktéry jsme poprvé zaznamenali v textu z roku 2003 (*Nobody now believes the FCO alone can deliver the government's objectives overseas. I see the future of this department as bringing together the collective talents of all government departments, relevant NGOs and other stakeholders to advance broad government priorities [2003a]*), od té doby zaznívala

pravidelně zejména v textech ministrů zahraničí. Odráží vývoj, kdy FCO přestávala být výhradním správcem zahraničněpolitické agendy vlády, a zároveň postupnou transformaci (otevírání) jeho institucionální kultury.²⁵² Zpočátku mluvčí uvažovali v intencích manažerského konceptu *joined-up government* především o jiných vládních resortech než FCO/DfID, postupně však narůstal důraz na zapojování aktérů mimo Whitehall (*outside players such as Parliament, NGOs, Trades Unions or business* [2004a]; *engage beyond Whitehall, with faith groups, NGOs, business and universities* [2007c]); v Brownově éře již leželo těžiště artikulací této ideje právě zde.

7.4 Modality užití vojenské síly

Tato podkapitola rozebírá vývoj vypovídání představitelů vlád New Labour k uzlovému bodu „užití vojenské síly“. Při analýze tohoto významného objektu zahraničněpolitického diskurzu je možné klást si několik otázek: Bylo (a ve kterých obdobích) téma modalit užití vojenské síly v analyzovaných textech exponované? Artikulovali aktéři explicitně premisy svého uvažování? Byl diskurz jednolité, anebo je v určitých fázích možné identifikovat vícero souběžných způsobů vypovídání? Bylo užití vojenské síly ve výpovědích prioritizováno oproti jiným zahraničněpolitickým prostředkům (prostřednictvím řazení ve výpovědích apod.) či naopak? Nakolik byla možnost užití vojenské síly kvalifikována (prostřednictvím formulací „kde nezbytně nutné“, „poslední instance“ apod., nastavením formálních podmínek typu autorizace RB OSN, jednoznačným určením okolností, za kterých je užití ozbrojené moci pro mluvčí myslitelné aj.). Je možné identifikovat předělové momenty, významové posuny apod.?

Rozbor ukázal, že počínaje rokem 1999 byly modality užití vojenské síly stabilním tématem v diskurzu o prostředcích a nástrojích britské zahraniční politiky. V chronologické perspektivě je možné rozlišit tři etapy: (1) éru liberálního/humanitárního intervencionismu v letech 1999-2001; (2) období převažujícího uvažování o vojenské síle v kontextu přímých bezpečnostních hrozeb; (3) návrat humanitárního intervencionismu (přibližně od roku 2006). Zaznamenané výpovědi kolísaly mezi reprezentací nasazení vojenské síly jako „normálního“ nástroje zahraniční politiky a jako „nástroje poslední možnosti“. Její použití nebylo v diskurzu labouritické vlády nikdy explicitně omezováno splněním právních či jiných podmínek. Výrazně disonantní výpovědi nebyly v analyzovaných textech zaznamenány.

***

První výpověď k tématu užití vojenské síly figuruje v Blairově chicagském projevu ([1999a]). Premiér ho zde podmínil vyčerpáním diplomatických možností, tedy implicitně artikuloval vojenskou sílu jako „poslední možnost“ (*have we exhausted all diplomatic*

---

²⁵² HALL, Ian, „Building the Global Network? The Reform of the Foreign and Commonwealth Office under New Labour“, *BJPIR* 15 (2013), 228-245.

options? We should always give peace every chance). Ani v tomto textu ani v žádném pozdějším z analyzovaného souboru však nebyla artikulována explicitní podmínka souladu s mezinárodním právem.

Intervencí v Kosovu můžeme datovat počátek období liberálního intervencionismu, charakterizovaného optimismem ohledně potenciálu nasazování vojenské síly k humanitárním cílům. V době zásahu v Sierra Leone tak mohla být artikulována éru vrcholného imperialismu připomínající významová formace „britské zájmy – intervence – ochrana Afričanů před barbarstvím“ (*Britain's and Europe's long-term interests in Africa are best served, if we intervene, not excessively, but to do what we can to save African nations from barbarism and dictatorship* [2000c]). Pro tuto etapu liberálního intervencionismu byly charakteristické výpovědi uvádějící vojenskou sílu na prvním místě palety disponibilních zahraničněpolitických nástrojů (*cases where a judicious combination of military engagement, development aid and diplomacy can turn around potentially desperate situations (...) We are unique in the way we combine military strength, humanitarian effort, diplomatic effort and a long-term commitment to reconstruction* [2002b]). Cíle zahraničních vojenských angažmá byly v tomto období typicky formulovány bez vazby na partikulární zájmy Británie jako interventa (*Where we have intervened, it has been to pave the way for political solutions* [2002b]; *we have to have effective armed forces capable of intervening to ensure that good does triumph over evil* [2003a]).

***

Pro období vrcholící irácké krize (2002-3) je charakteristická ambivalentnost výpovědí artikulujících vzájemný vztah vojenského angažmá a diplomacie (*[the] role of the FCO is essential in building acceptance of military deployment and development assistance where Britain has the resources directly to intervene, and, where we do not, in persuading people to pursue constructive ways forward* [2002b; tj. prioritizace vojenské síly] versus *to make day-to-day diplomacy more effective by backing it where appropriate with a credible threat of force* [2003a, tj. hrozba užití vojenské síly jako podpora diplomacie]). Nasazení vojenské síly bylo v této době reprezentováno jako „normální“ součást spektra zahraničně- a bezpečnostněpolitických nástrojů a jako předpokládaná forma reakce na přímé bezpečnostní hrozby (*One part of our response [to international terrorism] is security, intelligence, policing and where necessary military action* [2003a]; *In some cases where our security is under direct threat, we will have recourse to arms* [2003c]). Z citovaných výpovědí je zřejmé, že po 11. září došlo k posunu v artikulaci primárního cíle možného nasazení vojenské síly v zahraničí od humanitární intervence k předcházení a obraně před bezpečnostními hrozbami.

***

Od roku 2004 je ve výpovědích o modalitách užití vojenské síly možné zaznamenat o něco větší zdrženlivost. Jack Straw je v [2004a] je poprvé explicitně charakterizuje, v

souladu s institucionální pozicí FCO, jako „nástroj poslední možnosti“. Tony Blair sice v textech z tohoto období často sahal k válečnému lexikálnímu repertoáru (*we wage war relentlessly on those who would exploit racial and religious division to bring catastrophe to the world* [2004b]), i on však jasně artikuloval představu omezených možností samotné vojenské síly v boji proti terorismu (*lasting security against fanatics and terrorists cannot be provided by conventional military force* [2004c]) a distancoval se od (americké neokonzervativní) vize nasazování vojenské síly k nastolení demokracie ve třetích státech (*Democracy (...) I am not, repeat not, advocating a series of military solutions to achieve it* [2004c]). Nasazení vojenské síly pro něj nicméně i nadále zůstávalo „normální“ formou zahraničního působení, viz jeho zařazení na první místo ve výpovědi *We have constructed a foreign policy agenda that has sought to link, in values, military action in (...) with diplomatic action on (...)* ([2006b]).

***

V období vlády Gordona Browna nedošlo v diskurzu o modalitách užití vojenské síly k významnějšímu posunu. Texty ministra zahraničí Milibanda navazovaly na liberálně intervencionistický diskurz období prvních let po chicagském projevu (nasazení vojenské síly jako standardní, v určitých situacích „nevyhnutelný“ a „správný“ ([2007c]) nástroj; absence podmínky bezprostředního ohrožení; humanitární důvody jako legitimní ospravedlnění vojenské intervence (*In extreme cases the failure of states to exercise their responsibility to protect their own civilians from genocide or ethnic cleansing warrant military intervention on humanitarian grounds* [2008a]). Opakovaně artikulovanou ideou je v Milibandových textech potřeba propojování nástrojů hard a soft power (*we must be a force for good by virtue not of choosing hard or soft power, but combining both (...) continued role for hard power interventions* [2008a]). Podstatné však je, že zde Miliband neredukuje „tvrdou moc“ na nasazení vojenské síly. Ve výčtech nástrojů *hard power* ji uvádí jako poslední, např. *there will be situations where the hard power of targeted sanctions, international criminal proceedings, security guarantees and military intervention will be necessary* [2008a]) a naopak zdůrazňuje užívání nevojenských forem *hard power* (např. [2007c]).

Pro Brownovo vypovídání o modalitách užívání vojenské síly platí výše uvedené. Vojenskou sílu jeho texty předkládají jako „poslední možnost“ (*as a last resort, the threat - and if necessary the use - of military force* [2008b]), možné účely jejího nasazení zahrnují i akce k prosazení principu R2P (tj. aktualizace principu humanitárního intervencionismu): *through diplomatic, economic, and yes when necessary military action - to prevent crimes against humanity when states can no longer do so* ([2008b]).

7.5 Britská zahraniční politika a zájmy

Nejen pro realistickou tradici je „zájem“ ústřední kategorií uvažování o zahraniční politice státu, a stejně jako zahraničněpolitický diskurz kterékoli jiné vlády, i texty

analyzované v našem výzkumu obsahují početný soubor výpovědí obsahující substantivum *interest(s)*. Přesto uzlový bod „britské zájmy“ ani zájmy přisuzované jinak definovaným společenstvím nepatří mezi zvláště exponované objekty v zahraničněpolitickém diskurzu New Labour. Tento poznatek přičítáme tomu, že s významnou výjimkou vazby „britské zájmy-evropská integrace“ nebylo ve zkoumaném období téma „britské (národní) zájmy“ předmětem vnitropolitických rozepří. Při analýze uzlového bodu „britské zájmy“ a výpovědí o zájmech jiných společenství nás vedle snahy identifikovat případné konceptuální ideje zajímaly poměr výpovědí artikulujících partikulární zájmy Spojeného království, případně jiného dílčího společenství, a výpovědí artikulujících zájmy univerzální (všelidské, mezinárodního společenství), nejčastěji artikulované konkrétní typy zájmů (bezpečnostní, politické, ekonomické, sociální apod.), případné proměny vypovídání v čase a diskurzivní konstrukce vztahu „zájmy-hodnoty“ v kontextu britské zahraniční politiky.

***

V textech z prvních let (1997-2001) jednoznačně dominuje partikulární koncepce zájmů, artikulace zájmů „univerzálních“ takřka zcela chybí. Mluvčí tak vymezovali pouze „*Britain's interests*“ či „*Britain's/our national interests*“. Jako takové byly v širokém spektru zmiňovaných statků opakovaně reprezentovány (1) „vůdčí postavení“ v Evropě (*Consistent with our national interest, we must (...) be a leading partner in Europe* [1997c]) a hlavních mezinárodních organizací (*But it is in fact part of our interests to be a key partner in the world's major alliances* [2000c]) a (2) šíření britských politických (a společenských) hodnot (*If we can establish and spread the values of liberty, the rule of law, human rights and an open society then that is in our national interests too* [1999a]).

Od počátku se však v labouristickém diskurzu prosazovalo inkluzivnější pojetí národních zájmů, zahrnující vedle mocenských i normativní složky (*national interest cannot be defined only by narrow realpolitik* [1997b]) a zarámované do premis vzájemné závislosti a nezbytnosti mezinárodní spolupráce (*today more than ever before we are mutually dependent, that national interest is to a significant extent governed by international collaboration* [1999a]). Pojem „globální zájem“ je v analyzovaném souboru textů poprvé užit v [2000a], tamtéž je poprvé artikulována pro pozdější labouristický diskurz premisa narůstající shody „britského“ a „globálního“ zájmu (*as British national interest coincided more and more with the global interest there was a need to develop "universal values"*).

Valná většina výpovědí z tohoto období má proaktivní, „ofenzivní“ charakter, tedy artikuluje ideu „prosazování“ zájmů. Jen výjimečně je naopak možno zaznamenat výpovědi „defenzivní“, předkládající britské zájmy jako hodnotu, která má být „bráněna“ (symptomaticky jmenovitě vůči EU: *Of course, we should defend British interests against anything, including misguided interventions by the EU, that undermines those interests* [2000c]).

***

Po 11. září 2001 zesílila v diskurzu labouristické vlády tendence k zaštiťování se „společnými zájmy“ mezinárodního společenství. Mluvčí také často artikulovali ideu **„Zájmy jednotlivých států a zájmy mezinárodního společenství jako celku jsou neoddělitelné a existuje mezi nimi základní harmonie“**, již pro toto a pozdější období můžeme považovat za ideu konceptuální. Tento stav je předkládán jako výsledek globalizačních procesů (*our self-interest and our mutual interests are today inextricably woven together. This is the politics of globalisation* [2001b]; *self-interest for a nation and the interests of the broader community are no longer in conflict* [2001c]). Rozlišení mezi kategoriemi „národních“ a „globálních“ zájmů nicméně samozřejmě nadále trvalo (*We are a major sovereign state, working alongside other sovereign states in our national interest and the collective, global interest* [2001b]).

V textech z druhé poloviny Blairova premiérského období byla velmi často artikulovaným významem reprezentace (aktivního) členství v EU jako britského národního zájmu v hospodářském, politickém i bezpečnostním smyslu (*with 60 per cent of our trade dependent on Europe, three million jobs tied up with Europe, much of our political weight engaged in Europe, it would be a fundamental denial of our true national interest to turn our backs on Europe* [2001b]). Prominence tohoto diskurzního prvku jednoznačně souvisí s faktem, že „Evropa“ byla předmětem trvalé rozepře v domácí politické debatě a labouristická vláda tedy potřebovala průběžně potvrzovat svoji obhajobu členství v EU. To vzhledem k tónu domácí debaty činila právě poukazem na „britské národní zájmy“ (*how can any nation, in an unprejudiced obedience to its national interest, lose the opportunity of participating in the world's biggest economic and political union?* [2003b]).

Jinak texty z let 2002-6 soubor základních významů artikulovaných ke konceptu „zájmů“ nerozšířily. Pouze ke vztahu mezi „zájmy“ a „hodnotami“ artikuloval text [2004a] premisu, že zahraniční politika není otázkou volby mezi „zájmy“ a „přesvědčením“ a musí být napřena k naplňování obojího (*There is no longer, if there ever was, a distinction between (...) pursuing your interests on the one hand and pursuing your convictions on the other*). Analyticky zajímavé jsou dále výpovědi o překážkách naplňování britských zájmů, např. Blairovo odmítnutí „antiamerikanismu a euroskepticismu“ jako *the surest route to the destruction of our true national interest* ([2006e]). Opakované užití adjektiva *true* (skutečný) zde i v dalších textech naznačuje, že si mluvčí uvědomovali vnitropolitickou spornost těchto významů.

***

Texty z Brownovy éry navazovaly při vypovídání o „zájmech“ na etablovanou premisu neoddělitelnosti partikulárních a obecných zájmů (*We know self-interest and mutual interest are inextricably linked* [2007b]). Brown akcentoval mezinárodní spolupráci jako nejučinnější prostředek k naplňování zájmů britských (*our national interest (is) best advanced by shared international endeavour* [2007e]) a s odkazem na dobové „globální

výzvy“ apeloval na změnu v uvažování o povaze zájmu (*to address the worst evils of terrorism, poverty, environmental decay, disease and instability, we urgently need to step out of the mindset of competing interests and instead find common interests* [2008b]). To však nemělo znamenat „rezignaci“ na zájmy národní: *nor does it mean abandoning national interests* [tamtéž]).

V tomto období mluvčí častěji vypovídali ke vztahu zájmů a hodnot jako motivů zahraniční politiky. Tyto kategorie jsou v zaznamenaných výpovědích uvedeny v proměnlivém pořadí a bez jakékoli hierarchizace (*foreign policy is about values and interests together* [2007c]; *to give expression to our shared interests and shared values* [2007c]). Brownova vize globální společnosti pak byla založena na ideji harmonie společných zájmů a společných hodnot (*a truly global society (...) no longer founded just on balancing competing interests but on building institutions that foster mutual interests because they are grounded in common values* [2008b]). Jediná zaznamenaná výpověď výslovně prioritizující hodnoty jako kritérium pro britské působení ve světě figuruje ve specifickém projevu Douglase Alexandera, primárně věnovaném jeho portfoliu rozvojové politiky (*we must be driven by core values, not special interests. Our place in the world depends on us making choices based on values – values like opportunity, responsibility, justice* [2007b]).

Dílčí výjimku z výše uvedeného představuje poslední analyzovaný projev Gordona Browna [2009d], kde premiér vedle potvrzení významů, jež tvořily těžiště labouristického diskurzu o „zájmech“ v předchozích letech (*world which has for so long cast international affairs as competition between national interests rather than the coordination of common interests*), opakovaně a rázně vypovídal i k zájmům partikulárním (*We must never be less than resolute in fighting for British interests (...) defends Britain's national interests strongly not by retreating into isolation, but by advancing in international co-operation*). Tento posun v rétorice projevu určeného domácímu publiku je ovšem nutné interpretovat v kontextu nadcházejících voleb a potřeby vytvořit „vůdcovský“ obraz mluvčího.

7.6 Britská zahraniční politika a hodnoty

Uzlový bod „hodnoty (v britské zahraniční politice)“, na rozdíl od „zájmů“, patřil zejména od roku 2001 mezi nejprominentnější objekty zahraničněpolitického diskurzu protagonistů vlád New Labour. Jak jsme viděli v předcházejících kapitolách, mluvčí opakovaně označovali „šíření našich/globálních hodnot“ za významný cíl i prostředek mezinárodního působení Spojeného království. Analýza obsahu a vývoje uzlového bodu „hodnoty“ je podle chronologického klíče rozložena do následujících tří podkapitol. Vedle identifikace konkrétních hodnot artikulovaných jako klíčové nás zajímala především stabilita základních významů, časové určení jejich případných posunů, míra homogenity vládního diskurzu, konstrukce vztahu „hodnoty-zájmy“ (viz 7.5), poměr výpovědí artikulujících partikulární a naopak univerzální pojetí hodnot, a konečně zda

tam, kde mluvčí artikulovali partikulární pojetí hodnot, tak činili (prostřednictvím dichotomických adjektiv apod.) z pozice nadřazenosti vlastního hodnotového souboru nad soubory alternativními, anebo z pozice hodnotového relativismu.

7.6.1 Období 1997-2003

Texty z období před 11. září 2001 při menším počtu identifikovaných výpovědí k hodnotám v kontextu britské zahraniční politiky artikulovaly základní významy tohoto uzlového bodu, jež poté zůstaly stabilními elementy zahraničněpolitického diskurzu labouristické vlády po celé zkoumané období: prosazování/šíření „(našich) hodnot“ jako jeden ze základních cílů a zároveň prostředků britského působení ve světě (*Britain also has a national interest in the promotion of our values* [1997b]; *The spread of our values makes us safer* [1999a] (logické vyústění již připomínané konceptuální ideje „**Šíření našich hodnot je předmětem britského národního zájmu**“) a odmítání „reálnopolitiky“, tedy zahraniční politiky bez hodnotového a normativního obsahu (*The Labour Government does not accept that political values can be left behind when we check in our passports to travel on diplomatic business* [1997b]).

Počínaje válkou v Kosovu se odkaz na hodnoty stal centrálním prvkem diskurzních strategií prezentace labouristické zahraniční politiky (což odpovídá obecné tendenci projektu New Labour akcentovat při sebe prezentaci právě „hodnoty“), včetně a především ospravedlňování vojenských angažmá (*This is a just war, based not on any territorial ambitions but on values* [1999a]; *NATO Alliance that stood for our values (...) in Kosovo last year* [2000b]).

Ve výpovědích, kde jsou „naše hodnoty“ konkretizovány, šlo v tomto období buď výhradně o hodnoty politické, anebo o výčty s převahou politických hodnot (*the values of liberty, the rule of law, human rights and an open society* [1999a]). Máme za to, že pojmem „lidská práva“ je v těchto textech míněna do značné míry pouze jejich tzv. první generace (*liberté*)²⁵³.

***

Útoky z 11. září 2001 a počátek „války proti teroru“ se staly impulsem k rozšíření uzlového bodu „hodnoty (v britské zahraniční politice)“ o řadu nových významů. Jeho prominence v celkové struktuře zahraničněpolitického diskurzu labouristické vlády přitom vzrostla úměrně tomu, jak mluvčí artikulovali klíčovou roli „hodnot“ jako předmětu střetu a klíčovou kategorii vedení boje s terorismem a extrémismem. Texty z tohoto období nově akcentovaly „sdílené hodnoty“ jako pojítka nejvýznamnějších

---

²⁵³ Srovnej Encyclopaedia britannica, heslo „Human rights“, <http://www.britannica.com/topic/human-rights> (ověřeno 8. 10. 2015).

britských mezinárodních vazeb (*our closest and most enduring alliances will always be with those countries which share our commitment to promoting these values* [2002b]).

Významnou změnu oproti předchozímu období představoval posun od převažující partikularistické k univerzalistické koncepci hodnot. Hodnoty dosud reprezentované jako „naše“ jsou tak v textech z doby po 11. září typicky předkládány jako hodnoty „globální“/ „univerzální“ (*Freedom, democracy, respect for human rights and the rule of law are universal values* [2003a]). Ve stejném smyslu mluvčí opakovaně odmítali ideu, že by „naše hodnoty“ byly partikulární, ne-univerzální (*There is a myth that (...) freedom, democracy, human rights, the rule of law are American values, or Western values (...) ours are not Western values, they are the universal values of the human spirit* [2003c]). Antagonisty („teroristy“, „extrémisty“ a představitele „zlotřilých režimů“) mluvčí charakterizují jako „nepřátele“ (těchto) globálních hodnot a i samotné 11. září 2001 bylo nyní rámováno jako „útok na univerzální hodnoty“ (*human rights, freedom, tolerance, the rule of law - the very values which the terrorists attacked on 11 September* [2002b]; *Iraq (...) brutal contempt for universal values* [2002b]).

Souběžně se objevila nová linie vypovídání z pozice nadřazenosti vlastních hodnot, ztotožňovaných s „pokrokem lidstva“ (*the superiority of liberal democracy and universal rights* [2003a]; *progress of humanity (...) Our values are our guide* [2006d]).

Také pro diskurz o „hodnotách“ v britské zahraniční politice byla v období okolo invaze do Iráku charakteristická souběžnost dvou způsobů vypovídání, především v totožnosti ústřední hodnoty, okolo níž byl daný diskurz vystavěný. Pro Tonyho Blaira to byla bezesporu svoboda (*we have to unify it around an idea. And that idea is liberty. We must find the strength to fight for this idea and the compassion to make it universal* [2003c]), naopak Jak Straw ji nalézal ve spravedlnosti (*an integrated agenda, with justice as its pivot* [2004a]). Jestliže Blairova řeč o hodnotách pokračuje v dosavadní linii zdůrazňování hodnot politických a občanských, Strawovy texty z tohoto období poprvé předkládají jako hlavní *desideratum* alternativní soubor základních hodnot, či spíše předpolitických veřejných statků: bezpečí, spravedlnost, prosperita (*safety, justice, prosperity* [2003a]). Klasické politické hodnoty jsou pak v jeho linii vypovídání pojímány ne jako cíl sám o sobě, ale jako jeden z vícero prostředků k dosažení cílů dalších, (globální) bezpečnosti a prosperity (*Our aim must be to build lasting safety and prosperity underpinned by justice – by sustainable development especially for the poorest and most vulnerable, and by democracy, good governance and human rights* [2004a]).

7.6.2 Období 2004-2007

Počet zaznamenaných výpovědí k tématu „hodnot“ dále vzrostl, především v Blairových textech, v roce 2004 v souvislosti se změnou diskurzní strategie ospravedlňování invaze do Iráku a souběžnou konsolidací ideje, že cesta ke konečné porážce terorismu (a souvisejících hrozeb) vede pouze přes globální prosazení „univerzálních hodnot“ (*Its final defeat is only assured by the triumph of the values of the human spirit* [2004b];

lasting security against fanatics and terrorists cannot be provided by conventional military force; but requires a commitment to democracy, freedom and justice [2004c]). Zároveň se Blairův diskurz v tomto období začal více vztahovat i k jiným hodnotám, než jsou demokratické politické principy; např. text [2004b] evokoval i hodnoty lidské důstojnosti, náboženské tolerance, a „spravedlnosti pro utlačované“. Naznačený trend vyvrcholil v Blairových pozdních koncepčních projevech [2006b-d], nesených doktrínou „globální aliance pro hodnoty“. Tyto texty, jež do katalogu „základních hodnot“ plně kooptovaly i spravedlnost (*democracy and the rule of law; also justice* [2006b]; *global values: liberty, democracy, tolerance, justice* [2006d]), již neartikulovaly zcela nové významy, vyostřily však dále některé ideje etablované v předchozím období.

Předně idea, že „**Hodnoty jsou předmětem definujícího sporu soudobého světa**“ (a odtud i „skutečnou“ podstatou boje proti terorismu) v tomto období nabyla charakteru konceptuální ideje organizující Blairův zahraničněpolitický diskurz (*The struggle in our world today therefore is not just about security, it is a struggle about values and about modernity (...) a battle utterly decisive in whether the values we believe in, triumph or fail* [2006c]). Odpovědí na terorismus proto podle Blaira musí být „celosvětové prosazení globálních hodnot“ (*The answer to terrorism is the universal application of global values* [2006d]), alternativou globální spolupráce založené na sdílených hodnotách je pouze chaos a rozvrat (*unless we articulate a common global policy based on common values, we risk chaos threatening our stability, economic and political, through letting extremism, conflict or injustice go unchecked* [2006b]).

Blairovo vypovídání o hodnotách bylo v tomto období striktně univerzalistické. „Demokratické hodnoty“ jeho texty reprezentovaly jako univerzální (*democratic values, which do not belong to any race, religion or nation, but are universal* [2006b]). Jejich celosvětovému prosazení podle Blaira nebrání kulturní rozdíly, ale pouze vládcí některých zemí (*there is no dissent about their desirability (...) The Governments of the world do not all believe in freedom. But the people of the world do* [2006d]). Jde o významnou premisu, jež v případě potřeby umožňuje mluvčím obhajovat intervenci proti režimům třetích zemí ve jménu obyvatel těchto států.

Poslední Blairovo analyzované vystoupení (Davos 2007) navazuje na tuto ideologizaci tématu reprezentací „na globálních hodnotách založené mezinárodní agendy“ jako předmětu „širokého konsensu“ (*Interdependence is (...) giving rise to a great yearning for a sense of global purpose, underpinned by global values, to overcome challenges, global in nature; What is remarkable (...) is the degree of consensus around a values-based international agenda* [2007a]).

7.6.3 Období 2007-2010

Významy artikulované v textech z Brownovy éry byly jsou plně v intencích dosavadního labouristického diskurzu. I pro toto období je charakteristický silný hodnotový

universalismus (*the enduring values that define our common humanity and transcending ideologies of hatred that seek to drive us apart* [2007e]); pro jeho interakci s výše zmiňovanou ideou Británie jako tvůrce koalic viz citované *we must now advance the case for change by better articulating the commonly held values around which we must rally the whole international community to our cause* ([2007e]). K obraně a prosazování těchto „globálních“ hodnot je však podle Browna zapotřebí Západu (*Commitments to human rights, economic and political freedom, the equal worth of all, are not “western” values; but they do need the west to defend and advance them* [2009c]). Mluvčí nadále zdůrazňovali klíčovou roli hodnot a ideálů v boji proti terorismu (*vitally in this struggle we must mobilize the power of ideas, of shared values and of hopes that can win over hearts and minds* [2008b]). Rozdíl mezi pozdními projevy Tonyho Blaira a texty jeho nástupců tak netkví v artikulovaných významech, ale v rétorice, tedy v menší přepjatosti Milibandových (a zčásti i Brownových) formulací. S výjimkou jednoho náznaku (*we must reassert our faith in democracy and be confident in our belief that open, plural, diverse societies are those most likely to stay rich, strong and free* [2008d]) jsme též v analyzovaných textech z období 2007-10 nezaznamenali výpovídání z „pozice nadřazenosti“ vlastního hodnotového souboru.

V některých ohledech přetrvával v tomto období ve vypovídání představitelů labouristické vlády k uzlovému bodu „hodnoty (v britské zahraniční politice)“ určitý dualismus. Gordon Brown i Douglas Alexander navázali na tu linii, jež v hierarchii hodnot deprivilegizuje politické hodnoty v užším smyslu. Alexander v intencích výše citovaných textů Jacka Strawa reprezentuje prosazování politických hodnot jako prostředek k dosažení hodnot sociálních (*Our place in the world depends on us making choices based on values – values like opportunity, responsibility, justice (...) It’s these values that inform our enduring commitment to human rights, democracy and good governance (...) to ensure that power, wealth and opportunity are distributed more equitably* [2007b]). Také Brown v artikulaci společného hodnotového základu domácí i zahraniční politiky labouristické vlády řadí politické hodnoty naroveň hodnotám ekonomickým a sociálním (*the timeless values that underpin our policies at home - our belief in the liberty of all, in security and justice for all, in economic opportunity and environmental protection shared by all - are also ideals that I believe that it is in our national interest to promote abroad* [2007e]).

David Miliband naopak navazoval na blairovskou linii akcentující demokratické politické hodnoty, zde jako základ úspěšného společenského modelu (*The checks and balances of human rights and democratic governance are important for the security and development of any society (...) I am unapologetic about a mission to help democracy spread through the world – and by this I mean not just more elections, but the rule of law and economic freedoms which are the basis of liberal democracy* [2008a – NB citát je z projevu věnovaného problematice demokratizace]. Také volební program z roku 2010 dokládá, že labouristé nadále považovali demokracii a lidská práva, zasazené do explicitního univerzalistického rámce, za veřejnosti nejsrozumitelnější složku hodnotového obsahu zahraniční politiky, a tudíž nejvhodnější pro politický marketing (*Human rights and*

democracy are a central feature of our foreign policy for a simple reason – we believe human rights are universal [2010a]).

Adjektiva vkládaná v tomto období do sousloví „naše hodnoty“ kromě výrazů artikulující jejich univerzálnost (*global*) zdůrazňovala především jejich nadčasovost: *timeless* [2007e], *enduring* [2008b], *permanent* [2009d].

7.7 Britská zahraniční politika: shrnutí

Svým charakterem konstantně aktivistický diskurz představitelů vlád New Labour o britské zahraniční politice čerpal, stejně jako v předchozí kapitole analyzovaná diskurzivní konstrukce mezinárodní identity Spojeného království, z narativu *britské výjimečnosti*. Tento poznatek dvojnásob platí pro vypovídání o „mocenských zdrojích“ britské zahraniční politiky. Identifikované výpovědi ukazují, že mluvčí celkem eklekticky (a bez přezkoumávání politicko-filosofických východisek svých postojů) čerpali z realistické i liberálně-idealistické tradice uvažování o zahraniční politice.

Vývoj vypovídání o cílech britské zahraniční politiky byl reálně do značné míry determinován vývojem mezinárodněpolitické agendy. Diskurz britských vládních představitelů nicméně odráží i jejich přesvědčení o své schopnosti tuto agendu nastolovat a ovlivňovat. Pro labouristický diskurz (nejen) o britské zahraniční politice je charakteristická narůstající komplexnost, zároveň však v druhé polovině Blairova premiérského období vykrytalizovaly „hodnoty“ a jejich prosazování (coby cíl i prostředek britské zahraniční politiky) jako klíčová kategorie celého dílčího diskurzního pole.

Významný trend v diskurzu o britské zahraniční politice představuje postupné sílení univerzalizmu v pojmání hodnot i zájmů. Především pro druhou polovinu Blairova premiérského období je dále charakteristická existence dvou sub-diskurzů, premiérova a mluvčích institucionálně vázaných na ministerstvo zahraničí, k celému spektru dílčích témat včetně modalit užití vojenské síly a hierarchie uvažovaných hodnot.

Analogicky k mezinárodní identitě Spojeného království (kapitola 6) i její zahraniční politiku představitelé vlády New Labour uvažovali v globálních horizontech, důsledněji přitom v éře Gordona Browna, kdy toto uvažování již nebylo svazováno implikacemi limitujícího sebepojetí Británie jako „transatlantického mostu“ (např. citovaná konceptuální idea „**Základem postavení Británie ve světě je spojenectví s USA a členství v EU**“).

Kapitola 8 - Evropa a evropská integrace

Následující kapitola analyzuje diskurzivní konstrukci „Evropy“ a „Evropské unie“ – regionálního integračního celku, v němž Spojené království sdružilo část své suverenity se státy kontinentální Evropy, na který delegovalo významný soubor kompetencí v oblasti vnějších ekonomických vztahů a který považuje za klíčový multilaterální nástroj k prosazování svých zahraničněpolitických cílů. Uzlový bod „Evropa“ byl jedním z centrálních objektů zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour. Jeho specifíkem bylo vysoké zastoupení explicitně či implicitně kritických výpovědí. Pro diskurz o „Evropě“ bylo také charakteristické apologetické ladění řady promluv. To pramenilo z faktu, že „Evropa“ byla trvalým předmětem významných (a především ze strany opozičních konzervativců a kritického segmentu denního tisku vysoce zideologizovaných) rozepří v domácí politické debatě. Ve srovnání s jinými uzlovými body také obsah a tón vypovídání o „Evropě“ více odrážely kontext (britská vs. evropská půda, dobové politické klima) dané promluvy.

Cílem kapitoly je identifikovat klíčové ideje organizující labouristický diskurz o smyslu a cílech evropské integrace, jejím dalších směřování, „ústavním“ uspořádání EU a postavení a roli Evropy/EU ve světě. V kódovací mřížce použité při tomto výzkumu odpovídají uzlovému bodu „Evropa a evropská integrace“ následující kódy:

EC – „smysl/cíle evropské integrace“

ET – „úkoly pro EU“ (dobově specifické i nadčasové)

EH – „hodnocení evropské integrace“ (tj. obecné artikulace úspěchu/selhání EI)

EU – „ústavní uspořádání EU“

EK – „kontinuita/diskontinuita evropské integrace“ (normativní výroky)

ES – „Evropa/EU ve světě“

EA – adjektiva a predikáty

Analýze labouristického diskurzu o evropské politice Británie a o postavení a roli Spojeného království v EU jsme se již věnovali v kapitole 6. Vedle konceptuálních idejí identifikovaných v podkapitole 6.3 jsme si zde povšimli i neujasněného poměru národní (britské) a evropské dimenze identity Spojeného království, když mluvčí v zaznamenaných výpovědích kolísali mezi konstrukcí „Británie“ a „EU“ jako dvou samostatných entit a reprezentací Británie jako součásti EU/Evropy.

8.1 Smysl a cíle evropské integrace

Diskurz vlády New Labour artikuloval k tématu smyslu a cílů evropské integrace pouze několik základních významů, jež zůstávaly stabilní po celé období od nástupu labouristické vlády až do prvního analyzovaného projevu Davida Milibanda [2007c]. V pozdějších analyzovaných textech jsme žádnou výpověď k tomuto tématu již

nezaznamenali. To je spolu nárůstem podílu kritických hodnocení možné považoval za symptomatické pro Brownův odtažitější postoj k EU a evropské integraci ve srovnání s jeho předchůdcem v premiérském úřadu.

Analyzované texty artikuluji k tématu smyslu a cílů evropské integrace následující soubor hlavních významů, společně založených na silně instrumentálním pojetí evropské integrace.

(1) **„Evropská integrace je proces, v němž se společenství nezávislých, suverénních států spojuje, aby spolupracovalo na dosažení společných cílů, jichž nemohou uspokojivě dosáhnout samostatně“** (*an alliance of independent nations choosing to cooperate to achieve the goals they cannot achieve alone [1997a]; a Europe of free, independent sovereign nations who choose to pool that sovereignty in pursuit of their own interests and the common good, achieving more together than we can achieve alone [2000b]*). Tento soubor významů je zároveň konceptuální ideou diskurzu o uspořádání EU jako *polity* (viz 8.3).

Cílem evropské integrace naopak výslovně nemá být vytváření „evropského superstátu“ či větší míra integrace sama o sobě (*People will not buy more Europe as an end in itself [2006a]*); podpora vytváření „stále užšího svazku“ (cíl deklarovaný v preambuli Smlouvy o EU) je u Blaira vázána na vidinu efektivnějšího prosazování „našeho národního zájmu“ (*don't support ever closer union for the sake of it; but precisely because (...) it will be the only way of advancing our national interest effectively [2006a]*).

(2) Idealismus a „sentiment“ nejsou jako zdůvodnění dalšího prohlubování evropské integrace dostačující, „Rozhodujícím odůvodněním pokračující integrace jsou její praktické přínosy“ (*I know, too, that an appeal to sentiment is an unsatisfactory basis on which to solve the practical, contemporary challenges Europe faces [2006a]; People are not impatient with idealism; but impatient with it being expressed in ways that do not yield practical consequence [2006a]*). Řada Blairových výpovědí rozprostřených po celém jeho premiérském období naléhala, aby evropská integrace členskými státy a jejich obyvatelům zajišťovala konkrétní, praktické přínosy (*how to make it do what it was set up to do: improve the lives of people [2005c]; The EU doesn't have to create its relevance to its people today; it just needs to discover it. It's there, in the practical application of Europe's collective power to the everyday problems that crowd in on its people's everyday lives [2006a]*). Zásadní přitom měl být příspěvek integračního procesu ke schopnosti evropských států obstát v měnícím se vnějším prostředí (*And the reasons for European union are reasons no longer simply to do with putting peace in place of conflict, but to do with the vital national and strategic interests of the countries that make up Europe, in facing the new challenges - economic or political - of the outside world [2003b]*).

(3) V nejobecnější rovině očekávali mluvčí od evropské integrace především následující statky: mír, prosperitu, demokracii a bezpečnost, méně často v zaznamenaných výpovědích figurovaly „pokrok“, „partnerství“, „síla“ a „stabilita“ (typickou ukázkou

takové výpovědi je *Union of nations, of democracies with shared goals, delivering shared peace, stability and prosperity for our citizens* [2001d]).

(4) Těžiště činnosti EU mluvčí spatřovali v externí (diplomatické, bezpečnostní, hospodářské) dimenzi jejího působení (*the crucial fields of European action: economic, foreign policy, defence, and the fight against cross-border crime* [2000b]; *In negotiations over world trade and global finance, Europe is stronger if it speaks with one voice (...) environment and organised crime, in policing our borders, Europe needs to work together* [2000b]). Řada analyzovaných textů reprezentovala „Evropu“/EU jako nástroj pro projekci kolektivní síly členských států (*Europe today is no longer just about peace. It is about projecting collective power* [2000b]; *use Europe to make our voice heard louder and stronger in the world* [2003b]) a naplňování jejich kolektivních zájmů ve a vůči vnějšímu prostředí. Evropská integrace je tak pro své členy prostředkem kolektivního posílení (*The purpose of the European Union is to give us, the individual nations that form it, greater economic and political strength* [2003b]).

Analýza souboru výpovědi artikulujících konkrétní soudobé „úkoly“ pro Evropskou unii ukazuje, že texty z prvních let po nástupu labouristické vlády Unii zadávaly úkoly v širokém spektru *policies* se zvláštním důrazem na ekonomické reformy (v prvních letech především dokončení vnitřního trhu a zaměstnanost). V letech 2000-1 zřetelně vystoupila do popředí externí dimenze unijní činnosti a politiky s bezpečnostním rozměrem, včetně rozvíjení vojenských kapacit. Důraznější byl též apel na zásadní institucionální reformu (*we need to get the political foundations of the Union right* [2000b]). K roku 2003 (konec proaktivní etapy britské evropské politiky) byly v labouristickém diskurzu o „úkolech pro EU“ ustálené tři hlavní linie: ekonomická reforma, institucionální reforma a vnější činnost včetně obrany (*we need a vastly improved European defence capability* [2003b]). Po roce 2005 (krize po odmítnutí návrhu ústavní smlouvy) zesílil apel na obecnou reformu/obrození EU (*we have to renew* [2005c]; *reconnect its priorities* [2006a]). Zároveň došlo k posunu ve vypovídání o institucionální reformě, kdy texty namísto apelu na rekonstrukci politických základů EU varovaly před přílišným soustředěním na institucionální debaty na úkor jejich „praktických“ úkolů. V období 2007-10 jsme zaznamenali úbytek relevantních výpovědí k tomuto tématu. Představitelé Brownovy vlády Unii zadali úkoly v oblasti rozšiřování (položka pravidelně figurující v textech z celého zkoumaného období) a především zahraniční a bezpečnostní politiky (*our ability to intervene in global crises (...) now we are challenged to be a global player* [2009c]). Nezaznamenali jsme naopak témata ekonomické reformy (zcela též chybí výpovědi spojující problematiku evropské integrace a finanční a hospodářské krize) ani obecné „změny“/„reformy“.

(5) Zároveň – a zde spatřujeme potenciální pnutí s významy uvedenými v bodu (1) – je pro mluvčí „Evropa“ nástrojem pro projekci určitých politických (*as a Union of democracies (...) be a powerful force for democratic values in the rest of the world* [1999a]) a ekonomických (*Europe must be a force for openness and free trade* [1999a]) hodnot a idejí. Blairovo vyzdvižení role EU při šíření demokratických

politických hodnot vychází z jejího chápání jako „unie demokracií“/ „unie hodnot“ a politického projektu (ne však rodičího se evropského „superstátu“!): *This is a union of values, of solidarity between nations and people, of not just a common market in which we trade but a common political space in which we live as citizens (...) believe in Europe as a political project (...) I would never accept a Europe that was simply an economic market* ([2005c]).

8.2 Úspěchy a selhávání evropské integrace

Výpovědi artikující historické i soudobé úspěchy a přínosy evropského integračního procesu/EU a naopak jejich neúspěchy, slabiny a místa, v nichž selhávají, považujeme – stejně jako v předchozí podkapitole analyzované výslovné pozitivní artikulace „smyslu“ a „cílů“ EU – za formu vyjadřování základních představ o *desideratech* evropské integrace.

***

V omezeném počtu výpovědí z prvního funkčního období byly artikulovány dva základní významy, jeden pozitivní a jeden negativní, jež poté po celé zkoumané období tvořily stabilní prvky labouristického diskurzu o „úspěších“ a „selhávání“ evropské integrace/EU:

(+) Historické přínosy evropské integrace – bezpečnostní, politické i ekonomické: integrační proces po druhé světové válce přispěl k míru, demokracii a (díky otevření trhů) prosperitě zemí západní Evropy (*the European Union has underpinned peace and democracy in the reconstruction of post-war Western Europe (...) role that open markets have played in generating wealth and prosperity in the European Union* [2000b]; *Within the EU, not only have we not fought each other for more than 50 years but we cannot even imagine fighting each other* [2000c]).

(-) Održenost EU od „skutečných“ starostí svých občanů, ruku v ruce s přílišným soustředěním se na institucionální reformy (*the problem Europe's citizens have with Europe arises when Europe's priorities aren't theirs. No amount of institutional change (...) will change that* [2000b]).

(-) Jako dosud neefektivní zpočátku Blair hodnotil rozvíjející se spolupráci členských států v bezpečnostních otázkách, tedy v oblasti reprezentované britskou vládou jako jeden z ústředních *raisons d'être* EU (*We have as yet shown ourselves insufficiently effective in enhancing our common security at home and abroad - whether by not tackling effectively the cross border problems of the environment, drugs and international crime; or by failing to face up collectively to external threats* [1997d]).

***

(+) Druhé funkční období labouristické vlády bylo při hodnocení evropské integrace zejména zpočátku obdobím převládajícího optimismu, Tony Blair v Birminghamu vykreslil obraz úspěchu integračního projektu (*EU has succeeded and will succeed* [2001d]). K již dříve připomínaným historickým přínosům evropské integrace, jmenovitě nyní míru, prosperitě, trvalému usmíření a politickému sjednocení, se v textech z tohoto období přidává pozitivní hodnocení vývoje posledních let: vytvoření společné zahraniční a bezpečnostní politiky (*We have a common foreign and security policy which offers hope to troubled regions like the Balkans and Afghanistan* [2001d]), zavedení společné měny a po roce 2004 bylo jednoznačně kladně hodnoceno i východní rozšíření (*Now 450 million Europeans are enjoying peace, freedom and democracy* [2005a; tato výpověď ilustruje význam, který mluvčí přikládali politickým přínosům evropské integrace]).

(-) Kritické výpovědi opět cílily na pocíťovanou odtrženost a byrokratičnost EU (*Europe has too much bureaucracy, is too little focussed on the economic and social concerns of its citizens, too distant* [2003d]). Mluvčí také negativně hodnotili „pomalé a tajnůstkářské“ rozhodování, nedůslednou implementaci některých strategických rozhodnutí a také institucionální výstavbu Společné zahraniční a bezpečnostní politiky [2001d]. Stávající rozhodovací procedury Blair přímo označil za „překážku pokroku Evropy“, zejména v kontextu nadcházejícího východního rozšíření (*With 15 countries in the European Union, the present rules are an obstacle to Europe's progress. At 25, then 27, possibly 30, the present system would produce paralysis* [2003b]).

***

(+) Texty z období 2005-7 nadále kladně hodnotily historické přínosy evropské integrace (*Today the EU stands as a monument to political achievement. Almost 50 years of peace, 50 years of prosperity, 50 years of progress* [2005c]) i východní rozšíření (*The EU is enlivened (...) historic reunification of Europe, after the artificial division of the Cold War, is transforming Europe's political culture and alliances for the better* [2006a]).

(-) Po odmítnutí návrhu ústavní smlouvy na jaře 2005 se však dramaticky proměnilo vypovídání o soudobém stavu integračního procesu. Ten nyní Blair označoval za „krizi“ a ve svém projevu v Evropském parlamentu [2005c] předložil její interpretaci: odmítnutí ústavní smlouvy bylo podle něj pouze symptomem obecnější nespokojenosti evropské veřejnosti s poměry v EU (*the constitution became merely the vehicle for the people to register a wider and deeper discontent with the state of affairs in Europe*). Pro tu byla podle Blaira ovšem spíše příznačná „krize politického vedení“ než krize institucionální. Důležitým faktorem při vzniku této deziluze měl též být pocíťovaný neúspěch hlavních strategických iniciativ Unie v posledních letech (Laekenská deklaráce, Lisabonská strategie).

Tytéž významy Blair artikuloval i v oxfordském projevu z počátku roku 2006, kde zazněly i tradiční kritický element, odtrženost (*As the problems of the citizen grew ever*

*more pressing, instead of bold policy reform and decisive change, we locked ourselves in a room at the top of the tower and debated things no ordinary citizen could understand [2006a]) a percepcie dobové „bezradnosti“ EU (I see a Europe around me that has a long term vision in need of a short term strategy [2006a]). Na těchto výpovědích je zajímavé, že ač jde o promluvu na britské půdě, Blair se užitím zájmena „my“ namísto obvyklé konstrukce dichotomie „Británie-Evropa“ identifikuje s předmětem své výpovědi, a rovněž předložka „okolo“ situuje mluvčího „dovnitř“, nikoli „vně“ kritizovaného objektu). Také výpovědi o institucionální reformě (*the drive in Europe was always for more institutional integration (...) But over time, it became almost self-perpetuating and certainly self-absorbing [2006a]) a prohlubování politické integrace (Too often in recent times, more Europe has been used not to answer a question but to avoid answering it [2006a]) získaly zřetelně kritické vyznění.**

V téže době došlo k obratu i ve vyznění Blairových výpovědí o euru, když dřívější hodnocení samotného faktu jeho zavedení jako „úspěchu“ nahradilo kritické upozorňování na primát politického rozhodování nad ekonomickými realitami (*the political decision to create a single currency was taken first; the economics were treated as if they could be altered by political will [2006a]).*

Celkovou proměnu Blairova diskurzu o soudobém stavu evropského integračního procesu v období po roce 2005 ilustruje i posun ve vymezování se vůči „euroskepticismu“. Ten ve svých dřívějších textech bez další diferenciaci podroboval kritice. V oxfordském projevu však načrtl pozici, kterou nazývá „praktickým skepticismem“ a pro niž vyjadřuje pochopení. Její podstatou je rozlišení „Evropou jako ideálem, vizí a souborem hodnot“, s nimiž se plně identifikuje, a „reálně praktikovanou“ evropskou integrací. Té pak může v kontextu dobové situace vystavit souhrnné kritické hodnocení (*genuine, intellectual and political concern about Europe as practised; not about Europe as an ideal or a vision or even a set of values (..) a worry about Europe's economy being uncompetitive; its institutions too remote; its decision-making too influenced by the lowest common denominator [2006a]).*

***

V textech z období vlády Gordona Browna jsme i k tématu „úspěchy a selhávání evropské integrace“ zaznamenali jen minimum výpovědí. V nich David Miliband navázal na diskurz pozdního Blairova období jak pozitivním hodnocením historických přínosů evropské integrace a východního rozšíření ([2009c]), tak i artikulací potřeby celkového obnovení mandátu a smyslu EU (*If it is to renew its mandate, it needs to find a new raison d'etre [2007c]).*

8.3 Ústavní uspořádání Evropské unie

Významným dílčím uzlovým bodem diskurzu o „Evropě/EU“ byla otázka jejího „ústavního“ uspořádání a jejích základních rysů jako *polity*.

Texty z doby nástupu Labouristické strany k moci artikulovaly tři základní významy, jež se staly stabilními elementy jejího diskurzu o evropské politické integraci:

(1) „**Evropská unie má zůstat aliancí dobrovolně spolupracujících suverénních států, které si zachovávají svou svébytnou identitu**“ (srovnej i 8.1) (*an alliance of independent nations (...) choosing to co-operate to achieve the goals they cannot achieve alone* [1997a]; *A Europe in which our countries retain their distinctive identities* [1997d]). Jde o normativně formulovanou konceptuální ideu, jež organizuje britský „národní“ diskurz o evropské politické integraci již od bružského projevu Margaret Thatcherové z roku 1988.²⁵⁴

(2) Z této perspektivy labouristický diskurz konzistentně odmítá (typicky blíže nespecifikovanou) ideu „evropského (federálního) superstátu“ (*We oppose a European federal superstate* [1997a]), tedy snahu o replikaci kvazi-státního útvaru, založeného na principech federalismu, na evropské úrovni.

(3) Labour požadovala zachování práva veta členských států v taxativně vymezených oblastech, kde je považovala za předmět (britského) národního zájmu (*Retention of the national veto over key matters of national interest* [1997a]). Katalog těchto položek byl proměnlivý (srovnej volební programy [1997a] a [2005b]), vždy však obsahoval problematiku daní a obrany. V dalších oblastech labouristická vláda připouštěla možnost komunitarizace (konkrétně nahrazení jednomyslného rozhodování v Radě hlasováním kvalifikovanou většinou), byl-li tento krok v souladu s britskými zájmy (*considering the extension of Qualified Majority Voting in limited areas where that is in Britain's interests* [1997a]). Tyto výpovědi je možné považovat za projev akceptování stávající rovnováhy mezi nadnárodním a mezivládním prvkem v institucionální výstavbě EU.

***

Zásadní prohloubení tohoto prvotního diskurzu labouristické vlády k tématu „ústavního“ uspořádání EU přinesl Blairův varšavský projev z října 2000 ([2000b]). Ten při návaznosti na dosavadní způsob vypovídání artikuloval několik nových významů. Předně zamýšlené teritoriální rozšíření Unie i postupující expanze její agendy podle Blaira vyžadovalo institucionální reformu (*The need for institutional change (...) derives from (...) the new reality: Europe is widening and deepening simultaneously. There will be more of us in the future, trying to do more*). Konkrétní prosazované reformy (zmenšení počtu členů Evropské komise, nová formule váženého hlasování v Radě) odpovídaly dobovým preferencím velkých členských států.

---

²⁵⁴ THATCHER, Margaret, The Bruges speech, 20. 9. 1988, <http://www.margaretthatcher.org/archive/Bruges.asp> (ověřeno 10. 10. 2015).

Za konceptuální pro další diskurz o „ústavních“ otázkách evropské integrace můžeme považovat premisu, že „**Zdrojem demokratické legitimacy EU jsou národní politické instituce**“, tedy přímo volené národní parlamenty a z národních voleb vzešlé vlády členských států, nikoli přímo volený Evropský parlament (*the primary sources of democratic accountability in Europe are the directly elected and representative institutions of the nations of Europe national parliaments and governments (...) These foundations are rooted in the democratic nation state*). Blair očekával, že Unie i do budoucna zůstane „jedinečnou kombinací“ mezivládních a nadnárodních prvků, ve shodě s výše uvedenou premisou („zdrojem demokratické legitimacy EU jsou národní politické instituce“). Požadoval nicméně, aby agendu Unie nastolovaly její mezivládní instituce (*European Council should above all be the body which sets the agenda of the Union*). Ačkoli na text na několika místech vyzdvihuje princip nezávislosti komunitárních institucí, celkově reprezentuje vztah mezi institucemi reprezentujícími členské státy a komunitárními institucemi jako vztah principal-agent (viz *a Europe of equal partners served by institutions which need to be independent but responsive and accountable*). Adjektivem *equal* evokovaný konstitutivní princip rovnosti členských států rovněž představuje stabilní element labouristického diskurzu o evropské integraci. Tento akcent odráží obavu z případných negativních důsledků britských výjimek. V intencích této linie uvažování o zdrojích legitimacy EU je i požadavek na zvýšení role národních parlamentů v institucionální struktuře EU (text [2000b] navrhuje ustavit druhou komoru Evropského parlamentu, složenou právě ze zástupců legislatur národních, jež by zajišťovala demokratickou kontrolu činnosti komunitárních institucí a dodržování smluvně zakotvené dělby kompetencí mezi Unii a členskými státy).

Varšavským projevem Blair také zaujal stanovisko k dalším významným tématům dobové debaty o „ústavním“ uspořádání EU: (1) skeptický, ne však a priori odmítavý postoj k možnosti přijetí klasické „ústavy“ (*I suspect that, given the sheer diversity and complexity of the EU its constitution, like the British constitution, will continue to be found in a number of different treaties, laws and precedents*), (2) podporu myšlenky přijetí dokumentu, který by s právní silou zakládajících smluv stanovil principy rozdělení kompetencí mezi EU a členské státy (tzv. *Charter of Competences* či *Statement of Principles*) a (3) odmítnutí – s ohledem na pociťované riziko marginalizace Spojeného království v takto uspořádané Unii – konceptů „pevného jádra“ či „vícerychlostní Evropy“ (*more enhanced cooperation (...) But that must not lead to a hard core; a Europe in which some Member States create their own set of shared policies and institutions from which others are in practice excluded (...) equally stringent in avoiding a multi-tier Europe; the creation of different sets of rules; damage to the rights of those not able to participate*). Poslední citovaná výpověď odráží krystalizující konceptuální ideu „**Británie musí zabránit takovému vývoji politické integrace, který by ji** (v důsledku jejich „zvláštních režimů“) **marginalizoval při rozhodování o strategických otázkách EI a zbavil vlivu na budoucí utváření EU**“.

Volební program Labour z roku 2001 (při interpretaci tohoto textu je však třeba uvážit taktické ohledy a potřebu obhájit evropskou politiku vlády vůči ostře euroskeptické kampani konzervativců) akcentoval jako hlavní komunikované významy nesouhlas s idejí „superstátu“, zdroj demokratické legitimacy EU v politických institucích členských států a reálný primát mezivládního principu v institucionální výstavbě EU (*We will put democratically elected national governments in the driving seat of EU policy (...) We do not support a United States of Europe. But we do believe a Europe made up of nation states and offering a unique blend of intergovernmental cooperation where possible and integration where necessary (...) The main sources of popular legitimacy in Europe remain national governments and parliaments* [2001a]).

Toto reálné upřednostění mezivládního formátu („mezivládní spolupráce tam, kde je to možné“) před nadnárodním („integrace tam, kde je to nutné“) považujeme – navzdory citovaným disonantním výpovědím o „rovnováze“ obou principů – za východisko labouristického přístupu k evropské integraci ve zkoumaném období. Dokládá ho i výrazně čtenější výskyt výrazu „spolupráce/spolupracovat“ (*co-operate, work together*) než výrazu „integrace“, ale i obvyklá charakteristika EU z doby okolo roku 2001 jako „unie států“ (*union of nations working more closely together, not a federal superstate submerging national identity* [2001d], též [2003b]).

***

Další etapu vypovídání o „ústavních“ aspektech evropské integrace představuje období od roku 2003 do jara 2005. Toto časové rozmezí pokrývá pozdní fáze jednání Konventu o budoucnosti EU, navazující mezivládní konferenci a počátek ratifikace ústavní smlouvy. Představitelé britské vlády vedle již dříve etablovaných významů („rovnováha“ konstitutivních principů, kolektivně vyjádřená vůle členských států jako zdroj politické autority EU, „unie států“) v řadě výpovědí vyjadřovali podporu vznikajícímu návrhu nové smlouvy a akceptovali nyní i princip psaného ústavního dokumentu (*one outcome should be a written constitution for the EU* [2003a]), jehož „charakteristickým rysem“ měla být flexibilita ([2003a]). Průběh ústavodárné debaty i vlastní návrh pak reprezentovali jako „vítězství“ britské koncepce „unie států“ (*The truth is the argument (...) against a European superstate, is being won* [2003b]; *It is generally heralded everywhere (but Britain) as a triumph of British diplomacy. It is, overtly, an expression of Europe as a union of nation states. It is, implicitly, the rejection of Europe as a federal superstate* [2004c]). Jednoznačnou podporu novému dokumentu z těchto důvodů vyjadřuje i volební program [2005b]. Symptomatické však je, že ústavní smlouva je zde důsledně nazývána „smlouvou“ (*treaty*), nikoli „ústavou“ (*constitution*).

***

Po neúspěchu ratifikace ústavní smlouvy nastal ve vypovídání představitelů britské vlády o tomto dokumentu (dosud „dobrá smlouva pro Británii a dobrá smlouva pro novou Evropu“ [2005b]) zlom a distancování se (*Europe's Constitution (...) There was only one*

drawback. Apart from better rules of internal governance, no-one in Europe knew what it was meant to solve [2006a]). Tony Blair poté naléhal, aby se do budoucna EU zabývala institucionálními reformami až podle potřeb své reformované věcné agendy (*policies*). Ve chvíli, kdy začalo být zřejmé, že obsahové změny navržené v ústavní smlouvě budou zčásti implementovány jinou formou (pozdější Lisabonská smlouva), však opět artikuloval potřebu institucionální reformy Unie (*believe in changing the rules of the EU to build efficacy in Europe's power. The EU at 27 cannot operate within the system used for an EU of 15 countries [2007a)*). Použil tedy stejné zdůvodnění, nárůst počtu členských států, jako roku 2000 v prvním varšavského projevu. Z analyzovaných textů z Brownovy éry se k „ústavnímu“ uspořádání EU vyjadřuje pouze text [2009c], v němž Miliband v sérii výpovědí vyjadřoval podporu Lisabonské smlouvě.

8.4 Evropa/EU ve světě

Jádrem diskurzu protagonistů vlády New Labour o „postavení Evropy/EU ve světě“ bylo několik velmi stabilních významů. K jedinému významnějšímu posunu došlo v souvislosti s rozvojem Evropské (od 2009 Společné) bezpečnostní a obranné politiky, EBOP, který mluvčí vítali. Základní soubor idejí k tématu „Evropy/EU ve světě“ artikulovaly dva texty z prvního volebního Blairovy vlády, [1997d] a [2000b]. V rovině pozitivních výpovědí to byly dva hlavní významy. Prvním byla identita EU jako největšího světového ekonomického a politického seskupení demokratických států (*The European Union is the world's biggest single economic and political partnership of democratic states [2000b)*), z níž mj. plyne odpovědnost za šíření demokratických hodnot ve světě (*as a Union of democracies, it has the capacity to (...) be a powerful force for democratic values in the rest of the world [2000b)*).

Druhým významem artikulovaným již v raných textech byl kontext sílící globální hospodářské soutěže, jíž je EU vystavena (*There is a global economic market in which Europe must compete [1997d)*). Potřeba v této soutěži obstát byla v diskurzu labouristické vlády zároveň premisou normativních výpovědí o nutnosti ekonomických reforem (viz 8.1).

V normativních výpovědích mluvčí apelovali na aktivní mezinárodní agazmá Unie v širokém spektru problémových oblastí, počínaje podporou lidských práv a konče environmentální diplomacií, a v nejobecnější rovině na posílení její mezinárodní role (*Europe must play a major role on the world stage [1997d)*; *Europe's citizens (...) need it to be a power in the world [2000b)*; texty z roku 2000 používají pro tyto aspirace termín „supervelmoc“). Tento požadavek má v labouristickém diskurzu o „Evropě“ charakter konceptuální ideje (**„EU se musí stát jedním z nejvýznamnějších aktérů světové politiky“**) a artikuluje jej i řada pozdějších textů (*Europe must play an increasingly influential role in international affairs [2003a)*). Pro Blaira jde o jediný způsob, jak si evropské státy v kontextu svého dlouhodobého relativního mocenského úpadku (*For the 19th Century and part of the 20th Century Europe was the point where most of the world's*

vital decisions were taken. Today at best we share that role [2003b]) mohou udžet vlivné postavení ve světě (*The idea of Europe, united and working together, is essential for our nations to be strong enough to keep our place in this world [2005c]*) – i tato výpověď je vyjádřením instrumentálního pojetí evropské integrace, kdy EU je prostředkem kolektivního naplňování cílů a potřeb svých členských států. Prvním textem, který „vůdčí postavení“ EU v dílčích oblastech mezinárodní agendy (konkrétně rozvojové pomoci a environmentální diplomacie) konstatuje jako fakt, je až [2005c]. Tamtéž Blair jako *desideratum* zdůrazňuje aktivní roli EU v jednáních o liberalizaci mezinárodního obchodu.

V pozdějších Blairových textech byla idea potřeby aktivního mezinárodního angažmá namísto dosavadního pozitivního apelu (symptomaticky pro dobovou atmosféru) artikulována negativně jako varování před riziky „pevnostní“ mentality, tedy snahy uzavřít se před změnami, jež se odehrávají ve vnějším prostředí (*or if European nations (...) decide to huddle together, hoping we can avoid globalisation, shrink away from confronting the changes around us, take refuge in the present policies of Europe (...) then we risk failure. Failure on a grand, strategic, scale [2005c]*).

Jediným elementem labouristického diskurzu o „Evropě/EU ve světě“, jenž se v analyzovaných textech objevuje až později, byl požadavek rozvoje EBOP (a šířeji apel na posilování vojenských kapacit členských států) jako významného předpokladu účinnějšího působení Unie v mezinárodním prostředí (*a decade-long decline in European military budgets (...) threatens to undermine the effectiveness of Europe's diplomacy for the future [2003a]*). Zahraniční mise, probíhající pod hlavičkou EU od roku 2003, mluvčí vítali a reprezentovali jako „ponaučení se“ z krizí 90. let (*we in the European Union have learnt in the intervening period. Today the European Union is on the ground – as military, police or civilian presence [2005d]*).

***

Texty z období Brownovy vlády potvrzovaly již etablované významy: potřebu obstát v podmínkách globalizace ([2007e]); požadavek větší aktivity EU při podpoře demokratických hnutí ve světě ([2008a]); konstatování, že EU je „největším společným trhem na světě“ ([2009b]); identitu EU jako nejtědřejšího dárce rozvojové pomoci na světě ([2009b]) a požadavek, aby se EU prosadila mezi nejvýznamnější hráče ve světové politice (*Get our act together and make the EU a leader on the world stage; or become spectators in a G2 world shaped by the US and China [2009c]; Either we are a major player in international affairs, an integral part of the global conversation on conflict, security, economics and the environmental future of our planet; or we are a simply a bureaucracy that talks to itself, impotent in the face of the challenges our new world will bring [2009c]*).

8.5 Kontinuita evropské integrace

Dobrou představu o vývoji celkového tónu a vyznění labouristického diskurzu o Evropě a evropské integraci dává analýza souboru normativních výpovědí, v nichž mluvčí artikuluji svou představu o dalším směřování EU z hlediska jeho kontinuity či diskontinuity s dosavadním vývojem.

Dominantním významem, artikulovaným prakticky ve všech textech, jež vypovídají k problematice evropské integrace, je potřeba reformy/změny Evropské unie („**EU potřebuje reformu/změnu**“ - *Europe needs reform and change* [2001d]; *embrace the need for change and reform* [2009c] atd.); tu mluvčí předkládají jako podmínku její budoucí úspěšnosti (*the benefits are historic provided that (...) now re-shapes and reforms it to withstand and then harness the force of globalisation* [2003b]). Avšak jestliže slovní formulace zůstávaly po celé zkoumané období prakticky stejné, došlo v letech 2004-5, jak je zřejmé z analýzy větších textových celků, do nichž jsou tyto výpovědi zasazeny, i z konkrétních metaforických vyjádření, k fundamentálnímu posunu v implikacích této ideje z hlediska požadavku kontinuity resp. diskontinuity integračního procesu.

Do roku 2004 šlo o požadavek reformy/změn [jakkoli dalekosáhlých] při zachování základní kontinuity ve směřování evropské integrace – tedy institucionálních/ politických a ekonomických reform, jež by EU dodaly potřebnou dynamiku a napomohly k úspěšnému dosažení stávajících cílů i dalšímu rozvoji integračního procesu (*Reforming Europe to give it direction and momentum* [2000b]; *We need to take Europe forward, to meet British needs* [2001a]; *Europe has not only to continue to develop; but also to change itself* [2003b]). Řada z těchto výpovědí obsahuje metaforická vyjádření konceptualizace evropské integrace jako „pohybu kupředu“. Mluvčí tuto základní kontinuitu (v „ústavních“ aspektech šlo např. o zachování charakteru EU jako kombinace mezivládních a nadnárodních prvků [2000b] či její postupnou větší diferenciaci [2000b]) očekávali a akceptovali. Soudobé změny interpretovali ne jako revizi integračního paradigmatu, ale jako rozšiřování záběru integračního procesu spojené se sektorovými reformami (*Europe is changing. Economic reform (...) new members (...) cooperation is being extended in defence and security policy. A new way of conducting EU business (...)* [2001a]). Další transformaci EU anticipovali v souvislosti s nadcházejícím východním rozšířením (*Now Europe is at the point of transformation* [2003c]).

Ve zlomovém období 2004-5, kdy britskou reflexi soudobého vývoje evropské integrace ovlivňovaly nejprve neshody a nedůvěra uvnitř EU zapříčiněné invazí do Iráku a poté neúspěšná ratifikace ústavní smlouvy, vykreslují Blairovy texty obraz „Evropy na rozcestí“, zmínané prudkou debatou o svém budoucím směřování (*Here is Europe at a crossroads (...) There is an argument raging as to its future direction* [2004c]; *Europe is in the midst of a profound debate about its future* [2005c]). Z textů tohoto období mizí výpovědi artikuluující očekávání a přijetí základní kontinuity integračního procesu, stále explicitněji naopak nastolují požadavek jeho diskontinuity (*only by change will Europe recover its strength, its relevance, its idealism and therefore its support amongst the*

people [2005c]). Ten se mění ve výslovný v posledním (oxfordském) Blairově analyzovaném projevu o evropské integraci (*Europe won't work if done in the old way* [2006a]).

Významy artikulované v oxfordském projevu jsou protichůdné – výše citovaný požadavek fundamentální změny (též *for Europe to succeed, it needs to reconnect its priorities and pre-occupations with the challenges its people face*) zde figuruje vedle optimistických výpovědí předkládajících jako fakt, že Británií požadované změny již probíhají (*I think the prevailing wisdom of Europe is shifting and fundamentally; it is changing. And in a way we have sought and fought for*). Celkově zde Blair předložil obraz obrozující se Evropské unie, která již překonala svou nejhlubší krizi (*Europe has emerged from its darkened room. It has a new generation of leaders. A new consensus is forming*), a reartikuloval očekávání pokračování integračního procesu (*Despite all the setbacks of recent years, I have no doubt that, in times to come, Europe will be stronger and more integrated*; výpověď metaforicky vyjadřující ideu „pohybu kupředu“ [avšak „spolupráce“, nikoli „integrace“] *re-thinking the forward march of European cooperation and how it is best achieved*).

Řada výpovědí konstatujících probíhající změny v Evropské unii, počínaje šířením myšlenek *Třetí cesty* [1999a], přes „vítězství“ britských idejí v debatě o ekonomické reformě [2001a aj.] až po *the argument in favour of an open Europe is winning (...) it is changing. And in a way we have sought and fought for* [2006a] se jeví být vyjádřeními ideje „EU se mění podle britských představ“. V tomto případě však usuzujeme, že se přinejmenším v některých případech může spíše než o autentický optimismus mluvčích ohledně ohlasu idejí, které prosazovali, jednat o formu prezentace evropské politiky labouristické vlády a zároveň o snahu reprezentovat EU ve světle, jež jí (a členství Británie v ní) mělo získat větší podporu britské veřejnosti.

V textech z Brownovy éry jsme relevantní výpovědi k tématu kontinuity evropské integrace s výjimkou Milibandovy artikulace etablované ideje EU se musí přestat utápět v debatách o institucionální reformě (*helping the European Union move away from its past preoccupation with inward looking institutional reform* [2007e]) nezaznamenali.

8.6 Evropa – shrnutí

Představy mluvčích o „reálné“ i „ideální“ Evropě/EU dokresluje analýza atributů (gramaticky vyjádřených formou těsného či volného přívlastku) jí připisovaných v pozitivních resp. normativních výpovědích. Následující pasáž shrnuje nejčastěji artikulované významy. Obecně platí, že jde o stabilní prvky diskurzu labouristické vlády o „Evropě“, identifikované v textech napříč zkoumaným obdobím:

► Efektivní: jeden z nejčastěji artikulovaných atributů, odráží instrumentální pojetí evropské integrace. Typicky figuruje v aspirativních výpovědích (*make it economically*

effective [2003b]) a výpovědích konstatující pocitovanou neuspokojivost dobového stavu (*insufficiently effective* [1997d]).

► Otevřená (*open, outward-looking*): ve smyslu jednak otevřenosti dalšímu rozšiřování, jednak sebevědomého (*confident* [2005c, 2006e]) základního postoje k vnějšímu prostředí (*Europe must play a major role on the world stage - a role that is open and outward looking* [1997d]), tj. jako opak defenzivního postoje a přílišného soustředění se na své vnitřní (typicky institucionální) problémy.

► Silná: ve smyslech „soudržná“ (variantně i „sjednocená“, *united*) a silná navenek (*a strong, united Europe that can stand on its own two feet* [2001c]), resp. vojensky schopná (*a Europe capable of sharing the burden of defending our way of life and freedom* [2003b]).

Obvyklá charakteristika „reálné“ Evropské unie zdůrazňuje jak její hospodářskou sílu, tak i politickou váhu (*a huge economic market and a powerful political union* [2003b]). Pro požadované postavení EU ve světě jsou (vedle již zmíněné otevřenosti) nejčastěji užívané atributy konkurenceschopná (*ready, willing and able to compete* [2006a]), globální a mocná/silná (*a greater and more powerful union* [2005c]).

Frekventované adjektivum „nová“ označuje jednak Unii „rozšířenou“, jednak „reformovanou“ (případně „měnící se“), v některých výpovědích nabývá obou významů současně (*in the new Europe now taking shape (...) in the new Europe awaiting* [2003b]).

Často artikulovaným atributem EU je její demokratičnost, resp. demokracie jako sdílený rys jejich členských států, méně často pak solidarita (*This is a union of values, of solidarity* [2005c]).

Představu o reformovaném vnitřním fungování Unie vyjadřují adjektiva evokující odpovědnost a srozumitelnost jako např. *responsive, transparent, easier to understand* ([2000b]).

***

Diskurz představitelů vlád New Labour o EU a evropské integraci byl zásadně formován jejich instrumentálním pohledem na integrační proces. Vycházel z akceptace stávajícího stupně integrace, zdůrazňoval však význam národních politických institucí jako zdroje demokratické legitimacy Unie a celkově zastával, jak ilustruje např. samotná konceptuální idea charakteru EU jako „aliance dobrovolně spolupracujících nezávislých států“ či výpovědi k nastolování agendy v EU, spíše mezivládní stanovisko. To bylo nicméně moderováno instrumentálním pojetím principu státní suverenity. Pro labouristický diskurz o „Evropě“ byl charakteristický silný reformismus (kritika některých prvků *statu quo* s konstantním apelem na změny v rovině idejí, politik a v některých údobích i institucí) a akcent na vnější dimenzi činnosti EU. Ten po roce 2007 zůstal

v analyzovaných textech prakticky jediným opakovaně artikulovaným významem pro celé dílčí diskurzní pole „Evropa a evropská integrace“.

V obsahu i tónu vypovídání došlo k zásadnímu posunu v letech 2003-5 v souvislosti s vývojem v mezinárodní politice (transatlantická roztržka) i evropské integraci samotné (neúspěch ratifikace ústavní smlouvy). Předně původní proaktivní a optimistický diskurz byl nahrazen defenzivnějším (snaha zabránit změnám pocitovaným jako pro Británii nevýhodné či vnitropoliticky nepřijatelné) a kritičtější módem vypovídání. Zároveň začal požadavek na „reformu“ či „změnu“ EU mnohem více než dosud implikovat diskontinuitu v podstatných (byť reálně nekonkretizovaných) aspektech integračního procesu.

Kapitola 9 – Spojené státy a zvláštní vztah

Tato kapitola analyzuje diskurzivní konstrukci nejvýznamnějšího bilaterálního vztahu Británie ve zkoumaném období, tzv. *zvláštního vztahu* se Spojenými státy americkými. Pojem *zvláštní vztah* chápe jako zavedený termín a jako takový ho graficky odlišuje proložením kurzívou, aniž by přitom hodnotila věcnou oprávněnost tohoto konvenčního označení. Zároveň se věnuje i konstrukci uzlových bodů „USA a jejich postavení ve světě“ a „transatlantické vztahy“. Jednotlivé tematicky vymezené podkapitoly dodržují vzhledem k proměnlivosti či dočasnosti některých artikulovaných významů chronologický řád výkladu. V kódovací mřížce použité při tomto výzkumu odpovídají tematické této kapitoly následující kódy:

AS – mezinárodní identita a role USA

AB – *zvláštní vztah*, britsko-americké vztahy

AT – transatlantické vztahy

AA – americká identita a hodnoty, adjektiva užitá ve výpovědích o USA a *zvláštním vztahu*.

Velká část zaznamenaných výpovědí se nachází ve čtyřech významných projevech britských premiérů proslouvených na americké půdě ([1999a], [2003c], [2008b] a [2009a]). Tón a emocionální náboj labouristického (a obecně britského) diskurzu o „Americě“ je v zřetelném kontrastu s pragmatickým a často otevřeně kritickým vypovídáním o „Evropě“ a „evropské integraci“, jak ho analyzovala předchozí kapitola. Při interpretaci tohoto rozdílu (a až servility některých výpovědí, např. *America's allies are always both relieved and gratified by its continuing readiness to shoulder burdens and responsibilities that come with its sole superpower status (...) you are a great nation* [1999a]) je nicméně třeba mít na paměti, že autentický obdiv obou mluvčích k hodnotám a ideálům, na nichž jsou Spojené státy založeny, a jejich identifikace s ideou britsko-amerického společenství jsou zde dále umocněny kontextem těchto projevů, snahou naklonit si publikum i dostát rituálním aspektům *zvláštního vztahu*.

9.1 Amerika a svět

Základní významy diskurzu tvůrců zahraniční politiky New Labour o Spojených státech a jejich postavení ve světě se etablovaly v období před 11. září 2001 v kontextu konceptualizace soudobého světa jako v principu vlídného, existenčního ohrožení prostého prostředí a před kontroverzemi, jež později provázely americký postup ve „válce proti teroru“.

Předně analyzované texty předkládaly jako fakt, že USA byly jedinou „zbývající“ supervelmocí ([1998a]), a benevolentní charakter americké převahy (*It has no dreams of world conquest and is not seeking colonies* [1999a]). Řadě výpovědí přitom vyzdvihovala

jedinečné historické i současné zásluhy USA o obranu svobodného světa a jeho hodnot (*We must never forget the historic and continuing US role in defending the political and economic freedoms we take for granted* [1997c]; *Twice the US have come to our help to preserve democracy and freedom in Europe* [1998a]) a americkou moc jako „sílu dobra“ v současném světě (*America at its best is a powerful force for good in the world* [1998a]).

Ústředním elementem diskurzu o postavení a roli USA ve světě, artikulovaným v řadě výpovědí po celé zkoumané období, je varování, často s odkazem na historickou zkušenost, aby USA ve své zahraniční politice nepřipustily návrat izolacionismu (*never fall again for the doctrine of isolationism. The world cannot afford it* [1999a]). Mluvčí tak americké představitele opakovaně vyzývali, aby se USA měrou odpovídající svému mocenskému postavení angažovaly při řešení mezinárodních problémů (*we need you engaged* [1999a]). Právě s tímto požadavkem souvisí i jediný kritický význam artikulovaný ve vztahu k USA v textech z tohoto období – jejich pocíťované izolacionistické sklony (*If anything Americans are too ready to see no need to get involved in affairs of the rest of the world* [1999a]).

Z atributů (vnitřní) identity či ideálu „Ameriky“ analyzované texty z tohoto období vyzdvihovaly vizionářství (*Stay a country, outward-looking, with the vision and imagination that is in your nature* [1999a]) a její spolehlivost jako spojence (*They can always be relied on when the chips are down* [1997c]).

***

11. září 2001 a události, které na něj navazovaly, vedly při zachování plné návaznosti na dosavadní diskurz („angažovanost“ – *we need full US engagement and leadership on it all* [2002c]; „historické zásluhy“ – *Who helped Japan renew, or Germany reconstruct, or Europe get back on its feet after World War II? America* [2003c]) k rozšíření uzlových bodů „Amerika“ a „role USA ve světě“ o nově artikulované významy. Idea potřebnosti aktivního amerického angažmá v mezinárodní politice byla radikalizována do podoby nepostradatelnosti USA v soudobém světě. Tento význam byl mj. jedním z hlavních poselství Blairova projevu v Kongresu (*There never has been a time when the power of America was so necessary or so misunderstood (...) And why America? (...) Because destiny put you in this place in history, in this moment in time, and the task is yours to do* [2003c]).

Implicitně formulovaná britská kritika americké zahraniční politiky v době „války proti teroru“ mířila na sklony první Bushovy administrativy k unilateralismu (*So America must listen as well as lead* [2003c]).

Výpovědi reprezentující (idealizovanou) „Ameriku“ v tomto období nejčastěji přimomínaly atributy svobody a demokracie (*it is a free country, a democracy* [2001b]) a odtud i její roli možného „dárce svobody“ světu (*and what you can bequeath to this anxious world is the light of liberty* [2003c]).

Texty z období po 11. září též obsahují nový typ apologetických výpovědí, v nichž se mluvčí distancují od (někdy až zkarikovaných) protiamerických postojů a sentimentů. Tak Blair odmítá názor, že „*the USA is fundamentally, culturally and politically different to Europe, is hellbent on hegemony and we should distance ourselves*“ ([2003b]) a nařčení amerického postupu v Afghánistánu a Iráku z imperialismu (*How hollow would the charges of American imperialism be when these failed countries are and are seen to be transformed from states of terror to nations of prosperity, from governments of dictatorship to examples of democracy* [2003c]).

Určitá frustrace Tonyho Blaira z amerického postupu ve „válce proti teroru“ v tomto období nejzřetelněji prosvítá z jeho londýnského projevu v listopadu 2004 [2004c], věnovaného obhajobě transatlantické vazby před britským publikem. Ačkoli jeho kritika, konkrétně nedostatek ohledu na ostatní (*I'm not saying America (...) does not in its insularity of thinking sometimes seem obstinate to the concerns of the rest of the world*) a nedostatečně multilaterální přístup (*None of this will work, however, unless America too reaches out. Multilateralism that works should be its aim*) je v zásadě velmi diskrétní, v kontextu „normálního“ britského acházení se *zvláštním vztahem* jde poměrně přímočaré výpovědi, navíc jejich koncentrace je zde nejvyšší ze všech analyzovaných textů. I v tomto textu však uvedené kritické výpovědi figurují mezi řádově vyšším počtem potvrzení etablovaných kladných významů nepostradatelnosti Ameriky (*If America were to pull up the drawbridge, retreat from its obligations and alliances abroad, the terrorists would attack the rest of us*), její identity spolehlivého spojence Británie (*If we were under direct threat, America would be our ally*), svobodné a demokratické země (*their way of life and ours is lit by the same light of freedom, the same love of democracy*) a nejmocnějšího obhájce a zároveň symbolu těchto hodnot (*the terrorists are not interested in America as America. They are interested in America as the most powerful actor in pursuit of beliefs they fear as much as we value them*).

V pozdních Blairových projevech již kritické výpovědi k tématu mezinárodního působení USA nefigurují, naopak kategoricky je zde artikulována významová formace „nepostradatelnost-angažovanost“ (*The danger with America today is not that they are too much involved. The danger is they decide to pull up the drawbridge and disengage. We need them involved. We want them engaged. The reality is that none of the problems that press in on us, can be resolved or even contemplated without them* [2006c]; *Take any problem Britain wants solving (...) none of these vital British concerns can be addressed, let alone solved, without America (...) We need America. That is a fact* [2006e]). Tu můžeme, např. ve formě „**USA jsou nepostradatelné pro řešení současných globálních problémů**“, považovat za hlavní konceptuální ideu organizující v Blairově éře diskurz představitelů britské vlády o soudobé roli USA ve světě.

***

Brownova vláda se ujala úřadu v době, kdy vlna antiamerikanismu vyvolaná invazí do Iráku a vypjatým unilateralismem zahraniční politiky první Bushovy administrativy již v evropských zemích polevila. Navíc zvolení Baracka Obamy novým prezidentem v listopadu 2008 bylo ve světě většinově přijato euforicky jako naděje na „nový začátek“ v americké zahraniční politice (*President Obama gave the world renewed hope* [2009a]). Proměněný kontext se promítl i do diskurzu představitelů britské vlády o americké zahraniční politice. Mluvíci již nepociťovali potřebu hájit Spojené státy způsobem, jakým to činily např. Blairovy projevy z let 2003-4. V analyzovaných textech jsme také neidentifikovali žádné otevřeně ani implicitně kritické výpovědi. Obraz „Ameriky“, jak jej konstruují texty z let 2007-9, je tedy koherentně pozitivní. Potvrzeny byly základní etablované významy, historické přínosy USA (*in a breathtaking leap forward into a new world order - American visionaries helped form the United Nations, the World Bank, the International Monetary Fund; and they put in place a policy of unprecedented generosity - the Marshall Plan (...) and saved the free world* [2008b]; *For a century you have carried upon your shoulders the greatest of responsibilities: to work with and for the rest of the world* [2009a]) a formace angažovanost-nepostradatelnost (*American leadership is and will be indispensable* [2008b]).

Brownova reprezentace identity/ideálu „Ameriky“ vedle již etablované významové formace Amerika-hodnoty-svoboda [2007d, 2008b, 2009a] obsahovala několik nových významů, především víru v budoucnost (*America's faith in the future has been, is and always will be an inspiration to the whole world* [2009a]) a vizionářství a prolamování hranic myslitelného (*Throughout your history Americans have led insurrections in the human imagination, have summoned revolutionary times through your belief that there is no such thing as an impossible endeavour* [2009a]).

9.2 Transatlantické vztahy

Následující podkapitola analyzuje diskurzivní konstrukci uzlového bodu „transatlantické vztahy“, tedy širšího atlantického společenství, do něhož je britsko-americký *zvláštní vztah* zasazen. Některé ze zaznamenaných výpovědí přitom tematizují vztahy mezi USA a (západo)evropskými státy, jiné specificky vztahy mezi USA a EU, další vztah uvnitř NATO, nejčastěji však mluvčí konkrétní myšlený formát transatlantických vztahů nespécifikují. Obecně konstruují analyzované texty „transatlantické společenství“ jako přirozené a nenahraditelné a pro minulost, současnost i do budoucna jim připisují zásadní systémový význam v mezinárodní politice. Určitou výjimku představují roky 2003-4, kdy dobová pnutí v transatlantických vztazích („transatlantická roztržka“) vedla Blaira k obhajobě samotného principu atlantického společenství (především [2003b], [2003d] a [2004c]) a řada výpovědí naopak zdůrazňovala jeho nesamozřejmost.

V textech z období před rokem 2003 figuruje, na rozdíl od velkého počtu výpovědí tematizujících *zvláštní vztah*, jen omezené množství výpovědí k transatlantickým vztahům. Tato skutečnost nasvědčuje tomu, že soudobá kondice ani perspektivy

transatlantických vztahů nebyly pro mluvčí problémovým tématem. Vedle připomínky historické podpory USA procesu evropské integrace (*a strong, united Europe that can stand on its own two feet is what American statesmen from Dean Acheson to George Bush have also wanted* [2001d]) jsou zde artikulovány tři základní, provázané významy: premisa vzájemné potřeby Evropy/EU a USA (*The EU and the US need each other* [1999a]) – tato výpověď zároveň implicitně konstruuje transatlantický vztah jako principiálně symetrický – jedinečné přínosy transatlantické spolupráce v globálním měřítku (*working together we can tackle many problems and spread the benefits of freedom, peace and prosperity* [2001a]) a odtud apel na zásadní zintenzívnění spolupráce EU a USA (*the EU and US should prepare to make real step-change in working more closely together* [1999a]).

***

Naopak v období „transatlantické roztržky“ let 2003-4 se „transatlantické vztahy“ nakrátko staly jedním z centrálních uzlových bodů zahraničněpolitického diskurzu představitelů britské vlády, zejména Tonyho Blaira. Často emotivní výpovědi z této doby artikulovaly řadu významů, jež se jeví být propojeny dvěma organizujícími idejemi: „přirozenosti“ a „nenahraditelnosti“ těsného transatlantického spojení. Analyzované texty fakt dobového zpochybnění tohoto spojení nijak nepopírají (*And in the past months, there has been division between Europe and the United States* [2003b]; *The relationship is under question as never before* [2004c]) a soudobou krizi interpretují jako pomyslný bod zlomu, který určí jejich budoucí povahu (*Now is a crucial time. It is a moment either for reconciliation or for drifting apart* [2003b]). Pro Blaira je do budoucna přijatelná pouhá varianta semknutí a obnovy transatlantického spojení (*I remain convinced of the vitality of the transatlantic alliance and determined to fight for it* [2003b]). To předkládá jako svůj politický „článek víry“ (*believe Europe and the USA should be allies* [2003b]) a reprezentuje jej jako nenahraditelné a bez smysluplné alternativy (*there is no sane alternative to America and Europe working together (...) like it or not, and I do, the EU and US must work with each other* [2003d]). Dobovou (a dočasnou) percepci nesamozřejmosti pokračování této aliance vyjadřují v těchto výpovědích citované modální sloveso *should* i plnovýznamová slovesa *rebuild, fight (for it), defend (it)*.

Základem obnoveného atlantického spojení se mělo stát vzájemné uznání a podpora tam, kde se jich v době vypovídání z Blairova pohledu nedostávalo: podpora evropských zemí Spojeným státům v boji proti terorismu a z americké strany naopak uznání rovnoprávnosti transatlantického partnerství (*We must support the United States in this (...) The United States, in turn, can recognise that the European dilemma is that of wanting to be America's partner not its servant* [2003b]; *To be a serious partner, Europe must take on and defeat the anti-Americanism (...) And what America must do is show that this is a partnership built on persuasion, not command* [2003c]). Nárok evropské strany na rovnoprávnost v atlantickém spojení se v britském diskurzu odráží jeho

převažujícím označováním jako „partnerství“ (vedle citovaných výpovědí např. i *Europe as America's partner not its servant or its rival* [2003d]).

Blairova reprezentace transatlantického spolenectví jako přirozeného je založena na souběhu materiálních a ideových faktorů: ideové, hodnotové a kulturní blízkosti, ekonomické provázanosti, shodě základních zahraničněpolitických zájmů i historické zkušenosti (*Europe and America share the same values; are bound inextricably by history and culture; and now more than ever, are into each others ribs in business, trade and commerce. (...) We are all of us utterly intertwined* [2003d, obdobně 2004a]; *the interdependence between us too ingrained* [2003d]). Dobové politické neshody se pak Blairovi na pozadí nadčasovosti, přirozenosti a „hloubky“ transatlantického spolenectví jeví jako nepodstatné (*what we share is, in the end, of oceanic depth compared to the shallow water of any present discord* [2004c]).

Utopickou dimenzi získala Blairova konstrukce „transatlantických vztahů“ v momentu, kdy etablovanou ideu jejich mimořádného systémového významu premiér radikalizoval do výpovědi „budou-li Evropa a Amerika postupovat společně, sjednotí se kolem nich celé mezinárodní spolenectví“ (archaicky stylizované *If Europe and America are together, the others will work with us (...) Then the other great nations of our world and the small will gather around in one place, not many. And our understanding of this threat will become theirs* [2003c]).

***

Překonání „transatlantické roztržky“ (*Europe and the USA have not been closer since the Iraq conflict* [2006a]) se odrazilo v prudkém poklesu počtu relevantních výpovědí v textech z let 2005-2010. Z významů nově artikulovaných v období roztržky se pevnou součástí Blairova diskurzu stalo pouze odsouzení antiamerikanismu (*anti-American feeling in parts of European politics is madness when set against the long-term interests of the world we believe in* [2006c]).

I v Brownově éře stál labouristický diskurz o transatlantických vztazích na premise „přirozené blízkosti“ (*Our value base, history and world view mean that the EU and US point in the same direction* [2009c]), prověřené historickou zkušeností (*20th century showed that when Europe and America are distant from one another, instability is greater; when partners for progress the world is stronger* [2007e]).

Podstatným elementem diskurzu tohoto období bylo konstatování zlepšení kondice a atmosféry transatlantických vztahů, jež mluvčí dávali do souvislosti s nedávnými změnami ve vedení klíčových evropských států (*it is good for Britain, for Europe and for the wider world that today France and Germany and the European Union are building stronger relationships with America* [2007e]; *you now have the most pro-American European leadership in living memory. A leadership that wants to cooperate more closely together, in order to cooperate more closely with you. There is no old Europe, no new*

Europe, there is only your friend Europe [2009a]). Díky tomu mohl po etapě, kdy Tony Blair obhajoval samotný princip transatlantického spojení, navázat Gordon Brown na starší labouristický diskurz a nastolovat konvenční požadavek dalšího prohlubování transatlantických vazeb (*forge stronger transatlantic links* [2008b]). Konzistentně s připomínaným primátem globální dimenze ve svém zahraničněpolitickém uvažování přitom budoucnost transatlantické spolupráce uvažoval právě v kontextu své vize „globální společnosti“ a reformy mezinárodního řádu (*I believe that Europe and America have the best chance for many decades to achieve historic progress working ever more closely together on the project of building a global society; and helping bring in all continents (...) to give new purpose and direction to our international institutions* [2007e]).

Představu pozdní labouristické vlády o konkrétní agendě pro transatlantické společenství formuloval David Miliband v textu [2009c]. Příslušná pasáž je analyticky zajímavá v tom, že vedle standardní výzvy k podpoře demokracie a lidských práv ve světě (*If a Transatlantic relationship is not standing up for democratic governance around the world who will? Unless Europe and America put human rights alongside trade and security, who will* [2009c]) sumarizuje oblasti, v nichž se z jeho pohledu americká a evropská agenda dostatečně neprotínaly, tedy problémové okruhy či „nenaplňovaná očekávání“ transatlantických vztahů (*US (...) Notably they want Europe to take care of its neighbourhood, and be part of the global drive for security (...) And things we want from them - a stronger commitment on trade, on climate and energy, on development*).

Shrnutě, konceptuální ideu organizující diskurz představitelů vlád New Labour o transatlantických vztazích můžeme formulovat následovně: **„Transatlantické spojení je přirozené, nenahraditelné a tvoří pilíř mezinárodního systému“**.

9.3 Britsko-americký bilaterální vztah

Následující podkapitola analyzuje diskurzivní konstrukci *zvláštní vztahu* s USA jako pro Spojené království trvale nejvýznamnější zahraniční bilaterální vazby, prostoupené silným ideologickým a emocionálním nábojem, již generace tvůrců britské zahraniční politiky internalizovaly jako „danost“ a zároveň jako nezastupitelný imperativ britské zahraničněpolitické strategie. „*Zvláštní vztah*“ jako uzlový bod britského zahraničněpolitického diskurzu byl v období vlád New Labour charakteristický stabilitou a převahou dlouhodobě zafixovaných významů. Celkově pak vypovídání o *zvláštním vztahu* ve zkoumaném období odráží jeho chápání jako daného, nadčasového a obecně přijímaného faktu, který v Británii není předmětem politických rozepří a tedy není zapotřebí jej obhajovat proti alternativním diskurzům. Výklad je strukturován chronologicky, v rámci jednotlivých období pak po významových formacích. Nejprve se však zaměříme na lexikální rovinu diskurzu o britsko-amerických vztazích, tedy na analýzu substantiv a adjektiv (resp. volných přívlastků), kterých mluvčí užívali při

reprezentaci identity a atributů *zvláštního vztahu*, a na emocionalitu jako charakteristický rys britského diskurzu o něm.

Naprostá většina výpovědí užila pro vystižení podstaty britsko-amerického vztahu pozitivně konotovaná substantiva, nejčastěji „spojenectví“ (*alliance*), „přátelství“ (*friendship*) a „partnerství“ (*partnership*), další identifikovaná substantiva akcentovala emocionální dimenzi a percepci intimity zvláštního vztahu: „blízkost“ (*closeness*), „náklonnost“ (*affection*), „pouto“ (*common bond; ties of history, families*). Naproti tomu jsme nezaznamenali žádnou výpověď obsahující negativně konotované substantivum. Ve výpovědích užívajících neutrální výraz „vztah“ (*relationship*), bývá toto substantivum doplněno kladně konotovaným adjektivem, nejčastěji „blízky“ (*close*) či „speciální“ (*special*). Je zajímavé, že samotný pojem *special relationship*, jakkoli je v britském prostředí běžně užívaný napříč žánry, se v analyzovaném souboru textů vyskytuje pouze v Brownových projevech [2008b], [2008d] a [2009a].²⁵⁵

Rovněž adjektiva a atributy *zvláštnímu vztahu* připisované nesou výhraně kladné významy: exkluzivitu: *special, unique*; jeho intimitu a sdílení: *close, shoulder to shoulder, shared (our shared history, our shared values (...)) our shared futures* [2009a]), sílu a vitalitu: *strong and enduring* ([2008b]), *faithful, constant* a jeho vitalní význam pro Británii: *vital, fundamental, profoundly in Britain's interest* ([2007c]).

V projevech, kterými britští mluvčí přímo oslovují americké publikum, nabývají pasáže věnované *zvláštnímu vztahu* charakter emocionálního vyznání přátelství a loajality (*realise that in Britain you have a friend and an ally that will stand with you, work with you, fashion with you the design of a future built on peace and prosperity for all* [1999a]). Obdobným místem pozdějšího Blairova projevu v Kongresu prosvítá v obratu „*my nation that watched you grow*“ reziduum historického britského paternalismu vůči USA, jak jej vyjadřuje známá Macmillanova paralela se starověkými Řeky a Římany²⁵⁶ (*And our job, my nation that watched you grow, that you fought alongside and now fights alongside you, that takes enormous pride in our alliance and great affection in our common bond, our job is to be there with you. You are not going to be alone. We will be with you in this fight for liberty* [2003b]).

9.3.1 Období 1997-2001

---

²⁵⁵ Brown i Miliband přitom v prvních měsících po nástupu do úřadu shodně užívali relativně neemotivní termín „*our (single) most important bilateral relationship*“ ([2007c], [2007e]), aby se tak symbolicky vymezili vůči percepci přílišné blízkosti a submisivité vůči USA, spojované s Tony Blair. Brown zároveň užíval i charakteristiku *partnership for a purpose* ([2008d], [2009a]), která odkazuje na spíše na potenciál a společnou agendu než samotnou intimitu britsko-amerického vztahu.

²⁵⁶ Británie měla být podle této představy Spojeným státům tím, čím bylo Řecko antickému Římu – učitelem, který vede a civilizuje nedospělého obra. REYNOLDS, David, A „Special Relationship“? America, Britain and the International Order Since the Second World War“, *International Affairs* 62:1 (1986), 2.

Texty z let 1997-2001 artikulovaly k tématu zvláštního vztahu široké spektrum významů. Vedle výpovědí potvrzujících jeho samotnou existenci (*our close and vital relationship with the USA* [2000c]) a připomínajících historický i současný význam partnerství s USA pro Británii a její zahraniční politiku (*Britain's relationship with the US has been fundamental to our foreign policy throughout this century* [1998a]; *including services, the US is easily Britain's largest export market* [1998a]) to byly především

► systémový význam zvláštního vztahu v současném světě (*When Britain and America work together on the international scene, there is little we can't achieve* [1997c]);

► společné základní cíle britské a americké zahraniční politiky v minulosti i současnosti (*Americans and British have defended free and open markets around the world, and the establishment of a rule-based international trade system* [1998a]);

► výpovědi připomínající kulturní, hodnotové, historické i osobní zdroje blízkosti mezi Británií a USA (*All this is underpinned by deep-rooted commitment to political pluralism and freedom, by the myriad personal and cultural ties between the British and American peoples, and by two societies comfortable with each other (...) I value this closeness, and the richness of its bindings. It is language, history, shared values, friendship. It is much more than sentimentality* [1998a]);

► významy plynoucí z metaforického sebezpojetí Británie jako „transatlantického mostu“ (viz 6.2): interpretace těsné vazby na USA jako podmínky vlivného postavení Británie v Evropě (a obráceně) a popření nutnosti strategické volby mezi Evropou a USA (*Britain does not have to choose between being strong with the US, or strong with Europe; it means having the confidence to see that Britain can be both. Indeed, that Britain must be both; that we are stronger with the US because of our strength in Europe; that we are stronger in Europe because of our strength with the US* [1998a]).

9.3.2 Období 2001-2010

„Zvláštní vztah“ patří v britském zahraničněpolitickém diskurzu mezi ty uzlové body, u nichž po 11. září došlo v důsledku prominence jiných témat ke snížení počtu zaznamenaných výpovědí i zúžení spektra artikulovaných významů. Texty z tohoto období vyjadřují trvajícím pocitem mimořádné blízkosti ve formulacích svých projevů solidarity (*our profound solidarity with the American people. We were with you at the first. We will stay with you to the last* [2003b]) a artikulacích ideje společného boje (*my nation (...) now fights alongside you* [2003b]; *We are proud of what we have achieved together against tyranny and in defence of freedom, most recently in Iraq* [2003b]). Blairova dobová obhajoba britské účasti ve „válce proti teroru“ nicméně (u vědomí nutnosti čelit v domácí politické aréně obvinění ze submisivity vůči USA) explicitně popírá, že by toto zapojení vyplývalo ze samotného faktu spojení s USA. Toto spojení naopak reprezentuje jako výsledek shodného hodnocení hrozeb, tedy

reprezentuje Británii ve vztahu k USA jako autonomního, racionálně se rozhodujícího aktéra (*We are not fighting with America in Iraq because we are their allies. We are their allies because we believe that their fight against terrorism is our fight too; because if they fail, we fail (...) [2004c]*).

V období „transatlantické roztržky“ byly v analyzovaných textech nejpočetnější výpovědi, v nichž mluvčí u vědomí dobových tenzí v koncepci „transatlantického mostu“ potvrzovali své přesvědčení o slučitelnosti těsných vazeb Británie na Evropu i na USA, variantně členství v EU a NATO (*membership of NATO and the European Union (...) like us, desperately wish them not to be in conflict; because both are necessary for your future peace and prosperity as they are for ours [2003b]*). Po překonání krize v transatlantických vztazích se téma *zvláštního vztahu* stalo v diskurzu Blairovy vlády víceméně marginálním. Pouze poslední premiéřův projev na Lord Mayor's Banquet [2006e] potvrdil základní nadčasové významy: historické vazby mezi oběma zeměmi (*obvious and deep-rooted ties of history with America*) a jejich blízké spojení jako „fakt“ v období po 11. září (Blair zde evokuje svůj dobový obrat „*shoulder to shoulder*“ a spojení s USA předkládá jako souznění svého přesvědčení a britských zájmů) i jako imperativ do budoucna (*Post 9/11 (...) There were allies and others. We were allies then and that's how we should stay*).

***

První texty představitelů Brownovy vlády ve svých výpovědích ke *zvláštnímu vztahu* prozrazují snahu distancovat se do jisté míry, tedy bez politických škod, od (skutečného či domnělého) Blairova dědictví. Nápadná je především absence emotivních výrazů. Ilustrací tohoto dočasně odtažitějšího vypovídání o bilaterálním vztahu s USA je jeho již citovaná charakteristika „naš nejvýznamnější bilaterální vztah“ ([2007c]), jež neimplikuje jeho kvalitativní odlišnost od bilaterálních vztahů s jinými státy. Dosavadnímu způsobu vypovídání o britsko-americkém vztahu se absencí vymykala i Milibandova neobvykle pragmatická artikulace motivů, jež Británii ke kultivaci vztahu s USA vedou (*If we want Britain to be a global hub we need a strong relationship with the leading global power. The US is our single most important bilateral partnership because of shared values but also because of political reality [2007c]*).

Postupný návrat vřelosti do vypovídání o britsko-amerických vztazích ilustrují dva po sobě jdoucí analyzované texty Gordona Browna. Londýnský projev z listopadu 2007 ještě dodržuje prvotní charakteristiku *zvláštního vztahu* jako „našeho nejvýznamnějšího bilaterálního vztahu“, jako jeho základ ale připomíná již jen „sdílené hodnoty“, ne už jako Miliband v [2007c] mocenské reálie, a používá již i osobněji vyznívající substantivum *ties* (*I believe that our ties with America - founded on values we share - constitute our most important bilateral relationship [2007e]*). Posun byl dokonán v projevu v prezidentské knihovně Johna F. Kennedyho v dubnu 2008, kde Brown nejen užil sousloví „*special relationship*“, ale také se navrátil k do emotivního modu vypovídání následujícím stvrzením ideje jeho nerozlučitelnosti: *the special relationship between*

America and Britain which (...) remains strong and enduring (...) so firmly rooted in our common history, our shared values and in the hearts and minds of our people that no power on earth can drive us apart ([2008b]).

Další dva Brownovy projevy (Londýn, listopad 2008 a Washington, březen 2009) již reflektovaly zvolení resp. inauguraci Baracka Obamy a předstalovaly skutečné *laudatio* na *zvláštní vztah*. Brownova idea *zvláštního vztahu* v tomto novém kontextu byla v hlavních rysech aktualizací diskurzu „benevolentního“ období 1997-2001 a konstituovaly ji tyto hlavní významy:

► sdílená historie, hodnoty a ideály jako základ zvláštního vztahu (*joint inheritance of Britain and America - as not just a shared history but a shared belief in the great principles of freedom and the rights of man* [2008d]);

► intimita: *zvláštní vztah* jako „rodinné pouto“, skutečné i imaginární (*Almost every family in Britain has a tie that binds them to America (...) your loss is our loss; your families' sorrow is our families' sorrow and your nation's determination is our nation's determination that they shall not have died in vain* [2009a]);

► jeho nerozlučitelnost (*Alliances can wither or be destroyed, but partnerships of purpose are indestructible. Friendships can be shaken, but our friendship is unshakeable. Treaties can be broken but our partnership is unbreakable. And I know there is no power on earth than can drive us apart* [2009a]);

► jeho historické přínosy (*that special relationship (...) has been the engine of effective multilateralism for the past 50 years* [2008d]) a

► jeho potenciál (variantně potenciál inkluzivnějšího transatlantického společenství) ke „globálnímu vedení“, tedy možnost a zároveň povinnost stát se hybnou silou pozitivních změn v mezinárodním společenství (*alliance between Britain and America - and more broadly between Europe and America - can and must provide leadership in this, not in order to make and impose the rules ourselves, but to lead and broaden the global effort to build a stronger, secure and more equitable international order* [2008d]). Oba naposledy uvedené významy se skládají do konceptuální ideje „**Britsko-americký vztah byl, je a i nadále musí zůstat pilířem multilaterální světové politiky**“, jak ji vyjadřuje Brownova charakteristika *zvláštního vztahu* jako „*partnership for a purpose*“ ([2008d], [2009a]).

9.4 Spojené státy a zvláštní vztah - shrnutí

Centrálními významy diskurzu představitelů vlád New Labour o USA, transatlantických vztazích a britsko-americkém bilaterálním vztahu se jeví být jejich „nenahraditelnost“ a požadavek jejich zásadní kontinuity do budoucna. Přes absenci posunů v rovině

konceptuálních idejí – v kontextu celého zahraničněpolitického diskurzu labouristické vlády jde o specifikum těchto uzlových bodů – je nicméně možné podle převažujícího tónu a obsahových akcentů rozlišit několik vývojových etap vypovídání k tématu. Harmonické a neproblematické období let 1997-2001 vystřídala po 11. září 2001 a zahájení „války proti teroru“ etapa charakterizovaná na jedné straně politickým a emocionálním přimknutím především osobně premiéra Tonyho Blaira k USA a typicky i apologetickým pojetím příslušných pasáží jeho textů, na straně druhé i zvýšenou frekvencí implicitně kritických výpovědí. Postupná proměna politického klimatu v druhé polovině dekády a nástup nové americké administrativy pak představitelům Brownovy vlády po prvotním a dočasném utlumení emocionality diskurzu o Americe a *zvláštním vztahu* umožnily návrat k vřelému a neproblematicky kladnému způsobu vypovídání. Texty z tohoto posledního období tak především potvrzují významy artikulované již během prvních let labouristické vlády, témata transatlantických a britsko-amerických vztahů však více, než jak tomu bylo u textů z Blairovy éry, uvažují v globální perspektivě.

Kapitola 10 - Formativní události a zahraniční angažmá éry New Labour

Poslední tematická kapitola se zabývá diskurzivní reprezentací a interpretací významu a dopadů čtyř zásadních mezinárodních událostí a konfliktů éry New Labour: teroristických útoků na území Spojených států z 11. září 2001, válek v Afghánistánu a Iráku a vypuknutí světové finanční a hospodářské krize na podzim 2008. Každý z těchto čtyř uzlových bodů se na určitou dobu stal sám o sobě významným objektem britského zahraničněpolitického diskurzu. Navíc, jak jsme viděli v předcházejících kapitolách, jejich rámování zároveň významně spoluformovalo i způsob, kterým mluvčí vypovídali k dalším mezinárodněpolitickým tématům. V kódovací mřížce použité při tomto výzkumu odpovídají tematické této kapitoly následující kódy:

9/11 – 11. září 2001

F – válka v Afghánistánu a její interpretace

FB – role Británie v Afghánistánu

I – válka v Iráku a její interpretace

IB – role Británie v Iráku

K – (finanční) krize.

Vzhledem ke své tematické rozptýlenosti není tato kapitola na rozdíl od předchozích opatřena shrnutím a konceptuální ideje identifikované pro jednotlivé uzlové body jsou uvedeny pouze v příslušných podkapitolách.

10.1 Útoky z 11. září 2001

Uzlový bod „9/11“ se v zahraničněpolitickém diskurzu britské vlády etabloval jako prominentní objekt bezprostředně po vlastních útocích z 11. září 2001. Centrální postavení ve struktuře celého diskurzivního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ mu však náleželo jen po velmi omezenou dobu a již v textech z roku 2002 dochází k jeho postupnému „zanořování“. Z textů zařazených do analyzovaného souboru k uzlovému bodu „9/11“ naposledy soustavněji vypovídaly Blairovy projevy [2004b] a [2004c], kde premiér svou politiku od podzimu 2001 obhajoval mimo jiné právě svou interpretací významu 11. září.

Při analýze souboru výpovědí k tématu „11. září“ byla předmětem našeho zájmu interpretace teroristických útoků z tohoto dne z hlediska předpokládaného smyslu vloženého do nich jejich pachatelů, jejich dopadu na mezinárodní vztahy, struktury a agendu a jejich vlivu na myšlení a jednání samotných mluvčích (tvůrců britské zahraniční politiky) i dalších mezinárodních aktérů.

***

Hned v prvních textech reflektujících útoky z 11. září 2001 se pevně etablovala jejich interpretace jako momentu jedinečného historického zlomu („**Útoky z 11. září představují zlomový okamžik v dějinách**“), kdy bylo lidstvo konfrontováno s novými, dosud nedocenenými hrozbami (*It was the events of September 11 that marked a turning point in history, where we confront the dangers of the future and assess the choices facing humankind* [2001b]). Blair je ve shodě se svou stávající konceptualizací mezinárodního prostředí interpretoval jako doklad propojenosti světa, faktu, že bezpečnost a stabilita Západu závisí na situaci ve „zbytku světa“ (*But one illusion has been shattered on 11 September: that we can have the good life of the West irrespective of the state of the rest of the world* [2001c]), a zranitelnosti demokratického uspořádání společnosti (*The events of 11 September showed the vulnerability of our democratic way of life* [2001d]).

Zároveň si uvědomoval mimořádnost nastalé situace, jež vyvolala psychologický otřes globálního dosahu a zároveň takřka celosvětovou vlnu solidarity se Spojenými státy, a reprezentoval ji jako ojedinělou příležitost ke změně („**Útoky z 11. září otevřely příležitost k prosazení systémové změny ve světové politice**“): *This is a moment to seize. The Kaleidoscope has been shaken. The pieces are in flux. Soon they will settle again. Before they do, let us re-order this world around us* ([2001b]); *11 September (...) has opened the world up (...) There is a shortcut through normal diplomacy. So we should grasp the moment* ([2001c]).

S touto ideou souvisely i další významy artikulované v textech z prvních měsíců po 11. září: percepce „sjednocení světa“ tváří v tvář extremistické hrozbě (*fanatics, small in number and now facing a unified world against them* [2001b]), vzniku nové mezinárodněpolitické konstelace a rychlosti těchto procesů (*Countries are revising their relations with others, pondering the opportunities for re-alignment. New alliances or deeper alliances are being fashioned, new world views formed. And it is all happening fast* [2001c]). V utopické rovině pak měla vyvstat příležitost k nalezení nové úrovně mezinárodního porozumění a spravedlnosti, tedy jakási možnost katarze, již tragédie z 11. září 2001 nabízela (*that out of the shadow of this evil, should emerge lasting good: destruction of the machinery of terrorism wherever it is found; hope amongst all nations of a new beginning where we seek to resolve differences in a calm and ordered way; greater understanding between nations and between faiths; and above all justice and prosperity for the poor and dispossessed* [2001b]). V tomto kontextu byl mezinárodní vývoj po 11. září pro Blaira potvrzením jeho teze o neexistenci alternativy k aktivní, kooperativní zahraniční politice (*The terrible events of 11 September have made the case for engagement not isolationism as the only serious foreign policy on offer* [2001c]; *The aftermath of 11 September demonstrates the power and importance of nations working together not in isolation* [2001d]).

Blairovy texty reprezentovaly útoky z 11. září jako událost jedinečnou, bezprecedentní (*What happened on 11 September was without parallel in the bloody history of terrorism* [2001b]) a nepřístupnou morální relativizací (*but let there be no moral ambiguity about this: nothing could ever justify the events of 11 September, and it is to turn justice on its*

head to pretend it could [2001b]). Cílem útočníků měly dle jeho interpretace být inspirace pro náboženský extrémismus, rozklížení soudržnosti západních spojenců a napadení společenských norem i ekonomik západních států („nás“) (*Their aim was to stimulate militant fundamentalism; to separate the United States from its allies; and to bring our way of life and our economies to their knees* [2001c]). 11. září pro britského premiéra bylo aktem vyhlášení války („**Útoky z 11. září znamenaly vyhlášení války**“), za napadeného přitom pokládal nejen Spojené státy, ale celé západní společenství, tedy „nás všechny“ (*11 September was an attack on us all* [2001c]). Od samého počátku tak přijal logiku a lexikální repertoár války a považoval se/„nás“/Británii za válčící stranu (*This is a battle with only one outcome: our victory not theirs* [2001b]).

***

Texty z let 2002-2004 potvrzovaly významy artikulované již během prvních měsíců po 11. září a ani ve světle pozdějších událostí nedošlo v diskurzu britské vlády k výraznější reinterpretaci významu těchto útoků. Charakter 11. září 2001 jako zlomového momentu a počátku nové éry (*We understood then that we had entered a new era in foreign policy* [2004a]) mluvčí konstatovali jako danost, často bez dalšího upřesnění povahy uvažované proměny (*the troubled times since 11 September changed our world* [2003c]). Ve světle následného vývoje Blair události toho dne neinterpretoval jako izolovanou událost, ale jako prolog dlouhodobého střetu (o „globální hodnoty“) ([2003c]). Postupně – v souvislosti s krystalizací ideje „globálních hodnot“ jako jednoho z hlavních konceptů Blairova zahraničněpolitického uvažování – se v premiérových textech etablovala interpretace 11. září jako útoku na „naše“/ „globální“ hodnoty (*those core global values on which all successful societies are founded - human rights, freedom, tolerance, the rule of law - the very values which the terrorists attacked on 11 September* [2002b]).

Reprezentace „úmyslů“ a „cílů“ pachatelů útoků z 11. září artikulovaly v tomto pozdějším období dva základní významy: snahu o vyvolání náboženské války (*it was a declaration of war by religious fanatics who were prepared to wage that war without limit (...)The purpose was to cause such hatred between Moslems and the West that a religious jihad became reality; and the world engulfed by it* [2004b]) a snahu o podnícení izolacionistických tendencí v USA (*an attack designed for the purpose of forcing American out of its role in the world; to get it to disengage from the Middle East; to remove it as an obstacle to the progress of the new fanatical extremism the terrorists represent* [2004c]).

Konečně při reflexi dopadů 11. září na britskou zahraničně- a bezpečnostněpolitickou strategii Blair akcentoval přehodnocení bezpečnostních hrozeb, především ve vztahu k Iráku a ZHN, jež britskou vládu vedlo k opuštění dosavadní strategie zadržování a příklonu k přímé konfrontaci (*September 11th did not create the threat Saddam posed. But it altered crucially the balance of risk as to whether to deal with it or simply carry on, however imperfectly, trying to contain it* [2004b]).

***

V textech z let 2005-2010 jsme v analyzovaných textech identifikovali pouze tři výpovědi k uzlovému bodu „9/11“. Tony Blair se ve svých pozdních projevech vrátil k událostem z 11. září 2001 jako ke zlomovému momentu (*ever since I saw 9/11 change the world* [2006d]), kdy Západ poprvé pocítil novou hrozbu, islámským extrémismem inspirovaný mezinárodní terorismus (*Since 9/11, it has cast its shadow over the Western world* [2006e]). O tři roky později jeden z Milibandových textů reprezentoval 11. září jako formativní událost pro první dekádu 21. století, ne však už dekádu druhou – tu spatřoval v hospodářské a finanční krizi (*The economic crisis (...) The consequences for the second decade of the Millennium will be as far reaching as 9/11 was for the first decade* [2009b]).

10.2 Válka v Afghánistánu

Uzlový bod „válka v Afghánistánu“ byl relevantní součástí britského zahraničněpolitického diskurzu stabilně od zahájení konfliktu na podzim 2001 až do konce zkoumaného období. Předmětem naší analýzy bylo diskurzivní rámování války v Afghánistánu, tedy reprezentace jejího smyslu a systémového významu, a dále strategie ospravedlňování nasazení britských jednotek v konfliktu, výpovědi k formám a cílům britského působení v Afghánistánu a prezentace jeho výsledků.

Vojenskou operaci proti Talibanu, zahájenou 7. října 2001, anticipoval již Blairův projev [2001b] z 2. října. Premiér zde artikuloval představy, s nimiž se jeho vláda do nadcházející války zamýšlela zapojit, včetně nutnosti humanitárního komponentu k vojenské operaci, a varoval před údajnými riziky nečinnosti (*Whatever the dangers of the action we take, the dangers of inaction are far, far greater*). Již tento text také založil úzus odkazovat se při obhajování vojenských angažmá v Afghánistánu a později i Iráku na „naše hodnoty“ (*The values we believe in should shine through what we do in Afghanistan*).

Texty z období před invazí do Iráku, jež v zahraničněpolitickém diskurzu britské vlády konflikt v Afghánistánu nadlouho zastínila, artikulovaly ve vztahu k angažmá v Afghánistánu následující základní významy: jeho deklarované cíle byly zpočátku vztaheny k útokům z 11. září a boji proti mezinárodnímu terorismu ([2001c]). Po porážce Talibanu, vytvoření prozatímní afghánské vlády a zahájení mise ISAF na přelomu let 2001-2 mluvčí uváděli zejména cíle související s obnovou a demokratizací státu (např. [2003a]). Předestřeným důvodem pro zásah proti Talibanu nicméně nebyla pouze jeho vazba na mezinárodní terorismus, ale i destabilizační role talibanského režimu v regionu, vazba na obchod s drogami a uprchlické vlny, které mocenský vzestup Talibanu provázely (*Afghanistan (...) failure as a state did not just turn it into a haven for terrorists. It was an important centre for the drugs trade (...) refugees from the chaos in Afghanistan*

have formed a tide of human misery seeking asylum in the UK. And the Taliban were a threat to the stability of their entire region [2002b]).

Význam války v Afghánistánu artikulovali představitelé britské vlády dvojí. Předně pád talibanského režimu a vyřazení výcvikových základů al-Kajdy podle nich posílily mezinárodní bezpečnost ([2002b]). Koaliční ráz vojenských operací a jejich širokou mezinárodní podporu pak interpretovali jako projev vůle a zároveň doklad svornosti mezinárodního společenství ([2002b]). Výpovědi k formám působení koaličních sil v Afghánistánu od počátku zdůrazňovaly význam jeho vojenské i nevojenské (diplomatické, humanitární) složky (*This mission is important in all its aspects, military, humanitarian and diplomatic [2001c]; Afghanistan where British diplomats, peacekeeping troops and development specialists are helping to restore democracy and the rule of law [2003a]*). Mluvčí přitom zejména akcentovali politický a symbolický význam humanitární dimenze britského/mezinárodního působení v Afghánistánu jako protiváhy vojenské síly (*It will be visible proof that we are responsible actors, that compassion is as important to us as the use of force, where necessary [2002c]*).

***

Pro texty z období od invaze do Iráku do Blairova odstoupení z úřadu je charakteristické, že velká většina výpovědí k válce v Afghánistánu se zároveň vztahovala i k válce v Iráku (naopak samostatných výpovědí k politicky exponovanějšímu působení v Iráku v analyzovaných textech figuruje velké množství).

Zejména zpočátku bylo při obhajobě a interpretaci obou válek důrazně artikulovaným významem odmítání nařčení (USA/koalice) z imperialismu a reprezentace protagonistů (koalice) jako osvoboditelů obyvatel těchto států (*How hollow would the charges of American imperialism be when these failed countries are and are seen to be transformed from states of terror to nations of prosperity, from governments of dictatorship to examples of democracy, from sources of instability to beacons of calm? (...) When we removed the Taleban and Saddam Hussein, this was not imperialism. For these oppressed people, it was their liberation [2003c]*). Ideje osvobození a historické příležitosti k demokratizaci státu a emancipaci jejich obyvatel, již svržení diktátorských režimů představuje, figurovaly i v řadě pozdějších textů (*in each case, we have nations engaged in a titanic struggle to be free of a legacy of oppression, stagnation and servitude. In each case, its people have, for the first time, been offered a choice to vote. In each case, they have seized it, despite obstacles we can scarcely imagine [2006c]*). Uskutečnění voleb v Afghánistánu a Iráku tak pro mluvčí bylo dokladem univerzálnosti demokratických hodnot (*true significance of the elections in Iraq and Afghanistan. The fact is: given the chance, the people wanted democracy [2006b]*).

Zkušenost z Afghánistánu a Iráku byla v tomto období citována (v implicitní kritice dobového amerického sklonu k jednostrannému postupu) na podporu apelu na mezinárodní, respektive transatlantickou spolupráci a multilaterální zahraniční politiku

*(One supremely powerful nation or a small group in concert, can win a war. But it takes many nations to win the peace. And in such an enterprise, there is no sane alternative to America and Europe working together [2003d]). Samotný Afghánistán pak Blair reprezentoval jako modelový formát mezinárodní intervence, tedy koaliční operaci na základě mandátu RB OSN (*We had had an international coalition blessed by the UN in Afghanistan [2004b]*).*

Deklarované cíle působení v Afghánistánu zůstávaly konstantní: pokračující boj proti mezinárodnímu terorismu (jako primární např. ve volebním programu [2005b]) a (stejně jako v případě Iráku) podpora demokratizace země a stávající (prozápadní) vlády (*In each case, US, UK and the forces of many other nations are there to help the indigenous security forces grow, to support the democratic process and to provide some clear bulwark against the terrorism that threatens it [2006b]*). Výpovědi k formám těchto angažmá nyní akcentovaly významy nedostatečnosti samotného vojenského vítězství a odpovědnosti koalice za post-konfliktní stabilizaci a rekonstrukci obou zemí (*So when we invade Afghanistan or Iraq, our responsibility does not end with military victory. Finishing the fighting is not finishing the job [2003c]*).

Konečně Blairův sedgefieldský projev o terorismu ([2004b]) poprvé předložil novou interpretaci významu obou probíhajících válek jako zásadního střetu mezi demokracií a terorismem („**Války v Afghánistánu a Iráku jsou existenciálním střetem mezi demokracií a terorismem**“) – ta se do dalších let stala konceptuální ideou organizující Blairův diskurz o obou konfliktech. Porážka „teroristů“ a vítězství „demokracie“ v Afghánistánu a Iráku měly podle Blaira zlomit kouzlo náboženského extrémismu a vykořenit jej jako globální, systémovou hrozbu (*terrorists know that if Iraq and Afghanistan survive their assault, come through their travails, seize the opportunity the future offers, then those countries will stand not just as nations liberated from oppression, but as a lesson to humankind everywhere and a profound antidote to the poison of religious extremism [2004b]*). Idea existenciálního střetu mezi demokracií a terorismem/násilím byla též hlavním významem artikulovaným v různých obměnách ve vztahu k válkám v Iráku a Afghánistánu v Blairových pozdních projevech z roku 2006 (a *battle utterly decisive in whether the values we believe in, triumph or fail [2006c]*). Tyto války podle něj byly „zápasem o budoucnost arabského/muslimského světa“, v němž má porážka teroristů zlomit moc jejich propagandy [2006b]. Pro zaznamenané výpovědi je typický silný emocionální náboj, odpůrci mezinárodní koalice v nich jsou charakterizováni jako „síly tyranie“, „reakční elementy“ či „lidé, kteří nás nenávidí“ (*the forces of reaction are at work, trying through the most evil of means, terrorism (...) to destroy this hope (...) Every reactionary element is lined up to fight us [2006c]*).

***

První texty z období Brownovy vlády navazovaly na dosavadní diskurz artikulací dvou souběžných kategorií cílů, které britské/koaliční angažmá v Afghánistánu (a Iráku) sledovalo: bezpečnostních (boj proti terorismu, předsunuté hájení vlastní bezpečnosti) a

politických (podpora nových demokratických režimů a lidských práv): *Afghanistan – a country that symbolises our dual goal of protecting our national security and promoting human rights* ([2007c]).

Na přelomu let 2008-2009 došlo ve vládním diskurzu v souvislosti s nadcházejícím stažením vojenských jednotek z Iráku k oddělení dosud převážně spojeného vypovídání o vojenském nasazení v Afghánistánu a Iráku. Některé výpovědi pak v důsledku posunu ve strategickém uvažování o afghánském konfliktu nově propojovaly problematiku Afghánistánu a sousedního Pákistánu (*We are fully engaged in Afghanistan and Pakistan in confronting and containing the menace of international terrorism* [2009b]). Texty z tohoto období potvrzují etablované reprezentace války v Afghánistánu jako „zkoušky, v níž si mezinárodní společenství nesmí dovolit selhat“ (*Afghanistan is a test the international community cannot afford to fail* [2008d]) a jako modelového příkladu kolektivního postupu mezinárodního společenství pod vedením Spojených států (*Afghanistan (...) America at its best - leading a broad international effort underpinned by shared values* [2008d]).

Pokračující britská/mezinárodní přítomnost v Afghánistánu byla předkládána jako nevyhnutelná (*the Afghan campaign is being prosecuted not from choice, but out of necessity* [2009d]), zároveň ale jen dočasná (*Afghanistan is not a war without end* [2010a]). K posunu došlo také ve vypovídání o jejích cílech. Vedle celkové konkretizace deklarovaných cílů byla nově akcentována afghanizace konfliktu, tedy schopnost afghánské vlády převzít plnou zodpovědnost za bezpečnost v zemi jako předpoklad budoucího stažení zahraničních bojových jednotek (*For it is only when the Afghans are themselves able to defend the security of their people and deny the territory of Afghanistan as a base for terrorists that our strategy of Afghanisation will have succeeded and our troops can come home* [2009d]).

10.3 Válka v Iráku

Uzlový bod „válka v Iráku“ byl jedním z ústředních objektů britského zahraničněpolitického diskurzu v období od zahájení invaze na jaře 2003 do Blairovy rezignace v létě 2007, v textech z doby po nástupu Gordona Browna do premiérského úřadu došlo k prudkému úbytku zaznamenaných výpovědí. Při analýze vypovídání představitelů vlád New Labour k tomuto uzlovému bodu bylo předmětem našeho zájmu rámování konfliktu, tedy reprezentace jeho smyslu a systémového významu, diskurzí strategie ospravedlnování zapojení britských jednotek do invaze (zejména vzhledem k jejímu protiprávnímu charakteru), výpovědi k formám a cílům britského působení v Iráku a prezentace jeho výsledků. Analýza je rozdělena do dvou chronologicky strukturovaných podkapitol, text přitom pouze stručně připomíná společná zjištění pro uzlové body „válka v Iráku“ a „válka v Afghánistánu“, jež jsme uvedli již v předchozí podkapitole.

10.3.1 Období do roku 2005

Postava iráckého prezidenta Saddáma Husajna figurovala v zahraničněpolitickém diskurzu britské vlády jako model bezskrupulózního diktátora a zdroj trvalé bezpečnostní hrozby již před útoky z 11. září 2001, zejména v textech z doby eskalace napětí v irácké otázce na konci roku 1998 [1998a – bezpečnostní hrozba] a při obhajobě idejí *doktríny mezinárodního společenství* a humanitárního intervencionismu [1999a – „zlotřilý diktátor“].

Analyzované texty z období mezi 11. září a zahájením invaze do Iráku v březnu 2003 vypovídaly k problematice Iráku poměrně zřídka, ačkoli nejpozději od poloviny roku 2002 probíhaly americké přípravy na násilnou změnu režimu s vědomím Tonyho Blaira. Již krátce po 11. září Blair apeloval na zesílení mezinárodního tlaku na Irák kvůli předpokládanému zbrojnímu programu a utlačování civilních obyvatel (*On Iraq, the time has come for a new UN resolution to provide for the arms inspectors to return and for the Saddam-induced suffering of the Iraqi people to be ended* [2001c]). Dlouhou historii porušování lidských práv Saddámovým režimem připomínal i Jack Straw ([2002b]).

Od druhé poloviny roku 2002 se klíčovým tématem vypovídání k irácké otázce stala v souladu s tehdejší vývojem situace otázka odzbrojení. Představitelé britské vlády v tomto období již připouštěli variantu odzbrojení silou; Blairova výpověď v [2002c] představovala otevřenou hrozbu užitím vojenské síly (*Saddam (...) can either disarm voluntarily (...) or he can defy the world, in which case he will be disarmed by force*). Pozdější výpověď Jacka Strawa pak předjímala jednu z hlavních budoucích linií ospravedlňování invaze; zdárné odzbrojení Iráku mělo být zásadní nejen pro eliminaci hrozby iráckých ZHN, ale i pro zachování věrohodnosti mezinárodního společenství/OSN (*Iraqi disarmament - whether it is achieved by peaceful means or by force - is essential both for the world's capacity to deal with the threat presented by WMD and for the authority of the UN* [2003a]).

Pro Blairův diskurz tohoto období je charakteristické striktní rozlišování mezi Saddámem (a jeho režimem) a „iráckým lidem“ (*There is no dispute with the Iraqi people (...) The dispute is with Saddam* [2002c]). Toto rozlišení posléze protagonistům zkoumaného diskurzu situovat se do role „osvoboditelů“ iráckého obyvatelstva.

***

Od jara 2003 představoval „Irák/válka v Iráku“ centrální uzlový bod Blairova zahraničněpolitického diskurzu. Prominence tématu byla přitom dána nejen tím, že šlo o po léta dominantní a zároveň kontroverzní téma britské zahraniční politiky, ale také jeho silnou personalizací, kdy se úspěšné ospravedlnění svého postupovalo pro Tonyho Blaira předpokladem zachování osobní kredibility. Pro invazi a působení v Iráku Blair obvykle užíval termín „bitva“ (*battle*), nikoli „válka“ (*war*); to mu umožnilo obhajovat je jako

„bitvu o něco“ (hodnoty). V diskurzu představitelů FCO byla prominence irácké tematiky ve srovnání s premiérovou řečí výrazně nižší. Texty z let 2003-2005 artikulovaly ve vztahu k Iráku velké množství jedinečných významů, jež se nyní pokusíme rozřadit do hlavních významových celků.

(1) Rámování války v Iráku

Tak jako v případě války v Afghánistánu, i výsledek působení v Iráku analyzované texty reprezentovaly jako „zásadní“ či „definující“ pro vztahy mezi Západem a muslimským světem, budoucí podobu Blízkého Východu i budoucí americkou a šířeji „západní“ zahraniční politiku (*It is the battle of seminal importance for the early 21st century. It will define relations between the Muslim world and the West. It will influence profoundly the development of Arab States and the Middle East. It will have far-reaching implications for the future conduct of American and Western diplomacy* [2003d]). Vítězství koalice a dosažení deklarovaných cílů (demokratizace Iráku) zároveň podle mluvčích znevěrohodní protiamerickou propagandu (*this battle's importance. They know that if we give Iraq democracy, set it on a path to prosperity, leave it in the sole charge and sovereignty of the Iraqi people, its oil its own, its citizens free to worship in the way they wish, Muslim and non-Muslim, that means not just the re-birth of Iraq, it means the death of the poisonous propaganda monster about America* [2003d]; tato výpověď zároveň vykresluje i idealizovanou představu „cílového stavu“ Iráku).

Podstatou bojů v Iráku, jak ji předkládali představitelé britské vlády, byl od okamžiku Saddáмова svržení a upostranění problematiky ZHN boj proti terorismu. Z percepcce tohoto střetu jako existenciálního (viz výše) pak plynul požadavek naprosté porážky protivníka (*reason we must not give up or retreat one inch until Iraq is truly free of this menace* [2003d]).

Dodatečně formulovaným smyslem války v Iráku byla podpora věrohodnosti OSN prostřednictvím vynucení dřívějších rezolucí Rady bezpečnosti (*I know that many disagreed with the action the British government took in joining military action against Iraq. But I ask them to reflect on how dangerous the world would be today if we had shown that 17 mandatory UN Resolutions over 12 years were merely empty words* [2004a]).

(2) Deklarované cíle války

V prvních měsících po invazi Blair jako válečné cíle artikuloval nastolení demokratické vlády a spravedlivé rozdělování příjmů z ropy (*We promised Iraq democratic government (...) the chance to use their oil wealth to build prosperity for all their citizens, not a corrupt elite* [2003c, též výše citovaná reprezentace „cílového stavu“ v 2003d]). Po svržení („osvobození od“) Saddáma se explicitně hlavním deklarovaným cílem války stalo vytlačení teroristů (*having been liberated from Saddam, Iraq now has to be freed*

from terrorism [2004c]). **Prostředkem** k trvalému dosažení tohoto cíle měla být obnova Iráku jako stabilního, demokratického státu ([2004b]).

Texty z roku 2004 retrospektivně artikulovaly jako hlavní cíl útoku na Irák obhájit věrohodnost OSN vynucením jeho rezolucí. Blair v sedgefieldském projevu zároveň připustil, že Saddámlv režim nepředstavoval pro Británii zdroj přímého ohrožení (*we went to war to enforce compliance with UN Resolutions. Had we believed Iraq was an imminent direct threat to Britain, we would have taken action in September 2002* [2004b]). V témže textu Blair zdůraznil, že primárním cílem války nebylo svržení Saddáмова režimu a že jeho odpudivý charakter sám o sobě nemohl představovat *casus belli* (*however abhorrent and foul the regime (...) regime change alone could not be and was not our justification for war. Our primary purpose was to enforce UN resolutions over Iraq and WMD* [2004b]).

Toto připuštění, že Saddámův režim nepředstavoval pro Spojené království přímou hrozbu, vede naši analýzu k otázce **hodnocení irácké hrozby**. Poté, co se nepotvrdil předpoklad držení zbraní hromadného ničení, se Blairovo ospravedlňování útoku uskutečněného v rozporu s literou mezinárodního práva ustálilo na zdůrazňování dystopické možnosti spojení zlotřilých režimů disponujících zbraněmi hromadného ničení a náboženských radikálů, používajících teroristických metod, ke společnému postupu proti Západu (viz kapitolu 5). Za pozornost stojí, že v analyzovaném souboru textů tento klíčový význam poprvé figuruje až v [2004b], tedy s ročním odstupem od zahájení invaze.

(3) Výsledky války

Již v textech z let 2003-2005 jsme zaznamenali (vždy kladně vyznívající) reprezentace průběžných výsledků války v Iráku. Vedle často artikulovaného „osvobození“ iráckého obyvatelstva v důsledku svržení Saddáмова režimu šlo především o tvrzení, že díky odstrašujícímu efektu změny režimu v Iráku došlo v globálním měřítku ke zmenšení hrozby představované zlotřilými státy disponujícími či usilujícími o získání zbraní hromadného ničení (*Since the war in Iraq, Libya has taken the courageous step of owning up not just to a nuclear weapons programme but to having chemical weapons (...) Iran is back in the reach of the IAEA. North Korea in talks with China over its WMD. The A Q Khan network is being shut down, its trade slowly but surely being eliminated (...) I have no doubt Iraq is better without Saddam; but no doubt either, that as a result of his removal, the dangers of the threat we face will be diminished* [2004b]).

(4) Alternativy k válce

Alternativy k válce byly v textech z prvních let po invazi předmětem poměrně četných výpovědí. Nejednalo se však o pozitivní promyšlení možných odlišných postupů, avšak o strategii ospravedlňování invaze formou kontrafaktuálních výpovědí reprezentujících dystopický scénář „nečinnosti“. Hlavní důsledky nečinnosti“ by podle tohoto narativu

byly tři. Předně bez války by podle Blaira nebylo došlo k „osvobození Iráčanů“ (*without it, those Iraqis now tasting freedom would still be under the lash of Saddam, his sons and their henchmen* [2003d]) a v zemi by pokračovalo „týrání“ obyvatelstva (*the appalling brutalisation of the Iraqi people would have continued unabated and reinforced* [2004b]). Bezrestné porušování rezolucí Rady bezpečnosti by dále znevěrohodnilo OSN (*reflect on how dangerous the world would be today if we had shown that 17 mandatory UN Resolutions over 12 years were merely empty words* [2004a]) a konečně – v kontextu etabloující se interpretaci války jako jednoho z bojišť střetu s mezinárodním terorismem – by nečinnost znamenala morální vzpruhu pro teroristy (*Suppose at that point we had backed away (...) The terrorists, watching and analysing every move in our psychology as they do, would have taken heart* [2004b]).

(5) Nejednoznačnost casu belli

V analyzovaných textech figuruje řada výpovědí připouštějících kontroverznost rozhodnutí pro invazi a nejednoznačnost důkazů, jimiž protagonisté disponovali (*know that many disagreed with the action the British government took in joining military action against Iraq (...) But* [2004a]; *Iraq in March 2003 was an immensely difficult judgement* [2004b]). Takové formulace jsou v kontextu zahraničněpolitického diskurzu vlády New Labour specifickým vypovídáním k uzlovému bodu „válka v Iráku“ a typicky uvozují apologetické pasáže textů či reprezentace *casu belli*, např. údajnou všeobecnost přesvědčení, že Irák disponoval zbraněmi hromadného ničení (*WMD (...) everyone thought he had them. That was the basis of UN Resolution 1441* [2004b]).

Analyzované texty v této souvislosti připouštějí, že neshody ohledně války v Iráku byly příčinou „transatlantické roztržky“ a způsobily trhliny v zahraničněpolitické strategii labouristické vlády (*Iraq has dramatically surfaced differences between Europe and America and Britain's role in both alliances* [2004c]). Závažnost tohoto rozkolu nicméně Blair relativizoval poukazem, že postup Američany vedené koalice podpořila i řada dalších evropských států (*never forget, many European nations supported our action* [2003c]).

Tyto významy Tony Blair artikuloval i ve svých pozdějších textech (*debatable nature of the decisions to go for regime change* [2006b]; *war split the world* [2006d]).

10.3.2 Období 2005-2010

Texty z posledních let Blairovy vlády nadále artikulovaly dvojí **cíl** trvajících vojenských přítomností v zemi: podporu „demokraticky zvolené“ vlády a výcvik iráckých bezpečnostních sil s vyhlídkou na budoucí irakizaci konfliktu (*the whole purpose of the operation we are conducting with the Iraqi forces is to allow Iraqis to take charge* [2006e]) a boj proti terorismu. Jakkoli působení v Iráku zůstávalo politicky citlivým tématem, analyzované texty z období 2005 – červen 2007 s výjimkou volebního

programu [2005b] (*British troops should remain in Iraq under a United Nations mandate as long as the democratically elected government there wants them. They will continue to train Iraqi security forces to take responsibility for their own future*) nevyprávěla k otázce možnosti budoucího stažení z Iráku či očekávané délky další vojenské přítomnosti v zemi.

Rámování bojů v Iráku v diskurzu britské vlády v tomto období vycházelo z již citované konceptuální ideje „**Irák (a Afghánistán) jsou bojiště globálního střetu o hodnoty**“. Jejich primární význam tedy tkvěl v tom, že jejich výsledek zásadním způsobem předurčí výsledek celého střetu mezi „demokracií“ a „globálním terorismem/náboženským extrémismem“ (*I believe victory for democracy in Iraq and Afghanistan is a vital element of doing that* [2006b]; *We must not hesitate in the face of a battle utterly decisive in whether the values we believe in, triumph or fail* [2006c]; *What is the purpose of the terrorism in Iraq? It is to destroy the prospect of democratic progress. In doing so, they hope to deal us a mortal blow. They know victory for them in Iraq is defeat not just for Iraqi democracy but for democratic values everywhere* [2006d]). Oproti dřívějšímu mluvčí vývoj v Iráku více zasazovali do jeho širšího blízkovýchodního kontextu (*a major part of the answer to Iraq lies not in Iraq itself but outside it, in the whole of the region where the same forces are at work, where the roots of this global terrorism are to be found, where the extremism flourishes* [2006e]).

Vývoj v Iráku britští vládní představitelé nadále překládali jako úspěšný. Jestliže v předchozím období zdůrazňovali „osvobození iráckého lidu“, později šlo především (a výslovně navzdory neuspokojivé bezpečnostní situaci) o pokračující demokratizaci země (*Despite it all, despite terror, sectarian violence, kidnapping and the exhibition of every ugly aspect of human nature, a democratic political process has grown (...) This is a child of democracy struggling to be born. They and we, the international community, are the midwives* [2006d]).

V textech ze sklonku Blairovy éry jsme identifikovali početný soubor výpovědí konstruujících **obraz a motivy protivníků**. Hlavním atributem tohoto obrazu je nenávisť (*the people who hate us* [2006c]; *voices of hate, with their poisonous propaganda that seeks to divide* [2006d]). Předpokládanými motivy protivníků jsou, tak jako ve starších textech, snaha překazit demokratizaci země (*this terrorism is dedicated to one end: to stop democracy flourishing in Arab and Moslem countries* [2006e]) a nově snaha vyvolat sektářskou/občanskou válku (*to foster sectarian division; to drive out the possibility of reconciliation between people of different faiths* [2006e]; *its purpose is now plain: to provoke civil war* [2006e]).

Řada výpovědí je uvozena obratem „teroristé/oni vědí, že..“. Zde však nejde o reprezentace kognitivních procesů příslušníků protivné strany, ale motivů a cílů britské vlády. Stejnou funkci plní i výpovědi odsuzující „propagandu“ protivníků. Ty v prvním kroku odmítají tyto alternativní reprezentace situace na Blízkém Východě prostřednictvím dehonestujících výrazů (v následujícím citátu *perversion* a *mock*),

v druhém kroku pak artikuluje motivy a cíle protagonistů (*Narrative (...) based on a total perversion of Islam; but it has shown itself capable of playing cleverly on the injustice, poverty and alienation felt by many whose lifestyles are a world away from ours. We believe we are doing our best to confront the world's problems and to lift the scourge from the backs of so many millions whose lives are blighted. But this counter-ideology mocks our efforts, disputes our motives, turns our good faith into bad* [2007a]).

***

Po rezignaci Tonyho Blaira na premiérský úřad došlo k dramatickému poklesu četnosti výpovědí k uzlovému bodu „Irák/válka v Iráku“. Tento pokles byl dán jednak odchodem hlavního protagonisty války na britské straně (Gordon Brown i David Miliband sice v roce 2003 pro invazi v parlamentu hlasovali, jejich politická kariéra a odkaz však s touto válkou nebyly bezprostředně spojeny) jednak se zlepšováním bezpečnostní situace v samotném Iráku, jež v roce 2009 umožnilo stažení britských bojových jednotek ze země. Souběžně se navíc pozornost aktérů přenesla k bojům v Afghánistánu. Jestliže tedy v období 2003-2007 v analyzovaných textech počet výpovědí k „Iráku“ výrazně převyšoval počet výpovědí k „Afghánistánu“, v období 2007-2010 tomu bylo opačně. Zaznamenané výpovědi k uzlovému bodu „Irák/válka v Iráku“ opakovaně potvrzovaly jediný ústřední význam, podporu demokraticky zvolené vlády jako cíl britské/mezinárodní přítomnosti v zemi.

10.4 Finanční a hospodářská krize

Nejpozději zformovaným uzlovým bodem zahraničněpolitického diskurzu vlády New Labour byla „globální finanční a hospodářská krize“. Označení „globální“ v této analýze užíváme záměrně, protože přes odlišnou intenzitu dopadů krize na jednotlivé součásti světové ekonomiky používal diskurz britské vlády pro její charakteristiku vždy adjektivum „globální“ (*global downturn* [2008d], *global recession* [2009a], *global crisis* [2009b]), variantně „celosvětový“ (*world wide economic collapse* [2009d]). „Krize“ byla zásadním tématem především textů Gordona Browna, pro něž byl stav a správa globální ekonomiky nejen předmětem osobního zájmu, ale i nejúspěšnějším portfoliem jeho premiérského období. V analyzovaných textech identifikované výpovědi k uzlovému bodu „krize“ artikulovaly tři hlavní významy a významové celky:

(1) Vypuknutí krize (charakterizované jako *the greatest economic challenge for generations* [2009d]) bylo („nečekaným“ - *Now unprecedented events have brought a turn of history that few would once have foreseen or expected* [2008d]) momentem historického zlomu v globálním měřítku (*a defining moment: an unprecedented period of global change, a time when one chapter ended and another began - for nations; for continents; for the whole world* [2008d]).

(2) Krize svým globálním charakterem (*first financial crisis of this new global age* [2008d]) a implikacemi ohrožuje základy mezinárodního ekonomického řádu (*what is at*

*stake now is not just the success and legitimacy of our global economy but ultimately the prosperity and security of nations and communities in every corner of the world [2008d]). Za jedinou adekvátní reakcí na krizi chápanou jako globální byla pro Browna celosvětová spolupráce při snaze o její řešení (*Since this is a global downturn it requires a global solution [2008d]), s Británií jako jedním z vůdčích aktérů (With Britain continuing to lead the debate, economic recovery will work better if we all work together [2008d]).**

(3) Formativní vliv krize pro vznik nového (ekonomického) myšlení (*But it is also opening up space to challenge old orthodoxies, and question old solutions which are in fact not solutions at all. The consequences for the second decade of the Millennium will be as far reaching as 9/11 was for the first decade [2009b]). Pro Brownův diskurz o krizi byly charakterické výpovědi, jež ji reprezentovaly jako jakéhosi autonomního činitele, schopného například „svrhávat vlády“ (*The economic crisis has brought down governments [2009b]).**

Kapitola 11 – Shrnutí a interpretace poznatků

Cílem následující kapitoly je syntetizovat a na úrovni celého diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ interpretovat poznatky předložené v předchozích šesti tematických kapitolách a zodpovědět tak výzkumné otázky vytyčené v úvodu práce. Činí tak ve čtyřech krocích. Podkapitola 11.1 shrnuje vývoj zahraničněpolitického diskurzu představitelů vlád New Labour v chronologické perspektivě a zodpovídá tak první výzkumnou otázku „Kdy a za jakých okolností došlo v období vlád New Labour ke změnám zahraničněpolitického diskurzu britské vlády?“. Identifikuje přitom celkem šest předělových momentů, z nichž každému věnuje samostatnou pasáž. Další dvě podkapitoly jsou již věnovány poznatkům, které se přímo týkají hlavní analytické kategorie předkládaného výzkumu, konceptuálních idejí jako pomyslných stavebních kamenů ideového rámce zahraniční politiky New Labour. Podkapitola 11.2 rekapituluje identifikované prvky kontinuity. Připomíná tedy ty konceptuální ideje a jimi organizované složky diskurzního pole, jež po celé zkoumané období zůstávaly stabilní, neměnné. Podkapitola 11.3 pak shrnuje a kontextualizuje identifikované změny, posuny a prvky diskontinuity. Tím práce zodpovídá druhou výzkumnou otázku „Které součásti ideového rámce labouristické zahraniční politiky zůstaly během zkoumaného období stabilní a které, a v jakém kontextu, naopak prošly transformací?“. Konečně závěrečná pasáž 11.4 je pokusem o zobecnění poznatků uvedených v předcházejících podkapitolách, a tím zodpovězení závěrečné výzkumné otázky „Jaké lze na základě poznatků plynoucích z uskutečněného výzkumu identifikovat typy zdrojů dynamiky ideového rámce zahraniční politiky státu v průběhu jednoho souvislého vládního období určité politické strany?“. Na jiné části práce se text odkazuje v jednotném formátu (kapitola.podkapitola), tedy například (6.2).

11.1 Šest předělových momentů v zahraničněpolitickém diskurzu vlád New Labour

V přirozeně kontinuálním toku vypovídání představitelů vlád New Labour v rámci diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ nastávala změna evolučními formami postupné krystalizace nových idejí a významů (příkladem *par excellence* tohoto evolučního procesu může být soubor významů soustředěný okolo konceptu „globální aliance za hodnoty“ – 7.1, 7.6), postupné radikalizace již etablovaných idejí (viz např. vývoj diskurzu o intervenci – 5.5.4) či naopak postupného „zanořování“ určitých idejí, témat či objektů (např. NATO – 5.6.2). Tento tok během zkoumaného období narušilo několik – podle naší analýzy pět relevantních pro celé diskurzní pole a jeden specifický pro diskurz o evropské integraci – předělových momentů, jež vytvořily prostor pro rekonceptualizaci některých do té doby ustálených významů, artikulaci významů nových, nastolení nových témat či nové propojení dvou či více objektů, jež v diskurzu představitelů labouristické vlády dosud figurovaly separátně. Angličtina pro takové okamžiky používá pojem *critical junctures* (v Diezově

charakteristice „specifické historické okolnosti spouštějící transformaci“²⁵⁷). Podstatnou náležitostí takového okamžiku je nejen jeho transformativní efekt sám o sobě, ale i fakt, že mu sami současníci, považující nastalou situaci za mimořádnou, tento potenciál přisuzují (tento moment byl obzvláště silně přítomný u 11. září 2001, ale také u propuknutí finanční krize).

Podstatné je, že dopad každého z identifikovaných předělových momentů na celé diskurzní pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ byl krajně nerovnoměrný. Každý z nich katalyzoval vznik souboru nových významů, významových formací a posun některých etablovaných významů, zatímco celá dílčí diskurzní pole i jednotlivé konceptuální ideje vždy zůstaly nedotčeny. Každý z nich (s výjimkou neúspěchu ratifikace evropské ústavní smlouvy – 11.1.4) zároveň – a zde, jak uvidíme, leží hlavní díl jejich efektu – proměnil strukturu zkoumaného diskurzního pole, co se hierarchie témat týče. Identifikované předělové momenty tak katalyzovaly „vynoření“ či „zanoření“ celých dílčích oblastí diskurzního pole, tj. vedly k nastolení nových témat anebo k nárůstu či naopak poklesu prominence témat již v diskurzu přítomných.

Zastavme se nyní krátce u každé z těchto *critical junctures*.

11.1.1 Válka v Kosovu

Základní soubor významů a témat strukturujících diskurzní pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ pro éru New Labour byl artikulován během prvních dvou let zkoumaného období, zejména v textech [1997c] a [1998a] (především globalizace a vzájemná provázanost jako definující rysy přítomnosti, mezinárodní postavení Británie jako „transatlantického mostu“, členství v EU jako přirozený způsob realizace britských národních zájmů, absence nosné alternativy k členství v EU, snaha o dosažení vůdčího postavení v mezinárodní i evropské politice, globální horizonty britské zahraniční politiky, nutnost aktivní zahraniční politiky a nezbytnost mezinárodní spolupráce).

Za první přelomový moment pro další vývoj zahraničněpolitického diskurzu New Labour je možné považovat válku v Kosovu z jara 1999. Ta je v britském prostředí pokládána za okamžik zrodu liberálního intervencionismu, tedy zahraničněpolitického přístupu charakterizovaného optimismem ohledně možnosti nasazování vojenské síly v zahraničí k humanitárním účelům.²⁵⁸ Klíčovým textem této změny je Blairův projev v Chicagu ([1999a]). Ten mimo jiné nastolil významné nové téma britského zahraničněpolitického diskurzu, uzlový bod „suverenita-intervence“ (5.5.4). Počínaje válkou v Kosovu se také stal centrálním prvkem diskurzních strategií komunikace labouristické zahraniční

---

²⁵⁷ Diez, „Europe as Discursive Battleground“, 9.

²⁵⁸ Pro hodnocení dopadu intervence v Kosovu na další utváření britské zahraniční politiky viz zejména Daddow, „Tony’s war?“, 547-560.

politiky a zahraničních vojenských angažmá Británie odkaz na „hodnoty“ (7.6). V době intervence v Kosovu také došlo k posunu v diskurzu o mezinárodním postavení Británie, kdy se ze zprvu deklarované ambice získat „vůdčí postavení“ v centru rozhodování o mezinárodní politice stalo konstatování téhož jako faktu (6.2.1).

11.1.2 11. září 2001

Situace nastalá po teroristických útocích z 11. září 2001 představovala *critical juncture par excellence* (mluvčí je reprezentovali jako příležitost k paradigmatické změně – 10.1). Přes tendenci mluvčích interpretovat tuto událost a její dopady v intencích dosavadního ideového rámce britské zahraniční politiky (premise provázanosti světa aj.) tento moment katalyzoval významnou proměnu diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“. Lze říci, že jeho jedinými bezprostředně nedotčenými segmenty zůstaly dílčí diskurzní pole „Evropa a evropská integrace“ (8) a uzlový bod „Británie v Evropě“ (6.3).

Předně tímto okamžikem přestal být svět konceptualizován jako v zásadě benevolentní místo (5.1). V kontextu celkové proměny hierarchie témat v současné mezinárodní agendě došlo k přehodnocení bezpečnostních hrozeb, když na čelném místě jejich katalogu nově stanul mezinárodní terorismus. Mluvčí také počali přikládat větší význam hrozbám vyvstávajícím z procesů rozkladu států (5.7.2).

11. září 2001, následné vojenské angažmá v Afghánistánu a zformování protiteroristické strategie vedly ve struktuře zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour ke vzniku nových uzlových bodů či významných objektů dočasných („11. září“ – 10.1) i stabilních („válka v Afghánistánu“, 10.2, či koncept „války proti teroru“, který nově propojoval některé objekty diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ v logice „války“). Přesměrování pozornosti mluvčích k novým tématům zároveň vedlo k částečnému „zanoření“ některých významných uzlových bodů, mj. „zvláštního vztahu“ (9.3).

U řady témat došlo k rozšíření etablovaného diskurzu o nově artikulované významy: příkladem mohou být cíle (7.1.2) a prostředky (7.3) britské zahraniční politiky. V období po 11. září došlo též k posunu od dosud partikularistické k většinově univerzalistické reprezentaci zájmů (7.5) i hodnot (7.6).

11.1.3 Invaze do Iráku

Stejně jako ostatní předělové momenty i invaze do Iráku v březnu 2003 katalyzovala změnu hierarchie témat v zahraničněpolitickém diskurzu britské vlády. Především vedla k transformaci stávajícího řadového objektu „Irák-zlotřilý režim“ v prominentní (centrálnější přitom v Blairově řeči než v „FCO-subdiskurzu“) uzlový bod „válka

v Iráku“ (10.3). Ten zároveň do značné míry zastínil uzlový bod „válka v Afghánistánu“. Také „válka v Iráku“ je případem uzlového bodu s časově omezeným trváním: k jeho postupnému „zanoření“ došlo po nástupu vlády Gordona Browna a definitivně pak po stažení britských bojových jednotek ze země v roce 2009.

Z perspektivy britské zahraničněpolitické strategie, zejména sebezpečí Británie jako „mostu mezi USA a Evropou“, byla jedním z nejzávažnějších důsledků invaze do Iráku tzv. transatlantická roztržka, zřetelná především v letech 2003-4. V tomto období ve struktuře zahraničněpolitického diskurzu labouristické vlády prudce – a opět pouze dočasně – vzrostla prominence uzlového bodu „transatlantické vztahy“ (9.2). Tato změna pádně ilustruje roli reflexe mezinárodněpolitického kontextu a klimatu při vývoji zahraničněpolitického diskurzu představitelů vlády kteréhokoli státu. Dokud bylo trvání transatlantického spojení v britském prostředí považováno za v zásadě samozřejmé (tedy tvořilo, ve Waeverově terminologii, součást „usazené“ vrstvy diskurzu), byly transatlantické vztahy v zahraničněpolitickém diskurzu britské vlády tematizovány jen okrajově a povrchně. Teprve jeho náhlá problematizace, a na straně představitelů britské vlády vznik pocitu potřeby aktivně obhajovat samotný jeho princip, vedly k „vynoření“ transatlantických vztahů jako jednoho z klíčových objektů celého diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“. Obdobně pak překonání této krize a ústup nejistoty ohledně budoucnosti transatlantických vztahů vedly v druhé polovině dekády k jeho opětovnému „zanoření“ mezi neprivilegovaná témata analyzovaného diskurzního pole.

V kontextu proměny mezinárodněpolitického klimatu po invazi do Iráku došlo i ke změně tónu diskurzu o postavení Británie v Evropě (6.3.2). Ten se z v tomto období po éře aktivismu raných let Blairovy vlády vrací k historicky obvyklému reaktivnímu, defenzivnímu módu.²⁵⁹

Specificky v Blairově diskurzu v této době došlo k vyzdvižení „svobody“ nad úroveň ostatních artikulovaných hodnot (7.6). Zároveň se „svoboda“ v jeho řeči stala konceptem propojujícím vypovídání k řadě dílčích témat, především k cílům britského zahraničního působení, válce v Afghánistánu, válce v Iráku a soudobé mezinárodní agendě.

Jedním z možných efektů předělových momentů je i potlačení některých etablovaných významů. V případě invaze do Iráku šlo především o (pozitivní i normativní) reprezentaci OSN jako centrálního pilíře mezinárodního řádu (5.5.1).

Na rozdíl od předchozího předělového momentu (11. září 2001) invaze do Iráku nekatalyzovala v textech autorizovaných mluvčích britské zahraniční politiky proměnu hierarchie témat soudobé mezinárodní agendy (5.7.3).

---

²⁵⁹ Při interpretaci tohoto posunu je zapotřebí zohlednit i vnitropolitický kontext, především Blairovu reálnou rezignaci na snahu o zavedení eura (jakožto zamýšleného symbolického zpečetění návratu Británie do hlavního proudu evropské integrace) po jednoznačně negativním vyznění evaluace tzv. pěti kritérií ekonomické konvergence v roce 2003. Viz Bulmer, „New Labour, New European Policy?“, 603.

11.1.4 Neúspěch ratifikace Smlouvy o Ústavě pro Evropu

Negativní výsledek referend o Smlouvě o Ústavě pro Evropu ve Francii a Nizozemsku (květen a červen 2005) znamenal kolaps procesu tzv. konstitucionalizace Evropské unie, jenž se odvíjel na základě mandátu Laekenské deklarace (2001) na půdě nejprve Konventu o budoucnosti Evropské unie (2002-3) a posléze konvenční mezivládní konference (IGC) v letech 2003-4. Přerušení očekávané trajektorie integračního procesu představovalo *critical juncture* specificky pro diskurz o Evropě a evropské integraci (8) a, v menší míře, o místě Británie v ní (6.3.2). Naopak zbývající část diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“ nebyla tímto předělovým momentem bezprostředně ovlivněna.

Hlavní změnu ve vypovídání o evropské integraci podle naší analýzy představoval posun v implikacích diskurzu o potřebě „reformy“ či „změny“ Evropské unie. Dosud mluvčí uvažovali reformu/změnu v rámci principiální kontinuity stávajícího směřování evropské integrace. Od momentu neúspěšné ratifikace ústavní smlouvy však tento apel implikoval částečnou (blíže nicméně neupřesněnou; vypovídání zůstávalo v rovině obecných proklamací) diskontinuitu integračního procesu (8.5). Zároveň došlo k urychlení již se rýsující proměny vyznění hodnotících reprezentací nedávné minulosti a současnosti evropské integrace od optimismu ke kritičnosti. Výjimku představuje východní rozšíření, které bylo i nadále konzistentně interpretováno jako strategický zisk pro britské postavení v EU i Unii jako takovou – 8.2).

11.1.5 Nástup vlády Gordona Browna

Odstoupení Tonyho Blaira z postu ministerského předsedy a jeho vystřídání Gordonem Brownem v červnu 2007 bylo očekávanou a plánovanou událostí. Přes absenci momentu překvapení či percepce vzniku nenadálé příležitosti ke změně nicméně tento okamžik – jediná změna nejvyššího voleného představitele země – představuje jeden z nejvýraznějších předělových momentů celé éry vlády New Labour. Plně to platí i pro její zahraničněpolitický diskurz.

Předně obměna nejvýše postavených autorizovaných mluvčích britské zahraniční politiky přinesla výrazné změny v hierarchii témat zkoumaného diskurzního pole. Ve srovnání s Blairovou érou došlo k „zanoření“ uzlových bodů „válka v Iráku“ (10.3) a „Británie v Evropě“ (6.3) a především v premiérském diskurzu ke zřetelnému ústupu centrality celého dílčího pole „Evropa a evropská integrace“ (8).

Zároveň s nástupem Gordona Browna došlo ke změně v některých prvcích ideového rámce britské zahraniční politiky. Především nový premiér silněji a soustavněji než jeho předchůdce tíhl k rámování svého uvažování v globální dimenzi mezinárodněpolitické problematiky. Diskurzivní konstrukce mezinárodního postavení Británie přestává být

formována vizí Británie jako „transatlantického mostu“ (6.2.2) a konceptuální idejí „**Základem postavení Británie ve světě je spojení s USA a členství v EU**“ (7.2). Texty z tohoto období také nevycházejí z ideje regionalismu jako jednoho z organizujících principů mezinárodního uspořádání (5.6). Mluvčí nově akceptují ideu postupující multipolarizace světa (5.4) a proměňuje se i vypovídání k soudobé mezinárodní agendě. V ní jednak dochází k určité deprivilegizaci bezpečnostních hrozeb v úzkém smyslu, zároveň mluvčí artikuluje jako její relevantní součást nová témata (5.7.5).

11.1.6 Vypuknutí finanční krize

Poslední předělový moment zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour představuje počátek akutní fáze finanční krize na podzim 2008. Tehdejší protagonisté její intenzivně vnímali jako *critical juncture*, jak dokládá interpretace finanční krize v dobových textech Gordona Browna (je reprezentována jako moment historického zlomu a spojována s významy jako „zrod nového myšlení“, „systémové ohrožení“, a „příležitost k systémové reformě“). Vypuknutí krize katalyzovalo artikulaci nových významů (apel na vytvoření nového mezinárodního finančního systému, nutnost aktivnějšího usměrňování globálních trhů apod. – 10.5, 5.7.6) a objektů (G20 – 6.6.3) a dočasně vedlo k zásadnímu zúžení spektra deklarovaných cílů britské zahraniční politiky (7.1.3).

Vzhledem k tomu, že tento předělový moment nastal až v samém závěru zkoumaného období, nebylo v možnostech uskutečněného výzkumu posoudit dosah a trvání jeho dopadů na ideový rámec britské zahraniční politiky a tok vypovídání jejích protagonistů (text [2009d] nicméně indikuje spíše dočasnost jeho efektu). Stejně tak již nebylo v možnostech předkládaného výzkumu vyhodnotit případné dopady předpokládaného následujícího předělového momentu v britském diskurzu o evropské integraci a postavení Británie v ní: plného propuknutí krize eurozóny na jaře 2010.

11.2 Stabilní prvky ideového rámce zahraniční politiky New Labour

Z dosavadní analýzy vysvítá, že v rovině konceptuálních idejí, tedy obecných, jednotlivé promluvy organizujících významů, zůstával zahraničněpolitický diskurz vlád New Labour po celé zkoumané období z velké části stabilní. Tato podkapitola předkládá resumé identifikovaných stabilních prvků ideového rámce labouristické zahraniční politiky. Dodržuje přitom souslednost tematických kapitol 5-10.

Předně zůstala stabilní většina významů organizujících konceptualizaci mezinárodního prostředí. To bylo podle představielů labouristické vlády definováno procesy propojování, globalizace a vzájemnou závislostí aktérů v něm (5.1, 5.2). Hlavní výzvy a témata soudobé mezinárodní agendy labouristický diskurz konzistentně reprezentoval jako svou podstatou globální a vyžadující intenzivní mezinárodní spolupráci. Jeho

základní nastavení tedy bylo kooperativní a rámované globálním horizontem (5.7). Vycházel z premisy postupující změny rozložení moci ve světě, zároveň však potvrzoval tvající výsadní postavení USA v mezinárodním systému (5.4). Pro labouristický diskurz o mezinárodní systému jako celku (5.5.1) i o mezinárodních organizacích (5.6 – příklady *par excellence* jsou zaznamenané soubory výpovědí o OSN a Radě bezpečnosti, 5.6.1, a mezinárodních finančních institucích, 5.6.4) byl charakteristický trvalý reformismus, tedy akcentování potřeby reformy/změny (viz konceptuální ideje „**Stávající mezinárodní systém** [též „Stávající soustava mezinárodních organizací] **již není vyhovující, je třeba jej reformovat**“).

S jedinou výjimkou, již představuje odklon od ideje „transatlantického mostu“ po rezignaci Tonyho Blaira, byla v diskurzu protagonistů vlád New Labour velmi stabilní konstrukce identity a mezinárodního postavení Británie. Ta vycházela z premisy globálních zájmů, aktivit a odpovědnosti Británie (6.1, 6.2) a záhy též z premisy centrálního postavení země v mezinárodních strukturách a její schopnosti vládnout proto větším vlivem, než by odpovídalo jejím materiálním zdrojům (6.2.1). Trvalou součástí britského sebepojetí ve zkoumaném období bylo i přesvědčení o (potenciálním) pozitivním přínosu Británie pro svět (6.2.1). Plně kontinuální zůstávala i konceptuální idea zakládající zřetelně instrumentální diskurz o vztahu Británie k evropské integraci („**Členství Británie v EU je přirozenou formou realizace britských národních zájmů**“), v němž je zapojení Británie do integračního procesu obhajováno primárně argumenty v kategoriích zájmů a přínosů.

Pestřejší byla mozaika prvků kontinuity a změn ve vypovídání o britské zahraniční politice. Na straně kontinuity zůstávaly stabilní organizující významy diskurzu o zdrojích moci, vlivu a prestiže Británie ve světě (7.2) a také základní normativní ideje požadující, aby britská zahraniční politika byla aktivní, angažovaná a kooperativní (7.3). Konstatní zůstalo i ideové východisko vypovídání o roli hodnot v britské zahraniční politice („**Šíření našich hodnot je předmětem britského národního zájmu**“) a chápání šíření těchto hodnot jako cíle a současně i prostředku prostředku britské zahraniční politiky (7.6.1).

Za stabilní, s výjimkou posunu v implikacích ideje nezbytnosti reformy/změny EU a kolísání intenzity apelu na institucionální reformu, můžeme pro období vlád New Labour považovat ideový rámec vládního diskurzu o EU a evropské integraci. To se týká jak konceptuálních idejí organizujících diskurz o smyslu a cílech integračního procesu (8.1) včetně důrazu na zahraniční a bezpečnostní politiku jako významý *raison d'être* Evropské unie (8.4), tak i normativních idejí o jejím ústavním uspořádání. Jejich základní soubor tvořilo přijetí principu rovnováhy mezivládních a nadnárodních prvků při požadavku reálného primátu mezivládních institucí ve strategickém vedení EU, představa, že evropská integrace je založena na principu dobrovolné spolupráce suverénních států, a stanovisko, že zdrojem demokratické legitimacy Unie jsou národní politické instituce členských států (8.3).

Velmi stabilní byly ve zkoumaném období konceptuální ideje organizující diskurz protagonistů vlád New Labour o Spojených státech, jejich ideálech a hodnotách a postavení ve světě (9.1), transatlantických vztazích (9.2) i bilaterálním britsko-americkém vztahu (9.3). Skutečnost, že se dobový kontext promítal pouze do povrchové, nekonceptuální vrstvy diskurzu o Americe (v období války proti teroru a transatlantické roztržky zastřená kritika dobových unilateralistických sklonů americké zahraniční politiky, zároveň však obhajoba USA proti principiální kritice a antiamerikanismu), svědčí o nadčasovosti a vysokém stupni „usazenosti“ celého souboru významů řídicích tok vypovídání k těmto uzlovým bodům.

11.3 Změny v ideovém rámci zahraniční politiky New Labour

Při rekapitulaci hlavních prvků změny a diskontinuity, které jsme při analýze zahraničněpolitického diskurzu protagonistů vlád New Labour identifikovali, opět dodržujeme souslednost tematických kapitol 5-10. Každý uváděný posun se přitom pokusíme velmi stručně kontextualizovat a určit faktory, které jej katalyzovaly. Tím bude vše připraveno pro závěrečnou interpretaci dynamiky ideového rámce zahraniční politiky New Labour a její zobecnění v následující podkapitole.

Pokud jde o konceptuální ideje organizující diskurzivní konstrukci mezinárodního prostředí, jeho pravidel a norem, identifikovali jsme několik evolučních změn. Postupné slábnutí státocentričnosti stanoviska, z něž mluvčí mezinárodní dění nahlíželi (5.3, 5.4), je možné vysvětlit akumulací praktických zkušeností s omezeností individuální a kolektivní moci států v řadě oblastí zahraničněpolitické agendy. Formativním momentem se zde jeví být britské předsednictví v G8 v roce 2005 a jeho snahy v oblasti rozvojové pomoci. Tento posun ve vypovídání aktérů je příkladem změny v důsledku uvědomění si narůstajícího rozporu mezi dosavadním způsobem vypovídání a stavem poznání vnější skutečnosti, již diskurz reprezentuje a vysvětluje.

Tato logika změny v diskurzu je možná tehdy, jde-li o jeho kognitivní funkci, tedy o reprezentaci vnější skutečnosti, ne ale tam, kde plní funkci normativní (například snaha o iniciaci a propagaci nových norem či nových interpretací norem stávajících). Příkladem této funkce diskurzu je v naší práci uzlový bod „suverenita-intervence“ (5.5.4). I zde jsme zaznamenali významný posun v artikulovaných významech, který však není možné interpretovat výše nastíněným způsobem (rozpor mezi diskurzem a jím reprezentovanou skutečností). Vzhledem k časování tohoto (postupného) posunu – prvotní formulace principů liberálního intervencionismu spadá do období války v Kosovu, radikalizace diskurzu do období irácké krize – je možné nalézt klíč k jeho vysvětlení ve vazbě mezi diskurzem a zahraničněpolitickou praxí: transformace diskurzu a zařazení prvků *norm entrepreneurship* zde tvořily součást diskurzivní strategie k ospravedlnění vlastní potenciálně nelegitimní praxe.

Další identifikovaný posun v rovině konceptuálních idejí organizujících labouristický diskurz o mezinárodním prostředí, akceptace postupující multipolarizace světa (5.4), souvisí primárně s personální obměnou mluvčích po nástupu vlády Gordona Browna.

Transformaci konceptuálních idejí jsme identifikovali pro uzlový bod „globalizace“, kde optimismus raného blairovského období vystřídalo ke konci éry New Labour ambivalentní stanovisko konceptualizující globalizační procesy jako zdroj rizik (5.2). Vývojem tkvícím v přerámování tématu a jeho propojení s problematikou rozvojové politiky prošel diskurz o mezinárodním obchodu (5.5.2). K autoritativní interpretaci těchto změn by byl zapotřebí podrobnější výzkum. Výpovědi zaznamenané v analyzovaném souboru textů nicméně nasvědčují tomu, že čerpal-li diskurz New Labour k oběma tématům zpočátku dominantně z liberální tradice zahraničněpolitického uvažování (viz rozlišení v 2.1), postupně se začal ve větší míře vztahovat i k druhé zdrojové tradici labouristické zahraniční politiky, tradice socialistické.

Na závěr tematické oblasti „mezinárodní prostředí“ je zapotřebí připomenout proměnlivost reprezentace hierarchie témat dobové mezinárodní agendy (5.7). Zde zaznamenané proměny pokládáme dílem za efekt předělových momentů typu 11. září 2001, dílem za otisk plánovaného harmonogramu mezinárodní diplomacie (britské předsednictví v G8, kodaňská konference OSN o klimatických změnách aj.). Právě pro tento příležitostný rozměr politických projevů není možné považovat automaticky každou identifikovanou aktualizaci hierarchie mezinárodní agendy za posun příslušných konceptuálních idejí.

Jediný – avšak zásadní – posun v konceptuálních idejích organizujících diskurzivní konstrukci mezinárodního postavení a role Británie, odklon od metafory „transatlantického mostu“ a od ní odvozených významů (vzájemné posilování atlantické a evropské dimenze britské zahraniční politiky) a její nahrazení dosud doplňkovou metaforou „středobodu globálního dění“ (*global hub*), rovněž souvisí s personální obměnou tvůrců zahraničněpolitického diskurzu britské vlády a celkovou „globalizací“ sebepojetí Británie jako mezinárodního aktéra po nástupu Gordona Browna do premiérského úřadu (6.2). Stejně pozadí má i „zanoření“ konceptuální ideje **„Základem postavení Británie ve světě je spojenectví s USA a členství v EU“** (7.2).

V dílčím diskurzivním poli „britská zahraniční politika“ jsme zaznamenali několik momentů evolučního vývoje konceptuálních idejí. Prvním je postupný nárůst centrality kategorie hodnot v období po 11. září (7.6.1), jenž vedl až k etablování konceptuální ideje **„Hodnoty jsou předmětem definujícího sporu soudobého světa“**. Ta v pozdním období Blairovy vlády (a implicitněji i v Brownově éře) organizovala i reprezentaci „války proti teroru“ (7.6.2-3). Přesvědčivou interpretaci tohoto posunu jako součást adaptace Blairovy diskurzivní strategie ospravedlnování britské účasti ve válkách v Iráku a Afghánistánu podle našeho soudu nabídl v citované stati Steven Kettell.²⁶⁰ Obdobně je

---

²⁶⁰ Kettell, „Dilemmas of Discourse“, 263-279.

možné interpretovat i zformování Blairovy ideje „široké/sdílené globální agendy“ v témže období (7.1.3). Evolučním vývojem, který můžeme považovat za důsledek poznání limitů tradičního způsobu tvorby a výkonu zahraniční politiky a zároveň za adaptaci na dobovou filosofii managementu veřejného sektoru, prošel preskriptivní diskurz o organizační rovině britské zahraniční politiky. Součástí této transformace byla mj. rekonceptualizace role FCO a apel na zapojování dalších, vládních i nevládních aktérů (7.3).²⁶¹

Za podstatný moment diskontinuity zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour lze považovat událostmi 11. září 2001 katalyzovaný posun od partikulárního k dominantně univerzalistickému stanovisku při vypovídání o zájmech (7.5) a hodnotách (7.6) jako hybných silách britské zahraniční politiky. Na základě analyzovaných textů je možné navrhnout dvojí, bez dalšího výzkumu však pouze předběžnou interpretaci této transformace labouristického diskurzu. Jednak může souviset s vývojem konceptu mezinárodního společenství po předělovém momentu 11. září²⁶² (v takovém případě by se mohlo jednat o posun v rovině konceptuálních idejí), zároveň však změněná reprezentace zejména hodnot organicky zapadá do strategie komunikace „války proti teroru“. Zde nastavení etického interpretačního rámce umožnilo zostřít dělicí linii mezi protagonisty a antagonisty (aka „nepřáteli globálních hodnot“) a zároveň tím akcentovat hodnotové ukotvení britské identity.²⁶³

V diskurzu o EU a evropské integraci představuje hlavní přelomový moment neúspěšná ratifikace návrhu ústavní smlouvy (viz 11.1.4). Posun v implikacích britského apelu na „reformu/změnu“ EU (8.5) představuje jeden z mála identifikovaných příkladů náhlé, ne-evoluční změny v ideovém rámci britské zahraniční politiky. Tento vývoj ilustruje transformativní efekt *critical junctures*, nenadálých změn ve vnějším prostředí. Zároveň poukazuje na křehkost a podmíněnost britského přijetí dosavadní trajektorie evropské integrace (tj. „neusazenost“ čili absenci internalizace příslušných konceptuálních idejí, ve srovnání s jinými segmenty diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“, nejzřetelněji s jeho atlantickou dimenzí – viz celou kapitolu 9).

V závěrečné tematické kapitole jsme identifikovali evoluční vývoj rámování a ospravedlňování válek v Iráku a Afghánistánu (10.2 a 10.3). Ty protagonisté postupně, počínaje Blairovým sedgefieldským projevem [2004b] a nejmýmlejněji v jeho pozdních projevech z roku 2006, zasadili do velkého narativu o existenciálním střetu mezi demokracií a jejími nepřáteli, alternativně o „globální bitvě o hodnoty“. Jak jsme již uvedli výše, považujeme za přesvědčivou Kettellovu interpretaci tohoto posunu jako reakce na diskurzní dilema vzniklé vyčerpáním věrohodnosti původní legitimitizační strategie spojeneckého působení v Iráku.

---

²⁶¹ Podrobněji Hall, „Building the Global Network?“, 228-245.

²⁶² Srovnej Fairclough, „Blair’s contribution to elaborating a new ‚doctrine of international community‘“, 41-63.

²⁶³ Pro tuto interpretační linii viz McCormack, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy“, 115.

11.4 Zdroje dynamiky zahraničněpolitického diskurzu

Předchozí části této kapitoly ukázaly, že ideový rámec britské zahraniční politiky prošel v období vlád New Labour nerovnoměrným vývojem, přičemž větší část konceptuálních idejí, které jej tvoří, zůstala během zkoumaného období stabilní. Identifikované přelomové momenty (válka v Kosovu, 11. září 2001, válka v Iráku, neúspěšná ratifikace Smlouvy o Ústavě pro Evropu, nástup Gordona Browna do premiérského úřadu a vypuknutí finanční krize) bezprostředně katalyzovaly změny v uvažování hierarchie témat soudobé mezinárodní agendy. Vedly též k nastolení nových témat v diskurzním poli „Britská zahraniční politika v současném světě“, vzestupu či poklesu prominence témat (dílčích diskurzních polí, uzlových bodů) v diskurzu již přítomných, artikulaci nových specifických významů a reartikulaci či upuštění od některých významů dosavadních. Identifikované změny v rovině konceptuálních idejí však až na výjimky měly evoluční charakter a vlastní předělové momenty, *critical junctures*, ve vztahu k nim fungovaly spíše jako počáteční body procesu jejich postupné transformace.

Podkapitola 11.3 kontextualizovala identifikované změny v rovině konceptuálních idejí. Na tomto základě je možné induktivně, avšak s předpokladem širší platnosti tohoto zobecnění než pouze pro při tomto výzkumu analyzovaný případ vlády britské labouristické strany v letech 1997-2010, vymezit hlavní možné zdroje dynamiky ideového rámce zahraniční politiky v průběhu jednoho souvislého vládního období určité politické strany. Při tomto rozvrhu je praktické rozlišit mezi faktory vnitřními a vnějšími.

Skupina možných vnitřních zdrojů heterogenity a dynamiky v diskurzu zahrnuje faktory vnitropolitického (např. změny v rozložení sil na celostátní politické scéně – případem mohou být změny v zahraničněpolitickém diskurzu konzervativců po volbách v roce 2015 oproti předchozímu období koaliční vlády), vnitrostranického (změna mocenské situace a/nebo ideového klimatu uvnitř vládnoucí strany), osobnostního a institucionálního charakteru.

V případě zkoumaného zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour se nejvýznamnějším z těchto vnitřních faktorů ukázala být změna na postu ministerského předsedy v roce 2007 (11.1.5). To lze přičíst jednak skutečnosti, že v britském politickém systému premiér představuje jednoznačně dominantní postavu celého systému tvorby zahraniční politiky státu a je i hlavním tvůrcem zahraničněpolitického diskurzu vlády, jednak specifické personální konstelaci vlád New Labour: oba premiéři se zřetelně lišili v pohledu na některé aspekty mezinárodněpolitické problematiky²⁶⁴ a oba zároveň aktivně usilovali o to stát se iniciátorem transformace diskurzu o ní.

---

²⁶⁴ Viz Dyson, „New Labour, Leadership and Foreign Policy-making after 1997“, 63-83.

Již publikované práce²⁶⁵ dokládají souběžnou existenci několika subdiskurzů institucionálně vázaných na jednotlivé vládní resorty zapojené do vnějších vztahů Spojeného království. Předkládaný výzkum při svém omezenějším záběru (na rozdíl od Gaskarthovy práce neanalyzoval texty pocházející z prostředí MoD a až na jednu výjimku ani DfID) tento poznatek potvrdil, když pro některá období identifikoval odlišnosti ve způsobu, jímž o tématech jako vojenská intervence/modality užití vojenské síly (5.5.4, 7.4) či hodnoty (7.6.1) vypovídali na jedné straně premiér a na straně druhé ministr zahraničí coby reprezentant FCO. Specifickým případem je období 2007-2010, kdy však oba vrcholní protagonisté britské zahraniční politiky, Gordon Brown a David Miliband, spíše promlouvali k odlišným tématům v rámci zkoumaného diskurzního pole než aby založili dva v artikulovaných významech si konkurující diskurzy. Celkově je možné říci, že zaznamenaná diferenciacie v rámci vládního diskurzu nezasahovala soustavněji do roviny konceptuálních idejí a – při podřízeném postavení FCO vůči premiérovi – reálně nepředstavovala zdroj transformace ideového rámce zahraniční politiky vlády New Labour.

Skupina vnějších zdrojů změn v diskurzu zahrnuje jednak již připomínané předělové momenty (*critical junctures*), jednak dlouhodobé, graduální změny ve vnějším prostředí. Hlavní předělové momenty v zahraničněpolitickém diskurzu éry New Labour rekapitulovala podkapitola 11.1. Jako příklady v labouristickém diskurzu zohledněných postupných změn ve vnějším prostředí uveďme vzestup hospodářské moci lidnatých nezápadních států a jeho geopolitické důsledky či nárůst vlivu nestátních aktérů. V obou případech však platí, že změna v diskurzu nebyla katalyzována těmito událostmi či trendy *per se*, ale na základě reflexe nastalého diskurzního dilematu (poklesu explanatorní síly či věrohodnosti dosavadního způsobu vypovídání vzhledem k měnící se vnější skutečnosti) mluvčími-tvůrci diskurzu. V posledku právě oni volí strategii jak na nastalé diskurzní dilema reagovat. Spektrum možné reakce přitom sahá od transformace diskurzu přes jeho adaptaci, nehybnost až po popření existence dilematu.²⁶⁶

Stabilitu diskurzu či jeho součástí je poté s ohledem na převládající tendenci diskurzů k sebereprodukci možné interpretovat jako důsledek absence relevantních vnitřních i vnějších impulzů ke změně, u vnějších faktorů pak případně i jako důsledek schopnosti mluvčích existující impulzy negovat či začlenit je do stávajícího diskurzu. I tam, kde mluvčí na vznikající diskurzní dilemata reagují adaptací svého dosavadního diskurzu, děje se tak, jak ukazuje předkládaný výzkum, často pouze změnami a posuny v „povrchové“ vrstvě specifických, konkrétních významů, popřípadě proměnou struktury diskurzního pole z hlediska prominence či naopak marginalizace jeho jednotlivých součástí.

---

²⁶⁵ Zejména Gaskarth, „Identity and New Labour’s Strategic Foreign Policy Thinking“, 84-99.

²⁶⁶ Pro operacionalizaci stupně změny (v kontextu výzkumu europeizace, avšak přenositelnou) viz BÖRZEL, Tanja, „Europeanization: How the European Union Interacts with its Member States“, in Bulmer, S. a Lequesne Ch. (eds.), *The Member States of the European Union* (Oxford: OUP, 2005), 58-9.

Změny v rovině ideového rámce, tedy transformace některé z konceptuálních idejí, které celý tok vyprávění k zahraniční politice státu organizují, se pak jeví být buď efektem personální obměny na pozicích vrcholných autorizovaných mluvčích (v britském prostředí především změna na postu premiéra), anebo radikální, mimořádnou a vnějšími faktory nikdy ne plně vynucenou reakcí mluvčích na diskurzní dilemata, jež vnímají jako závažná a trvalá.

Kapitola 12 – Závěr

Tato disertační práce předkládá výsledky výzkumu ideového rámce zahraniční politiky britských vlád éry New Labour (1997-2010). V šesti tematicky vymezených kapitolách práce identifikovala základní významy a normativní ideje, jež ve zkoumaném období organizovaly jednotlivé oblasti zahraničněpolitického diskurzu představitelů labouristické vlády – pro tyto řídicí významy navrhuje termín *konceptuální ideje* – a jejich dynamiku. Závěrečná kapitola stati v odpověď na vytyčené výzkumné otázky práce nejprve nabídla chronologický nástin vývoje celého diskurzního pole „Britská zahraniční politika v současném světě“. Identifikovala přitom celkem šest předělových momentů, *critical junctures*, které katalyzovaly signifikantní změny zahraničněpolitického diskurzu labouristické vlády a jeho ideového rámce: válku v Kosovu na jaře 1999, 11. září 2001, invazi do Iráku na jaře 2003, neúspěch ratifikačního procesu Smlouvy o Ústavě pro Evropu na jaře 2005, nástup Gordona Browna na premiérský post v polovině roku 2007 a počátek akutní fáze finanční krize na podzim 2008. Poté se již v perspektivě stabilita-změna věnovala vlastní hlavní analytické kategorii práce, konceptuálním idejím. Zaměřila se přitom zejména na kontextualizaci a interpretaci zjištěných prvků změny.

Výzkum ukázal nerovnoměrnost procesů transformace zahraničněpolitických diskurzů a jejich ideových rámců. Doložil také skutečnost, že při absenci výrazných vnitřních či vnějších impulzů ke změně má celá soustava konceptuálních idejí tendenci ke stabilitě a sebezpotvrzování prostřednictvím organizace každodenního diskurzního jednání svých autorizovaných mluvčích. Pokud jde o efekt *critical junctures*, ty bezprostředně katalyzovaly změny hierarchie témat v rámci zkoumaného diskurzního pole, nastolení nových témat a změny v rovině specifických významů. V rovině konceptuálních idejí však tyto předělové momenty až na výjimky nevedly k okamžitým změnám, a tedy k diskontinuitě prvků ideového rámce. Jejich efekt v této vrstvě diskurzu spočíval spíše ve spuštění procesu postupné, evoluční adaptace. Vždy přitom platilo, že předělové momenty katalyzovaly změny pouze v části zkoumaného diskurzního pole: jak například ukazují kapitoly 6 a 7, k substantivnější rekonceptualizaci mezinárodní identity a postavení Británie nevedly ani tak formativní momenty mezinárodního vývoje na počátku 21. století, jako byly útoky z 11. září 2001 či invaze do Iráku v roce 2003.

Na tomto místě je zapotřebí zdůraznit, že předkládaný výzkum se považuje za nenormativní. Na rozdíl od jiných textů metodologicky založených na diskurzní analýze nebyl veden z pozic kritického programu a neusiloval tedy o dekonstrukci zahraničněpolitického diskurzu labouristické vlády a odhalení mocenských nároků, které mluvčí vznášeli. Rovněž se nesnažil jej problematizovat poukazem na jeho nekonzistentnost a vnitřní rozpornost.²⁶⁷

***

---

²⁶⁷ V tomto ohledu by zahraničněpolitický diskurz New Labour nepochybně představoval úrodnou půdu, a to i v rovině základních závazků, posud' např. dvojici multilateralismus-vedení [*leadership*] (8.3.2).

Výsledky uskutečněného výzkumu, jak je předkládá tato práce, jsou do značné míry konzistentní s dosud publikovanými poznatky. Na základě diskurzivní analýzy souboru klíčových textů představitelů vlád New Labour je možné ve shodě s autory připomínanými v přehledu dosavadního zpracování problematiky (kapitola 2) konstatovat, že liberální internacionalismus zůstal nezpochybněným základním zahraničněpolitickým postojem Labouristické strany až do konce jejího vládního působení v roce 2010.

Vrátíme-li se k rozvrhům ideového rámce zahraniční politiky New Labour, jak je formulují práce připomínané v podkapitole 2.1, je zapotřebí aktualizovat především závěry monografie Paula Williamse.²⁶⁸ Ta z perspektivy roku 2005 konstatuje ambivalentní vztah Blairových vlád ke dvěma ze šesti principů tradiční labouristické verze liberálního internacionalismu, jak je formulovala autoritativní práce Rhiannon Vickerové²⁶⁹: antimilitarismu a socialistickému pojetí mezinárodní solidarity. Analýza textů z období 2005-10, především pak z Brownovy éry, nasvědčuje postupnému návratu labouristického diskurzu ke konvenčnějšímu stanovisku v otázce modalit užití vojenské síly. V témže období došlo v labouristickém diskurzu k nárůstu rezonance významů spojených s ideou solidarity. Její tradiční chápání jako mezinárodní solidarity pracujících se nicméně jeví být již natrvalo nahrazeno pojetím bez explicitní třídní konotace: solidaritou s chudými a vykořeněnými²⁷⁰ a zároveň apelem na vytvoření ekvitačnějšího mezinárodního řádu. Z Williamsem formulovaných čtyř základních závazků zahraniční politiky New Labour (multilateralismus, atlanticismus, neoliberalismus, moralismus) diskurz pozdního období labouristické vlády zčásti upustil od třetího z uvedených, neoliberalismu. Samotný princip volného obchodu nicméně zůstal nezpochybněným východiskem filosofie britské obchodní politiky.

K rozvrhu základních východisek zahraničněpolitického uvažování tvůrců zahraniční politiky vlád New Labour, jak jej v roce 2007 nabídl Michael Clarke²⁷¹, by pro éru Gordona Browna bylo vhodné doplnit prominenci globálního, systémového horizontu uvažování o mezinárodní politice a definujících tématech zahraničněpolitické agendy.

Odsudek „konceptuálního vakua“, jímž zakončuje svou studii o ideovém rámci zahraniční politiky New Labour Tara McCormacková²⁷², se nám jeví být až příliš příkrý. Autorka má pravdu doté, že projekce v principu post-ideologického projektu New Labour do sféry zahraniční politiky nepředstavovala koherentní aktualizaci žádné z tradičních britských politických ideologií (v případě Labouristické strany přicházela v úvahu

---

²⁶⁸ Williams, *British Foreign Policy under New Labour*.

²⁶⁹ Vickers, *The Labour Party and the World, Volume 1*.

²⁷⁰ Viz i Kitchen a Vickers, „Labour Traditions of International Order and the Dilemma of Action Towards Iran“.

²⁷¹ Clarke, „Foreign Policy“.

²⁷² McCormack, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy“.

socialistická, sociálnědemokratická, případně liberální tradice). Je však otázka, nakolik je toto možné v podmínkách mezinárodního řádu kombinujícího lockeovské a hobbesovské prvky realisticky očekávat od vlády tradiční velmoci s historicky konstituovanými globálními vazbami a s globálně definovanými zájmy, aniž by zároveň vznikl znevěrohodňující rozpor mezi zahraničněpolitickým diskurzem a praxí. Původní Blairova *Doktrína mezinárodního společenství* byla osobitý koncept, který však zřetelně čerpal ze soudobých debat v normativní politické filosofii a navazoval na liberální tradici britské zahraniční politiky. Pozdější vývoj zahraničněpolitického diskurzu labouristické vlády, a to i v radikálně proměněném mezinárodním kontextu po 11. září, je ve světle uskutečněného výzkumu možné v principu považovat za evoluci *Doktríny*.²⁷³ Ta tak přinejmenším pro éru Tonyho Blaira (a později např. v Milibandových textech) představuje pomyslnou červenou nit, jež zajišťovala základní kontinuitu – ne nutně konzistentnost – ideového rámce zahraniční politiky New Labour.

***

Vedle již uvedených poznatků týkajících se ideového rámce zahraniční politiky New Labour a jeho dynamiky dospěl výzkum k řadě dalších zjištění, jež si zaslouží alespoň krátkou zmínku. Předně analyzované texty, bez ohledu svého na konkrétního mluvčího/autora, soustavně čerpají z narativu *britské výjimečnosti* (6.2.2), jež konstruuje ideu jedinečnosti historické zkušenosti, mezinárodní identity, postavení, role a odpovědnosti Spojeného království. Během výzkumu jsme nezaznamenali žádnou výpověď, jež by se vůči tomuto souboru významů vymezovala. Proto je možné usuzovat na vysoký stupeň internalizace („usazenosti“) této složky ideového rámce celou generací tvůrců britské zahraniční politiky.

Počínaje nástinem *Doktríny mezinárodního společenství* v chicagském projevu ([1999a]) postupně narůstala komplexnost, provázanost a osobitost zahraničněpolitického diskurzu Tonyho Blaira. Zpočátku v mezinárodní politice nikterak dobře se orientující a na své spolupracovníky silně spoléhající státník postupně rovinul originální zahraničněpolitické vize, jako byl koncept „široké agendy“ (holistického přístupu k řešení soudobých problémů) či v pozdním období jeho vlády idea „globální bitvy o hodnoty“ jako interpretační klíč k soudobému mezinárodnímu dění. Příležitost sledovat evoluci zahraničněpolitického diskurzu konkrétního vrcholného protagonisty po dobu deseti let umožňuje docenit význam zkušenostních a socializačních faktorů při tomto procesu.

Faktorem, jež může dočasně výrazně ovlivnit zahraničněpolitický diskurz vlády, aniž by zároveň nutně předpokládal či vedl ke změnám v jeho ideovém rámci, jsou formální role, které daný stát přebírá v mezinárodních institucích. Nejvýraznějším příkladem tohoto jevu v éře New Labour je britské předsednictví v G8 v roce 2005. V tomto období došlo v diskurzu představitelů britské vlády k výraznému, avšak časově ohraničenému

---

²⁷³ Tento názor sdílí řada citovaných prací, mj. Ralph, „A Difficult Relationship“; Ralph, „After Chilcot“ či Dumbrell, *A Special Relationship*, 152.

vzestupu prominence témat zvolených jako prioritní pro toto předsednictví (Afrika a klimatické změny) v hierarchii deklarovaných cílů a závazků britské zahraniční politiky (7.1.3).

Při analýze a interpretaci zahraničněpolitických projevů je vedle litery textu zapotřebí vzít v úvahu i kontext jeho proslovení. Jak ilustrují například Blairovy projevy na Světovém ekonomickém fóru v Davosu ([2005a], [2007a]), určité konstelace místa, příležitosti, publika a role, v níž mluvčí vystupuje, mohou vést co do obsahu i stylizace k zřetelně odlišnému způsobu vypovídání, než je pro něj v daném období obvyklé.

Specifické mezi všemi tematickými oblastmi zahraničněpolitického diskurzu vlád New Labour, na něž jsme se v tomto výzkumu zaměřili, se ukázalo být dílčí diskurzí pole „EU a evropská integrace“ (kapitola 8), pro něž byl vysoký podíl kritických výpovědí a zároveň silně apologetický tón vypovídání (srovatelný je v tomto druhém ohledu pouze diskurz k transatlantickým vztahům v období 2003-4).

Reflexe zvolené metodologie

Závěrečné bilancování zve k promyšlení předností a slabin zvolené metodologie. Početně omezený soubor analyzovaných textů umožňuje zpracování lidským kóděrem a tím plnější realizaci potenciálu kvalitativních metod. Lidský kódér na rozdíl od strojového zpracování může posoudit jednotlivé výpovědi v jejich jedinečném kontextu většího textového celku a zohlednit i vnější kontext celého textu. Rovněž není omezen na vyhledávání relevantních výpovědí pomocí klíčových slov a slovotvorných základů.

Výhodou zvolené skladby analyzovaného souboru textů byla možnost soustředit analýzu na vývoj diskurzu nesporně nejvýznamnějších protagonistů britské zahraniční politiky, tedy premiérů. Zároveň však toto zúžení obnáší některé nevýhody. Zařazení textů připisovaných pouze omezenému okruhu „autorizovaných mluvčích“ vyloučilo z výzkumu možné nositele specifických subdiskurzů, vázaných na resorty mezinárodního rozvoje, obrany či obchodu. Jistým deficitem může být i absence projevů Gordona Browna z doby před rokem 2007, vzhledem k zásadnímu vlivu této osobnosti na některé oblasti zahraničních vztahů Spojeného království již z postu ministra financí. Zpracování plně inkluzivního souboru textů by však již při zachování stávající tematické šíře výzkumu nebylo v možnostech jednoho lidského kódéra.

Rozhodnutí soustředit analýzu na početně omezený soubor klíčových textů a spolehnout se tak při rekonstrukci ideového rámce zahraniční politiky New Labour na neúplnou indukci vedlo k situaci, kdy ne u všech zkoumaných témat byl soubor zaznamenaných výpovědí svou početností a/či homogenitou postačující k spolehlivé identifikaci jejich řídicích idejí či, v případě kolísání (jako např. v případě diskurzu o užití vojenské síly, 7.4), variantních konceptuálních idejí. Vyloučíme-li možnost analytické slepoty výzkumníka, není v takovém případě bez dalšího výzkumu možné posoudit, zda se

skutečně jedná o téma či objekt bez identifikovatelné konceptuální ideje (chaotické, nahodilé momenty diskurzu), anebo byla-li by příslušná konceptuální idea prokazatelně identifikovatelná, pokud bychom měli k dispozici rozsáhlejší soubor textů a výpovědí.

Předkládaný výzkum nevyužíval soustavněji kvantitativní metody. Je zřejmé, že například frekvenční analýza kolokací klíčových slov by mohla přinést zajímavá a relevantní zjištění. Máme však za to, že při stávajícím zacílení výzkumu na rovinu konceptuálních idejí by rozšíření textu o poznatky tohoto typu mělo spíše jen doplňkovou, ilustrační funkci.

Konečně určité limity uskutečněného výzkumu tkví v zohlednění pouze omezeného rejstříku žánrů politického textu: projevů v zahraničí, projevů před domácím publikem a volebních programů. Rozšíření analyzovaného souboru o texty spadající do dalších žánrů (různé formáty vystoupení ve Sněmovně, novinové články apod.) by dále zvýšila jeho reprezentativnost z hlediska pokrytí celého spektra forem zahraničněpolitického diskurzu vlády. Předpokládáme však, že výsledky výzkumu, pokud jde o rekonstrukci ideového rámce zahraniční politiky New Labour a postižení jeho dynamiky, by touto změnou výzkumné strategie nebyly ovlivněny.

Návrh navazující výzkumné agendy

Na budoucí zpracování čeká řada relevantních témat a problémů, jež z rozsahových důvodů zůstaly mimo záběr či na okraji pozornosti předkládaného výzkumu. To se týká například alternativních, v éře New Labour v rámci Labouristické strany marginalizovaných zahraničněpolitických diskurzů (mj. „Old Labour“) a možné rezonance jejich konceptuálních idejí v oficiálním zahraničněpolitickém diskurzu strany v opozičním období po roce 2010.

Navazující výzkum by mohl produktivně volit srovnávací perspektivu. Synchronní komparace diskurzu New Labour a opozičních celostátních politických stran, především konzervativců a liberálních demokratů, by umožnila rozlišit v ideovém rámci labouristické zahraniční politiky mezi „nejhlubší“ vrstvou významů sdílených všemi hlavními segmenty politického spektra v Británii, a vrstvou, v níž ze společného základu již vyrůstají specifické diskurzy jednotlivých politických proudů.

V diachronní srovnávací perspektivě by bylo vhodné analyzovat proměny diskurzu Gordona Browna k problematice zahraniční, evropské a rozvojové politiky během celého období jeho vládního působení v letech 1997-2010. Takto koncipovaný výzkum by mohl přispět k porozumění tomu, nakolik je řeč konkrétního jednotlivce formována institucionální rolí, již v daném okamžiku zastává.

Další výzkum by měl prohloubit poznání diskurzivní konstrukce a transformace klíčových významů a konceptuálních idejí ideového rámce labouristické zahraniční

politiky a především se pokusit postihnout povahu vztahu mezi těmito procesy a zahraničněpolitickou praxí. Obzvláště přínosné by bylo napřít toto zkoumání k oblastem, kde Británie vystupovala jako iniciátor norem či usilovala o nastolení nové mezinárodněpolitické agendy, jako byl například projekt Evropské bezpečnostní a obranné politiky (8.4).

K poslední výzkumné otázce, rozvrhu možných zdrojů dynamiky oficiálního zahraničněpolitického diskurzu v průběhu jednoho souvislého vládního období určité politické strany, by bylo vhodné doplnit výzkum předložený v této práci o další případové studie. Z britského prostředí se nabízí zejména období konzervativních vlád v letech 1979-1997. Tím by již vznikl dostatečný empirický základ pro formulaci zakotvené teorie (*grounded theory*) v intencích přístupu Barneyho Glasera a Anselma Strausse.²⁷⁴

Konečně při obsahové analýze jednotlivých zahraničněpolitických textů by si samostatnou pozornost zasloužily momenty nevysloveného, tedy „ticha“ (*silence*)²⁷⁵. Příkladem tohoto jevu v analyzovaném souboru textů může být opakovaně zaznamenaná absence tematizace britsko-amerického bilaterálního vztahu ve volebních programech Labouristické strany.²⁷⁶

***

Poznání ideového rámce zahraniční politiky kterékoli vlády zajisté samo o sobě nepostačuje k plnému vysvětlení jakéhokoli jejího konkrétního zahraničněpolitického rozhodnutí. Avšak porozumění tomu, jak tvůrci zahraniční politiky státu konceptualizovali mezinárodní prostředí, jeho normy, pravidla a mocenskou strukturu, definující témata mezinárodní agendy, mezinárodní identitu, roli, mocenské zdroje a zájmy své země, je stěžejní pro pochopení motivů jejich rozhodování, charakteru dilemat, s nimiž přitom byli konfrontováni, i toho, proč pro ně byly určité varianty jednání *a priori* nemyslitelné. Vzhledem k tendenci ideových struktur ke stabilitě a sebereprodukci přitom tato znalost nejen umožňuje lepší porozumění jednání již uskutečněnému, ale i poučenější predikci jednání budoucího.

Pro zkoumání idejí, a tedy i ideového rámce britské zahraniční politiky éry New Labour, představuje analýza textů, a zejména diskurzní analýza, nejnositelnější metodologickou

---

²⁷⁴ BRAUN, Mats, „Zakotvená teorie“, in DRULÁK, Petr (ed.), *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* (Praha: Portál, 2008), 203-226.

²⁷⁵ Pro teoretický rozvrh problému viz SCHRÖTER, Melani, *Silence and Concealment in Political Discourse* (Amsterdam: John Benjamin, 2013), 13-42.

²⁷⁶ Kritická reflexe hegemonických diskurzů pojímá nevyslovená/nevyslovitelná jako mocensky potlačované alternativy. Na úrovni konkrétního textu je však nutné být s takovouto interpretací nanejvýš opatrný, neboť může jít o jeden či kombinaci několika z následujících důvodů: téma se do textu „nevešlo“ z důvodu rozsahového omezení a/nebo zacílení textu na jiná témata; takt mluvčího - téma je příliš citlivé či kontroverzní pro publikum; absence základní shody v daném tématu v rámci společenství, za něž mluvčí hovoří; téma je celospolečensky tabuizované; téma nebylo dosud nastoleno; očekávání přítomnosti tématu pramení z nedorozumění apod.; náhoda.

strategii. Tato metodologie obnáší značnou míru kreativního usuzování samotného výzkumníka, a proto klade zvýšené nároky na jeho schopnost sebereflexe. Uskutečněné bádání je nicméně založeno na předpokladu, že i takto koncipovaný interpretativní výzkum může při rigorózním a transparentním postupu vyhovět nárokům kladeným na platné vědecké poznání. Autor doufá, že jako taková bude přijata i předkládaná práce.

13 – Summary

Amid all the turmoils of the post-9/11 world, foreign policy discourse of British Labour governments kept being shaped by the traditional tenets of liberal internationalism, along with the traditional British commitments to atlanticism and support for free trade. It was unusually pronounced in its moralism, embedded in a strong and outspoken belief in the universality of liberal values, and it consistently drew upon the narrative of *British exceptionalism*. Whereas discursive representations of many an aspect of the international environment, including the hierarchy of issues on the agenda for the international community, the norms organising international intervention or the degree of centrality of territorial states in world affairs, underwent some transformation as the protagonists responded to international events and reflected upon underlying longterm trends in the global environment, large segment of what the author proposes to call the „ideational framework of British foreign policy“ remained largely stable. Little had changed in the protagonists‘ conceptualisation of contemporary world as defined by interdependence and processes of globalisation, in their construction of Britain’s international role and identity, of the Anglo-American „special relationship“, in their reformist discourse about international institutions, or in their markedly utilitarian justification of the United Kingdom’s membership of the European Union.

This doctoral dissertation has analysed the ideational framework of British foreign and European policy of the New Labour era and its developments, applying discourse analysis to a set of almost 50 major speeches, spread over the entire 1997-2010 period, by the two British prime ministers of the time, Tony Blair and Gordon Brown, their foreign secretaries, as well as the Labour Party general election manifestos. The research has identified six events which sparked sudden, larger-scope changes in the examined field of discourse. Typically, these were also presented by the protagonists themselves as critical junctures, opening windows of opportunity for qualitative changes in the international order.

The 1999 war in Kosovo served as a backdrop for the emergence of liberal interventionism as the stated doctrine of British foreign policy. 11 September 2001 triggered, among other changes, an overhaul of the hierarchy of issues on the international agenda as articulated by the British government, with international terrorism assuming the position of the main security threat. The 2003 invasion of Iraq catalysed structural change of the entire discursive field, wherein „War in Iraq“ became one of the central nodal points. Failed ratification of the EU Constitutional Treaty in 2005 catalysed a significant change of tone of the British government’s discourse about European integration, and transformation of some of its key meanings. Resignation of Tony Blair in mid-2007, and the appointment of Gordon Brown as the new prime minister, stands out as a very significant moment in the trajectory of New Labour’s foreign policy discourse. It marks a pronounced „global turn“ in the ideational framework of British foreign policy, of which one victim was Blair’s trademark metaphor of Britain as the „Transatlantic bridge“. Finally, the outbreak of world financial crisis in 2008 catapulted

the management of the global economy onto the topmost ladder of the international agenda, as portrayed in the British government discourse.

In general, the immediate effect of these critical junctures tended to consist of restructuring the entire field of discourse in terms of relative prominence of its individual segments, and articulation of new objects and meanings (and, conversely, „immersion“ of others). On the other hand, transformation of individual conceptual ideas, uncommon in itself, tended to be an evolutionary process, of which the abovementioned watershed events would only mark a beginning.

Our research has established that change in foreign policy discourse of a serving government can be triggered by a variety of factors. Possible domestic factors include changes in national political arena, changes within the political party forming the government, changes in balance of power among institutions, and personal factors. External factors may include unexpected events with transformative effects (such as 9/11) as well as long-term processes. These give rise to, and gradually exacerbate, credibility gaps in standing discourses in that their explanatory power vis-a-vis the reality they are meant to represent is seen to be declining. As the interpretivist scholars remind us, adjustment is then a way of addressing these „dilemmas of discourse“.

14 – Bibliografie²⁷⁷

ADLER, Emanuel, „Constructivism and International Relations“, in Carlsnaes W., Risse T. and Simmons B. (eds), *Handbook of International Relations* (London, SAGE, 2002), 95-113

ATKINS, Judi, „A Renewed Social Democracy for an ‚Age of Internationalism‘: An Interpretivist Account of Labour’s Foreign Policy“, *BJPIR* 15 (2013), 175-191

BARNETT, Michael, „Social Constructivism“, in Baylis J., Smith S. a Owens P., *The Globalization of World Politics. An introduction to international relations* (6. vydání Oxford: OUP, 2014), 155-68

BARŠA, Pavel a ČÍSAŘ, Ondřej, *Anarchie a řád ve světové politice. Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál, 2008)

BARTLETT, Will, „Simply the right thing to do: Labour goes to war“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour’s Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 131-146

BEACH, Derek, *Analysing Foreign Policy* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2012)

BENEŠ, Vít, „Diskurzivní analýza“, in DRULÁK, Petr (ed.), *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* (Praha: Portál, 2008), 92-124

BEVIR, M., DADDOW, O a HALL, I., „Introduction: Interpreting British Foreign Policy“, *BJPIR* 15 (2013), 163-174

BEVIR, M., DADDOW, O, a SCHNAPPER, P., „Introduction: Interpreting British European Policy“, *Journal of Common Market Studies* 53:1 (2015), 1-17

BEVIR, Mark a R. A W. Rhodes, „Studying British Government: Reconstructing the Research Agenda“, *British Journal of Politics and International Relations* 1 (1999), 215-239

BEVIR, Mark a R. A W. Rhodes, „Interpretive approaches to British government and politics“, *British Politics* 1:1 (2006), 84-112

BLAIR, Tony, *A Global Alliance for Values*, Foreign Policy Centre 2006, <http://fpc.org.uk/fsblob/798.pdf> (ověřeno 8. 10. 2015)

BLAIR, Tony, *A Journey* (London: Hutchinson, 2010)

BÖRZEL, Tanja, „Europeanization: How the European Union Interacts with its Member States“, in Bulmer, S. a Lequesne Ch. (eds.), *The Member States of the European Union* (Oxford: OUP, 2005), 45-64

BRAUN, Mats, „Zakotvená teorie“, in DRULÁK, Petr (ed.), *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* (Praha: Portál, 2008), 203-226

---

²⁷⁷ Seznam a bibliografické záznamy analyzovaných textů tvoří Přílohu 1 práce.

- BROAD, Matthew a DADDOW, Oliver, „Half-Remembered Quotations from Mostly Forgotten Speeches: The Limits of Labour’s European Policy Discourse“, *BJPIR* 12 (2010), 205-222
- BROAD Roger, *Labour’s European dilemmas: from Bevin to Blair* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2001)
- BULLER, Jim a HARRISON, Vicky, „New Labour as a ‚good international citizen‘: Normative theory and UK foreign policy“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour’s Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 77-89
- BULLEY, Dan, *Ethics as foreign policy. Britain, the EU and the Other* (Abingdon: Routledge, 2009)
- BULLEY, Dan, „The politics of ethical foreign policy: A responsibility to protect whom?“, *European Journal of International Relations* 16:3 (2010), 441-461
- BULMER, Simon, „New Labour, New European Policy? Blair, Brown and Utilitarian Supranationalism“, *Parliamentary Affairs* 61:4 (2008), 597-620
- CAMPBELL, Alastair, *The Blair Years: Extracts from the Alastair Campbell Diaries* (New York: Arrow Books, 2008)
- CARLSNAES, Walter, „Actors, structures and foreign policy analysis“, in SMITH, S., HADFIELD A. a DUNNE T., *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 85-100.
- CLARKE, Michael, „Foreign Policy“, in Seldon, Anthony (ed.), *Blair’s Britain 1997-2007* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 593-614
- COATES, David and KRIEGER, Joel (with Rhiannon Vickers), *Blair’s War* (Cambridge: Polity, 2004)
- COOK, Robin, *The Point of Departure: Diaries from the Front Bench* (New York: Simon & Schuster, 2003)
- COOPER, Nick, „The pariah agenda and New Labour’s ethical arms sales policy“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour’s Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 147-167
- CROFT, Stuart a MOORE, Cerwyn, „The evolution of threat narratives in the age of terror: understanding terrorist threat in Britain“, *International Affairs* 84:4 (2010), 821-835
- CURTIS, Mark, *Web of Deceit: Britain’s Real Role in the World* (London: Vintage 2003)
- DADDOW, Oliver a GASKARTH, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011)
- DADDOW, Oliver, „Conclusion“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 221-235

- DADDOW, Oliver, „Interpreting the Outsider Tradition in British European Policy Speeches from Thatcher to Cameron“, *Journal of Common Market Studies* 53:1 (2015), 71-88
- DADDOW, Oliver a GASKARTH, Jamie, „Introduction: Blair, Brown and New Labour’s Foreign Policy, 1997-2010“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 1-28
- DADDOW, Oliver, „Margaret Thatcher, Tony Blair and the Eurosceptic Tradition in Britain“, *BJPIR* 15 (2013), 210-227
- DADDOW, Oliver, *New Labour and the European Union. Blair and Brown’s logic of history* (Manchester: Manchester University Press, 2011)
- DADDOW, Oliver, „The UK media and ‚Europe‘: from permissive consensus to destructive dissent“, *International Affairs* 88:6 (2012), 1219-1236
- DADDOW, Oliver, „Tony’s war? Blair, Kosovo and the interventionist impulse in British foreign policy“, *International Affairs* 85:3 (2009), 547-560
- DIAMOND, Patrick, *Shifting Alliances. Europe, America and the future of Britain’s global strategy* (London: Politico’s, 2008)
- DEIGHTON, Anne, „The Foreign Policy of British Prime Minister Tony Blair: radical or retrograde?“. Lecture to Centre of European Studies, Humboldt University Berlin, 11. 7. 2005, <http://www.gbz.hu-berlin.de/publications/working-papers> (staženo 16. 8. 2010)
- DIEZ, Thomas, „Europe as Discursive Battleground. Discourse Analysis and European Integration Studies“, *Cooperation and Conflict* 36:1 (2001), 5-38
- DOBSON, Alan a MARSH, Steve (eds.), *Anglo-American Relations. Contemporary Perspectives* (Abingdon, Oxon: Routledge, 2013)
- DRULÁK, Petr, „Epistemologie, ontologie a operacionalizace“, in DRULÁK, Petr (ed.), *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* (Praha: Portál, 2008), 14-28
- DUMBRELL, John, *A Special Relationship. Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq* (2nd edition Houndmills: Palgrave Macmillan 2006)
- DUMBRELL, John, „Personal Diplomacy. Relations between prime ministers and presidents“, in DOBSON, Alan a MARSH, Steve (eds.), *Anglo-American Relations. Contemporary Perspectives* (Abingdon, Oxon: Routledge, 2013), 72-104
- DUNNE, Tim, „Britain and the gathering storm over Iraq“, in SMITH, S., HADFIELD A. a DUNNE T., *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases*. Oxford: OUP, 2008, 339-357
- DUNNE, Tim, „‘When the shooting starts‘: Atlanticism in British security strategy“, *International Affairs* 80:5 (2004), 893-909
- DYSON, Stephen Benedict, *The Blair Identity: Leadership and Foreign Policy* (Manchester: MUP, 2009)

- DYSON, Stephen Benedict, „New Labour, Leadership and Foreign Policy-making after 1997“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 63-83
- FAIRCLOUGH, Norman, „Blair’s contribution to elaborating a new ‚doctrine of international community‘“, in Chouliaraki, Lilie (ed.), *The Soft Power of War: Legitimacy and community in Iraq war discourses*. Special issue of *Journal of Language and Politics* 4:1 (2005), 41-63
- FAIRCLOUGH, Norman, *New Labour, new language?* (London: Routledge, 2000)
- FINNEMORE, Martha a SIKKINK, Kathryn, „International Norm Dynamics and Political Change“, *International Organization* 52:4 (1998), 887-917
- GALLAGHER, Julia, „Healing the scar? Idealizing Britain in Africa, 1997-2007“, *African Affairs* 108/432 (2009), 435-451
- GASKARTH, Jamie, „Identity and New Labour’s Strategic Foreign Policy Thinking“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 84-99
- GASKARTH, Jamie, „Interpreting Ethical Foreign Policy: Traditions and Dilemmas for Policymakers“, *BJPIR* 15 (2013), 192-209
- GEDDES, Andrew, „Getting the best of both worlds? Britain, EU and migration policy“, *International Affairs* 81:4 (2005), 723-740
- GIFFORD, Chris, „The UK and the European Union: Dimensions of Sovereignty and the Problem of Eurosceptic Britishness“, *Parliamentary Affairs* 63:2 (2010), 321-338
- GIFFORD, Chris, *The Making of Eurosceptic Britain* (2. vydání Farnham: Ashgate, 2014)
- GORDON, Michael J. *Conflict and Consensus in Labour’s Foreign Policy 1914-1965* (Stanford University Press, 1969)
- GOWLAND D., TURNER A. a WRIGHT A., *Britain and European Integration since 1945: on the sidelines* (London: Routledge 2010)
- HÁJEK, Martin, *Čtenář a stroj. Vybrané metody sociálněvědní analýzy textů* (Praha: Sociologické nakladatelství 2014)
- HALL, Ian, „Building the Global Network? The Reform of the Foreign and Commonwealth Office under New Labour“, *BJPIR* 15 (2013), 228-245
- HALL, Stuart, „Foucault: Power, Knowledge and Discourse“, in Wetherell, Margaret a kol., *Discourse Theory and Practice. A Reader* (London: Sage, 2001), 72-81
- HALL, Stuart (ed.), *Representation: cultural representations and signifying practices* (London: Sage, 1997)
- HANSEN, Lene, „Poststructuralism“, in Baylis J., Smith S. a Owens P., *The Globalization of World Politics. An introduction to international relations* (6. vydání Oxford: OUP, 2014), 169-183

HART, Christopher a LUKEŠ, Dominik (eds.), *Cognitive Linguistics in Critical Discourse Analysis* (Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2007)

HARVEY, Michael, *Perspectives on the UK's Place in the World*, Chatham House, December 2011, http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Europe/1211pp_harvey.pdf (staženo 22. 6. 2015)

HASTINGS DUNN, David, „The double interregnum: UK-US relations beyond Blair and Bush“, *International Affairs* 84:6 (2008), 1131-43

HENDERSHOT, Robert, „‘Affection is the cement which binds us.’ Understanding the cultural sinews of the Anglo-American special relationship“ in DOBSON, Alan a MARSH, Steve (eds.), *Anglo-American Relations. Contemporary Perspectives* (Abingdon, Oxon: Routledge, 2013), 52-81

HILL, Christopher, „Putting the world to right: Tony Blair's foreign policy mission“, in SELDON, Anthony a KAVANAGH, Dennis, eds., *The Blair Effect 2001-2005* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 384-409

HILL, Christopher, *The Changing Politics of Foreign Policy* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003)

HOLLIS, Martin, „The last post?“, in Smith, S., Booth K. a Zalewski M. (eds.), *International theory: positivism and beyond* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 301-8

HOLLIS, Martin, *The philosophy of social science. An introduction* (Cambridge: CUP, 1994; 2008)

HOLLIS, Martin a SMITH, Steve, *Teorie mezinárodních vztahů. Výklad a porozumění* (přel. Pavel Pšeja. Brno: CDK 2000)

HOPF, Ted, „The promise of constructivism in international relations theory“, *International Security* 23:1 (1998), 171-200

l'Hôte, Emilie, *Identity, Narrative and Metaphor. A Corpus-Based Cognitive Analysis of New Labour Discourse* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2014)

Chatham House, *UK Foreign Policy: Statements by the Three Main Political Parties*.

Project paper, Rethinking the UK's International Ambitions and Choices, April 2010, <https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/109286> (staženo 28. 8. 2012)

CHECKEL, Jeffrey T., „Constructivism and foreign policy“, in SMITH, S., HADFIELD A. a DUNNE T., *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases* (Oxford: OUP, 2008), 71-82

CHECKEL, Jeffrey T., „Norms, Institutions and National Identity in Contemporary Europe“, *International Studies Quarterly* 43/1, 1999, 83-114.

CHILTON, Paul a SCHÄFFNER, Christina (eds.), *Politics as Text and Talk. Analytic approaches to political discourse* (Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2002)

KAMPFNER, John, *Blair's Wars* (London: Free Press 2003, 2. vydání 2004)

- KAMPFNER, John, *Robin Cook* (London: Orion, 2. vydání 1999)
- KATZENSTEIN, Peter (ed.), *The Culture of National Security* (New York: Columbia University Press, 1996)
- KETTELL, Steven, „Dilemmas of Discourse: Legitimising Britain’s War on Terror“, *BJPIR* 15 (2013), 263-279
- KAVANAGH, Dennis a COWLEY, Philip, *The British General Election of 2010* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2010)
- KITCHEN, Chris a VICKERS, Rhiannon, „Labour Traditions of International Order and the Dilemma of Action Towards Iran“, *BJPIR* 15 (2013), 299-316
- KÖNIGOVÁ, Lucie, „Teorie státní suverenity a praxe intervence“, *Mezinárodní vztahy* 2001:3, 41-58
- LACLAU, Ernesto, „Why Do Empty Signifiers Matter to Politics?“, in Laclau (ed.), *Emancipation(s)* (London: Verso, 1996)
- LAKOFF, George a JOHNSON, Mark, *Metafory, kterými žijeme* (přel. Mirek Čejka, 2. vydání Brno: Host, 2014)
- LARSEN, Henrik, *Foreign Policy and Discourse Analysis. France, Britain and Europe* (London, Routledge, 1997)
- LARSEN, Henrik, „British and Danish European Policies in the 1990s: A Discourse Approach“, *European Journal of International Relations* 5:4 (1999), 451-483
- LEE, Peter, *Blair’s Just War. Iraq and the Illusion of Morality* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2012)
- LEE, Simon, *Best for Britain? The Politics and Legacy of Gordon Brown* (Oxford: Oneworld, 2007)
- LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour’s Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000)
- LITTLE, Richard, „Conclusion: the ethics and the strategy of Labour’s Third Way in Foreign Policy“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour’s Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 251-263
- LUNN, Jon, MILLER, Vaughne a SMITH, Ben, *British foreign policy since 1997*. House of Commons Library Research Paper 08/56 (2008)
- MCCORMACK, Tara, „From ‚Ethical Foreign Policy‘ to National Security Strategy: Exporting Domestic Incoherence“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan), 103-122
- MCCOURT, David, *Britain and World Power Since 1945: Constructing a Nation’s Role in International Politics* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2014)
- MCCOURT, David, „Embracing Humanitarian Intervention: Atlanticism and the UK Interventions in Bosnia and Kosovo“ *BJPIR* 15 (2013), 246-262

- McCOURT, David, „The New Labour Governments and Britain’s Role in the World“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 31-47
- McNAIR, Brian, *An Introduction to Political Communication* (5. vydání Abingdon: Routledge, 2011)
- MILLIKEN, Jennifer, „The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods“, *European Journal of International Relations* 5:2 (1999), 225-254
- MUMFORD, Densua a SELCK, Torsten, „New Labour’s Ethical Dimension: Statistical Trends in Tony Blair’s Foreign Policy Speeches“, *British Journal of Politics and International Relations* 12 (2010), 295-312
- OCHRANA, František, *Metodologie vědy. Úvod do problému* (Praha: Karolinum 2009)
- ONUF, Nicholas, *World of Our Making. Rules and Rule in Social Theory and International Relations* (University of South Carolina Press, 1989)
- PHILLIPS, Louise a JØRGENSEN, Marianne, *Discourse Analysis. Theory and Method* (London: Sage, 2002)
- PHYTHIAN, Mark, „From Asset to Liability: Blair, Brown and the ‚Special‘ Relationship“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 188-204
- PHYTHIAN, Mark, *The Labour Party, War and International Relations, 1945-2006* (London: Routledge 2007)
- PORTER, Patrick, „The last charge of the knights? Iraq, Afghanistan and the special relationship“, *International Affairs* Vol. 86 No. 2 (2010), 355-375
- RALPH, Jason, „A Difficult Relationship: Britain’s Doctrine of International Community and America’s ‚War on Terror‘“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 123-138
- RALPH, Jason, „After Chilcot: The ‚Doctrine of International Community‘ and the UK Decision to Invade Iraq“, *British Journal of Politics and International Relations* 13 (2011), 304-325
- RAWNSLEY, Andrew, *Servants of the People. The Inside Story of New Labour* (revised edition London: Penguin Books, 2001)
- RAWNSLEY, Andrew, *The End of the Party. The Rise and Fall of New Labour* (London: Penguin Books, 2010)
- REMNICK, David, „The real Mr Blair (part two)“, *The Observer*, 1. 5. 2005, <http://www.guardian.co.uk/politics/2005/may/01/interviews.election20051> (staženo 12. 8. 2010)
- RENTOUL, John, *Tony Blair: prime minister* (London: Time Warner, 2001)

- REYNOLDS, David, A „Special Relationship“? America, Britain and the International Order Since the Second World War“, *International Affairs* 62:1 (1986), 1-20
- RIDDELL, Peter, *Hug them Close: Blair, Clinton, Bush and the „Special Relationship“* (London: Politico's, 2003)
- RUGGIE, John Gerard, *Constructing the World Polity* (London: Routledge, 1998)
- SANDERS, David, *Losing an Empire, Finding a Role. British Foreign Policy since 1945* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 1990)
- SEARLE, John, *Construction of Social Reality* (New York: Free Press, 1997)
- SELDON, Anthony, *Blair* (London: Free Press, 2005)
- SELDON, Anthony a LODGE, Guy, *Brown at 10* (London: Biteback, 2010)
- SHARP, Paul, *Diplomatic Theory of International Relations* (Cambridge: CUP, 2009)
- SHORT, Clare, *An Honourable Deception? New Labour, Iraq, and the Misuse of Power* (New York: Free Press, 2005)
- SCHNAPPER, Pauline, *British Political Parties and National Identity* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2011)
- SCHNAPPER, Pauline, „New Labour, Devolution and Identity: the Foreign Policy Consequence“, in Daddow, Oliver a Gaskarth, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), 48-62
- SCHNAPPER, Pauline, „The Labour Party and Europe from Brown to Miliband: Back to the Future?“, *Journal of Common Market Studies* 53:1 (2015), 157-73
- SCHRÖTER, Melani, *Silence and Concealment in Political Discourse* (Amsterdam: John Benjamin, 2013)
- SCHWARTZ-SHEA, Peregrine, „Judging Quality: Evaluative Criteria and Epistemic Communities“, in YANOW, Dvora a SCHWARTZ-SHEA, Peregrine (eds), *Interpretation and method: empirical research methods and the interpretive turn* (Armonk: Sharpe, 2006), 89-113
- SMITH, Julie, „A missed opportunity? New Labour's European policy 1997-2005“, *International Affairs* 81:4 (2005), 703-721
- SMITH, Julie, „The European dividing line in party politics“, *International Affairs* 88:6 (2012), 1277-1295
- SMITH, Steve, „Positivism and beyond“, in Smith, S., Booth K. a Zalewski M. (eds.), *International theory: positivism and beyond* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 11-44
- STRAW, Jack, *Last Man Standing: Memoirs of a Political Survivor* (Houndmills: Palgrave Macmillan 2012)
- TAYLOR, Ian, „Spinderella on Safari: British Policies Towards Africa Under (British) New Labour“, *Global Governance* 18 (2012), 449-460

- THATCHER, Margaret, The Bruges Speech, 20. 9. 1988, <http://www.margaretthatcher.org/archive/Bruges.asp> (ověřeno 10. 10. 2015)
- VEDBY RASMUSSEN, Mikkel, „The history of a lesson: Versailles, Munich and the social construction of the past“, *Review of International Studies*, 29 (4), 2003, 499-519
- VICKERS, Rhiannon „Labour’s search for a Third Way in foreign policy“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour’s Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 33-48
- VICKERS, Rhiannon, *The Labour Party and the World, Volume 1: The Evolution of Labour’s Foreign Policy 1900-1951* (Manchester: Manchester University Press, 2003)
- VICKERS, Rhiannon, *The Labour Party and the World, Volume 2: Labour’s Foreign Policy Since 1951*. (Manchester: Manchester University Press, 2011)
- WAEVER, Ole, „Identity, communities and foreign policy. Discourse analysis as foreign policy theory“, in HANSEN, Lene a WAEVER, Ole, *European Integration and National Identity* (London: Routledge, 2002), 20-45
- WALLACE, William a PHILLIPS, Christopher, „Reassessing the special relationship“, *International Affairs* 85(2), 2009, 263-284
- WALLACE, William, „The Collapse of British Foreign Policy“, *International Affairs* 82:1 (2005), 53-68
- WELLINGS, Ben a BAXENDALE, Helen, „Euroscepticism and the Anglosphere: Traditions and Dilemmas in Contemporary English Nationalism“, *Journal of Common Market Studies* 53:1 (2015), 123-139
- WENDT, Alexander, „Anarchy is what states make of it“, *International Organization* 46 (1992), 391-425
- WENDT, Alexander, *Social theory of international politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999)
- WHEELER, Nicholas a DUNNE, Tim, „Good International Citizenship: a third way for British foreign policy“, *International Affairs* 74:4 (1998), 847-870
- WHEELER, Nicholas a DUNNE, Tim, *Moral Britannia? Evaluating the Ethical Dimension in Labour’s Foreign Policy* (London: Foreign Policy Centre, 2004)
- WHITMAN, Richard, „The Calm After the Storm? Foreign and Security Policy from Blair to Brown“, *Parliamentary Affairs* 63:4 (2010), 834-48
- WICKHAM-JONES, Mark, „Labour party politics and foreign policy“, in LITTLE, Richard a WICKHAM-JONES, Mark, *New Labour’s Foreign policy. A new moral crusade?* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 93-111
- WIGHT, Colin, *Agents, Structures and International Relations: Politics as Ontology* (Cambridge: CUP, 2007)
- WILLIAMS, Paul, *British Foreign Policy under New Labour, 1997-2005* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2005)

WILLIAMS, Paul, „The Rise and Fall of the ‚Ethical Dimension‘: Presentation and Practice in New Labour’s Foreign Policy“, *Cambridge Review of International Affairs* 15:1 (2002), 53-63

WILLIAMS, Paul, „Who’s making UK foreign policy?“, *International Affairs* 80:5 (2004), 909-929.

WODAK, Ruth a MEYER, Michael, „Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology“, in WODAK, Ruth a MEYER, Michael (eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (2nd edition London: Sage, 2009), 1-33

WRING, Dominic, *The Politics of Marketing the Labour Party* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2005)

YANOW, Dvora, „Neither Rigorous Nor Objective? Interrogating Criteria for Knowledge Claims in Interpretive Science“, in YANOW, Dvora a SCHWARTZ-SHEA, Peregrine (eds), *Interpretation and method: empirical research methods and the interpretive turn* (Armonk: Sharpe, 2006), 67-88

YANOW, Dvora, „Thinking Interpretively: Philosophical Presuppositions and the Human Sciences“, in YANOW, Dvora a SCHWARTZ-SHEA, Peregrine (eds), *Interpretation and method: empirical research methods and the interpretive turn* (Armonk: Sharpe, 2006), 5-26

ZAKARIA Fareed, *Postamerický svět* (Praha: Academia, 2010)

Elektronické zdroje

Carnegie Council for Ethics in International Affairs, „Responsible Sovereignty“, http://www.carnegiecouncil.org/education/006/world_politics/01/chap_6/001 (ověřeno 1. 10. 2015).

Charta OSN, <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (ověřeno 1. 10. 2015)

United Nations General Assembly, *2005 World Summit Outcome Document*, <http://www.who.int/hiv/universalaccess2010/worldsummit.pdf> (ověřeno 1. 10. 2015).

BBC News news.bbc.co.uk

Daily Telegraph www.telegraph.co.uk

Encyclopaedia Britannica www.britannica.com

Parlament Spojeného království www.parliament.uk

Sky News news.sky.com

The Guardian www.theguardian.com

Wikipedia en.wikipedia.org

Příloha 1 – Seznam a charakteristika analyzovaných textů²⁷⁸

- 1997a** Labour Party, *New Labour. Because Britain Deserves Better*, program Labouristické strany pro všeobecné volby 1997
- 1997b** Robin Cook, *FCO mission statement*, 12. května 1997
- 1997c** Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 10. listopadu 1997
- 1997d** Tony Blair, *Europe Working for People*, projev k britskému předsednictví v Radě EU, 6. prosince 1997
- 1998a** Tony Blair, projev o zahraniční politice, 15. prosince 1998
- 1999a** Tony Blair, *Doctrine of International Community*, Chicago, 24. dubna 1999
- 1999b** Tony Blair, *Shaping a pivotal role for Britain in the world*, projev na Lord Mayor's Banquet, 22. listopadu 1999
- 2000a** Robin Cook, *Britain in the World*, projev v Royal Institute of International Affairs, 28. ledna 2000
- 2000b** Tony Blair, projev ve Varšavě, 6. října 2000
- 2000c** Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 13. listopadu 2000
- 2001a** Labour Party, *Ambitions for Britain*, program Labouristické strany pro všeobecné volby 2001
- 2001b** Tony Blair, projev na výroční konferenci Labouristické strany, Brighton, 2. října 2001
- 2001c** Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 11. listopadu 2001
- 2001d** Tony Blair, *Britain's role in Europe*, projev v European Research Institute, Birmingham, 23. listopadu 2001
- 2002a** Tony Blair, projev v Bangalore, Indie, 5. ledna 2002
- 2002b** Jack Straw, *Re-Ordering the World*, projev v Foreign Policy Centre, Londýn, 25. března 2002
- 2002c** Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 11. listopadu 2002
- 2003a** Jack Straw, *Strategic Priorities for British Foreign Policy*, projev na FCO, Londýn, 6. ledna 2003
- 2003b** Tony Blair, projev o evropské integraci, Varšava, 30. května 2003
- 2003c** Tony Blair, projev v Kongresu USA, 17. července 2003

---

²⁷⁸ Platnost všech internetových odkazů uvedených v této příloze je ověřena k 3. 2. 2016.

- 2003d** Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 10. listopadu 2003
- 2004a** Jack Straw „*A new era for foreign policy*“ projev v RIIA, Chatham House, 12. února 2004
- 2004b** Tony Blair, projev o terorismu, Sedgefield, 5. března 2004
- 2004c** Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 15. listopadu 2004
- 2005a** Tony Blair, projev na Světovém ekonomickém fóru v Davosu, 26. ledna 2005
- 2005b** Labour Party, *Britain forward not back*, program Labouristické strany pro všeobecné volby 2005
- 2005c** Tony Blair, projev v Evropském parlamentu, 23. června 2005
- 2005d** Jack Straw, projev ve Valném shromáždění OSN, 17. září 2005
- 2006a** Tony Blair, projev evropské integraci, St Anthony College, Oxford, 2. února 2006
- 2006b** Tony Blair, *A clash about civilizations*, projev v Foreign Policy Centre, Londýn, 21. března 2006
- 2006c** Tony Blair, *Global alianse for global values*, projev Policy Centre, Austrálie, 27. března 2006
- 2006d** Tony Blair, *Reform of global institutions*, projev na Georgetown University, Washington DC, USA, 26. května 2006
- 2006e** Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 13. listopadu 2006
- 2007a** Tony Blair, projev na Světovém ekonomickém fóru v Davosu, 27. ledna 2007
- 2007b** Douglas Alexander, projev v Council on Foreign Relations, Washington DC, 12. července 2007
- 2007c** David Miliband, *New Diplomacy: Challenges for Foreign Policy*, projev v RIIA, Londýn, 18. července 2007
- 2007d** Gordon Brown, projev ve Valném shromáždění OSN, New York, 31. července 2007
- 2007e** Gordon Brown, projev na Lord Mayor's Banquet, 12. listopadu 2007
- 2008a** David Miliband, *The Democratic Imperative*, Aung San Suu Kyi Lecture, St Hugh's College, Oxford, 12. února 2008
- 2008b** Gordon Brown, projev v prezidentské knihovně Johna F. Kennedyho, Boston, 18. dubna 2008
- 2008c** Gordon Brown, projev v Knessetu, Jeruzalém, 21. července 2008
- 2008d** Gordon Brown, projev na Lord Mayor's Banquet, 10. listopadu 2008

2009a Gordon Brown, *With faith in the future, we can build tomorrow today*, projev v Kongresu USA, 4. března 2009

2009b David Miliband, *Power Dispersed, Responsibility Shared: Britain's Role In Building Coalitions For Change*, projev v Londýně, 22. dubna 2009

2009c David Miliband, *Strong Britain in a strong Europe*, projev v International Institute for Strategic Studies, Londýn, 26. října 2009

2009d Gordon Brown, projev na Lord Mayor's Banquet, 16. listopadu 2009

2010a Labour Party, *A future fair for all*, program Labouristické strany pro všeobecné volby 2010

***

1997a

Labour Party, *New Labour. Because Britain Deserves Better*, program Labouristické strany pro všeobecné volby 1997 <

<http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab97.htm>>.

Příprava programu (*manifesto*) pro volby do Dolní sněmovny je dlouhodobý proces, do kterého je zapojeno velké množství účastníků. Dokument sestavuje tým autorů vedený nejčastěji některým z nejvýše postavených politických poradců, méně často některým z ministrů. Jeho celkové ladění, akcentovaná témata a formulaci hlavních volebních slibů určuje volební lídr strany. Jednotlivé ideje dodávají ministři respektive mluvčí strany pro jednotlivé resorty či je autoři programu přebírají z dřívějších stranických dokumentů. Programy bývají zveřejněny v průběhu první poloviny oficiální volební kampaně.²⁷⁹

***

Text se snaží akcentovat ideologickou a programovou vzdálenost od vládních konzervativců důrazem na tradiční labouristická témata: odzbrojení, rozvojovou a environmentální agendu, podporu lidských práv. Ve vztahu k EU je jazyk dokumentu konstruktivní, ale ne idealistický, klíčovým pojmem je *leadership*, tj. ambice vydobýt Británii vůdčí postavení v Evropě. V programu chybí zmínka o bilaterálním vztahu s USA, pozdější intervencionismus dosud není zřetelný. Celkově text odráží to, že strana dosud neměla aktivní vládní zahraničněpolitickou agendu, na níž by program mohla vystavět.²⁸⁰

---

²⁷⁹ Pro ilustraci tohoto procesu viz genezi labouristického manifestu pro volby v roce 2010 v Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 441.

²⁸⁰ Pro detailnější analýzu zahraničněpolitické části programu viz např. Williams, *British Foreign Policy under New Labour*, 15-17. Ohledně pasáže věnované evropské politice konstatuje Daddow převahu Brownovy agendy nad Blairovou (Daddow, *New Labour and the European Union*, 10-11).

1997b

Robin Cook, *FCO mission statement*, 12. května 1997

<<http://www.theguardian.com/world/1997/may/12/indonesia.ethicalforeignpolicy>>.

Stručné „programové prohlášení“ FCO krátce po převzetí úřadu, formuluje základní cíle britské zahraniční politiky pod vedením Robina Cooka. V odborné literatuře velmi často citovaný dokument, v kontextu britské zahraniční politiky a FCO jde o první text svého druhu. Po obsahové stránce je pozoruhodný ve dvou ohledech: zahrnutím „etické dimenze“ (podpory lidských práv) jako jednoho ze čtyř hlavních cílů britské zahraniční politiky, a absencí jakékoli zmínky o USA a *zvláštním vztahu*. Text vychází z konceptualizace soudobé éry jako „věku internacionalismu“ a odkazuje se na idealizovanou historickou identitu Británie jako „*force for good*“ ve světě. Literatura zachycuje pnutí, které text vyvolal mezi Cookem a premiérem Blairem²⁸¹, v mnoha ohledech ale zahraničněpolitické uvažování obou protagonistů vychází ze stejných premis: vzájemné závislosti jako definující charakteristiky soudobého světa, aspirace na vůdčí roli (*leadership*) Británie v mezinárodní i evropské politice atd. V textu lze ještě nalézt vzdálené dozvuky studené války („*tensions between East and West*“).

Interpretace textu v akademické literatuře uvádějí dva možné okruhy Cookových motivů ke zveřejnění takto stylizovaného prohlášení. Prvním je budování image: přijetí radikální zahraničněpolitické rétoriky mělo být odrazem jeho snahy nalézt náhradní platformu, s níž by se po svém faktickém odstavení od rozhodování o hospodářské politice vlády mohl ucházet o podporu levicového křídla strany.²⁸² Druhým je snaha otevřít prostor pro reformu dosud spíše konzervativní a nehybné institucionální kultury FCO.²⁸³ Tištěná média na zveřejnění *Prohlášení* reagovala ohlášením počátku éry „etické zahraniční politiky“. Tento formulační posun („etická zahraniční politika“ namísto uměřenější „etické dimenze“ zahraniční politiky) bezesporu zkresloval úmysly tvůrců *Prohlášení* a zároveň pomohl vytvořit atmosféru vypjatých a v podstatě nesplněných očekávání, jež se dle všeho stala hlavním důvodem, proč New Labour od radikální rétoriky „etické dimenze“ ještě před koncem prvního volebního období upustila.²⁸⁴

1997c

Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 10. listopadu 1997

<<http://collections.europarchive.org/tna/20060403085217/http://pm.gov.uk/output/Page1070.asp>>.

---

²⁸¹ Tony Blair považoval za potřebné se (podle tehdejšího britského velvyslance u EU Stephena Walla ve snaze odvrátit možnou kritiku, že sledování národního zájmu nebude pro labouristickou vládu prvním imperativem britské zahraniční politiky) prostřednictvím svého mluvčího od Cookova *Prohlášení* obratem částečně distancovat - Stephen Wall, „Foreword“, in DADDOW, Oliver a GASKARTH, Jamie (eds.), *British Foreign Policy. The New Labour Years* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011), xiii. V literatuře nepanuje shoda, nakolik byl text *Prohlášení* a způsob jeho propagace (zdůrazňování závazku k „etické dimenzi“ resp. posun formulace k „etické zahraniční politice“) číslem 10 autorizován.

²⁸² Wickham-Jones, „Labour party politics and foreign policy“, 107.

²⁸³ Williams, „Who's making UK foreign policy?“, 921.

²⁸⁴ Williams, „The Rise and Fall of the ‚Ethical Dimension‘“, 53-63.

První Blairův zahraničněpolitický projev. Listopadový *Lord Mayor's Banquet* v Cechovním domě (Guildhall) londýnské City je tradiční příležitostí, kdy britští premiéři promlouvají o zahraniční politice. Publikum tvoří britská finanční, politická a administrativní elita.

Z určité povrchnosti a schematičnosti textu je zřejmé, že Blair dosud neměl vlastní zahraničněpolitickou agendu, pozdější *Blairova doktrína* zde ještě není rozeznatelná. Nový premiér se v řeči opakovaně kriticky vymezuje vůči zahraniční a evropské politice konzervativních vlád. Text odráží oba Blairovy základní zahraničněpolitické instinkty, *atlanticismus* a podporu plného zapojení Británie do evropské integrace, i jeho (neo)liberální důraz na svobodný obchod a volný pohyb investic. Je zde již artikulována metafora *transatlantického mostu* i idea *Británie jako „osy“ [pivot] mezinárodní politiky*.

1997d

Tony Blair, *Europe Working for People*, projev k britskému předsednictví v Radě EU, 6. prosince 1997

<<http://collections.europarchive.org/tna/20051121074906/http://pm.gov.uk/output/Page1087.asp>>.

První souvislejší Blairovo vyjádření věnované evropské integraci, určené britským i zahraničním médiím. Předkládá přehled priorit své vlády v EU, zdůrazňuje potřebu *reformy* EU a plného angažmá Británie v ní (motto *leadership*). Celkové vyznění proslovu je aktivistické.

1998a

Tony Blair, projev o zahraniční politice, 15. prosince 1998

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20070205111748/http://pm.gov.uk/output/Page1168.asp>>.

Na britské půdě přednesený projev je zaměřený na obhajobu Blairovy aktivní evropské politiky. V textu zazněl obrat „*winning arguments*“, tedy konceptualizace EU jako „bojiště“. Blair v této souvislosti připomíná evropský ohlas idejí *Třetí cesty*. Jde o první projev, kde Blair rozvíjí a hájí vlastní zahraničněpolitickou agendu, impuls k vytvoření Evropské bezpečnostní a obranné politiky (projev následoval krátce po „zakladatelském“ francouzsko-britském summitu v Saint-Malo). Oblast zahraniční politiky je zde redukována na britské vztahy s USA a EU a obhajobu jejich kompatibility a vzájemného posilování. Chybí zmínka o probíhající eskalaci krize v Kosovu.

Projev byl přednesený den před zahájením americko-britského bombardování Iráku (operace *Desert Fox*). Irák, konkrétně hrozba ZHN připisovaná Saddámovu režimu, je však zmíněn jen letmo v úvodu jako předmět „absolutní“ americko-britské shody.

1999a

Tony Blair, *Doctrine of International Community*, Chicago, 24. dubna 1999
<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20061004085342/number10.gov.uk/page1297>>.

Zřejmě nejcitovanější a nejkomentovanější Blairův projev, proslovený na americké půdě během války v Kosovu a výročního summitu NATO k padesátému výročí založení organizace. Zakládající text Blairovy doktríny (viz kapitolu 2.3). Klíčovou pasáží textu je pět „úvah“, jimiž by se mělo řídit rozhodnutí o případné vojenské intervenci v zahraničí. Autorem konceptu této pasáže byl profesor Lawrence Freedman, finální podoba textu je Blairova.²⁸⁵ Sám Blair se ve svých pamětech o okolnostech vzniku textu a o Freedmanově příspěvku nezmiňuje.²⁸⁶

1999b

Tony Blair, *Shaping a pivotal role for Britain in the world*, projev na Lord Mayor's Banquet, 22. listopadu 1999
<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20000420234217/http://www.fco.gov.uk:80/news/speechtext.asp?3026>>.

Tradiční projev na britské půdě je v konceptuální rovině zajímavý rozvedením ideje nové mezinárodní role, „*pivotal power*“. Celkový vyznění textu je výrazně optimistické.

2000a

Robin Cook, *Britain in the World*, projev v Royal Institute of International Affairs, 28. ledna 2000
<<http://www.theguardian.com/politics/2000/jan/28/ethicalforeignpolicy.foreignpolicy1>> (výňatky).

Koncepční projev Robina Cooka na půdě RIIA přes větší pragmatismus oproti [1997b], daný již zkušeností s vedením praktické zahraniční politiky, a přes uvedení sloganu „osvíceného vlastního zájmu“ (*enlightened self-interest*) jako základního principu britské zahraniční politiky prostupuje tradiční labouristický internacionalismus a silný hodnotový náboj. Dobové zpravodajství si všímalo především absence výslovné zmínky o „etické dimenzi“ a také rehabilitace pojmu „národní zájem“ v Cookově diskurzu.²⁸⁷

2000b

Tony Blair, projev ve Varšavě, 6. října 2000 < <https://euobserver.com/news/2450>>.

Blairův velmi často citovaný projev o institucionální reformě a budoucnosti EU. Blair jeho obsah konzultoval s tehdejšími britskými členy Evropské komise, Neilem

---

²⁸⁵ Detailněji k okolnostem vzniku textu Kampfner, *Blair's Wars*, 50-3.

²⁸⁶ Viz Blair, *The Journey*, 247-8.

²⁸⁷ *The Guardian*, „Cook expounds policy of ‚enlightened self-interest‘“, 28. 1. 2000, <http://www.theguardian.com/politics/2000/jan/28/ethicalforeignpolicy.foreignpolicy1> (ověřeno 4. 8. 2015).

Kinnockem (Labour) a Chrisem Pattenem (proevropské křídlo Konzervativní strany).²⁸⁸ Řeč je primárně adresována představitelům kandidátských států ze střední a východní Evropy. Británii stylizuje do role zastávce těchto států, naléhá na bezodkladné rozšíření Unie. Zároveň vstupuje do tehdy počínající „debaty o budoucnosti EU“. V institucionální oblasti verbálně akceptuje aktuální rovnováhu mezivládních a nadnárodních prvků, jeho návrhy (posílení Evropské rady, zapojení národních parlamentů atd.) by ji nicméně v praxi vychýlily více k primátu mezivládního principu. Zásadní pasáží textu je jeho interpretace historie britského vztahu k evropské integraci jako „sousednosti chybných úsudků“. Z tohoto narativu, jenž kopíruje vlivnou syntézu *This Blessed Plot* Hugo Younga (1998), poté čerpaly i Blairovy promluvy na téma evropské integrace v následujících letech.²⁸⁹ Dobový tisk referoval o projevu s titulky citujícími Blairovu vizi EU jako „supervelmoci, ale ne superstátu“. Konzervativní kritika projevu mířila z tradičních *atlantistických* pozic právě na užití pojmu „supervelmoc“ a možné negativní dopady takového vývoje na NATO a britsko-americké vztahy.²⁹⁰

2000c

Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 13. listopadu 2000

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20070205111748/http://pm.gov.uk/output/Page1535.asp>>.

Poslední analyzovaný projev prvního volebního období je klasickou obhajobou aktivní zahraniční politiky a uskutečněných zahraničních vojenských intervencí. Textem prostupuje velmi pozitivní sebehodnocení, zejména evropské politiky vlády. Zároveň jde o první Blairův pokus o ucelenou konceptualizaci změn v mezinárodním prostředí od konce studené války. Výrazným tématem textu jsou regionální organizace a aliance, výrazněji než v dřívějších textech Blair užívá pojem (národního) „zájmu“.

2001a

Labour Party, *Ambitions for Britain*, program Labouristické strany pro všeobecné volby 2001 <<http://www.politicsresources.net/area/uk/e01/man/lab/ENG2.pdf>>.

Poměrně konkrétní program vládní strany, nabízí především kontinuitu s dosavadní politikou. Nejrozsáhlejší pasáže jsou věnovány Evropě (ta je v zahraničněpolitické kapitole řazena jako první) a mezinárodnímu rozvoji (zde text nadužívá pojem *leadership*).

---

²⁸⁸ *Daily Telegraph*, „Blair wants EU to become superpower“, 7. 10. 2000, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/poland/1369282/Blair-wants-EU-to-become-superpower.html> (ověřeno 12. 8. 2015).

²⁸⁹ Daddow, *New Labour and the European Union. Blair and Brown's logic of history*, 98.

²⁹⁰ *The Guardian*, „A superpower, but not a superstate“, 7. 10. 2000, <http://www.theguardian.com/politics/2000/oct/07/uk.tonyblair>; *Daily Telegraph*, „Blair wants EU to become superpower“, 7. 10. 2000, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/poland/1369282/Blair-wants-EU-to-become-superpower.html> (ověřeno 12. 8. 2015).

2001b

Tony Blair, projev na výroční konferenci Labouristické strany, Brighton, 2. října 2001
<<http://www.theguardian.com/politics/2001/oct/02/labourconference.labour6>>.

Velmi často citovaný a vysoko vyzdvihovaný projev s Blairovou interpretací významu útoků z 11. září. Řeč napsal Blair sám, zpětně ji označuje za „vizionářskou“ a „idealistickou“ a připomíná nezvyklou snadnost, s níž text vznikl.²⁹¹ 11. září Blair chápe jako přelomový moment zásadního významu, jeho interpretace nicméně vychází z *Doktríny mezinárodního společenství*. Projev striktně rozlišuje mezi pachateli teroristických útoků a islámem/(většinou)muslimy; toto rozlišování se stane výrazným stabilním elementem Blairova diskurzu o terorismu a o islámu. Blair v řeči potvrzuje globalizaci a vzájemnou závislost jako premisy svého zahraničněpolitického uvažování a vyzdvihuje semknutí mezinárodního společenství v reakci na šok z útoků. Text je v analyzovaném souboru první, jenž řadí terorismus na první příčku seznamu bezpečnostních hrozeb. Rétoricky vypjatá pasáž do Blairova diskurzu vnáší nové téma, o němž se začal osobně zajímat o rok dříve během intervence v Sierra Leone: rozvoj Afriky.²⁹² Celkově v Blairově interpretaci 11. září vystupuje do popředí moment *příležitosti* k plnějším uskutečnění ideje *mezinárodního společenství*.

Projev vyvolal obdivné reakce napříč mediální scénou, konzervativní *Daily Telegraph* jej označil za „Blairovu nejlepší hodinu“. Někteří komentátoři, včetně Andrew Rawnsleyho v nedělníku *the Observer*, se však pozastavovali či přímo ironizovali Blairovu nadsazenou rétoriku, jež vytvářela nesplnitelná očekávání.²⁹³ Při zpětném pohledu o dekádu později ji Rawnsley nicméně považuje za „nejambicióznější pokus některého z tehdejších politiků vykreslit, jak z trosek Dvojčat povstává lepší svět“.²⁹⁴

2001c

Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 11. listopadu 2001

<<http://www.totalpolitics.com/speeches/war/war-on-terror/33428/blairs-speech-at-the-lord-mayors-banquet-2001.shtml>>.

Projev již reflektuje válku v Afghánistánu (oficiálně zahájena 9. 10.). Navazuje na předchozí text v interpretaci situace po 11. září jako příležitosti ke kvalitativní změně v mezinárodní politice. V Blairově diskurzu je již dotvořeno zasazení počínající „války proti teroru“ (zde používá přímo tento termín) a nábožensky motivovaného terorismu do širšího kontextu situace na Blízkém Východě a v islámském světě. Přítomen je pro Blaira charakteristický důraz na mezináboženské porozumění. Reflexe globalizačních procesů a narůstající propojenosti světa je dovedena k dalšímu charakteristickému prvku Blairova diskurzu: tvrzení o mizející hranici mezi „vnitřním“ a „vnějším“. Text se odkazuje

---

²⁹¹ Blair, *The Journey*, 364-8.

²⁹² Rawnsley, *The End of the Party*, 44.

²⁹³ Tamtéž, 45-6.

²⁹⁴ Tamtéž, 46.

k dřívější Blairovým projevům (Chicago, Brighton). Rozšiřování Blairových zahraničněpolitických horizontů za rámec euroatlantického okruhu indikuje inovace ve výčtu britských „*strenghts of [our] history*“, kde nyní nově zmiňuje „tradiční vazby“ na arabský svět, Indii a Čínu.

2001d

Tony Blair, *Britain's role in Europe*, projev v European Research Institute, Birmingham, 23. listopadu 2001

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20040621031906/http://number10.gov.uk/page1673>>.

Pro svůj zásadní projev o evropské politice Británie si Blair zvolil akademickou půdu, tedy prostředí, kde mohl předpokládat vstřícné přijetí svých myšlenek. Vystoupení opakuje narativ o historickém vývoji britského vztahu k evropské integraci jako sérii „příležitostí promarněných kvůli iluzím“ a obsahuje podstatnou pasáž objasňující instrumentální pojetí státní suverenity, z něž postoj (New) Labour k evropské integraci vychází. Blairovo podání evropské politiky labouristické vlády je vysoce personalizované (*when I saw... I decided...*) Text je obhajobou významu a nenahraditelnosti členství v EU pro Británii v polemice s vnitropolitickými oponenty, zasazenou do reformního diskurzu o evropské integraci a představuje typickou ukázkou Blairova diskurzu o evropské politice z období před rokem 2003. Návaznost Blairovy argumentace na jeho rekonceptualizaci mezinárodního prostředí po 11. září, jak ji předložil v projevech [2001b] a [2001c], je velmi omezená.

2002a

Tony Blair, projev v Bangalore, Indie, 5. ledna 2002

<<http://news.sky.com/story/74802/uk-to-take-pivotal-place-in-world>> (výňatky).

Blairův zahraničněpolitický projev přednesený před Indickou průmyslovou komorou během diplomatické mise na Indický subkontinent. Downing Street 10 ho avizovalo jako „významné [*major*] prohlášení o mezinárodní roli Británie po 11. září“.²⁹⁵ Jde v podstatě o *digest* z Blairových předchozích projevů, tentokrát určený publiku mimo atlantický okruh. Ústředním tématem řeči je krystalizace „nové mezinárodní role“ Británie v souvislosti s vývojem po 11. září, Blair zde také rozvíjí téma „globální vzájemné závislosti“ jako definující charakteristiky současného světa.

2002b

Jack Straw, *Re-Ordering the World*, projev v Foreign Policy Centre, Londýn, 25. března 2002 <<http://www.theguardian.com/politics/2002/mar/25/foreignpolicy.thinktanks>>.

---

²⁹⁵ *Sky News*, „UK To Take ‚Pivotal Place‘ In World“, 5. 1. 2002, <http://news.sky.com/story/74802/uk-to-take-pivotal-place-in-world> (ověřeno 12. 8. 2015).

Tematicky průřezový projev na půdě ideově spřízněného londýnského thinktanku navazuje na Blairův intervencionistický diskurz, zároveň ale odráží dobovou snahu FCO nalézt své místo v systému tvorby zahraniční politiky ovládnutém premiérem a okruhem jeho spolupracovníků v Downing Street 10. Od premiérova diskurzu se Strawova řeč liší větším akcentem na diplomacii a její roli při předcházení konfliktům, opakovaně také upomíná na rámec mezinárodního práva (zde se projevuje whigovská zahraničněpolitická tradice a legalismus FCO). Také Strawova rétorika je oproti premiérově mnohem méně exaltovaná. Řeč je nicméně silně ukotvená v hodnotovém univerzalizmu (s pro New Labour typickou prioritizací politických hodnot) a také narativu *britské výjimečnosti* (viz např. pasáž věnovanou „jedinečnosti“ britského zahraničněpolitického přístupu, zdrojů a kompetencí).

2002c

Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 11. listopadu 2002

<<http://www.theguardian.com/politics/2002/nov/11/labour.iraq>>.

Projev zazněl krátce po přijetí rezoluce RB OSN č. 1441 o Iráku. Projevy na Lord Mayor's Banquet se obvykle věnují britské zahraniční politice jako celku, tento se však zabývá výhradně širší strategií boje proti mezinárodnímu terorismu. Jeho ústředním tématem je spojitost mezi iráckým režimem, ZHN a terorismem. Artikuluje již centrální myšlenku Blairova uvažování o situaci na Blízkém Východě, klíčový význam vyřešení izraelsko-palestinského konfliktu pro stabilizaci celého regionu, a také nové téma zhroucených států. Blair přejímá logiku a étos „války“, implicitně však kritizuje úzký záběr americké blízkovýchodní/protiteroristické strategie.

2003a

Jack Straw, *Strategic Priorities for British Foreign Policy*, projev na FCO, Londýn, 6.

ledna 2003 <<http://www.theguardian.com/politics/2003/jan/06/foreignpolicy.uk1>>.

Projev zazněl na historicky prvním setkání vedoucích diplomatických zastoupení Spojeného království ve světě, primárně byl tedy určen dovnitř FCO. Spadá do období konzultací vedoucích k publikaci první zahraničněpolitické strategie FCO (*UK international priorities: a strategy for the FCO*, prosinec 2003) a odráží již pozdější oficiální priority instituce. Strawův narativ o historickém vývoji mezinárodního postavení Británie staví do kontrastu období „úpadku“ v druhé polovině 20. století se soudobým nárůstem britského vlivu a prestiže. Od Blairova obvyklého podání téhož tématu (poplatného potřebě vymezovat se vůči politickým konkurentům) se odlišuje v tom, že předěl mezi těmito dvěma etapami nevztahuje k nástupu labouristické vlády v roce 1997. Přes absenci explicitní zmínky o „etické dimenzi“ zahraniční politiky je text prostoupen důrazem na prosazování (politických) hodnot. Ty důsledně prezentuje jako univerzální. Strawova řeč v této fázi přejímá některé rétorické figury z Blairova repertoáru, včetně absolutizující dichotomie *good-evil*.

2003b

Tony Blair, projev o evropské integraci, Varšava, 30. května 2003
<<http://www.theguardian.com/world/2003/may/30/eu.speeches>>.

Blairův projev o budoucnosti EU a místa Británie v ní. Obrací se primárně k ideově spřízněným zemím středovýchodní Evropy, prosloven byl krátce po podpisu jejich smluv o přistoupení. Do příprav textu Downing Street 10 zapojila i proevropsky orientované experty ze thinktanků mimo Whitehall.²⁹⁶ Obhajobou nenahraditelnosti atlantického spojení řeč reaguje na „transatlantickou roztržku“ ohledně invaze do Iráku. Proevropský deník *The Guardian* ji charakterizoval jako „frontální útok na euroskeptiky“.²⁹⁷ K obhajobě EU zde Blair volí svou tradiční diskurzní strategii, „výzvy globalizace“. Blair v projevu jednoznačně obhajuje rodící se návrh ústavní smlouvy. Analýza projevu otištěná v *Guardianu* identifikovala jako cíl Blairovy polemiky vedle britských euroskeptiků i kontinentální odpůrce britských snah o ekonomické reformy a utváření flexibilnější, globalizaci otevřené EU, implicitně především Francii a prezidenta Chiraca.²⁹⁸

2003c

Tony Blair, projev v Kongresu USA, 17. července 2003
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/3076253.stm>.

Blairův projev v Kongresu USA u příležitosti udělení zlaté medaile Kongresu; tato mimořádná pocta byla jeho osobním oceněním za spojení ve „válce proti teroru“. Jeden z nejvýznamnějších zahraničněpolitických projevů Blairovy politické kariéry, Blair sám jej považuje za jeden ze svých nejlepších. V pamětech uvádí, že text psal sám během letu do USA a následujícího dne (v průběhu let si Blair zvykl projevy, které považoval za velmi důležité, psát sám).²⁹⁹ Pro posluchači vřele přijatou řeč (novinové zprávy uvádějí okolo 20 ovací vestoje) je charakteristická velmi emotivní a patetická rétorika (*evil, shadow, darkness...*); tu lze považovat i za mluvčího adaptaci na zvyklosti americké politické řeči. Jako svorník soudobých bezpečnostních hrozeb Blair označuje *chaos*. Celkově projev navazuje na Blairův diskurz, jak se utvořil v období 2002-3. Premiér apeluje na vyřešení izraelsko-palestinského konfliktu coby podmínku pro stabilizaci blízkovýchodního regionu, řada míst vyznívá jako otevřená kritika unilateralistického proudu v Bushově administrativě (stejně jako formulace *America must listen as well as lead*). Blairův diskurz postupuje silný hodnotový univerzalismus a akcent na „šíření svobody“. V souvislosti se svým mezinárodním působením po 11. září hovoří o pocitu „naléhavého poslání“, celkově projev pádne ilustruje již připomínaný Blairův charakteristický sklon k mesianismu.

---

²⁹⁶ Daddow, *New Labour and the European Union*, 203 (konkrétní jména neuvádí).

²⁹⁷ *The Guardian*, „Blair in all-out attack on Eurosceptics“, 30. 5. 2003, <http://www.theguardian.com/world/2003/may/30/eu.politics2> (ověřeno 12. 8. 2015).

²⁹⁸ *The Guardian*, „Blair’s rallying cry: no Little England, no Fortress Europe“, 31. 5. 2003, <http://www.theguardian.com/politics/2003/may/31/uk.eu> (ověřeno 12. 8. 2015).

²⁹⁹ Blair, *The Journey*, 457-8.

The Guardian i *Daily Telegraph* citují v titulku své zprávy o projevu stejné místo – Blairovo tvrzení, že „dějiny odpustí“ svržení nelidského Saddámovu režimu i pokud se předpokládá zbraně hromadného ničení nenajdou (titulek v k invazi kritickým *Guardianu* pozměňuje Blairův výrok vsunutím zájmena „nám“).³⁰⁰ Jde patrně i o nejkomentovanější pasáž projevu: *Guardian* ji v citovaném článku interpretuje jako doklad narůstajících Blairových pochybností, že v Iráku budou ZNH skutečně nalezeny, v podobném duchu i Andrew Rawnsley ji považuje za výraz Blairovy potřeby ujistit posluchače i sebe sama, že jejich konání před „soudem dějin“ obstojí.³⁰¹ Oliver Daddow se pozastavuje nad Blairovou konstrukcí „dějin“ jako jakéhosi „božstva z jiného světa“ s mocí odpouštět – či naopak, Blairovými slovy, „nikdy neodpustit“.³⁰² Týž autor uvádí, že zároveň jde o jediný projev, kde Tony Blair protičečí svému obvyklému tvrzení, že znalost historie může pomoci navést tvůrce zahraniční politiky k (v praktické i morální rovině) správným rozhodnutím.³⁰³

2003d

Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 10. listopadu 2003

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20040621031906/http://number10.gov.uk/page4803>>.

Těžištěm Blairova výročního zahraničněpolitického projevu je obhajoba účasti ve válce v Iráku a interpretace významu tohoto konfliktu jako definujícího momentu pro mezinárodní politiku v 21. století a pro vztahy mezi Západem a muslimským světem. Projev zřetelně ilustruje narůstající tenze v konceptu Británie jako „transatlantického mostu“. Blair tak na jedné straně vyzývá Spojené státy k větší transatlantické spolupráci, na druhé straně se oproti jeho dosavadnímu diskurzu mění vypovídání o Evropě. Přibývají kritické tóny, zdůrazněna je tradiční dobová premisa, že s východním rozšířením Británie získá v EU názorové spojence a formulace jako „*fight our corner*“ naznačují, že v britském vztahu k Evropě začíná po intermezzu prvních let vlády New Labour opět nabývat vrchu defenzivní postoj.

2004a

Jack Straw „*A new era for foreign policy*“ projev v RIIA, Chatham House, 12. února 2004 <<http://www.ukpol.co.uk/2015/12/03/jack-straw-2004-speech-at-chatham-house/>>.

---

³⁰⁰ *The Guardian*, „History will forgive us“, 18. 7. 2003, <http://www.theguardian.com/politics/2003/jul/18/speeches.iraq>; *Daily Telegraph*, „History will forgive the war on Iraq, Blair tells US“, 18. 7. 2003, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/1436465/History-will-forgive-the-war-on-Iraq-Blair-tells-US.html> (ověřeno 12. 8. 2015).

³⁰¹ Rawnsley, *The End of the Party*, 214.

³⁰² Daddow, *New Labour and the European Union. Blair and Brown's logic of history*, 189.

³⁰³ Tamtéž, 191-2.

Strawův koncepční projev v RIIA navazuje na publikaci *UK international priorities* a vrací se k promýšlení role FCO v systému tvorby a výkonu britské zahraniční politiky. V souladu s dobovou filosofií managementu veřejného sektoru rozvíjí koncept „integrované“ (*joined-up*) zahraničněpolitické agendy. Při diskusi nástrojů zahraniční politiky do značné míry opomíjí hrozbu či reálné nasazení vojenské síly. Ta je uvedena pouze na jednom místě v souvislosti s vynucováním dodržování společných pravidel, a to výslovně jako „poslední možnost“. Jestliže centrální hodnotou Blairova diskurzu v tomto období byla *svoboda* (viz [2003c]), pro Strawa jí je *spravedlnost*.

2004b

Tony Blair, projev o terorismu, Sedgefield, 5. března 2004

<<http://www.theguardian.com/politics/2004/mar/05/iraq.iraq>>.

Velmi často citované Blairovo vystoupení v jeho severoanglickém volebním obvodu, spadá do období nejhlubší politické a osobní krize Blairovy premiérské dráhy.³⁰⁴ Rétoricky dramatické (terorismus jako „smrtné nebezpečí“), avšak velmi defenzivně vyznívající vystoupení s cílem ospravedlnit invazi do Iráku. Blair zde v *ich*-formě předkládá genealogii svého uvažování o bezpečnostních hrozbách a Iráku. Výklad dovádí k akcentování obavy z možného spojení zlotřilých států vlastních zbraně hromadného ničení a teroristických skupin. Součástí Blairova zahraničněpolitického postoje, jak jej reprezentuje tento text, je i vyzdvižení šíření demokratických politických hodnot a relativizace mezinárodního práva. *The Guardian* se ve zprávě o projevu pozastavoval nad Blairovou obhajobou principu preemptivních vojenských útoků³⁰⁵, *Daily Telegraph* připodobnil Blairův jazyk k novozákonní knize Zjevení a v titulku svého článku tematizoval obraz Blaira jako „osamělého válečníka“.³⁰⁶

2004c

Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 15. listopadu 2004

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20040621031906/http://number10.gov.uk/page6583>>.

Obhajoba Blairovy zahraniční a evropské politiky proti domácí kritice v kontextu neuspokojivého vývoje situace v Iráku (sunnitské povstání ve Fallúdži). Blair hájí zahraničněpolitickou orientaci na USA (nepřipomíná však nedávné znovuzvolení George W. Bushe a amerického prezidenta nezmiňuje ani jménem, ani funkcí), řeč nicméně (opět) obsahuje implicitní kritiku americké politiky na Blízkém Východě. Ve vztahu k evropské integraci obhajuje (konzervativci odmítaný) návrh ústavní smlouvy. Projev prostupuje silný, nepochybující hodnotový univerzalismus.

---

³⁰⁴ Tzv. *The Wobble*, viz Rawnsley, *The End of the Party*, 255-66.

³⁰⁵ *The Guardian*, „Blair promises ‚relentless‘ war on terror“, 5. 3. 2004, <http://www.theguardian.com/politics/2004/mar/05/iraq.iraq1>; (ověřeno 12. 8. 2015).

³⁰⁶ *Daily Telegraph*, „Blair's new message: nobody trusts me and I don't care“, 7. 3. 2004, <http://www.telegraph.co.uk/comment/personal-view/3603388/Blairs-new-message-nobody-trusts-me-and-I-dont-care.html> (ověřeno 12. 8. 2015).

2005a

Tony Blair, projev na Světovém ekonomickém fóru v Davosu, 26. ledna 2005

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20040621031906/http://number10.gov.uk/page7006>>.

Mezinárodní publikum na Světovém ekonomickém fóru tvoří političtí a ekonomičtí lídři i globálně vlivní intelektuálové. Projev zazněl na počátku roku, kdy Británie předsedala G8, a byl zaměřen právě na dvě témata britského předsednictví v tomto uskupení: změny klimatu a rozvoj Afriky. Tematicky i publikem se tedy text výrazně odlišuje od analyzovaných projevů Tonyho Blaira z předchozích let. Blairovo úvodní hodnocení dobové atmosféry je zřetelně pesimistické a kontrastuje s optimistickým laděním projevů z prvních let jeho premiérské dráhy. Ústřední myšlenkou projevu je potřeba „společné agendy“ (mezinárodního společenství) a „nové(ho) globální(ho) aliance/konsensu. Text pouze okrajově zmiňuje terorismus, Blairova řeč o něm tentokrát nečerpá z válečného lexikálního repertoáru, stejně tak je upozaděno další výrazné téma Blairových projevů pro publikum náležející k euroatlantickému okruhu, šíření svobody a demokratických politických hodnot.

2005b

Labour Party, *Britain forward not back*, program Labouristické strany pro všeobecné volby 2005 <

http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/13_04_05_labour_manifesto.pdf>.³⁰⁷

Program nabízí silnou kontinuitu s dosavadní zahraniční politikou, posuny se objevují jen v pasáži věnované problematice mezinárodního rozvoje (znatelný odklon od washingtonského konsensu). Text odpovídá specifikům žánru: volební programy jsou vzhledem k široké cílové skupině generické, nekontroverzní a jednoduše formulované, konceptualizace mezinárodní politiky je zde jen naznačena. Oproti předchozím programům chybí cíl (úplného) jaderného odzbrojení, formulace ohledně možného přijetí eura je zřetelně rezervovanější. Text vůbec netematizuje (v dané době vnitrostranicky a volebně kontroverzní) bilaterální vztah s USA.

2005c

Tony Blair, projev v Evropském parlamentu, 23. června 2005

<<http://www.theguardian.com/politics/2005/jun/23/speeches.eu>>.

Blairův (velmi dobře přijatý) projev v EP před začátkem britského předsednictví v Radě EU, primárně tedy adresovaný politickým představitelům Unie. Vystoupení se uskutečnilo krátce po odmítnutí návrhu ústavní smlouvy v referendech ve Francii a

---

³⁰⁷ Hlavním autorem programu byl Tonyho Blaira Matthew Taylor, ekonomické části sepsal Gordon Brown (Rawnsley, *The End of the Party*, 308).

Nizozemsku a bezprostředně po neúspěchu (z něžž byla viněna především právě britská vláda) summitu, kde měl být schválen příští rozpočtový rámec EU. Vstoupilo tedy do atmosféry pocíťované akutní krize a bezradnosti ohledně dalšího směřování evropského integračního procesu. Jako zdroj soudobých problémů EU Blair identifikuje krizi evropských politických elit (mezi něž zahrnuje i sebe sama) a jejich zahleděnost do institucionálních otázek. Namísto toho navrhuje pro EU praktickou modernizační agendu se silnou vnější a bezpečnostní komponentou, referenčním rámcem tohoto programu je mu globální hospodářská soutěž. Projev ilustruje pragmatický a instrumentální přístup (i) proevropského proudu britské politické reprezentace k evropské integraci.

2005d

Jack Straw, projev ve Valném shromáždění OSN, 17. září 2005

<<http://www.voltairenet.org/article128241.html>>.

Straw vystoupil ve VS OSN jako reprezentant předsednictví v Radě EU na podporu principu R2P a na obhajobu diplomatického působení EU ve světě. Tato krátká řeč je zajímavá odlišnou rolí mluvčího oproti ostatním analyzovaným textům a v obsahové rovině přenesením pozornosti od ZHN k chybějícímu mezinárodnímu režimu kontroly konvenčních zbraní.

2006a

Tony Blair, projev evropské integraci, St Anthony College, Oxford, 2. února 2006

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20060213185018/http://pm.gov.uk/output/Page9003.asp>>.

Blairův poslední analyzovaný projev o evropské integraci, přednesený na britské akademické půdě před pozvaným publikem. Řeč byla proslovena krátce po skončení britského předsednictví v Radě EU. Blair v ní věnuje velký prostor obhajobě svého postupu na prosincovém summitu a vnitropoliticky kontroverzního rozhodnutí vzdát se části „britského rabatu“. Tón vystoupení je rozpolcený mezi optimismem ohledně budoucnosti a směřování EU (ta podle Blaira v přítomné době prochází hlubokou proměnou a po překonání aktuální krize se bude dále ubírat podle britských představ - *it is changing. And in a way we have sought and fought for*)³⁰⁸ a silící kritičností řady pasáží (absence strategie, odcizení atd.). Projev navazuje na konceptualizaci soudobého vývoje evropské integrace v kontextu globální hospodářské soutěže, poprvé je jako oblast, v níž by Unie měla rozvíjet činnost, nastolena energetika. Pasáž reflektující důvody odmítnutí ústavní smlouvy velmi ilustrativně ukazuje, jak konceptuální ideje o zahraniční/evropské politice zásadně formují způsob, kterým aktéři interpretují konkrétní texty a události.

---

³⁰⁸ Optimistickou notu v Blairově projevu vypichovalo i dobové zpravodajství, např. *BBC News*, „Blair ‚optimistic‘ over EU future“, 2. 2. 2006, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/4672602.stm (ověřeno 12. 8. 2015).

Oxfordský projev je podle Olivera Daddowa ilustrací Blairovy obvyklé diskurzí strategie obhajoby EU před kritikou z řad domácích euroskeptiků. Blair (pokud mluví pro domácí publikum, tak přebíráje do určité míry euroskeptický jazyk) nejprve rozliší mezi dvěma variantami euroskepticismu, „neinteligentním“ (obdoba *hard* euroskepticismu v teoretickém pojmosloví) a „inteligentním“ či „praktickým“ (*soft*). Pro obavy tohoto proudu euroskepticismu úvodem vysloví pochopení či se s nimi ztotožní, dále se ale snaží ubezpečit posluchače, že reálný vývoj (i díky přičinění jeho vlády) k naplnění těchto obav nesměruje.³⁰⁹ Zároveň Daddow identifikuje posun v Blairově narativu o historickém vývoji britského přístupu k evropské integraci. Jeho dosavadní rámování jako „souslednosti promeškaných příležitostí“ zde nahrazuje perspektiva „ztráty pro Evropu/EU samotnou“: ta měla vinou neúčasti/marginalizace Británie v integračním procesu tíhnout ke škodlivé uzavřenosti a přílišnému soustředění na otázky institucionální výstavby. Tento posun Daddow interpretuje jako logický důsledek toho, že organizující ideou Blairova uvažování o Evropě – a ke sklonku premiérské dráhy i o mezinárodní politice obecně – se podle něj stala dichotomie „uzavřenost-otevřenost“.³¹⁰

2006b

Tony Blair, *A clash about civilizations*, projev v Foreign Policy Centre, Londýn, 21. března 2006

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20070205111748/http://pm.gov.uk/output/Page9224.asp>>.

Na jaře 2006 Tony Blair proslovil sérii tří navazujících zahraničněpolitických řečí na téma „*global battle for values*“. Jde o centrální ideu Blairovy reflexe mezinárodního dění na sklonku jeho premiérského období. V upravené verzi text vyšel v časopise *Foreign Affairs* (1/2007). První z projevů zazněl v Londýně na půdě ideově spřízněného thinktanku *Foreign Policy Centre* (založeného v roce 1998 Robinem Cookem).

Text se rozsáhle věnuje interpretaci situace v Iráku a problematice terorismu. Blair také rekapituluje vývoj islámského radikalismu, tj. oproti starším textům nově kontextualizuje antagonisty v historické perspektivě. Projev dokládá posun, jímž Blairův zahraničněpolitický diskurz v posledním období jeho premiérské éry. Vyhýbá se pojmu „válka proti teroru“, centrálním prvkem v jeho interpretaci soudobých konfliktů jsou *hodnoty*. Význam Iráku leží pro Blaira v tom, že je klíčovým bojištěm „bitvy o globální hodnoty“ či „střetu o civilizaci“ (*clash about civilization* – záměrně se vymezuje proti huntingtonovské optice „střetu civilizací“). Výsledek tohoto střetu bude podle Blairova podání určující pro další globální vývoj. Text má silně intervencionistické ladění, Blair polemizuje s (hypotetickou) „doktrínou blahosklonné nečinnosti“. Premiér se odkazuje na své klíčové dřívější projevy (Chicago, Kongres). Rétorická rovina textu ilustruje Blairovu tendenci k dichotomickému podávání předmětu své řeči: proti „silám demokracie a pokroku“, k nimž se sám počítá, zde stojí „síly tyranie a reakce“.

---

³⁰⁹ Daddow, *New Labour and the European Union. Blair and Brown's logic of history*, 155.

³¹⁰ Tamtéž, 201.

2006c

Tony Blair, *Global alliance for global values*, projev Policy Centre, Austrálie, 27. března 2006

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20070205111748/http://pm.gov.uk/output/Page9245.asp>>.

Druhý projev ze série „*global battle for values*“, proslovený během Blairovy návštěvy Austrálie; obsahově se zčásti překrývá s projevem v australském parlamentu o den dříve.³¹¹ Úvodní pasáže obou vystoupení jsou ilustrací Blairova „emocionálního anglosférismu“ (T. G. Ash). „Bitva o hodnoty a modernitu“ je, stejně jako v předchozím vystoupení, pro Blaira organizujícím střetem soudobého mezinárodního dění. Premiér hovoří z pozic silného univerzalizmu; „my“ – nedefinované společenství, jehož jménem promlouvá, tvoří všichni, kdo sdílejí stejné hodnoty jako mluvčí. Od ostatních dobových textů se projev odlišuje zařazením rozsáhlé pasáže na podporu principu volného obchodu.

2006d

Tony Blair, *Reform of global institutions*, projev na Georgetown University, Washington DC, USA, 26. května 2006 <

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20070205111748/http://pm.gov.uk/output/Page9549.asp>>.

Závěrečný projev série „*global battle for values*“, přednesený v USA na univerzitní půdě. Vedle strategie spojeneckého postupu v Iráku a na Blízkém Východě otevírá nové téma Blairovy „široké globální agendy“: problematiku reformy mezinárodních institucí, především OSN a mezinárodních finančních institucí. V závěru rozvíjí ideu „progresivní pre-emptivní intervence“, tedy intervencionismu napřehného k prosazování svobody, demokracie a „našich hodnot“. V rétorické rovině text zaujme užitím adjektiva *true* při odmítnutí považovat muslimské radikály za autentické představitele islámu. *Daily Telegraph* zmiňuje hned v úvodu své zprávy o projevu přiznání premiérových spolupracovníků, že Blair na poslední chvíli pozměnil některé pasáže textu (Irán, změny klimatu, reformy MFF) kvůli výhradám americké strany.³¹²

2006e

Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 13. listopadu 2006

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20070205111748/http://pm.gov.uk/output/Page10409.asp>>.

---

³¹¹ *The Guardian*, „Tony Blair's speech to the Australian parliament“, 26. 3. 2006, <http://www.theguardian.com/politics/2006/mar/27/uksecurity.terrorism> (staženo 3. 8. 2015).

³¹² *Daily Telegraph*, „Blair beefed up his Iran speech to please Bush“, 28. 6. 2006, <http://www.telegraph.co.uk/news/1519618/Blair-beefed-up-his-Iran-speech-to-please-Bush.html>; *The Guardian* ve své zprávě intervenci americké strany nezmiňuje, hlavním tématem jeho zprávy je Blairův apel na reformu mezinárodních institucí: „Blair calls for wide-ranging UN reform“, 26. 6. 2006, <http://www.theguardian.com/politics/2006/may/26/foreignpolicy.uk1> (ověřeno 13. 8. 2015).

Výroční zahraničněpolitický projev pro domácí publikum je zaměřený na obhajobu působení v Iráku v kontextu celistvější blízkovýchodní strategie. Jako hlavní smysl pokračující vojenské přítomnosti v Iráku nyní Blair (plně v intencích interpretačního rámce „globální bitvy o hodnoty“) předkládá obranu rodící se demokracie. Text potvrzuje tradiční východiska Blairova zahraničněpolitického diskurzu: nenahraditelnost partnerství s USA (zasazeného tentokrát do historické perspektivy) a snahu o „vůdčí roli“ v Evropě/evropské integraci, jež obhajuje proti antiamerickým a euroskeptickým tendencím ve veřejném mínění. *The Guardian* jako hlavní téma své zprávy o projevu zvolil Blairův otevřený apel na Bushovu administrativu, aby svou strategii pro Blízký Východ více zaměřila na izraelsko-palestinský konflikt.³¹³

2007a

Tony Blair, projev na Světovém ekonomickém fóru v Davosu, 27. ledna 2007
<http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/28094/ipriadoc_doc/15b4106d-4a70-4d4f-b78c-e6c6389b7c86/en/1219_BlairWEF2007.pdf>.

„Rozlučkový“ Blairův projev před globálním auditoriem se zaměřil na tematické oblasti spadající do kompetence G8 a rozvíjel témata Blairových projevů z předchozího roku, především Georgetownu (reforma a posílení mezinárodních institucí, nutnost a „povinnost“ intervenovat aj.). V textu jsme zaznamenali několik inovací v Blairově diskurzu: závěrečnou pasáž se scénáři možného budoucího mezinárodního vývoje, akcent na odpovědnost mezinárodního společenství za obnovu nefunkčních států a post-konfliktní rekonstrukci a na narůstající roli nevládních organizací a nestátních aktérů, firmami počínaje a náboženskými společenstvími konče. Odlišnost tematického záběru i (méně vypjaté) rétorické stránky projevu od předchozích vystoupení přikládáme specifickému prostředí, kde zazněl (viz i [2005a]), ale i Blairově osobní situaci odcházejícího a bilancujícího prominentního protagonisty mezinárodní politiky poslední dekády.

2007b

Douglas Alexander, projev v Council on Foreign Relations, Washington DC, 12. července 2007 <
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dfid.gov.uk/Media-Room/Speeches-and-articles/2007-to-do/Speech-The-Role-of-International-Development-in-a-Changing-World-The-Perspective-from-Britain/>>.

Alexanderovo vystoupení na půdě nezávislého amerického thinktanku krátce po převzetí úřadu. Osobní pasáže projevu ilustrují vazby i mladší generace představitelů Labouristické strany na americké prostředí (Alexander byl v Labour považován za znalce americké politiky a např. Brown s ním dlouze konzultoval připravovaný projev

---

³¹³ *The Guardian*, „Blair urges White House to shift focus to Israel-Palestine conflict“, 14. 11. 2006, <http://www.theguardian.com/world/2006/nov/14/syria.iraq> (ověřeno 13. 8. 2015).

[2009a]³¹⁴). Obsahově se projev věnuje prioritám Alexanderova vládního resortu: potírání chudoby ve světě a naplňování Rozvojových cílů tisíciletí, druhotně pak klimatickým změnám. Zúžení diskuse potřebných reforem mezinárodních organizací na OSN a Světovou banku je srozumitelné ve světle zaměření projevu. Nejzajímavější posun oproti diskurzu Blairovy éry představují odlišné akcenty ve vypovídání o hodnotách, kdy namísto tradičních přímých apelů na prosazování politických práv ve světě Alexander promlouvá o jejich společenských a filosofických předpokladech.

Projev vzbudil velkou pozornost. Alexanderův apel na uznání důležitosti toho, aby mezinárodní systém byl založený na dodržování pravidel („*of the importance of a rules-based international system*“), byl interpretován jako přímá kritika způsobu vedení invaze do Iráku³¹⁵ a takto otevřená obhajoba multilateralismu z úst jednoho z nejbližších spolupracovníků nového premiéra přinutila Downing Street 10 popřít, že řeč byla zamýšlena jako distancování se Brownovy vlády od předchozí, blairovské éry v britsko-amerických vztazích.³¹⁶

2007c

David Miliband, *New Diplomacy: Challenges for Foreign Policy*, projev v RIIA, Londýn, 18. července 2007 <http://www.derekwyattexmp.co.uk/news_item.aspx?i_PageID=115755>.

Programový projev nového ministra zahraničí před expertním publikem, velmi obsažný a diferencovaný text promyšlející z perspektivy FCO měnící se charakter oficiální zahraniční politiky v kontextu soudobých proměn mezinárodního prostředí. Svým internacionalismem, aktivismem, otevřeným intervencionismem a pojmy typu „bitva idejí“ zároveň navazuje na diskurz Tonyho Blaira. Jako premisu svého uvažování o mezinárodní politice předkládá postupující dekoncentraci moci ve světě, premiéru zde má nová metafora Británie jako „*global hub*“ (volně „středobodu/centra globálního dění“). Řeč jen okrajově pojednává britské působení v Iráku a Afghánistánu, což dokládá pokračující rozšiřování horizontů britské zahraniční politiky oproti období 2002-2004.

2007d

Gordon Brown, projev ve Valném shromáždění OSN, New York, 31. července 2007 <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/6924570.stm>>.

První z analyzovaných projevů Gordona Browna zazněl měsíc po převzetí premiérského úřadu během jeho první oficiální návštěvy USA.³¹⁷ Tematicky se zaměřuje na oblast, o níž se intenzivně zajímal již v době svého působení na postu ministra financí: rozvojovou problematiku (apel na dodržení Rozvojových cílů tisíciletí) a subsaharskou Afriku. Projev

---

³¹⁴ Rawnsley, *The End of the Party*, 618.

³¹⁵ Phythian, „From Asset to Liability“, 199.

³¹⁶ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 22.

³¹⁷ Pro kontext viz tamtéž, 22-28.

indikuje parametry formujícího se zahraničněpolitického diskurzu nového premiéra: dominance globální perspektivy, důraz na roli nestátních aktérů, zásadní posun v užití adjektiva *evil* (jeho nositeli nejsou lidští antagonisté jako u Blaira, ale symptomy lidského utrpení), nová mobilizující sousloví typu *new global alliance; coalition of conscience; people power* či *age of empowerment*.

2007e

Gordon Brown, projev na Lord Mayor's Banquet, 12. listopadu 2007

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.number10.gov.uk/Page13736>>

První Brownův koncepční projev o britské zahraniční politice. Oproti Blairovu diskurzu je konceptuálně zřetelně sofistikovanější (Brownovy projevy jsou také v průměru delší). Pracuje s novou konceptuální metaforou „světa jako sítě“ (*network, web*). Poprvé zde zazněl Brownův charakteristický termín „globální společnost“. Brownova charakteristika zahraničněpolitického postoje své vlády jako „praktického internacionalismu (*hard-headed internationalism*)“ odráží snahu skloubit věrnost labouristické tradici (vrací se tak například Tony Blairem opomíjená idea jaderného odzbrojení) s ujištěním posluchačů, že Brownova vláda povede realistickou zahraniční politiku sledující britské národní zájmy. Řeč navazuje na pozdně blairovské téma reformy mezinárodních institucí, odlišně od svého předchůdce naopak Brown vypovídá k boji proti terorismu, kde čerpá z odlišného lexikálního repertoáru („zločin“ místo „války“ a absolutních morálních kategorií). Brownova konceptualizace globálních trendů se odkazuje na texty vlivného amerického publicisty Thomase Friedmana.

BBC News se ve svém referátu o projevu věnuje kondici britsko-amerického vztahu v kontextu předchozích spekulací o jeho ochlazení *zvláštního vztahu* po Brownově nástupu do premiérského úřadu a o snahách nového premiéra distancovat se od Blairova přístupu a percepce přílišné blízkosti republikánské administrativě. Článek již v titulku oznamuje Brownovo potvrzení USA jako „nejvýznamnějšího spojence“ Británie a všímá si přitvrzení rétoriky vůči Íránu, jež interpretuje jako sladění britské linie s americkým postojem.³¹⁸

2008a

David Miliband, *The Democratic Imperative*, Aung San Suu Kyi Lecture, St Hugh's College, Oxford, 12. února 2008

<<http://www.telegraph.co.uk/news/politics/1578384/Speech-in-full.html>>.

Milibandův proslov (Aung San Suu Kyi Lecture) na téma demokracie a politických hodnot, dokládá trvajících rezonanci hodnotového universalismu jako premisy zahraničněpolitického uvažování vlád New Labour.

---

³¹⁸ *BBC News*, „UK most important UK ally – Brown“, 12. 11. 2007, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7091454.stm (ověřeno 13. 8. 2015).

2008b

Gordon Brown, projev v prezidentské knihovně Johna F. Kennedyho, Boston, 18. dubna 2008

<http://www.jfklibrary.org/~media/assets/Foundation/Special%20Events/SE_2008_doc_01.pdf>.

Podle Seldona a Lodge Brown tuto řeč promýšlel už od podzimu 2007, hlavní myšlenky jsou už obsaženy v jeho dřívějších projevech v Dillí a Davosu. Vystoupení, vycházející z premis prohlubující se vzájemné závislosti a potřeby reformy mezinárodních institucí a režimů, mělo v ucelené formě nabídnout Brownovu představu o směřování mezinárodní politiky.³¹⁹ John Dumbrell uvádí, že řeč byla ve své době chápána jako Brownova snaha navázat dialog s budoucím demokratickým prezidentem.³²⁰

Proslov prozrazuje Brownovy silné intelektuální a emocionální vazby na americké (progresivní) prostředí a ilustruje, nakolik bylo Brownovo politické myšlení ukotvené v etických východiscích. Brown se na rozdíl od svého předchůdce nevyhýbá termínu *special relationship*. Evokuje pro něj inspirativní události a osobnosti amerických dějin: Kennedyovy (řeč je svým způsobem holdem rodině Kennedyových), Deklaraci nezávislosti, Marshallův plán, Martina Luthera Kinga. V analyzovaném souboru jde o první text, jenž zmiňuje nastupující finanční krizi. Tak jako předchozí texty i tento odráží Brownovu globální perspektivu a zájem o promýšlení „nového globálního ekonomického systému pro 21. století“. *The Guardian* řeč interpretoval jako „pohřbení“ Blairovy doktríny liberálního intervencionismu.³²¹

2008c

Gordon Brown, projev v Knesetu, Jeruzalém, 21. července 2008

<http://www.knesset.gov.il/description/eng/doc/speech_brown_2008_eng.htm>.

První vystoupení britského premiéra v Knesetu v dějinách.³²² Koncept projevu, který za jeho odvahu ocenil i obvykle nepřátelský konzervativní deník *Daily Mail*, připravili Simon McDonald a speechwriterka Beth Russelová, finální text ale z velké části napsal Brown osobně, aby vystoupení bylo co nejosobnější.³²³ Řeč obhajuje pro publikum kontroverzní princip „dvou životaschopných států“ jako základ pro vyřešení palestinské otázky. Ani zde Brown terorismu nepřiznává místo na svém seznamu „největších zel“, na obavy hostitelské země z iránského jaderného programu ale rozšiřuje oproti svému

³¹⁹ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 92.

³²⁰ Dumbrell, „Personal Diplomacy“, 94.

³²¹ *The Guardian*, „Brown calls for new dawn of collaboration for US and EU“, 19. 4. 2008, <http://www.theguardian.com/politics/2008/apr/19/gordonbrown.foreignpolicy> (ověřeno 13. 8. 2015).

³²² Gordon Brown měl k Izraeli silný osobní vztah od dětství díky osobě svého otce – Reverend John Brown vedl Izraelský výbor Skotské církve a mj. uměl hebrejsky (Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 115-16). Brownův zájem o nalezení řešení izraelsko-palestinského konfliktu tak nepramenil primárně o chápání tohoto konfliktu jako klíče ke stabilizaci Blízkého Východu, ale z osobního zájmu o Izrael i palestinskou otázkou jako takovou.

³²³ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 116-17.

tradičnímu pojetí pasáž o reformě mezinárodních institucí o Mezinárodní agenturu pro atomovou energii (IAEA). Britská média Brownovo vystoupení interpretovala jako potvrzení britské podpory Izraeli proti iránskému jadernému programu. Komentátor *Guardianu* v kritické reakci zmiňuje Brownovo uřeknutí, když premiér místo spojení „*Iranian nuclear programme*“ řekl „*Iranian nuclear weapons programme*“; to považuje za symptomatické pro západní nepochopení Íránu a situace na Blízkém Východě.³²⁴

2008d

Gordon Brown, projev na Lord Mayor's Banquet, 10. listopadu 2008 < http://www2.labour.org.uk/lord_mayors_banquet>.

V analyzovaném souboru textů první Brownova souvislá reakce na nástup akutní fáze finanční krize. Tu čte jako dějinné rozcestí a příležitost k prohloubení mezinárodní spolupráce a vytvoření, Brownovými slovy, „globální společnosti“ a „progresivního multilateralismu“. Opačnou cestu podle něj představuje opakování zdiskreditovaných vzorců z minulosti. Brownův sklon k uvažování v historických analogiích dokládá formulace jeho apelu na vytvoření „nového brettonwoodského systému“. G8 – v Blairově éře jedno z privilegovaných mezinárodních uskupení – Brown explicitně označuje za překonané, poprvé je zde zmíněno G20 (projev zazněl během diplomatických příprav na nadcházející mimořádný summit G20 ve Washingtonu).

Ústředním tématem projevu jsou britsko-americké vztahy a sdílená zahraničněpolitická, resp. globální agenda obou zemí ve světle zvolení Baracka Obamy prezidentem o týden dříve (to Brown vřele vítá jako „úsvit naděje“). K termínu *special relationship* připojuje vedle výčtu jeho historických úspěchů přívlastek volný „*for a purpose*“. Tímto „smyslem“ je podle Browna v současnosti spolupráce při utváření „nového (silnějšího a spravedlivějšího) světového řádu“³²⁵. Tato pasáž ilustruje pragmatický rozměr Brownova *atlanticismu* a zároveň opět dokládá primát globální úrovně v jeho zahraničněpolitickém uvažování.

2009a

Gordon Brown, *With faith in the future, we can build tomorrow today*, projev v Kongresu USA, 4. března 2009 < <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/gordon-brown/4938252/Gordon-Browns-speech-to-Congress-the-full-text.html>>.

Brown promluvil ke členům Kongresu USA krátce po inauguraci Baracka Obamy, měsíc před summitem G20 v Londýně. Apel na aktivní snahu usměrňovat globální ekonomiku

---

³²⁴ *The Guardian*, Jonathan Steele, „A missed opportunity at the Knesset“, 21. 7. 2008, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2008/jul/21/gordonbrown.israelandthepalestinians> (ověřeno 13. 8. 2015).

³²⁵ Toto slovní spojení cituje *Daily Telegraph* v titulku své zprávy o projevu: „Gordon Brown calls for new world order to beat recession“, 10. 11. 2008, <http://www.telegraph.co.uk/finance/recession/3414946/Gordon-Brown-calls-for-new-world-order-to-beat-recession.html> (ověřeno 13. 8. 2015).

a na společný postup proti krizi tak byl součástí jeho širší diplomatické ofenzívy před londýnským summitem. Textem prostupuje Brownův obdiv k Americe, respektive k obrazu „vizionářské Ameriky“, který vykresluje. Soudobá mezinárodní agenda je v tomto vystoupení redukována na dvě ústřední „bitvy“ (tj. opět přenos válečné terminologie mimo oblast vypovídání o ozbrojených konfliktech): obnovu (globální) prosperity a „ochranu planety“. Rozšiřování prostoru věnovaného environmentálním otázkám souvisí s blížící se Konferencí OSN o změnách klimatu v Kodani (prosinec 2009).

The Guardian řeč interpretoval jako výzvu ke spolupráci na řešení globálních problémů určenou izolacionistickému (*insular*) Kongresu a uvedl, že Brownův tým obsah projevu konzultoval s prezidentem Obamou a jeho spolupracovníky.³²⁶ Podle Seldona a Lodge, kteří oceňují Brownovu odvahu otevřít pro Kongres kontroverzní témata jako klimatické změny a volný obchod, byl text z větší části premiérův vlastní, s přispěním premiérových spolupracovníků (Američana) Boba Shruma a Davida Muira a speechwriterky Kirsty McNeillové.³²⁷

2009b

David Miliband, *Power Dispersed, Responsibility Shared: Britain's Role In Building Coalitions For Change*, projev v Londýně, 22. dubna 2009

<<http://davidmilibandarchive.blogspot.cz/2013/09/power-dispersed-responsibility-shared.html>>.

Promluva plynule navazuje na předchozí Milibandova (premise „rozptýlenější moci“) i Brownova vystoupení. Stejně jako Brown překládá interpretaci finanční krize i nástupu Baracka Obamy jako příležitosti ke kvalitativní změně. Oproti premiérovým projevům se Milibandova řeč vyznačuje střízlivější rétorikou. V textu je možné nalézt echo „tradice Commonwealthu“ ve vyzdvižení potenciálu organizace jako možného rezervoáru diplomatické podpory pro britské mezinárodní působení.

2009c

David Miliband, *Strong Britain in a strong Europe*, projev v International Institute for Strategic Studies, Londýn, 26. října 2009

<http://www.euractiv.de/files/docs/A_Strong_Britain_in_a_Strong_Europe.pdf>.

Projev v londýnské pobočce mezinárodního thinktanku se zabývá zahraniční politikou EU. Dlouhé a spíše popisné vystoupení rozvíjí Brownovu a Milibandovu ideu „globální Evropy“. Na řeči je zajímavé mluvčího přestupování mezi dvěma pozicemi, národní a evropskou – zájmeno „my“ tak střídavě označuje Spojené království a Evropskou unii.

---

³²⁶ *The Guardian*, „Now more than ever the world wants to work with you, Brown tells US“, 4. 3. 2009, <http://www.theguardian.com/politics/2009/mar/04/gordon-brown-congress-speech-obama> (ověřeno 13. 8. 2015).

³²⁷ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 228-9.

2009d

Gordon Brown, projev na Lord Mayor's Banquet, 16. listopadu 2009

<<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20091207103511/http://www.number10.gov.uk/Page21339>>.

Poslední Brownův (charakteristicky dlouhý a detailní) analyzovaný projev navazuje na dřívější interpretaci soudobé krize jako příležitosti k vytvoření „globální společnosti“ a pro Británii k získání mezinárodního vlivu. Ve srovnání s předchozími Brownovými texty je tento výmluvnou ukázkou narativu *britské výjimečnosti* (viz následující pasáž ze závěru řeči: *When Britain is bold, when Britain is engaged, when Britain is confident and outward-looking, we have shown time and again that Britain has a power and an energy that far exceeds the limits of our geography, our population, and our means*). Při interpretaci tohoto posunu je nicméně třeba vzít v úvahu i blížící se parlamentní volby. Dobová domácí očekávání od britské zahraniční politiky ilustruje zpráva, kterou o projevu přinesl *The Guardian*. Ta se věnuje výhradně pasáži o strategii války v Afghánistánu (hlavní věcné téma řeči), její titulěk avizuje možnost stanovení harmonogramu vojenského stahování mezinárodních sil ze země.³²⁸

2010a

Labour Party, *A future fair for all*, program Labouristické strany pro všeobecné volby 2010 <http://www.cpa.org.uk/cpa_documents/TheLabourPartyManifesto-2010.pdf>.³²⁹

Ve srovnání se standardy britských volebních programů detailní text, chybí zde však řada zásadních témat: bilaterální vztah s USA, Čína, globalizace či explicitní tematizace finanční krize. Program již explicitně neuvádí přijetí eura jako cíl vládní politiky, pouze pro takový krok stanovuje podmínky.

---

³²⁸ *The Guardian*, „Gordon Brown hopes to fix Afghan pullout date“, 16. 11. 2009, <http://www.theguardian.com/world/2009/nov/16/gordon-brown-afghanistan-pullout-date> (ověřeno 13. 8. 2015).

³²⁹ Program sestavili Ed Miliband (hlavní autor labouristického programu pro nakonec nevypsané volby v roce 2007) a Patrick Diamond, tehdejší labouristický ředitel pro plánování politik (Director of Policy Planning). Rawnsley, *The End of the Party*, 717.

Příloha 2 – Kódovací mřížka

„Doba“ a „Svět“
DD – „doba“
DS – „svět“
Mezinárodní systém/prostředí
M – Mezinárodní systém/prostředí (obecně, název)
MN – Konstitutivní normy, pravidla a principy
MM – Moc a její rozložení
MI – Instituce - konceptuální ideje o roli (i konkrétních institucí)
MB – Bezpečnostní hrozby (explicitní definice/artikulace)
MG – Globální výzvy (explicitní definice/artikulace) a zahraničněpolitická témata
G - Globalizace
H - Hodnoty
Británie (postavení a identita)
BI – Identita Británie (adjektiva, predikáty)
BH - Británie: historie
BS – Británie ve světě
BE – Británie v Evropě
Britská zahraniční politika
Z – Zahraniční politika (obecně)
ZC – Cíle britské zahraniční politiky
ZR - Zdroje britské zahraniční politiky
ZP – Prostředky britské zahraniční politiky (instituce, vojenská síla..)
ZZ – Zájmy (explicitně; zájmy-hodnoty)
Evropa/EU
EC – Smysl a cíl EI (obecně)
ET – „Úkoly“ pro EU - dobově specifické
EH – Hodnocení EI (úspěchy/selhání - obecné)
EU – „Ústavní“ uspořádání
EK – Kontinuita/diskontinuita EI (normativní výroky)
ES – Evropa/EU ve světě
EA - adjektiva, identita EU
USA a „Zvláštní vztah“
AS – identita a role USA ve světě
AB – „zvláštní vztah“/B-A vztahy

AT - transatlantické vztahy (obecně)
AA - USA/"zvláštní vztah" - adjektiva
<u>9/11 - 11. září 2001</u>
<u>F - válka v Afghánistánu</u> - interpretace, význam
FB - role Británie v Afghánistánu
<u>I - válka v Iráku 2003</u> - interpretace, význam
IB - role Británie v Iráku
<u>K- (finanční) krize</u>

Příloha 3 – Ukázka kódování textu

Text 1997c - Tony Blair, projev na Lord Mayor's Banquet, 10. listopadu 1997

Lord Mayor, Late Lord Mayor, Your Grace, Lord High Chancellor, Your Excellencies, Lords, Aldermen, Sheriffs, Ladies and Gentlemen.

It is a great pleasure for Cherie and me to be with you this evening. May I first of all congratulate you, Lord mayor, on your taking up this great office. Serving the City of London is a great national cause, which I wholeheartedly support.

My own case to you tonight is simple. Britain is once again a great place to be. It has new optimism, confidence and self-assurance about its future. What it needs now is to turn that spirit into a clear definition of national purpose, not just what we want for Britain in itself, but the direction of the nation and how it deals with the outside world.

The key goals of national purpose under this Government are these.

To run a well-managed economy with low inflation and tough rules on public finances; where having got stability for the long-term in place we focus policy on using the creative talent of all our people to build a true enterprise economy for the 21st century. We compete on brains not brawn.

To make a quantum leap in education, with high quality schools and universities open to all.

To put our hospitals and welfare system on a sure footing for today's society (not the hand to mouth existence we live now).

To tackle crime and its underlying causes of a social underclass set apart from society's mainstream.

To reform our Constitution to end the era of big centralised government.

And to allow Britains standing in the world to grow and prosper.

These objectives are clear, right and achievable. They define our national purpose. They mean a politics no longer scarred by the irrelevant ideological battles of much of the 20th century. Most of the old left/right tags today are nothing but obstacles to good thinking. We have to concentrate on the things that really matter - what I call the big picture - not the periphery.

The goal of our foreign policy - tonight's subject - is clear. We cannot in these post-Empire days be a super-power in a military sense. But we can make the British presence in the world felt. With our historic alliances, we can be pivotal. We can be powerful in our influence - a nation to whom others listen. Why? Because we run Britain well and are successful ourselves. Because we have the right strategic alliances X the world over. And because we are engaged, open and intelligent in how we use them.

And we can do this by using the strengths of our history to build our future. People sometimes misunderstand my emphasis on modernity. Of course I want Britain to be a modern forward-looking country. I also do believe we allow an old-fashioned image of Britain occasionally to obscure the new fashions of Britain to our detriment.

But I value and honour our history enormously. Who could stand at the Cenotaph yesterday and not feel both moved and proud?

I want us to make sense of our history. There is a lot of rubbish talked about the Empire. In my view, we should not either be apologising for it or wringing our hands about it. It is a fact of our history. It was, in many ways, a most extraordinary achievement and it has left us with some very valuable connections - in the Commonwealth, in the English language. So let us use them and be thankful we have them.

There are other strengths. We have the institutions: strong armed forces, a world-respected Diplomatic Service, international companies, the City, the British Council, the World Service, our global charities and NGOs. We have the technology and inventiveness. Most important, we have the people: entrepreneurs, creative talent in every field, world-renowned scientists, a dynamic multi-cultural, multi-ethnic society.

We also enjoy a unique set of relationships through the Security Council, NATO, the G8, Europe and the Commonwealth, not to mention our close alliance with America.

We hold the Presidency of the European Union and the G8 next year, and are hosting the second Asia-Europe Meeting.

By virtue of our geography, our history and the strengths of our people, Britain is a global player.

As an island nation, Britain looks outward naturally. The British are inveterate travellers. We are the second biggest outward investors, and the second biggest recipients of inward investment, behind the US in both cases.

Our task has to be to shape these strengths and give them definition within a foreign policy that is clear and stated.

Tonight I will do so. I will set out, briefly but plainly, the 'guiding light' principles of a modern British foreign policy.

First. Consistent with our national interest, we must end the isolation of the last 20 years and be a leading partner in Europe. Of course, if Europe embarks on a path that is wrong or repugnant to British interests, we would have to stay apart. But subject to that, there is no place for misguided little Englander sentiment. The world is moving closer together. The EU will continue to develop. Look at South America, with Mercosur and the Andean Pact countries. North Asia and ASEAN. Or the US and NAFTA.

Britain is part of Europe. It must play its full part in leading it. Not because there is no alternative. There is: we could go. But because it is in British national interests to stay. And as we are staying - let us do so with effect.

Then we can change Europe where it needs changing. Reform of the CAP. Enlargement. Driving through the single market. Greater flexibility in the EU economy. Making a single currency work. A successful single currency would be good for the EU. Our own position will be judged on a hard-headed assessment of the economic benefits. They must be clear and unambiguous. But it will affect us in or out. And influence not impotence must be our objective in shaping how it works.

Europe wants us there as a leading player. Britain may need to be part of Europe but Europe needs Britain to be part of it. For four centuries, our destiny has been to help shape Europe. Let it be so again.

Second principle: Strong in Europe and strong with the US. There is no choice between the two. Stronger with one means stronger with the other.

Our aim should be to deepen our relationship with the US at all levels. We are the bridge between the US and Europe. Let us use it.

When Britain and America work together on the international scene, there is little we can't achieve.

We must never forget the historic and continuing US role in defending the political and economic freedoms we take for granted. Leaving all sentiment aside, they are a force for good in the world. They can always be relied on when the chips are down. The same should always be true of Britain.

We face another critical test of international resolve today. Saddam Hussein is once more defying the clearly expressed will of the United Nations by refusing to allow UN inspectors to fulfil their task of ensuring Iraq has no remaining weapons of mass destruction. It is vital for all of us that they be allowed to complete their work with no suggestion of discrimination against our US allies. Only then can the question of relaxing sanctions arise.

This Government's determination to stand firm against a still dangerous dictator is unshakeable. We want to see a diplomatic solution and will work with others to achieve this in the next few days. But Saddam should not take as a sign of weakness the international community's desire to find a peaceful way forward if possible. He has made this fatal miscalculation before. For his sake, I hope he will not make it again.

Third principle: we need strong defence, not just to defend our country, but for British influence abroad. Today, whether in Bosnia or the UN peace-keeping forces, or in any of the negotiations on disarmament and the reduction of weapons of mass destruction, sound defence is sound foreign policy. It is an instrument of influence. We must of course always look for efficiency in money spent on defence. But we must not reduce our capability to exercise a role on the international stage.

Fourth Principle. We use power and influence for a purpose: for the values and aims we believe in. Britain must be a key player on major transnational issues: the environment, drugs, terrorism, crime, human rights and development. Human rights may sometimes seem an abstraction in the comfort of the West, but when they are ignored human misery and political instability all too easily follow. The same is true if we ignore the ethical dimension of the trade in arms.

Again, we are well placed to push forward international action through our position in all the major international groupings, not least the Commonwealth.

Environment and crime will be major themes of our EU presidency. Next year's Birmingham Summit will have international crime as one of the two or three critical issues on its agenda. Development was a preoccupation of the recent Commonwealth Summit.

Fifth, Britain must reinforce its position as a champion of free trade throughout the world. We are, above all, a trading nation, open to the world and ready to compete on a level playing field with all comers. We must also be champions of free investment, inward and outward. No-one gains in the end from protectionism.

Which brings me back to the starting point: national purpose. Foreign policy should not be seen as some self-contained part of government in a box marked 'abroad' or 'foreigners'. It should complement and reflect our domestic goals. It should be part of our mission of national renewal.

In the end I am, simply, a patriot. I believe in Britain. But it is an enlightened patriotism. Patriotism based not on narrow chauvinism but on the right values and principles. I believe in Britain because, at its best, it does stand for the right values and can give something to the world.

Tonight I have set out the guiding light principles of a modern British foreign policy. Properly followed, they do allow Britain to escape from the legacy of the past and shape an exciting future for ourselves.

A new confidence in Britain is not about style - though don't ignore the impact on the outside world of presenting a modern, professional face. It is of course about substance. It's about knowing where we are going. That's what gives us the confidence. We do. And with the right blend of intelligence and determination, we will get there.

Kódování:

(NB klíčové významy jsou proloženy kurzívou)

BI

Britain is once again a great place to be. It has new *optimism, confidence* and *self-assurance* about its future

DD

these *post-Empire days*

BS

We cannot in these post-Empire days be a super-power in a military sense. But we can make the British presence in the world felt. *With our historic alliances, we can be pivotal.* We can be *powerful in our influence* - a nation to whom others listen

ZR

historic alliances (...)Because we have the right strategic alliances (all) the world over. And because we are engaged, open and intelligent in how we use them

BH

we can do this by using the *strengths of our history* to build our future

BI

I want Britain to be a *modern forward-looking* country

BH

I want us to make sense of our history. There is a lot of rubbish talked about the *Empire*. In my view, we should not either be apologising for it or wringing our hands about it. It is a fact of our history. It was, in many ways, a most extraordinary achievement and it has left us with some very valuable connections - in the Commonwealth, in the English language

ZR

some very valuable connections - in the *Commonwealth*, in the *English* language. So let us use them and be thankful we have them

ZR

We have the institutions: strong *armed forces*, a world-respected *Diplomatic Service*, *international companies*, the *City*, the *British Council*, the *World Service*, our *global charities and NGOs*. We have the technology and inventiveness. Most important, we have the people: entrepreneurs, creative talent in every field, world-renowned scientists, a dynamic multi-cultural, multi-ethnic society

BI

dynamic multi-cultural, multi-ethnic society

ZR

We also enjoy a *unique set of relationships* through the Security Council, NATO, the G8, Europe and the Commonwealth, not to mention our close alliance with America

AB

close alliance with America

BS

By virtue of our geography, our history and the strengths of our people, Britain is a *global player*

BI

island nation, Britain looks outward naturally

BS

island nation, Britain *looks outward* naturally (...) We are the second biggest outward investors, and the second biggest recipients of inward investment

ZZ-ZC-BE

Consistent with our national interest, we must end the isolation of the last 20 years and be a *leading partner in Europe*

BE

Of course, if Europe embarks on a path that is wrong or repugnant to British interests, we would have to stay apart. But subject to that, there is no place for misguided little Englander sentiment

DS

The world is moving closer together

BE-ZZ

Britain is part of Europe. It must play its full part in leading it. Not because there is no *alternative*. *There is*: we could go. But because *it is in British national interests to stay*

BE-EK

we can change Europe where it needs changing

ET

Reform of the *CAP*. *Enlargement*. Driving through the *single market*. Greater *flexibility in the EU economy*. Making a *single currency* work

BE

Our own position will be judged on a hard-headed assessment of the economic benefits

BE

Europe wants us there as a *leading player*. Britain may need to be part of Europe but *Europe needs Britain to be part of it*

BH

For four centuries, our destiny has been to help shape Europe

ZC-AB-BE

Strong in Europe and strong with the US. There is no choice between the two. *Stronger with one means stronger with the other*

ZC

Our aim should be to deepen our relationship with the US at all levels

BI

We are the *bridge between the US and Europe*

AB

When Britain and America work together on the international scene, there is little we can't achieve

AS - AA

We must never forget *the historic and continuing US role in defending the political and economic freedoms we take for granted*. Leaving all sentiment aside, they are a *force for good in the world*. They can always be relied on when the chips are down

MG

Saddam

ZP

strong defence, not just to defend our country, but for British influence abroad (...) sound defence is sound foreign policy. It is an instrument of influence (...) we must not reduce our capability to exercise a role on the international stage.

ZC-H

We use power and influence for a purpose: for the *values and aims* we believe in

BS-MB-MG

Britain must be a *key player* on *major transnational issues*: the *environment, drugs, terrorism, crime, human rights* and *development*

ZR

we are well placed to push forward international action through *our position in all the major international groupings*, not least the *Commonwealth*

ZC-MN

Britain must reinforce its position as a champion of *free trade* throughout the world

BI

We are, above all, a *trading nation, open to the world* and ready to compete on a level playing field with all comers

ZC-MN

We must also be champions of *free investment*, inward and outward. No-one gains in the end from *protectionism*

BS-H

Britain (...) at its best, it *does stand for the right values* and can give something to the world

BH

guiding light principles of a modern British foreign policy. Properly followed, they do allow Britain to *escape from the legacy of the past* and shape an exciting future for ourselves

Příloha 4 – Medailony protagonistů

Tony Blair

Tony (Anthony Charles Lynton) Blair se narodil v roce 1953 v Edinburghu. Vyrůstal v Durhamu v severovýchodní Anglii, kde jeho otec působil jako profesor práva. Vystudoval prestižní soukromou střední školu Fettes College v Edinburghu a v roce 1975 absolvoval právo na St John's College v Oxfordu. Po dokončení studií pracoval jako koncipient v advokátní kanceláři založené jeho pozdějším prvním Lordem kancléřem (Lord Chancellor) Alexanderem (Derry) Irvinem a v Lincoln's Inn se připravoval na dráhu advokáta. V roce 1980 se oženil s budoucí advokátkou Cherie Boothovou, s níž má čtyři děti.

Do Labouristické strany Blair vstoupil v roce 1975. Zpočátku měl názorově blíže ke stranické levici, postupně se však posunul na pozice reformního, centristického křídla. V roce 1983 byl zvolen poslancem za volební obvod Sedgefield v severovýchodní Anglii. V parlamentu Blair patřil mezi zastánce reformního kurzu tehdejšího stranického lídra Neila Kinnocka a později Johna Smitha. Od roku 1988 byl členem stínového kabinetu, po Smithově náhlé smrti v roce 1994 byl zvolen lídrem Labouristické strany.³³⁰ Během následujících tří let, které strana ještě strávila v opozici, dokončil její programovou modernizaci a na zdůraznění uskutečněných změn prosadil i nový *brand* „New Labour“. Tony Blair stál v čele britské vlády letech 1997-2007 a stal se tak nejdéle sloužícím labouristickým premiérem v dějinách. Dva roky po třetích vítězných volbách rezignoval na post ministerského předsedy i na poslanecký mandát, po odchodu z politiky se angažoval v diplomatických iniciativách na Blízkém Východě a mezináboženském dialogu.

V době svého nástupu do úřadu ministerského předsedy měl Blair se zahraniční a evropskou politikou jen velmi útržkovité zkušenosti a i jeho dosavadní politické zájmy se týkaly mnohem více vnitropolitických a vnitrostranických témat. To, že se navzdory nezkušenosti i počáteční absenci promyšlené zahraničněpolitické koncepce záhy dokázal vypracovat v jednoho z vůdčích světových státníků, bylo podle Michaela Clarka výsledkem souběhu jeho jasných instinktů, počátečního štěstí a připravenosti „hledat nové cesty k dosažení starých cílů“.³³¹ Blair také velmi těžil ze svého charismatu a schopnosti naléhavě artikulovat „ducha doby“.

Ideové zázemí a osobnostní charakteristiky

---

³³⁰ K Blairově životní a politické dráze do roku 1994 viz např. Seldon, *Blair*, 3-199 nebo RENTOUL, John, *Tony Blair: prime minister* (London: Time Warner, 2001), 3-248.

³³¹ Clarke, „Foreign Policy“, 593.

Blairova obecná politická filosofie se nachází plně v tradici britského labouristického „etického socialismu“, jež propojuje socialistické a křesťanské myšlenky a hodnoty.³³² Právě silné náboženské ukotvení (v konzervativnějším anglikánském proudu High Anglican, po odstoupení z premiérského postu Blair přestoupil k římskokatolické církvi) je pokládáno za jeden z formujících prvků Blairovy osobnosti a zároveň zdroj jeho často připomínaného sklonu k „misionářskému zápalu“ a určitému mesianismu.³³³ Blairovo rodinné zázemí jej přitom snadno mohlo směřovat i k opaku: jeho otec Leo Blair, který sám pocházel ze skromných poměrů v Glasgow, byl militantním ateistou a politickou afilací (po komunistické etapě v mládí) konzervatívec. Hlubší zájem o náboženství se v Blairovi probudil během univerzitních studií v Oxfordu pod vlivem australského anglikánského kněze Petera Thomsona a také matčiny nemoci a úmrtí. Právě v té době se zformovaly i jeho levicově křesťanské politické postoje.³³⁴

Především v zahraničněpolitických otázkách a přístupu ke globálním tématům je Blair, tak jako před ním například Margaret Thatcherová, v současnosti pokládán, v kontrastu k tradiční britské pragmatické *Realpolitik*, za představitele tzv. „politiky přesvědčení“ (*conviction politics*), tedy politiky důsledně vycházející ze základních hodnot a ideologie svého nositele bez ohledu na případné konflikty a náklady. V prvních letech v premiérském úřadě nicméně byly pro Blaira charakteristické spíše konsensuální přístup (v novinářském žargonu evokovaný pojmem „*Tony's big tent*“) a cílená snaha o co nejširší popularitu. Ztělesněním *conviction politics* se stal až v průběhu své premiérské éry pod vlivem mezinárodněpolitického vývoje, počínaje válkou v Kosovu, přes 11. září 2001 až po eskalaci irácké krize v letech 2002-3. Právě v tomto období se proměňuje Blairova rétorika (užívání vyhocených polarit *dobro-zlo*, *svoboda-tyranie*, apokalyptické obrazy, celková sekuritizace jeho zahraničněpolitického diskurzu) a v kontextu války v Iráku a jejího ospravedlňování pak začíná krystalizovat obraz pozdního Tonyho Blaira: nepopulárního, avšak o své pravdě přesvědčeného „osamělého válečníka“.³³⁵ To vše je v příkrém kontrastu k jeho pacifismu z doby univerzitních studií i k trvajícím rentiérskému, vůči veřejnému mínění přecitlivělému přístupu v politice domácí.

Definujícím rysem Blairova přístupu k zahraniční politice se tedy stala bezpochyby ochota nést rizika a náklady užití vojenské síly. Anne Deightonová je pouze jedním z řady akademických pozorovatelů, kteří konstatovali, že na Blairovo premiérské období se bude vzpomínat právě pro války, které - v obavě z opakování historických chyb politiky

---

³³² LEE, Simon, *Best for Britain? The Politics and Legacy of Gordon Brown* (Oxford: Oneworld, 2007), 38.

³³³ Jak v roce 2002 konstatoval jeden z Blairových mentorů, labouristický a později sociálnědemokratický politik a historik Roy Jenkins, „premiér nejenže netrpí nedostatkem přesvědčení, ale má ho téměř až příliš, zejména když jde o svět za hranicemi Británie (...) je trochu příliš manicheistický, na věci nahlíží černobíle jako na střet dobra a zla a věří, že pokud bude zlo svrženo, dobro nevyhnutelně zvítězí.“ Citováno v REMNICK, David, „The real Mr Blair (part two)“, *The Observer*, 1. 5. 2005, <http://www.guardian.co.uk/politics/2005/may/01/interviews.election20051> (staženo 12. 8. 2010).

³³⁴ Seldon, *Blair*, , 39-45.

³³⁵ Viz text [2004b], též Rawnsley, *The End of the Party*, 248.

*appeasementu*³³⁶ - vedl.³³⁷ Během prvních šesti let Blairovy vlády se Británie zapojila do pěti vojenských podniků v zahraničí (bombardování Iráku v prosinci 1998, válka v Kosovu na jaře 1999, intervence v Sierra Leone v roce 2000, válka v Afghánistánu od konce roku 2001, invaze Iráku na jaře 2003). John Kampfner uzavřel svou respektovanou monografii *Blair's Wars* (2003, 2. vydání 2004) tvrzením, že tato angažmá byla Blairovými „osobními válkami“, ne válkami, které vedla jeho vláda či politická strana.³³⁸ Implikuje tedy, že bez Blairova vedení by se Británie do těchto krizí byla zapojila odlišným způsobem, pokud vůbec. K odlišnému závěru v této otázce dospěl v téže době Peter Riddell v monografii *Hug them Close*, věnované britsko-americkým vztahům za Blairovy vlády. Podle něj Blair svojí instinktivní podporou americké linii, z níž tato vojenská angažmá (s výjimkou intervence v Sierra Leone) vyplývala, jen pokračoval v tradici snahy o udržování *zvláštního vztahu* se Spojenými státy, a jeho prostřednictvím o vliv na tvorbu americké politiky.³³⁹ Oba autoři však shodně poukazují na Blairovu víru v účinnost silového přístupu v mezinárodní politice, posílenou ranými úspěchy humanitárně motivovaných intervencí v Kosovu a Sierra Leone, i na další charakteristické rysy jeho osobnosti: přeceňování vlastní schopnosti přesvědčit lídry ostatních zemí o své zahraničněpolitické vizi a vyhocený moralismus.

Dysonova komparativní studie o zahraničněpolitických představách britských premiérů vychází, namísto z obvyklejšího rozboru politických projevů, z analýzy jejich spontánnějšího vystupování a odpovědí v parlamentních debatách. Blair podle Dysona konceptualizoval svět jako nebezpečné prostředí naplněné hrozbami, jimž je v některých případech třeba čelit strategiemi konfliktu. Blairovo pozdější chápání světa jako arény, v níž probíhá souboj dobra se zlem, podle Dysona vysvětluje jeho neochotu ke kompromisu a ústupkům i autentické nepochopení toho, proč řada politiků labouristické levice nesdílí jeho morální imperativ zbavit se režimů, jako byla vláda Saddáma Husajna v Iráku, naskytne-li se příležitost.³⁴⁰ Rovněž tento výzkum vyzdvihuje Blairovu (neúměrně) silnou víru ve vlastní schopnost spoluutvářet vývoj ve světě a ovlivňovat jednání dalších aktérů a jeho přesvědčení, že britské postavení v nebezpečném mezinárodním prostředí vyžaduje aktivní zahraničněpolitické angažmá a těsné přimknutí ke Spojeným státům.

Vedle britské zahraničněpolitické tradici cizího příklonu k manicheistickému a mesianistickému pohledu na mezinárodní politiku byly za problematické stránky Blairovy osobnosti, jež negativně ovlivnily i jeho vedení britské zahraniční politiky, považovány jistá nekonceptnost rozhodování, neuvážená personální politika a sklon k

---

³³⁶ Srovnej Blair, *The Journey*, 207-9 a 436.

³³⁷ DEIGHTON, Anne, „The Foreign Policy of British Prime Minister Tony Blair: radical or retrograde?“. Lecture to Centre of European Studies, Humboldt University Berlin, 11. 7. 2005, <http://www.gbz.hu-berlin.de/publications/working-papers> (staženo 16. 8. 2010), 16.

³³⁸ Kampfner, *Blair's Wars*, 387.

³³⁹ Riddell, *Hug them Close*.

³⁴⁰ Dyson, „New Labour, Leadership and Foreign Policy-making after 1997“, 71-74.

podceňování detailů.³⁴¹ Michael Clarke ve své charakteristice Blairova přístupu k zahraniční politice vysoko hodnotí jeho aspirace i vůli převádět je do praxe, za jeho slabinu však považuje podceňování síly strukturálních faktorů, které v mezinárodní politice omezují prostor k nezávislému jednání aktérů. Rozporuplné je Clarkovo hodnocení dalšího charakteristického rysu Blairovy (nejen zahraniční) politiky, neustálého podněcování mediálního ruchu a manipulativní prezentaci (tzv. *hype a spin*). Tyto inherentně problematické praktiky byly podle Clarka zároveň i způsobem, jak vládní politice dodat dynamiku a napomoci formování širšího společenského konsensu.³⁴²

Spolupracovníci

Blairův životopisec Anthony Seldon premiéra připodobnil k „prázdné nádobě“, která nasávala a vstřebávala myšlenky svých učitelů, poradců a politických soupeřů.³⁴³ Na formování Blairových zahraničněpolitických postojů měli nejvýznamnější vliv politolog a novinář Charles Grant, diplomat a pozdější autor zásadní práce *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century* (2003) Robert Cooper, profesor válečných studií Lawrence Freedman z londýnské King's College a diplomat a zároveň personální ředitel úřadu premiéra Jonathan Powell.³⁴⁴ V období 2001-2003, kdy se v premiérově okruhu rozhodovalo o strategii britského zapojení do „války proti teroru“ a invaze do Iráku, patřili mezi jeho Blairovy nejbližší spolupracovníky vedle Powella i jeho zahraničněpolitický poradce a pozdější britský velvyslanec v USA David Manning a předseda Společného výboru zpravodajských služeb (Joint Intelligence Committee, JIC) John Scarlett. V období 2003-7 byl Blairovým hlavním zahraničněpolitickým poradcem v *Prime Minister's Office* Nigel Shinwald, rovněž pozdější britský velvyslanec ve Washingtonu. Blairův otevřený a (do irácké krize) aktivní přístup k evropské integraci výrazně ovlivnili i spoluvůrce projektu New Labour a později člen Evropské komise Peter Mandelson a premiérův poradce pro evropské záležitosti Roger Liddle. Klíčovou postavou v prezentaci Blairovy zahraniční politiky v letech 1997-2003 byl jeho osobní tiskový tajemník a později ředitel pro komunikaci a strategii v *Prime Minister's Office* Alastair Campbell.³⁴⁵

Gordon Brown³⁴⁶

---

³⁴¹ Rawnsley, *The End of the Party*, *passim*.

³⁴² Clarke, „Foreign Policy“, 613.

³⁴³ Seldon, *Blair*.

³⁴⁴ HILL, Christopher, „Putting the world to right: Tony Blair's foreign policy mission“, in SELDON, Anthony a KAVANAGH, Dennis, eds., *The Blair Effect 2001-2005* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 385.

³⁴⁵ K Mandelsonovu vlivu na Tonyho Blaira viz Seldon, *Blair*, 155-76, k Powellovu tamtéž, 335-46, k Campbellovu tamtéž, 293-312.

³⁴⁶ Biografické údaje jsou převzaty z <http://www.britannica.com/biography/Gordon-Brown> (ověřeno 7. 8. 2015).

(James) Gordon Brown (1951) vyrůstal v Kircaldy ve středním Skotsku v rodině pastora Church of Scotland. Vystudoval historii na University of Edinburgh, kde v roce 1982 získal i doktorát – je tedy jedním z mála britských premiérů, kteří nestudovali na „Oxbridgi“ – a již během univerzitních studií získal pro své levicové politické názory přezdívku „Rudý Gordon“. Po dokončení studií pracoval jako vysokoškolský učitel a novinář. Do Dolní sněmovny byl zvolen v roce 1983 (ve stejném roce jako Blair, s nímž sdílel i svoji první parlamentní kancelář) za skotský obvod Dunfermline East. Od roku 1987 byl Gordon Brown členem stínového kabinetu, v roce 1992 se stal stínovým ministrem financí. V první polovině devadesátých let patřil mezi klíčové protagonisty modernizace Labouristické strany. V roce 1994 byl jedním ze zvažovaných kandidátů na post lídra strany, nakonec však ustoupil charismatičtějšímu Tony Blairovi výměnou za příslib rozsáhlých kompetencí v budoucím labouristickém kabinetu a pozdější předání úřadu. V letech 1997-2007 Brown zastával post ministra financí (Chancellor of the Exchequer) a byl téměř oficiálním čekatelem na premiérský post.³⁴⁷ Po Blairově rezignaci v červnu 2007 byl bez protikandidáta zvolen lídrem Labouristické strany a stal se ministerským předsedou. Premiérský úřad zastával do volební porážky Labour v roce 2010. Až do voleb v roce 2015 pak zůstal řadovým poslancem. Vstup ve Skotsku stále populárního Browna do závěrečné fáze kampaně před skotským referendem o nezávislosti v září 2014³⁴⁸ je považován za jeden z významných faktorů, jež přispěly k relativně výraznému vítězství zastánců zachování Unie.

Ideové zázemí a osobnostní charakteristiky

Také Gordon Brown vycházel z tradice „etického socialismu“ v britském politickém myšlení. Na formování jeho politických idejí měla vliv četba prací sourozenců Webbových, ekonomických historiků R. H. Tawneyho a T. H. Marshalla či George Orwella. Stejným směrem se ubíraly i jeho akademické zájmy: ve své doktorské práci *The Labour Party and political change in Scotland, 1918-29* se zabýval politikou své strany po první světové válce. Jeho morálními ohledy formovaný pohled na politickou ekonomii výrazně formovala raná díla Adama Smithe a skotského osvícenství, ale i četba Johna Maynarda Keynesa a dlouholetá vazba na americké prostředí, zejména na novoanglickou demokratickou politickou elitu. Na počátku své parlamentní dráhy stál Brown v souladu s tehdejší linií Labouristické strany na pozicích „socialismu strany nabídky“, tedy prosazoval aktivní roli státu v ekonomice. Po volební porážce v roce 1992 a jmenování stínovým ministrem financí Brown absorboval i řadu podnětů liberálního

---

³⁴⁷ Na základě dohody z roku 1994 („Granita“) získal Brown natolik silné a nezávislé postavení, že někteří pozorovatelé charakterizují období vlády New Labour jako „duální premiérství/monarchii“. V oblasti vnějších vztahů spadalo do sféry Brownova vlivu portfolio rozvojové pomoci a fakticky i ekonomické otázky evropské integrace (euro). Rawnsley, *The End of the Party*, 60-62.

³⁴⁸ *The Guardian*, „Gordon Brown makes passionate appeal to Labour voters to final no rally“, 17. 9. 2014, <http://www.theguardian.com/politics/2014/sep/17/gordon-brown-appeals-to-labour-voters-vote-no> (ověřeno 7. 8. 2015).

myšlení (důraz na modernizaci, globalizaci). Zároveň začal podle Simona Lee být Brownův dřívější eticky motivovaný přístup k ekonomické politice postupně nahrazován pohledem více technokratickým.³⁴⁹

Brown se od mládí se potýkal se zrakovým handicapem, když během univerzitního studia ztratil po úrazu při rugby na jedno oko zcela a na druhé částečně zrak. Tento handicap posílil jeho sklon k introverzi, intelektuální zaměření a byl také příčinou jeho celoživotní určité společenské nejistoty. Samotářský Brown se oženil až ve věku 49 let se Sarah Macaulayovou, podnikatelkou v oboru PR. Ztrátu prvorozené dcery v roce 2002 (později měl Brown ještě dva syny) považují jeho životopisci za výrazný formativní moment, po němž se praktikující presbyterián Brown ještě těsněji přimkl k náboženské víře.³⁵⁰ I Gordona Browna je pro jeho celoživotní zájem o otázky globální sociální spravedlnosti, rozvojové spolupráce a kontrolu obchodu se zbraněmi možné pokládat za „politika přesvědčení“, byť v méně okázalé podobě, než tomu bylo u Tonyho Blaira.

Dyson ve výše citované studii považuje Brownovu základní představu o světě za komplexnější, než byl poněkud černobílý pohled Blairův. Gordon Brown ve srovnání se svým předchůdcem kladl menší důraz na koncept moci a vojenskou sílu (Dyson jej charakterizuje jako „velmi zdráhavého válečníka“; Brown například soukromě choval zásadní pochybnosti ohledně invaze do Iráku a Blairovu politiku veřejně podpořil až krátce před klíčovým hlasováním v Dolní sněmovně) a bezpečnostní témata více promýšlel v kontextu jejich propojení s ekonomickými i environmentálními otázkami. Zdroj dynamiky mezinárodního dění Brown více než Blair spatřoval nejen v konfliktu, ale i spolupráci; odtud pramenil jeho větší diskurzivní důraz na globální multilateralismus a mezinárodní instituce. Pro Brownovu éru je charakteristický odklon od blairovské manicheistické rétoriky a od zarámování britského zahraničněpolitického uvažování v konceptu „války proti teroru“.³⁵¹ Zahraničněpolitické uvažování obou premiérů vycházelo ze sdílené premisy vzájemné závislosti, oba shodně akcentovali potřebu aktivní, angažované britské zahraniční politiky.³⁵²

Oba premiéři byli instinktivně amerikanofilní, ve srovnání s Tony Blairem však byl Gordon Brown méně absolutistický ohledně *zvláštního vztahu*. Jestliže dominantními vektory britské zahraniční politiky v Blairově éře byly bilaterální vztah s USA a vztahy s kontinentální Evropou, Brownovy osobní zájmy již od dob, kdy se jako ministr financí silně angažoval v otázkách mezinárodního rozvoje, směřovaly jeho zahraničněpolitickou pozornost mimo euroatlantický prostor k tématům jako globální ekonomika a finanční systém, rozvojový svět či britské bilaterální vztahy se zeměmi BRIC.³⁵³ Seldon a Lodge

---

³⁴⁹ Lee, *Best for Britain?*, 19-35 a 45nn.

³⁵⁰ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 226.

³⁵¹ Whitman, „The Calm After the Storm?“, 836.

³⁵² Dyson, „New Labour, Leadership and Foreign Policy-making after 1997“, 64-5 a 76-82.

³⁵³ Např. Dyson, „New Labour, Leadership and Foreign Policy-making after 1997“, 80; Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 83.

dokonce tvrdí, že Brown „ve všech zahraničních lídrech, mezinárodních institucích i FCO spatřoval jen prostředky k dosažení svých hlavních cílů, kterými byly ekonomický rozvoj a zlepšení světové ekonomiky“.³⁵⁴ Je zajímavé, že přes Brownův intenzivní zájem a inspiraci v intelektuálních dějinách Labouristické strany byl podle Simona Lee jeho pohled na problematiku mezinárodního rozvoje mnohem více ovlivněn tradicí amerického New Dealu, liberalismu 60. let a filosofií Marshallova plánu než labouristickou tradicí socialistického internacionalismu.³⁵⁵

Jednou z oblastí, v nichž se oba premiéři éry New Labour různili, byla východiska jejich postojů k evropské integraci. Blair ji nazíral primárně politickou perspektivou a jeho praktická evropská politika byla vedena snahou vydobýt pro Británii vlivné postavení v hlavním proudu evropské integrace. Brown naopak inklinoval k ekonomické perspektivě a zúženému zájmu o ty oblasti evropské integrace, které byly pod jeho faktickou kontrolou již v době Blairovy vlády: měnovou integraci (zde se Brown oproti Blairovi vyprofiloval jako odpůrce přijetí společné měny) a hospodářskou liberalizaci s cílem podpořit globální konkurenceschopnost Evropy. Té mělo být podle Browna dosaženo prostřednictvím exportu britského modelu hospodářské politiky a vztahu státu, ekonomiky a společnosti na evropskou úroveň.³⁵⁶ V období před rokem 2007 si Brown, který podle Seldona a Lodge strádal určitým deficitem porozumění a citu pro fungování Evropské unie³⁵⁷, záměrně kultivoval (i inscenovanými konflikty na půdě Ecofinu) pověst euroskeptika.³⁵⁸ Podle Williama Wallace Brown ve vztahu k EU inklinoval k mentorskému, v jistém smyslu přezíravému postoji a stejně jako Blair tíhnul k jazyku „vůdcovství“ spíše než „partnerství“, tedy k projevům postoje nadřazenosti Británie nad kontinentální Evropou. Wallace v této souvislosti cituje odraz „thatcherovského stereotypu“ v Brownově projevu na výroční konferenci Confederation of British Industry v roce 2004, v němž je Evropská unie prezentována jako „do sebe zahleděný obchodní blok“, zatímco Británie „vede Evropu k otevřené, flexibilní a globální budoucnosti“.³⁵⁹ Po roce 2007 Gordon Brown investoval hodně času i energie do sblížení s německou kancléřkou Merkelovou a francouzským prezidentem Sarkozym i do prosazování pozitivní vize silné a konkurenceschopné Evropy na globální scéně. Nejvýraznější moment evropské integrace v době jeho premiérského působení, přijetí Lisabonské smlouvy, však opět symbolicky vyjádřil britský i Brownův odstup od hlavního proudu evropské integrace.³⁶⁰

---

³⁵⁴ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 29.

³⁵⁵ Lee, *Best for Britain?*, 163-82.

³⁵⁶ Tamtéž, 183-211.

³⁵⁷ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 66.

³⁵⁸ Rawnsley, *The End of the Party*, 189.

³⁵⁹ Wallace, „The Collapse of British Foreign Policy“, 65.

³⁶⁰ Brown zpočátku zvažoval vetování smlouvy, nakonec na ni přistoupil výměnou za výjimky v oblastech vnitřních věcí a a Charty základních práv. Symbolicky významný byl jeho osamocený opožděný podpis smlouvy v prosinci 2007. Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 65-70.

Nejvýraznějším zahraničněpolitickým tématem Brownova premiérského působení se stala světová finanční krize. Tu Brown konceptualizoval jako „první krizi globalizace“, jíž bude možné čelit jen posílením globálních institucí a větší mezinárodní spoluprací. Záhy se vyprofiloval jako jeden z lídrů globální snahy o multilaterální přístup ke krizi a v dubnu 2009 byl klíčovou postavou přelomové schůzky G20 v Londýně. Brown také investoval mnoho času i osobního politického kapitálu do kodaňské konference OSN o změnách klimatu (prosinec 2009), v níž spatřoval propojení environmentální otázky a snah o dosažení větší globální sociální spravedlnosti. Podle Seldona a Lodge Brown si svým osobitým a koherentním vystupováním během krize vydobyl na mezinárodní scéně respekt, který doma v Británii nikdy nezískal.³⁶¹

Co se politického stylu týče, měl Gordon Brown oproti Tony Blairovi tendenci více prosazovat své cíle v oblastech zahraniční a zahraniční ekonomické politiky prostřednictvím multilaterálních institucí. Oliver Daddow proto usuzuje, že kdyby byl po 11. září a během irácké krize stál v čele britské vlády britské Gordon Brown, britská politika by bývala zřetelně odlišná, protože Brown by byl bral větší ohled na postoje mezinárodního společenství, jak je vyjadřují rezoluce OSN aj.³⁶² Na druhou stranu byl Brown ve srovnání s Blairem považován za tvrdšího a cílevědomějšího vyjednavče, který ovšem své diplomatické úsilí zaměřoval na témata, která byla pro ostatní státníky spíše okrajová.³⁶³ Vedle Brownova osobního zaujetí pro problematiku globálního rozvoje byl pro britskou zahraniční politiku v době jeho premiérství výhodou i jeho smysl pro detail, naopak určitou komplikaci představovala jeho pověstná nerozhodnost (viz např. prováhanou příležitost vyhlásit předčasné volby za pro Labour výhodné politické konstelace v prvních měsících po Brownově nástupu do premiérského úřadu³⁶⁴), impulzivnost a často i nedostatek kolegiality.³⁶⁵ Podle Seldona a Lodge Brown také „jako každý premiér podceňoval rady a doporučení ministerstva zahraničí“.³⁶⁶

Spolupracovníci

Během celé dekády, kdy byl Brown ministrem financí, byl jednoznačně nejvlivnější postavou jeho „vnitřního kruhu“ (*inner circle* je v pracích zabývajících se britským politickým systémem zavedený pojem označující okruh nejbližších spolupracovníků premiéra v jeho úřadu, Prime Minister's Office, v Downing Street 10) brilantní ekonom a razantní politický stratég Ed Balls, pozdější Brownův ministr školství. Právě Ballsovi pozorovatelé připisují řadu navenek Brownových rozhodnutí, mj. právě on měl být hlavním architektem postoje ministerstva financí vůči euru (negativní postoj „skrytý“ za

³⁶¹ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, xviii.

³⁶² Daddow, „Conclusion“, 226.

³⁶³ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 67.

³⁶⁴ KAVANAGH, Dennis a COWLEY, Philip, *The British General Election of 2010* (Hundmills: Palgrave Macmillan, 2010), 1-18.

³⁶⁵ Rawnsley, *The End of the Party, passim*; Lee, *Best for Britain?*, 4.

³⁶⁶ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 335.

tzv. pět ekonomických testů).³⁶⁷ Mezi Brownovy nejbližší spolupracovníky a politické důvěrníky patřili mimo jiné Ed Miliband, pozdější lídr Labouristické strany (2010-2015), a skotský poslanec Douglas Alexander. Alexanderovo jmenování do čela DFID poté, co Brown převzal premiérský post, podtrhlo význam, který Gordon Brown resortu mezinárodního rozvoje přikládal.³⁶⁸ Hlavními zahraničněpolitickými poradci Gordona Browna byli po jeho celé premiérské období 2007-2010 diplomaté Simon McDonald, pozdější velvyslanec Spojeného království v Německu, v *Cabinet Office* a Tom Fletcher v *Prime Minister's Office*.

Robin Cook³⁶⁹

Skot Robin Cook (1946-2005), politický solitér, považovaný za nejlepšího parlamentního diskutéra své generace, se stal poslancem Dolní sněmovny již v roce 1974. Původně příslušník radikálního křídla Labouristické strany (levicová parlamentní skupina Tribune Group) se v 80. letech stal jedním z klíčových spolupracovníků Neila Kinnocka, pod jehož vedením proběhla první etapa modernizace strany po volebním debaklu v roce 1983. Od roku 1987 byl Cook členem stínového kabinetu, v roce 1994 se stal stínovým ministrem zahraničí. Resort zahraničních věcí pak vedl i prvním volebním období Blairovy vlády poté, co Blair po výrazném volebním vítězství upustil od záměru vytvořit vládní koalici s Liberálními demokraty a ministrem zahraničí jmenovat lídra liberálů Paddyho Ashdowna. Je paradoxní, že politik s takovým vkladem do labouristického zahraničněpolitického myšlení jako Robin Cook se tohoto portfolia ujímal jen neochotně a pouze proto, že v kabinetu již nebyla k dispozici jiná dostatečně prestižní pozice.³⁷⁰ Tandem Blair-Cook nefungoval příliš hladce, častým předmětem jejich neshod byly záležitosti spojené s vývozem zbraní³⁷¹ a po volbách v roce 2001 premiér Cooka přesunul na méně významný post v čele Dolní sněmovny. Dva dny před zahájením invaze do Iráku Cook na protest proti postupu Blairovy vlády z kabinetu rezignoval. Cookův očekávaný návrat do vlády po Blairově rezignaci překazilo jeho náhlé úmrtí.

Jack Straw³⁷²

---

³⁶⁷ Rawnsley, *The End of the Party*, 72-3.

³⁶⁸ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 9.

³⁶⁹ Biografické reference jsou převzaty z <http://www.britannica.com/biography/Robin-Cook> a https://en.wikipedia.org/wiki/Robin_Cook (ověřeno 5. 8. 2015). Detailnější vzhled do Cookovy politické dráhy nabízí starší monografie Johna Kampfnera *Robin Cook* (London: Orion, 2. vydání 1999) a Cookova politická autobiografie *The point of Departure*.

³⁷⁰ HILL, Christopher, *The Changing Politics of Foreign Policy* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003), 61.

³⁷¹ Rawnsley, *Servants of the People*, 167-91.

³⁷² Biografické údaje jsou převzaty ze Strawovy autobiografie *Last Man Standing: Memoirs of a Political Survivor* a <http://www.britannica.com/biography/Jack-Straw> (ověřeno 5. 8. 2015).

Jack Straw (1946) vystudoval práva a po kariéře ve studentské a komunální politice byl v roce 1979 zvolen do Dolní sněmovny. Od roku 1987 byl členem stínového kabinetu. Během 80. let prošel přerodem z představitele tradiční labouristické levice (jeho politické začátky jsou spojeny s ikonou levicového křídla strany Barbarou Castleovou) v zastávce modernizace strany. Jako vůbec první z jejich čelných představitelů například navrhl zrušení historického článku IV stranických stanov, který ji zavazoval k „prosazování kolektivního vlastnictví výrobních a směnných prostředků“, tj. k rozsáhlému znárodňování průmyslu. V roce 1997 se stal ministrem vnitra a členem kabinetu zůstal po celých 13 let vlády New Labour. Ministrem zahraničí byl v období 2001-2006. V rámci Labouristické strany byl považován za příslušníka Blairova křídla. V čele FCO stál v době, kdy byl úřad do značné míry marginalizován při rozhodování o britské zahraničněpolitické strategii. Přes odlišnost v některých osobních politických názorech, především ohledně postupu vůči Saddámovu režimu v Iráku (Straw měl výhrady k vojenskému řešení), zůstal vždy loajálním vykonavatelem a mluvčím politiky určené Tony Blairem.³⁷³ Výjimečným případem, kdy se Straw proti dominantnímu premiérovi dokázal prosadit, bylo formální hlasování o invazi do Iráku v Dolní sněmovně (18. 3. 2003), jemuž by se premiér byl rád vyhnul.³⁷⁴ Také Blairův příslib z jara 2004 vypsat přes dřívější opačné úmysly referendum o návrhu evropské ústavní smlouvy se přičítá zejména Strawovu tlaku.³⁷⁵

David Miliband³⁷⁶

David Miliband (1965) zastával post ministra zahraničí po celou dobu vlády Gordona Browna. V první polovině 90. let pracoval jako výzkumník v Institute for Public Policy Research, thinktanku ideově blízkém proudu „modernizátorů“ v Labouristické straně. Zde mimo jiné editoval mimořádně vlivný sborník esejů *Reinventing the Left* (1994). V letech 1994-2001 patřil mezi blízké spolupracovníky Tonyho Blaira, byl spoluautorem volebního programu pro vítězné volby z roku 1997. Poslancem Dolní sněmovny byl v letech 2001-2013, od roku 2006 zasedal v kabinetu nejprve jako ministr životního prostředí, poté jako ministr zahraničí. Miliband byl v Labouristické straně považován za prominentního člena blairovského křídla a po roce 2007 za nejnebezpečnějšího z vnitrostranických rivalů a možného vyzyvatele Gordona Browna. Trvalé napětí mezi oběma politiky umocňoval i jejich rozdílný pohled na některé zahraničněpolitické otázky, především na strategii dalšího postupu v Afghánistánu³⁷⁷, ale i odlišný osobní postoj k EU (oproti spíše přezíravému Brownovi instinktivně více proevropský Miliband). Ve srovnání se vztahem mezi Tony Blairem a jeho ministry zahraničí po roce 1999, kdy

---

³⁷³ Daddow, „Conclusion“, 225.

³⁷⁴ Rawnsley, *The End of the Party*, 167.

³⁷⁵ Rawnsley, *The End of the Party*, 257-9.

³⁷⁶ Biografické údaje jsou převzaty z <http://www.britannica.com/biography/David-Miliband> a https://en.wikipedia.org/wiki/David_Miliband (ověřeno 5. 8. 2015).

³⁷⁷ Seldon a Lodge, *Brown at 10*, 64. Zatímco Brown veřejně zcela odmítal možnost jednání s Talibanem, Miliband v soukromí politické řešení od počátku svého působení na FCO podporoval.

reálným tvůrcem britské zahraniční politiky byl nesporně premiér, zatímco ministři zahraničí byli spíše jen jejími vykonavateli, byl tandem Brown-Miliband vyrovnanější. Vzhledem k tomu, že Miliband rozpracovával vlastní, do jisté míry alternativní vizi mezinárodního prostředí a místa Británie a Evropy v něm³⁷⁸, lze v období po roce 2007 hovořit i o jisté míře dualismu v zahraničněpolitickém uvažování labouristické vlády (podle Olivera Daddowa však ani jeden z obou protagonistů nezanechal během svých tří let v úřadě v britské zahraniční politice trvalejší otisk³⁷⁹). V roce 2010 David Miliband překvapivě prohrál v souboji o Brownovo nástupnictví v čele Labouristické strany se svým mladším bratrem Edwardem (Edem). O tři roky později rezignoval na svůj poslanecký mandát, aby převzal vedení mezinárodní humanitární a rozvojové organizace *International Rescue Committee*.

Douglas Alexander³⁸⁰

Skotský politik Douglas Alexander (1967) byl poslancem v letech 1997-2015. Před svým zvolením do Dolní sněmovny působil jako právník a krátce také jako speechwriter a výzkumník v týmu Gordona Browna, později se stal jedním z Brownových blízkých spolupracovníků. V letech 2005-6 byl ministrem pro Evropu, poté se jako ministr dopravy a zároveň státní tajemník pro Skotsko stal členem kabinetu. V Brownově vládě působil po celé tři roky jako ministr pro mezinárodní rozvoj. V letech 2011-15 byl stínovým ministrem zahraničí. Jeho porážka v souboji s dvacetiletou studentkou Mhairi Blackovou (SNP) se stala symbolem triumfu skotských nacionalistů ve volbách do Dolní sněmovny v květnu 2015.

---

³⁷⁸ Viz Milibandovu aktualizaci blairovské doktríny liberálního intervencionismu v analyzovaných textech, též Whitman, „The Calm After the Storm?“, 839.

³⁷⁹ Daddow, „Conclusion“, 226.

³⁸⁰ Biografické údaje jsou převzaty z <http://www.parliament.uk/biographies/commons/mr-douglas-alexander/632> a https://en.wikipedia.org/wiki/Douglas_Alexander (ověřeno 5. 8. 2015).